SignUnity

Kontinentidevaheline koostöö viipekeeletõlkide kutsehariduses ja -koolituses

D2.2. Research report on mapping existing educational practices for sign language interpreters in Europe and Sub-Sahara Africa

VÄLJAANDE ANDMED

Co-funded by the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Projekt	Kontinentidevaheline koostöö viipekeeletõlkide kutsehariduses ja -koolituses
Akronüüm	SignUnity
Programm	Erasmus+ – Co-funded by the European Union
Meede	Võimekuse suurendamine kutsehariduses ja -koolituses (CB VET)
Tööpakett	WP2
Tulemus	D2.2 – Uurimisaruanne viipekeeletõlkide olemasolevate hariduspraktikate kaardistamise kohta Euroopas ja Sahara-taguses Aafrikas
Juhtpartner (WP2)	*Kaasjuhid: Ghana Ülikool ja Youth Power*
Versioon	v1
Kuupäev	*Juuni 2026*
Autorid ja kaastöötajad	***Youth Power*** *1) Franjo Brkan* *2) Daniel C.M. Almeida* *3) Tim Brückmann* ***Kua Zone Innovation College LTD*** *1) Sammy Kariuki* *2) Salome P. Eyang'an* ***University of Education, Winneba*** *1) Bright Ankudze* *2) Richard Osei Agjei* *3) Mavis Amo-Mensah* *4) Gifty Rockson* ***Learning Library*** *1) Amar Hamzic* *2) Nedim Micijevic* ***SGINGZ*** *1) Katarina Jurilj* *2) Lina Beusan* *3) Josip Brozović* ***Debre Markos City Administration (Nigus Tekile Haymanot Advanced Secondary School)*** *1) Dr. Sunday Adewale Olaleye* *2) Dr. Gubay Aniley Getie* ***Ghana National Association of the Deaf***

	1) *Dani Fobi* 2) *Juventus Duorinaah*
Levitamise tase	Avalik

Autoriõigus ja litsents

© 2026 SignUnity konsortsium. Kõik õigused kaitstud.

Käesolev väljaanne on litsentsitud Creative Commonsi rahvusvahelise litsentsi „Autorile viitamine – mitteäriline eesmärk – jagamine samadel tingimustel 4.0“ (CC BY-NC-SA 4.0) alusel. Materjali võib mitteärilistel eesmärkidel jagada ja kohandada tingimusel, et SignUnity konsortsiumile viidatakse nõuetekohaselt ning tuletatud teosed levitatakse sama litsentsi alusel.

Vastutuse välistamine

Rahastanud Euroopa Liit. Avaldatud seisukohad ja arvamused kuuluvad siiski üksnes autorile või autoritele ega pruugi kajastada Euroopa Liidu ega Euroopa Hariduse ja Kultuuri Rakendusameti (EACEA) seisukohti. Euroopa Liit ega EACEA ei vastuta nende eest.

Kokkuvõte

Käesolev aruanne annab ülevaate uuringust, mille eesmärk oli kaardistada viipekeeletõlkide hariduse ja kutsepraktikaga seotud olemasolevad õppeprogrammid, riiklikud õigusaktid ja õigusraamistikud Euroopas ning Sahara-taguses Aafrikas. Aruandes käsitletakse tõlkide koolituse õppekavade ülesehitust ja sisu, sealhulgas õpiväljundeid, põhikompetentse ning õpetamis- ja hindamismeetodeid. Lisaks vaadeldakse riiklikke poliitikaid ja õigusakte, mis reguleerivad viipekeele tunnustamist, tõlketeenuse osutamist ja ligipääsetavust. Dokument sisaldab kuue riigi uurimisaruandeid, pakkudes terviklikku ülevaadet viipekeeletõlkide hariduse ja regulatiivsete raamistike hetkeseisust partnerriikides.

Sisukord

1. Sissejuhatus ja kontekst 10

2. Metoodika 12

2.1 Uuringu ülesehitus 12

2.2 Programmide kaardistamise metoodika 12

2.3 Poliitika ja õigusraamistiku vastavuse hindamine 13

2.5. Metoodilised piirangud 14

3. Viipekeeletõlkide haridus praktikate kaardistamine KEENIAS 16

3.1. Keenia olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine 16

3.2. Keenia riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele 18

3.3. Süstemaatiline aruanne Keenia olemasolevate viipekeeletõlkide õppeprogrammide kohta 21

3.3.1. Kokkuvõte 21

3.3.2. Sissejuhatus ja kontekst 22

3.3.3. Metoodika 22

3.3.4. Ülevaade kaardistatud programmidest 23

3.3.5. Õppekava sisu ja õpiväljundid 26

3.3.6. Programmide ülesehitus ja õpetamismeetodid 27

3.3.7. Arendatavad pädevused 27

3.3.8. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus 28

3.3.9. Võrdlevad tähelepanekud 28

3.3.10. Tuvastatud kitsaskohad 29

3.3.11. Mõju VET-õppekava arendamisele 29

3.3.12. Kokkuvõte 30

3.4. Süstemaatiline aruanne Keenia riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele 30

3.4.1. Sissejuhatus ja kontekst 30

3.4.2. Vastavushindamise metoodika 31

3.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte 32
3.4.4. Üksikasjalik vastavusanalüüs 34
3.4.5. Mõju VET-ile ja eetikale 36
3.4.6. Soovitused 37
3.4.7. Kokkuvõte 38
4. Viipekeeletõlkide hariduspraktikate kaardistamine GHANAS 40
4.1. Ghana olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine 40
4.2. Ghana riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele 45
4.3. Süstemaatiline aruanne Ghana viipekeeletõlkide õppeprogrammide kohta 46
4.3.1. Sissejuhatus ja kontekst 47
4.3.2. Metoodika 47
4.3.3. Ülevaade kaardistatud programmidest 48
4.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid 49
4.3.5. Programmi ülesehitus ja õpetamismeetodid 50
4.3.6. Arendatavad pädevused 52
4.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus 52
4.3.8. Võrdlevad tähelepanekud 53
4.3.9. Tuvastatud kitsaskohad 54
4.3.10. Mõju VET-õppekava arendamisele 55
4.3.11. Kokkuvõte 56
4.4. Süstemaatiline aruanne Ghana riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele 56
4.4.1. Sissejuhatus ja eesmärk 56
4.4.2. Vastavushindamise metoodika 57
4.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte 58
4.4.4. Mõju VET-ile ja eetikale 58
4.4.5. Soovitused 59

4.4.6. Kokkuvõte 60
5. Viipekeeletõlkide haridus praktikate kaardistamine ETIOOPIAS 61
5.1. Etioopia olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine 61
5.2. Etioopia riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele 65
5.3. Süstemaatiline aruanne Etioopia viipekeeletõlkide õppeprogrammide kohta 66
5.3.1. Sissejuhatus ja kontekst 66
5.3.2. Metoodika 69
5.3.3. Kaardistatud programmide ülevaade 69
5.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid 70
5.3.6. Arendatavad pädevused 72
5.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus 73
5.3.9. Tuvastatud kitsaskohad 77
5.3.10. Mõju VET-õppekava arendamisele 79
5.4. Süstemaatiline aruanne Etioopia riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele 80
5.4.1. Sissejuhatus ja eesmärk 80
5.4.2.1. Hindamisprotsess 82
5.4.5. Soovitused 87
5.4.6. Kokkuvõte 89
6. Viipekeeletõlkide haridus praktikate kaardistamine SAKSAMAAL 90
6.1. Saksamaa olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine 90
6.2. Saksamaa riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele 101
6.3. Süstemaatiline aruanne Saksamaa viipekeeletõlkide õppeprogrammide kohta 103
6.3.1. Sissejuhatus ja kontekst 103
6.3.2. Metoodika 104
6.3.8. Võrdlevad tähelepanekud 113

6.3.9. Tuvastatud kitsaskohad 115
6.3.10. Mõju VET-õppekava arendamisele 116
6.3.11. Kokkuvõte 118
6.4. Süstemaatiline aruanne Saksamaa riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele 119
6.4.1. Sissejuhatus ja eesmärk 119
6.4.2. Vastavushindamise metoodika 120
6.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte 121
6.4.4. Mõju VET-õppele ja kutse-eetikale 124
6.4.5. Soovitused 126
6.4.6. Kokkuvõte 127
7. Viipekeeletõlkide haridus praktikate kaardistamine HORVAATIAS 128
7.1. Horvaatia olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine 128
7.2. Horvaatia riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeele standarditele 131
7.3. Süstemaatiline aruanne Horvaatia viipekeeletõlkide koolitusprogrammide kohta 134
7.3.1. Sissejuhatus ja kontekst 134
7.3.2. Metoodika 136
7.3.3. Ülevaade kaardistatud programmist 138
7.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid 139
7.3.5. Programmi ülesehitus ja õpetamismeetodid 141
7.3.6. Arendatavad pädevused 142
7.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus 145
7.3.8. Võrdlevad tähelepanekud 145
7.3.9. Tuvastatud kitsaskohad 147
7.3.10. Mõju VET-õppekava arendamisele 148
7.3.11. Kokkuvõte 149

7.4. Süstemaatiline aruanne Horvaatia riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele 150
7.4.1. Sissejuhatus ja eesmärk 150
7.4.2. Vastavushindamise metoodika 151
7.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte 152
7.4.4. Mõju kutseharidusele ja eetikale 156
7.4.5. Soovitused 157
7.4.6. Kokkuvõte 158
8. Viipekeeletõlkide haridus praktikate kaardistamine EESTIS 159
8.1. Eesti olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine 159
8.2. Eesti riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele 170
8.3. Olemasoleva viipekeeletõlkide koolitusprogrammi süstemaatiline ülevaade Eestis 173
8.3.1. Sissejuhatus ja kontekst 173
8.3.2. Metoodika 174
8.3.3. Kaardistatud programmide ülevaade 176
8.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid 177
8.3.5. Programme Structure and Teaching Methodologies 178
8.3.6. Arendatavad pädevused 180
8.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus 181
8.3.8. Võrdlevad tähelepanekud 182
8.3.9. Tuvastatud puudujäägid 183
8.3.10. Järeldused kutsehariduse õppekava arendamiseks 185
8.3.11. Kokkuvõte 187
8.4. Süstemaatiline ülevaade Eesti riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele 188
8.4.1 Sissejuhatus ja eesmärk 188
8.4.2. Vastavuse hindamise metoodika 188
8.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte 189

8.4.4. Järeldused kutsehariduse ja kutse-eetika arendamiseks 193
8.4.5. Soovitused 194
8.4.6. Kokkuvõte 195
9. Kokkuvõte 196
10. Kasutatud allikad 201

1. Sissejuhatus ja kontekst

Tõhus suhtlemisvõimalus on põhiline inimõigus ja kaasava ühiskonna üks alustalasid. Kurtide ja vaegkuuljate jaoks ei ole viipekeel üksnes peamine suhtlusvahend, vaid ka oluline osa kultuurilisest identiteedist, haridusest, ühiskondlikust osalusest ja võrdsest juurdepääsust avalikele teenustele. Kvalifitseeritud viipekeeletõlkide olemasolu on seetõttu hädavajalik, et kurdid inimesed saaksid täielikult kasutada oma õigusi ning sisuliselt osaleda hariduses, tervishoius, tööhõives, kohtumenetlustes, avalikus juhtimises ja kogukonnaelus. Rahvusvahelised õigusaktid, eelkõige ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon (CRPD), tunnustavad viipekeelte tähtsust ning kutsuvad riike üles toetama nende kasutamist asjakohaste õiguslike, hariduslike ja institutsionaalsete meetmetega.

Viimastel aastatel on paljud riigid teinud märkimisväärseid edusamme viipekeelte tunnustamisel ning kaasava hariduse ja ligipääsetavuse edendamisel. Professionaalsete viipekeeletõlketeenuste kättesaadavus ja kvaliteet erinevad piirkonniti siiski jätkuvalt märkimisväärselt. Paljudes kontekstides napib kvalifitseeritud tõlke, koolitusvõimalused on killustunud, sertifitseerimismehhanismid ebaühtlased ning võimalused pidevaks professionaalseks arenguks piiratud. Olemasolevad õppeprogrammid keskenduvad sageli viipekeele õpetamisele suhtlusvahendina, andmata õppijatele täielikult professionaalseks tõlkimiseks vajalikke spetsialiseeritud keelelisi, eetilisi, kultuurilisi ja tehnilisi pädevusi. Need puudujäägid mõjutavad oluliselt kurtide kogukondadele pakutavate tõlketeenuste kvaliteeti, järjepidevust ja kättesaadavust.

Selles kontekstis on SignUnity projekti eesmärk tugevdada viipekeeletõlkide kutseharidust ja -koolitust (VET), edendades tõenduspõhist õppekavaarendust ning suuremat ühtlustamist osalevate riikide vahel. Tööpaketi 2 raames viidi läbi käesolev kaardistus, et süstemaatiliselt tuvastada ja hinnata olemasolevaid viipekeeletõlkide õppeprogramme ja koolituspraktikaid. Samuti analüüsitakse, kuidas riiklikud poliitikad, õigusraamistikud, institutsionaalsed korraldused ja haridustpraktikad vastavad rahvusvahelistele standarditele ning kurtide kogukondade ja tõlkespetsialistide muutuvatele vajadustele.

Aruanne koondab kuue partnerriigi – Kenya, Ghana, Etioopia, Saksamaa, Horvaatia ja Eesti – tulemused. Need riigid esindavad erinevaid õigustraditsioone, haridussüsteeme ja viipekeeletõlkide hariduse arenguetappe. Analüüs hõlmab formaalseid kraadiõppeprogramme, diplomi- ja tunnistuseõpet, täienduskoolituse algatusi, kutsestandardeid, õppekavade sisu, õpetamismeetodeid, praktilist õpet, pädevuste arendamist, hindamisviise ja sertifitseerimismehhanisme. Aruandes tuuakse välja nii head praktikad kui ka ühised probleemid, mis takistavad pädevate viipekeeletõlkide ettevalmistamist.

Kuigi riikide viipekeeletõlkide haridussüsteemide arengutase on erinev, ilmnevad mitmed korduvad teemad. Nende hulka kuuluvad vajadus tugevamate pädevuspõhiste õppekavade järele, suurem rõhk juhendatud praktilisel kogemusel, põhjalikum koolitus erivaldkondades, näiteks tervishoiu- ja õigustõlkes, digi- ja kaugtõlkeoskuste lõimimine, selgemad sertifitseerimisteed ning tihedam koostöö kurtide kogukondadega programmide kavandamisel ja rakendamisel. Kokkuvõttes loob aruanne tugeva tõenduspõhise aluse SignUnity projekti raames ühtlustatud ja praktikakeskse viipekeeletõlkide VET-õppekava arendamiseks. See pakub väärtuslikku teavet poliitikakujundajatele, kõrgkoolidele, kutseõppeasutustele, erialaühendustele ja kurtide organisatsioonidele, kes soovivad tugevdada tõlkide haridussüsteeme ning parandada võrdset juurdepääsu kvaliteetsetele tõlketeenustele. Koondades eri riikide kogemusi, aitab aruanne kaasa laiemale eesmärgile edendada kaasatust, ligipääsetavust ja viipekeeletõlke professionaliseerumist Euroopas ja Sahara-taguses Aafrikas.

2. Metoodika

2.1 Uuringu ülesehitus

Käesolevas sünteesis kasutati kvalitatiivset võrdlevat dokumendianalüüsi, et kaardistada osalevates riikides viipekeeletõlkide haridusega seotud olemasolevad hariduspraktikad ja poliitikaraamistikud. Riikide tulemuste võrreldavuse tagamiseks rakendati järjepidevalt SignUnity tööpaketi 2 (WP2) raames välja töötatud standardiseeritud metoodilist raamistikku. Raamistik määratles ühised võrdluskriteeriumid tõlkide õppeprogrammide hindamiseks ning riiklike poliitikate ja õigusaktide vastavuse analüüsimiseks rahvusvaheliste standardite ja heade tavadega.

2.2 Programmide kaardistamise metoodika

Õppeprogrammide kaardistamisel kasutati SignUnity standardiseeritud programmi hindamise vormi (lisa 1a), mis põhineb süstemaatilisel võrdlusuuringul ja lünkade analüüsil. Selle raamistiku alusel hinnati iga programmi eelnevalt määratletud võrdluskriteeriumide järgi, mis kajastavad viipekeeletõlkide hariduse head tava.

Hindamisel käsitleti mitut mõõdet, sealhulgas:

- õppekava sisu ja ülesehitus;
- õppekava õpiväljundid ja pädevuste arendamine;
- õpetamis- ja õppimismeetodid;
- juhendatud praktika ja töökohapõhise õppe võimalused;
- hindamis- ja kvaliteedi tagamise mehhanismid;
- kvalifikatsiooni tõendamine ja kutsealane tunnustamine;
- õppekava kättesaadavus ja ligipääsetavus;
- digitaalse ja kaugtõlke pädevused;
- valmisolek tõlkimiseks eri- ja spetsiifilistes valdkondades.

Iga programmi kohta koguti tõendusmaterjali ametlikest õppekavadest, moodulikirjeldustest, programmide spetsifikatsioonidest, institutsionaalsetest dokumentidest ja avalikult

kättesaadavatest õppematerjalidest. Dokumenteeritud tõendusmaterjali võrreldi võrdluskriteeriumidega, et määrata vastavuse ulatus ning tuvastada lüngad, nõrkused ja edasist arendamist vajavad valdkonnad.

2.3 Poliitika ja õigusraamistiku vastavuse hindamine

Riiklike poliitikate ja õigusraamistike läbivaatamisel kasutati täiendavat dokumendipõhist vastavushindamist SignUnity poliitika hindamise vormi alusel, mis töötati välja projekti WP2 raames. Raamistikuga hinnati, mil määral vastavad riiklikud õiguslikud ja hariduslikud korraldused rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetele, mis puudutavad viipekeeletõlget ja kurtide inimeste õigusi.

Hindamine hõlmas selliseid põhivaldkondi nagu viipekeele õiguslik tunnustamine, juurdepääs tõlketeenustele hariduses ja avalikes teenustes, tõlkide koolitusstandardid, sertifitseerimissüsteemid, eetika, kvaliteedi tagamine, digitaalne ligipääsetavus, kurtide kogukonna osalus, teenuste taskukohasus ning kooskõla ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga (UNCRPD).

Iga võrdlusvaldkonda hinnati kvalitatiivselt ning olemasolevate dokumentaalsete tõendite ja eksperdihinnangu põhjal liigitati see ühte järgmistest kategooriatest:

- täielikult vastav
- osaliselt vastav
- ei vasta

2.4 Andmeallikad

Analüüs tugines peamiselt avalikult kättesaadavatest ja institutsionaalselt kinnitatud allikatest saadud dokumentaalsetele tõenditele. Nende hulka kuulusid:

- ülikoolide ja kutsehariduspro grammide kirjeldused;
- õppekavadokumendid, moodulite kirjeldused ja kursuste spetsifikatsioonid;

- akrediteerimis- ja institutsionaalsed aruanded;
- riiklikud õigusaktid ja valitsuse poliitikadokumendid;
- kutsestandardid ja sertifitseerimisraamistikud;
- asutuste ja organisatsioonide ametlikud veebilehed;
- kutseühenduste väljaanded;
- asjakohased projektidokumendid ja täidetud SignUnity kaardistusvormid.

Riikide programmide valikul lähtuti ühistest kaasamiskriteeriumidest. Programmid pidid olema otseselt seotud viipekeele, tõlgihariduse, tõlgipädevuse või kutsealase ettevalmistusega ning nende kohta pidi olema avalikult kättesaadav piisavalt dokumentatsiooni, et võimaldada süstemaatilist hindamist.

2.5. Metoodilised piirangud

Kuigi standardiseeritud raamistiku kasutamine suurendas riikidevahelise analüüsi järjepidevust ja võrreldavust, tuleb arvestada mitme piiranguga.

Esiteks tugines analüüs valdavalt dokumendiuuringule ja avalikult kättesaadavale teabele. Seetõttu erines üksikasjalikkuse tase asutuste ja riikide vahel märkimisväärselt: mõne programmi kohta oli olemas põhjalik õppekavateave, teiste kohta üksnes piiratud kirjeldus. Teiseks ei olnud kõik tõlkide hariduse olulised aspektid, näiteks üksikasjalikud õpetamispraktikad, hindamisjuhendid, juhendatud praktikakohad, sisemised kvaliteedi tagamise protseduurid või lõpetajate tulemused, avalikult dokumenteeritud. Sellistel juhtudel ei tohiks tõendusmaterjali puudumist tingimata tõlgendada kui tõendit vastava praktika puudumise kohta.

Kolmandaks kajastab kaardistus andmekogumise ajal kättesaadavat teavet. Pärast ülevaateperioodi toimunud programmimuudatused, poliitikauuendused, akrediteerimismuudatused või uued koolitusalgatused ei pruugi aruandes täielikult kajastuda.

Neist piirangutest hoolimata loovad SignUnity metoodilise raamistiku järjepidev rakendamine ja süstemaatiline võrdluspõhine lähenemine tugeva ning läbipaistva aluse võrdlevale analüüsile ja tulevaste viipekeeletõlkide õppeprogrammide arendamisele.

3. Viipekeeletõlkide hariduspraktikate kaardistamine KEENIAS

3.1. Keenia olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine

Tabel 1. Keenia olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Käsitletakse viipekeele lingvistikat; arendatakse kõnekeele pädevust; õpetatakse tõlketeooriat ja tõlketehnikaid; käsitletakse kurtide kultuuri ja kogukonda; kutse-eetika on õppekavasse lõimitud; käsitletakse erialaseid valdkondi ning digi- ja kaugtõlget.	Kinnitatud tõendusmaterjal on teenusepakkujate lõikes ebaühtlane. KICD loob kurtidele õppijatele koolitasandil KSL-i baasõppe, sealhulgas eelkooli ning 1.–3. klassi õppekavad, kuid tegemist ei ole tõlgikoolitusega. USIU-Africa keskendub kuuljate KSL-i produtseerimis- ja vastuvõtuoskustele ning avaldab struktureeritud lühikursuse sisu, õppetundide mahu, õppemeetodid ja sertifitseerimise tingimused. SPU pakub kõige selgemalt tõlgispetsiifilist õppekava, mis hõlmab KSL-i omandamist, grammatikat, struktuuri, sotsiolingvistilisi omadusi, KSL-i ning inglise/kiisuahiili keele vahelise tõlkimise kognitiivseid protsesse, kurtide kogukonna struktuuri ning järeltõlget ja sünkroontõlget. Pioneeri avalikul veebilehel eristatakse KSL-i omandamist KSL-i tõlgikoolitusest ning viidatakse täpsusele, ladususele ja eetikale. KISE kinnitab KSL-i koolituse olemasolu, kuid avalikult ligipääsetavates allikates on üksikasjalikku moodulitasandi teavet vähe.	Digi- ja kaugtõlge ei ole avalikes programmikirjeldustes selgelt nähtav. Erialased valdkonnad tulevad kõige tugevamalt esile SPU kirjeldatud töökontekstides ja algtaseme karjäärivõimalustes, kuid neid ei esitata terviklikult välja arendatud moodulite jadana. KSL-i õppimise ja professionaalse tõlkimise eristus ei ole kogu süsteemis järjepidevalt nähtav.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset ladusust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist; rõhutatakse professionaalset käitumist; arendatakse kontekstispetsiifilist pädevust.	SPU nõuab sõnaselgelt KSL-i ning inglise/kiisuahiili või teiste keelte oskust ning rõhutab inimestevahelist suhtlust, ausust, konfidentsiaalsust ja tõlkimisoskusi. USIU-Africa arendab KSL-i kommunikatsioonipädevust nii produtseerimisel kui vastuvõtmisel ning kasutab ülesandeid, eksameid ja videopõhist õpet. KICD õpitee toetab kuulmislangusega õppijate varajast ja jätkuvat keelearengut. Pioneer viitab tõlke täpsusele, ladususele ja eetikale, KISE aga kinnitab KSL-i koolituse kuulumist erivajadustega inimeste koolitamisega seotud tegevusse.	Pädevusi kirjeldatakse harva mõõdetavate kutsealaste õpiväljunditena. Avalik tõendusmaterjal ei näita järjepidevalt, et tõlke täpsust, eetilist otsustamist, professionaalset käitumist või kontekstispetsiifilist pädevust hinnataks vaadeldava praktilise sooituse kaudu.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi ülesehitus ja õpitee; määratletud sisseastumisnõuded; piisav programmi kestus; tasakaalustatud teooria ja praktika	USIU-Africa lühikursuse ülesehitus on kõige selgem: 5 nädalat, 175 õppetundi, kontaktõpe ülikoolilinnakus, täis- või osakoormusega õppimise võimalus ning vastuvõtt kõigil semestritel. SPU avaldab üksikasjalikud vastuvõtutingimused, sealhulgas KCSE keskmine hinne C-, KSL-i oskus või KSL-i KCSE ning	Juhendatud praktika, praktikakohad ning KSL-i oskusest professionaalse tõlkimiseni viiv arengutee ei ole piisavalt dokumenteeritud.

	lõimimine; juhendatud praktika või praktikakohad.	inglise/kiisuahiili keele oskus. KISE puhul on KSL-i õppe miinimumnõudeks KCSE D+ ning võimalik on veebiõpe, täiskoormusega õpe ja koolipõhine õpe. UoN avaliku teabe kohaselt kestab kursus kuus kuud ning selle läbimisel väljastatakse tunnistus. KICD pakub järjestikuseid põhihariduse õppekavu.	
Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonid ja rollimängud; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsed õppevahendid.	USIU-Africa kasutab sõnaselgelt kontaktõpet, ülesandeid ja eksameid ning videote salvestamist ja vaatamist. KICD õppekavad toetavad õpetajate tööd koolikeskkonnas ning seovad õppimise kommunikatsioonioskuste arendamisega. KISE viitab veebiõppele ja paindlikele moodulitele viipekeele, punktkirjaoskuse ja abitehnoloogia valdkonnas. Pioneer ja SPU avaldavad praktilise tõlkimise seisukohalt olulisi sisuvaldkondi, kuid üksikasjalik pedagoogiline lähenemine ei ole täielikult avalikult kättesaadav.	Avalikud allikad kirjeldavad harva simulatsioone, rollimänge, juhtumiuuringuid, mentorlust või juhendatud tagasisidetsükleid. Digivahendite kasutamise korral ei ole neid selgelt seostatud kaugtõlke pädevuse arendamisega.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise sooituse hindamine; portfoolio või reflektiivne praktika; selged hindamiskriteeriumid; kvaliteedi tagamise mehhanismid.	USIU-Africa nimetab koolitusperioodi osana sõnaselgelt ülesandeid ja eksameid. TVETA CBET-hindamisjuhised nõuavad, et hindamistõendid oleksid valiidsed, autentsed, piisavad ja ajakohased, pakkudes tugevat võrdlusalust tulevase VET-õppe vastavusse viimiseks. KNQA ja TVETA raamistikud annavad kvalifikatsioonidele riikliku kvaliteedi tagamise suuna. SPU ja KISE tegutsevad tunnustatud institutsionaalses raamistikus, kuid avalik teave programmide hindamise üksikasjade kohta on piiratud.	Enamik teenusepakkujaid ei täpsusta avalikult, kas hindamine hõlmab reaalajas tõlkimise praktilist sooritust, eetiliste olukordade hindamist või reflektiivseid portfoolioid. Kvaliteedi tagamine on nähtavam institutsionaalsel ja regulatiivsel tasandil kui programmi praktilise sooituse tasandil.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Väljastatakse tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või litsentsimiseni; pideva professionaalse arengu nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeksid.	USIU-Africa väljastab lühikursuse läbimisel tunnistuse. UoN avaliku teabe kohaselt väljastatakse kuuekuulise kursuse lõpetamisel tunnistus. SPU pakub Kenya viipekeele tõlkimise diplomiprogrammi ning avaldab vastuvõtutingimused ja õppekava valdkonnad. KISE avalikes allikates on kirjeldatud tunnistuse tasemel KSL-i õpet. TVETA ja KNQA loovad CBET-i ja kvalifikatsioonide vastavusse viimiseks vajaliku riikliku raamistiku.	Läbivaadatud programmiallikates ei ole selgelt nähtavat riiklikku tõlkide litsentsimise õpiteed. Pideva professionaalse arengu nõudeid ja eetikakoodeksi seost sertifitseerimisega ei ole järjepidevalt avaldatud.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud võimalused; kaasavad vastuvõtu- ja õppetoetused; piisav vastuvõtuvõimekus.	KICD kooliõppekava on põhiharidussüsteemi kaudu riikliku tähtsusega. USIU-Africa asub Nairobis ning avaldab kursuse hinnaks 35 000 KSh, millele lisandub 1000 KSh taotlustasu. UoN-i kuuekuulise kursuse hinnaks on avaliku teabe kohaselt 50 000 KSh. KISE pakub avaliku sektori koolitusvõimalusi, sealhulgas veebiõpet, täiskoormusega õpet ning koolipõhist ja	Taskukohasus varieerub. Piirkondlik ligipääs väljaspool Nairobit ja Mombasat ei ole täielikult selge. Vastuvõtuvõimekus, toetused, puuetega õppijatele mõeldud kaasavad tugimeetmed ja

		kaugõpet. Pioneer pakub väljaspool Nairobit Mombasas spetsialiseeritud õppimisvõimalust.	stipendiumid ei ole põhjalikult dokumenteeritud.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele kasutada tõlketeenuseid; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	Kaardistatud süsteem on kooskõlas Kenya laiema KSL-i tunnustamisega haridus- ja puudepoliitikas. Haridusministeeriumi valdkondlik poliitika tunnustab vajadust toetada puuetega õppijaid ja koolitatavaid ning KICD lõimib KSL-i põhihariduse õpiteesse. TVETA ja KNQA pakuvad riiklikku kvalifikatsiooniraamistikku, mis saab toetada standardiseeritud viipekeeletõlkide VET-õpet.	Programmide maastik ei ole seda poliitikaraamistikku veel muutnud selgelt nähtavaks riiklikuks viipekeeletõlkide koolitusstandardiks.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Koolitus kaugtõlkeplatvormide kasutamiseks; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; eetilise kaugtõlkepraktika käsitlemine.	USIU-Africa kasutab õppemeetodina videote salvestamist ja vaatamist ning KISE viitab veebiõppele. Need on kasulikud digiõppe elemendid. Avalikud programmikirjeldused ei näita aga spetsiaalseid kaugtõlkemooduleid, platvormiprotokolle, digieetikat, veebipõhist konfidentsiaalsust ega väsimuse juhtimist.	Kaugtõlke pädevus on avalikus programmidokumentatsioonis oluline puuduv valdkond. Seda tuleks käsitleda kutsepädevusena, mitte üksnes veebipõhiste õppevahendite kasutamisena.
Kontekstispetsiifiline ettevalmistus	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtukeskkonnas, tööhõives ja avalikes teenustes; valmisolek keerukateks või suure vastutusega olukordadeks.	SPU nimetab sõnaselgelt algtaseme tõlgitöö võimalusi vabaühendustes ning meditsiini-, õigus-, haridus- ja kogukonnakeskkonnas ning hõlmab järeltõlget ja sünkroontõlget. USIU-Africa koolitus on suunatud avalikkusega töötavatele spetsialistidele, sealhulgas õpetajatele, vabaühenduste töötajatele, politseinikele ja kohtusüsteemi töötajatele, kuid tegemist on KSL-i kommunikatsioonikoolituse, mitte tõlgispetsialiseerumisega. Pioneer viitab tõlkimisoskustele, kuid ei esita terviklikku valdkondade kaupa üles ehitatud õppekava.	Tervishoiu-, õigus-, hädaolukordade, tööhõive- ja kõrgharidustõlge vajavad selgesõnalisi mooduleid, juhendatud praktikat ning hinnatavat spetsialiseerumist. Praegune avalik tõendusmaterjal näitab kokkupuudet eri valdkondade ja kavandatud töökontekstidega, kuid annab vähe tõendeid struktureeritud valmisoleku kohta suure vastutusega valdkondades.

3.2. Keenia riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele

Tabel 2. Keenia viipekeelealase haridus- ja õigusraamistiku võrdlev hindamine rahvusvaheliste standardite alusel

Standardivaldkond	Rahvusvaheline ootus / võrdluskriteerium	Täielikult vastav	Osaliselt vastav	Ei vasta	Märkused / tõendusmaterjal / kitsaskohad
Viipekeele õiguslik tunnustamine	Viipekeel on riigi seadustes või põhiseaduses õiguslikult tunnustatud loomuliku keelena.	✓			Tugev vastavus põhiseaduse tasandil. Artikli 7 lõike 3 punkt b kohustab riiki edendama Kenya viipekeele, punktkirja ja teiste ligipääsetavate suhtlusvormide arengut ja kasutamist. Artikli 54 lõike 1 punkt d annab puuetega inimestele õiguse kasutada viipekeelt, punktkirja või muid sobivaid suhtlusvahendeid. **Lünk:** tunnustamine on tugev, kuid tõlketeenuste rakendussüsteemid, õppekavade kvaliteet ja kutsestandardid on endiselt ebapiisavalt arenenud.

Õigus viipekeeletõlkele	Riiklikud õigusaktid tagavad avalikes teenustes ligipääsu professionaalsetele viipekeeletõlkidele.		✓		Osaliselt vastav. Põhiseadus kaitseb õigust teabele ja suhtlusele ning õigust kasutada viipekeelt. Samuti loob puuetega inimeste õigusi käsitlev õigus- ja poliitikaraamistik tugeva aluse kaasamiseks. Siiski puudub täielikult toimiv ja riiklikult ühtlustatud raamistik, mis tagaks õiguse tõlgile kõigis avalikes teenustes. Uuring näitas, et ligipääs on kõige parem ette planeeritud üritustel ning kõige nõrgem tervishoius, õigusvaldkonnas, tööhõives ja hädaolukordades.
Ligipääs haridusele	Kurtidel õppijatel on kõigil haridustasemetel ligipääs viipekeelele ja/või tõlkidele.		✓		Osaliselt vastav. 2009. aasta hariduslike erivajaduste raamistik tunnustab Kenya viipekeelt kurtide laste esmase/esimese keelena ning õppe- ja suhtluskeelena. 2018. aasta valdkondlik poliitika liigub kaasava hariduse suunas. KICD-l on olemas õppekavad kuulmislangusega õppijatele. **Lünk:** ligipääs kvalifitseeritud tõlkidele ja KSL-i valdavatatele õpetajatele on väljaspool põhi- ja erihariduskeskkonda ebaühtlane, eriti kõrghariduses, kutsehariduses ja tavaharidusasutustes.
Ligipääs tervishoiule	Tervishoiuasutustes on tõlketeenused kättesaadavad diskrimineerimise ja viivituseta.		✓		Osaliselt vastav. Üldised põhiseaduslikud ja puuetega inimeste õigused hõlmavad ligipääsu teabele, tervishoiule ja mõistlikele kohandustele, kuid uuringu kohaselt on tervishoid üks keerulisemaid valdkondi. Kurdid kasutajad tõid peamiste riskidena välja privaatsuse, diagnoosi mõistmise, ravijuhised, kulud ja tõlkide puudumise. Puuduvad selged tõendid üleriigilise meditsiinilise viipekeeletõlke korraldussüsteemi kohta.
Tõlgikoolituse standardid	Tõlgihariduse programmid on formaliseeritud, struktureeritud ja pädevuspõhised.		✓		Osaliselt vastav. Kenyas on mitmesuguseid koolitusvõimalusi KSL-i lühikursuste, KISE, ülikoolide ja kolledžite programmide ning St. Paul's University Kenya viipekeele tõlkimise diplomiprogrammi kaudu. Hariduse kaardistus ja tõlkide küsitlus näitavad siiski programmide ebaühtlast kestust ja erinevat praktilise väljaõppe mahtu.
Sertifitseerimine ja akrediteerimine	Tõlgid on sertifitseeritud või akrediteeritud tunnustatud riiklike süsteemide kaudu.		✓		Osaliselt vastav. Mõned programmid väljastavad tunnistusi või diplomeid, kuid ühtse riikliku tõlkide akrediteerimis- või litsentsimissüsteemi olemasolu ei ole täielikult tõendatud. **Kenyan Sign Language Bill, 2025** näeb ette standardid, akrediteerimise ja tõlkide registreerimise, kuid seda tuleb käsitleda seaduseelnõuna seni, kuni see on vastu võetud ja rakendatud.
Kutse-eetika	Olemas on riiklikud eetikakoodeksid, mida rakendatakse tõlkide kutsepraktikas.		✓		Osaliselt vastav. Kutse-eetikat käsitletakse mõnes koolitusprogrammis ning seda võivad edendada praktikute võrgustikud, kuid uuring tõi esile surve rollipiiridele, erapooletuse ja konfidentsiaalsusega seotud probleemid, olukorrad, kus asutused suhtlevad kurdi inimese asemel tõlgiga, ning juhtumid, kus tõlgid muudavad või liigselt kokku võtavad edastatavaid sõnumeid. Endiselt on vaja kohustuslikku riiklikku eetikakoodeksit, mis oleks seotud sertifitseerimise, kaebuste menetlemise ja pideva professionaalse arenguga.

Kvaliteedi tagamise mehhanismid	Olemas on süsteemid tõlkekvaliteedi jälgimiseks ja kaebuste lahendamiseks.		✓		Osaliselt vastav. Üldised vastutuse põhimõtted sisalduvad õigusaktides ja poliitikates, kuid spetsiaalse viipekeeletõlke kvaliteedi tagamise mehhanismi kohta on vähe tõendeid. Teenusekasutajad kirjeldasid ebaühtlast kvaliteeti ja selgete kaebuste esitamise kanalite puudumist.
Tõlkide kättesaadavus	Riikliku nõudluse rahuldamiseks on piisavalt koolitatud tõlke.		✓		Osaliselt vastav. Tõlgid on olemas ning nõudlus kasvab, eriti linnades ja organiseeritud üritustel. Teenusekasutajad tõid siiski välja kulud, tõlkide puudumise, ooteajad ja teenuste puudumise olulistes olukordades. Tõlgid nimetasid probleemidena ka kehva koordineerimist, rahastamispuudujääke ja geograafilisi piiranguid.
Ligipääsetavus ja taskukohasus	Tõlketeenused on geograafiliselt ja rahaliselt ligipääsetavad.		✓		Osaliselt vastav.. Ligipääs on tõenäolisem juhul, kui asutused on tõlketeenuse oma eelarvesse planeerinud. Kurdid kasutajad seisavad silmitsi rahaliste takistustega, kui nad peavad teenuse eest ise maksma. Maapiirkondades ja maakondade tasandil on ligipääs vähem prognoositav ning puudub laialdaselt kasutatav riiklik broneerimisplatvorm või avalik rahastusmehhanism igapäevaseks tõlketeenuse kasutamiseks.
Kurtide kogukonna kaasamine	Kurtide organisatsioonid on kaasatud poliitikakujundusse ja tõlkide haridusse.		✓		Osaliselt vastav. Põhiseaduse ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni põhimõtted toetavad osalemist. Kurtide organisatsioonid ja kurdid spetsialistid osalevad koolituses ja huvikaitses, kuid nende kaasamine ei ole veel järjepidevalt sätestatud kohustusliku nõudena poliitikakujunduses, õppekava arendamises, sertifitseerimises ja kvaliteedi tagamises.
Digi- ja kaugtõlge	Poliitikad ja koolitus käsitlevad kaug- ja digitõlget ning sellega seotud eetikat.		✓		Osaliselt vastav. Kaugtõlget kasutatakse praktikas laialdaselt, kuid koolitus ja poliitikaraamistik ei ole veel piisavalt arenenud. Kenya uuring tõi peamiste probleemidena välja tehnilised tõrked, suhtluskvaliteedi vähenemise, privaatsusprobleemid, väsimuse ja vähese koolituse.
Vastavus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile kohustustele	Riiklikud õigusaktid ja praktikad kajastavad ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikleid 2, 9, 21, 24 ja 30.		✓		Üldiselt osaliselt vastav. Kenyal on tugev põhiseaduslik viipekeele tunnustamine ning mitu poliitilist alust, mis on kooskõlas konventsiooni keele, ligipääsetavuse, hariduse ja osalemise standarditega. Rakendamisel esineb siiski lünki tõlkide kättesaadavuses, kutsestandardites, tervishoiu- ja õigusteenustele ligipääsus, taskukohasuses, digitõlkes, kvaliteedi tagamises ning kurtide juhitud osaluses.

3.3. Süstemaatiline aruanne Keenia olemasolevate viipekeeletõlkide õppeprogrammide kohta

3.3.1. Kokkuvõte

Keenias on oluline, kuid ebaühtlaselt arenenud Keenia viipekeele (KSL) õppe ja tõlgikoolitusega seotud süsteem. See hõlmab kuulmislangusega õppijatele mõeldud riiklikke põhihariduse õppekavu, KISE kaudu pakutavat avaliku sektori erivajadustega õppijate hariduse alast võimekuse suurendamist, ülikoolide lühikursusi, näiteks USIU-Africa intensiivkursust Keenia viipekeeles, Nairobi Ülikooli/KSLRP teadus- ja koolitustraditsiooni, erasektori KSL-koolitajaid, nagu Pioneer Sign Language Training Institute, ning St. Pauli Ülikooli Keenia viipekeeletõlke diplomiprogrammi. Need õpiteed näitavad, et Keenias on olemas tunnustatud alus KSL-õppeks ja kurtide ligipääsetavust toetavaks koolituseks. Samas on vaid väike osa kaardistatud võimalustest selgelt kavandatud professionaalseks tõlgikoolituseks.

Kõige tugevam otsene õpitee on St. Pauli Ülikooli Keenia viipekeeletõlke diplomiprogramm, sest kaardistusandmete kohaselt hõlmab see KSL-i omandamist, grammatikat, sotsiolingvistikat, teadmisi kurtide kogukonnast ning konsekutiiv- ja sünkroontõlget KSL-i, inglise ja suahiili keele vahel. USIU-Africa lühikursus on hästi struktureeritud ja avalikult dokumenteeritud: tegemist on viienädalase, 175-tunnise kontaktõppega, mis on suunatud kuuljatele, lapsevanematele, õpetajatele, vabaühenduste töötajatele, politseinikele, kohtusüsteemi ja avaliku sektori töötajatele. Tegemist on siiski eelkõige KSL-i suhtluskursuse, mitte tõlgi kutsekvalifikatsiooni andva õppega. KICD ja KISE pakuvad olulist baastaseme ja avaliku sektori tuge, kuid nende nähtav panus seostub rohkem õppijate hariduse, erivajadustega õppijate hariduse ja KSL-i põhioskuste arendamise kui professionaalsete tõlkide ettevalmistamisega.

Peamine järeldus on, et Keenia tõlgihariduse kitsaskoht ei seisne lihtsalt KSL-kursuste puudumises. Puudu on järjepidevalt standardiseeritud, pädevuspõhine, praktikamahukas ja kvaliteedi tagamisega õpitee, mis kujundaks KSL-i valdamisest professionaalse tõlkepädevuse. See on kooskõlas SignUnity Keenia uuringu tulemustega: tõlgid tõid esile puudujääke digi- ja kaugtõlkes, erialastes kontekstides, eetikas, praktilises väljaõppes, mentorluses ja kurtide kogukonna kaasamises, samal ajal kui kurdid teenusekasutajad kirjeldasid ebaühtlast

kättesaadavust ja kvaliteeti, eetilisi probleeme ning raskusi tervishoiu-, õigus-, tööhõive- ja hädaolukordades.

3.3.2. Sissejuhatus ja kontekst

Keenial on Keenia viipekeele (KSL) jaoks tugev õiguslik ja hariduslik alus ning KSL on nähtavalt esindatud kuulmislangusega õppijate põhihariduse õppekavas. Samal ajal on koolijärgse viipekeeleõppe ja tõlgihariduse süsteem dokumenteeritud ebaühtlaselt. Avalikult kättesaadav tõendusmaterjal näitab mitmeid võimalusi KSL-i õppimise alustamiseks, kuid märksa vähem on selgelt dokumenteeritud teid professionaalse viipekeeletõlkeni.

Käesolev aruanne toetab SignUnity ülesannet T2.2, kaardistades Keenias olemasolevad KSL-i ja viipekeeletõlkide õpiteed ning hinnates neid lisa 1a võrdluskriteeriumide alusel. Eesmärk on välja selgitada, millised võimalused on olemas, mida saab selgelt kontrollida, mis jääb ebaselgeks ning mida see tähendab tulevase viipekeeletõlkide VET-õppekava kujundamise jaoks.

Kaardistus on oluline, sest kurtide teenusekasutajate ja tõlkidega tehtud uuring näitas, et teenuse kvaliteet ei sõltu üksnes viipekeelt oskavate inimeste arvust, vaid ka tõlgi pädevusest, eetikast, ettevalmistusest, professionaalsest käitumisest, valdkondlikust spetsialiseerumisest ja kvaliteedi tagamisest. Seetõttu peab haridussüsteem selgelt eristama üldist KSL-i omandamist professionaalse tõlgi ettevalmistusest.

3.3.3. Metoodika

Kaardistamisel kasutati tabelis 1 esitatud standardiseeritud raamistikku olemasolevate viipekeeletõlkide õppeprogrammide süstemaatiliseks kaardistamiseks. Raamistikus hinnatakse õppekava sisu, pädevuste arendamist, koolitusmudeleid ja ülesehitust, õpetamismeetodeid, hindamist ja kvaliteedi tagamist, sertifitseerimist ja kutsealast tunnustamist, ligipääsetavust, vastavust õigus- ja poliitikaraamistikule, digi- ja kaugtõlke pädevust ning valmisolekut eri kontekstides töötamiseks.

Valikukriteeriumid olid teadlikult laiad. Vaadeldi vähemalt kolme õppeprogrammi või õpiteed, sealhulgas üht formaalset tõlgihariduse õpiteed, ülikooli KSL-i lühikursust, avaliku sektori erivajadustega õppijate haridust ning riikliku õppekava baastaseme õpiteid. Selline laiem lähenemine oli vajalik, sest Keenia tõlgiharidusse jõutakse mitme eelteekonna kaudu: kurtide haridus, KSL-i lühikursused, õpetajakoolitus, ülikoolide teadustegevus, erakoolitused ja formaalne diplomitaseme tõlgiharidus.

Andmeallikate hulka kuulusid projektimeeskonna koostatud riiklik programmide loetelu, asutuste ametlikud veebilehed seal, kus need olid kättesaadavad, ning SignUnity Keenia küsitluse ja fookusrühmaarutelude tulemused. Riikliku olukorra tõlgendamiseks kasutati ka Keenia viipekeelt käsitlevat taustakirjandust ja uuemaid KSL-i uuringuid.

Arvestada tuleb metoodiliste piirangutega. Mõnede programmide õppekavad, moodulikirjeldused, praktikanõuded, akrediteerimisandmed ja hindamisjuhendid ei olnud vaadeldud allikates avalikult kättesaadavad. Kui projektimeeskond oli esitanud üksikasju, mida avalik õppekavadokument ei kinnitanud, käsitletakse neid aruandes riikliku kaardistuse sisendina, mis vajab täiendavat kontrollimist. Seetõttu eristatakse aruandes kontrollitud tõendusmaterjali, programmide kohta saadud sisendandmeid ning lünki, mis vajavad asutustelt otsest kinnitust.

3.3.4. Ülevaade kaardistatud programmidest

Tabelis 3 on kokku võetud peamised vaadeldud Keenia programmid ja õpiteed. Kaardistus hõlmab teadlikult nii tõlgispetsiifilisi kui ka KSL-i baasõppe õpiteid, sest professionaalsete tõlkide järelkasv Keenias sõltub laiemast KSL-i haridussüsteemist.

Tabel 3. Ülevaade Keenia viipekeeleprogrammidest

Programm / õpitee	Tüüp	Õppeasutus / korraldaja	Kestus	Õppevorm	Sihtrühm	Kontrollitud tõendusmaterjal	Märkus / kitsaskoht
KICD CBC Kenya viipekeele õpitee[1]	Kurtidele õppijatele mõeldud viipekeele baasõppe õpitee koolis; ei ole	KICD / põhiharidussüsteem	Avalikult on kättesaadavad eelkooli ja algkooli 1.–3. klassi õppekavad; laiem CBC	Koolipõhine õpe / õppekavad	Põhihariduses õppivad kurdid; hilisemates õpiteedes	KSL-i õppekavad on olemas eelkooli 1.–2. tasemele ja 1.–3. klassile. Algkooli	Tegemist ei ole koolijärgse tõlgikvalifikatsiooniga; avalikult ei ole nähtav professionaalse tõlgi praktika- ega sertifitseerimistee.

	tõlgikoolituspro gramm		raamistik hõlmab ka põhihariduse hilisemaid astmeid		võimalik KSL-i õpe ka kuuljatele	madalama astme õppekavad juhendavad õpetajaid õppekava rakendamisel. Raamistik käsitleb KSL-i suhtluse, edasiste õpingute ja tööeluks ettevalmistuse osana.	
Kenya Institute of Special Education (KISE) Kenya viipekeele koolitus	Avaliku sektori erivajadustega inimeste haridusele keskendunud asutus, mis pakub KSL-i koolitust ja tunnistuse tasemel õpet	KISE	KSL-i koolitus; KISE veebilehel on viited tunnistusele ja kaugõppele	Veebiõpe, täiskoormus ega õpe ning koolipõhine/ kaugõpe	Õpetajad, hariduslike erivajadus te valdkonna spetsialisti d ja KSL-i oskusi omandada soovivad õppijad	KISE nimetab Kenya viipekeelt oma koolitusprogra mmide hulgas ning avaldab minimaalse sisseastumisn õudena KCSE D+ ja teabe õppevormide kohta. KISE viitab ka viipekeele veebipõhistele õppemoodulit ele ja täiskoormuseg a KSL-i õppe vastuvõtule.	Avalikult kättesaadav teave on piiratud tervikliku õppekava moodulite, hindamise, praktika, eri õppevormide täpse kestuse ja programmi tasandi ametliku tunnustamise kohta.
USIU-Africa Accelerated Kenya Sign Language[2]	KSL-i suhtlusoskuse lühikursus / ettevalmistav kursus	USIU-Africa, School of Humaniti es and Social Sciences	5 nädalat; 175 õppetundi	Kontaktõpe ülikoolilinnak us; täis- või osakoormus ega õpe; päevased/õh tused tunnid	Kuuljad, kurtide laste vanemad, õpetajad, sotsiaaltö õtajad, vabaühen duste töötajad, politseinik ud, kohtusüst eemi ja avaliku sektori töötajad	USIU-Africa avaldab kursuse kestuse, 175 õppetunni mahu, ülikoolilinnaku s toimuva õppe, vastuvõtu kõigil semestritel, õppemaksu 35 000 KSh, taotlustasu 1000 KSh, ülesanded ja eksamid, videote salvestamise	KSL-i suhtlusoskuse koolitusena põhjalikult dokumenteeritud, kuid tegemist ei ole tervikliku tõlgidiplomi programmiga.

						ja vaatamise ning kursuse lõpetamisel väljastatava tunnistuse.	
University of Nairobi / KSLRP-ga seotud viipekeele lühikursus	Ülikoolipõhine lühikursus ning ajalooliselt oluline KSL-i teadus- ja koolitustee	University of Nairobi / KSLRP	Avaliku teabe kohaselt kuuekuuline viipekeele lühikursus; KSLRP ajalooline tegevus alates 1991. aastast	Lühikursus; läbivaadatud avalikus allikas ei ole õppekorralduse üksikasju täielikult kirjeldatud	Kõrgharidusko gukond, kurtide üliõpilaste tugisüsteem ning viipekeele oskust omandada soovivad inimesed	UoN-i avaliku teabe kohaselt pakuti kuuekuulist viipekeelekursust hinnaga 50 000 KSh ning kursuse lõpetamisel väljastati tunnistus. UoN-i ajaloolistes materjalides viidatakse ka KSLRP loomisele koostöös KNAD-iga 1991. aastal.	Avalikest allikatest ei selgu piisavalt kursuse praegune staatus, üksikasjalik õppekava, hindamine ega seos professionaalse tõlgikvalifikatsiooniga.
St. Paul's University Diploma in Kenya Sign Language Interpretation[3]	Spetsiaalselt tõlkidele mõeldud diplomiprogramm	St. Paul's University, School of Theology	Läbivaadatud avalikul veebilehel ei ole diplomi kestust selgelt märgitud	Ülikooli diplomiprogramm	Tulevased algtaseme tõlgid ning töötavad tõlgid, kes soovivad oma oskusi täiendada	SPU märgib, et diplom valmistab õppijaid ette kurtide ja vaegkuuljatega suhtlemiseks ning neile tõlkimiseks. Õpe hõlmab KSL-i omandamist, grammatikat, struktuuri, sotsiolingvistikat, KSL-i ning inglise/kiisuahili keele vahelise tõlkimise kognitiivseid protsesse, kurtide kogukonna struktuuri ning järeltõlke ja sünkroontõlke oskusi. Avaldatud on ka	Avalikult kättesaadavatest programmidest kõige tugevam tõlgispetsiifilise õppekava tõendusmaterjal.

						sisseastumisn õuded.	
Pioneer Institute of Sign Language	Eraõppeasutus / spetsialiseerunud KSL-i omandamise ja KSL-i tõlgikoolituse pakkuja	Pioneer Institute of Sign Languag e, Mombasa	Avalikult täpsustamata	Asutusepõhi ne koolitus; täpsed õppevormid ei ole täielikult avaldatud	KSL-i ja tõlkimiseg a seotud oskusi omandada soovivad õppijad	Pioneeri veebilehel eristatakse KSL-i omandamise koolitust KSL-i tõlgiko täpsusele, ladususele ja eetikale. Teenusepakkuja asub Mombasas ning o (RPL) praktikute nimekirjas.	Avalikel veebilehtedel ei ole selgelt esitatud koolituse kestust, tasusid, õppekava moodulite jaotust, hindamist, praktikat, kvalifikatsioonitaset ega akrediteeringu täpset ulatust.

[1] KICD Curriculum Designs page: https://kicd.ac.ke/cbc-materials/curriculum-designs/

[1] USIU-Africa Accelerated Kenya Sign Language programme page: https://www.usiu.ac.ke/programs/accelerated-kenya-sign-language/

[1] St. Paul's University Diploma Programmes page: https://www.spu.ac.ke/index.php/diploma-programmes

3.3.5. Õppekava sisu ja õpiväljundid

Kaardistatud programmid jagunevad kolme laia kategooriasse. Esimene on koolitaseme KSL-i baasõppekava, mida CBC raames juhib KICD. See on kurtide õppijate ja viipekeele pikaajalise elujõu seisukohalt väga oluline, kuid ei ole professionaalne tõlgikoolitus. Teine kategooria on kuuljatele ja avaliku sektori töötajatele mõeldud KSL-i suhtluskoolitus. Kolmas kategooria on tõlgile suunatud õpe, mida kõige selgemalt esindab St. Pauli Ülikool.

SPU pakub avalikult nähtava teabe põhjal kõige tugevamat tõlgispetsiifilist sisu. Diplomiprogrammi kirjeldus hõlmab sõnaselgelt KSL-i omandamist, grammatikat, struktuuri ja sotsiolingvistilisi omadusi, KSL-i ning inglise/suahiili keele vahelise tõlkimisega seotud kognitiivseid protsesse, kurtide kogukonna struktuuri ning konsekutiiv- ja sünkroontõlget. USIU-Africa lühikursus ei ole täielik tõlgidiplomi õpe. See arendab kuuljatest osalejate KSL-i väljendus- ja mõistmisoskust ning sisaldab kontaktõpet, ülesandeid, eksameid, videote salvestamist ja vaatamist. Seetõttu tuleks seda käsitleda pigem ettevalmistava või ligipääsu loova kursusena, mis võib suunata edasi tõlgiharidusse, mitte täieliku tõlgikoolituse asendajana.

KISE avalik teave kinnitab KSL-koolituse olemasolu ja selle erinevaid õppevorme, UoN-i teave aga kuuekuulist kursust ning ajalooliselt olulist KSLRP tegevust. Pioneer kinnitab nii KSL-i õpet kui ka KSL-i tõlkekoolitust, kuid avalik teave ei ole täielikuks võrdlevaks hindamiseks piisav.

3.3.6. Programmide ülesehitus ja õpetamismeetodid

Programmi ülesehitus on kõige selgemalt kirjeldatud USIU-Africa puhul: avaldatud on viienädalane kestus, 175 õppetundi, kohapealne õpe, täis- või osakoormuse võimalus, vastuvõtt kõigil semestritel, õpetamismeetodid, õppetasud ja kandideerimisnõuded. UoN avaldab teabe kuuekuulise kursuse ja tunnistuse kohta. KISE toob avalikult välja sisseastumisnõuded ja õppevormid ning KICD pakub alushariduse ja esimeste klasside õppekavu. SPU esitab üksikasjalikud sisseastumisnõuded ja õppekava ulatuse.

Õpetamismeetodid on kõige selgemalt kirjeldatud USIU-Africa puhul. Avaldatud meetodite hulka kuuluvad igapäevane kontaktõpe, ülesanded, eksamid, videote salvestamine ja vaatamine. Need meetodid toetavad keeleõpet ning võivad arendada KSL-i mõistmis- ja väljendusoskust. Tõlgiharidus eeldab aga tavaliselt lisaks rollimänge, simulatsioone, konsekutiiv- ja sünkroontõlke harjutusi, juhendatud tagasisidet, töö vaatlust, refleksioonipäevikuid ja juhendatud praktikat.

3.3.7. Arendatavad pädevused

Kaardistatud süsteemis on kõige selgemalt nähtavad pädevused KSL-i omandamine, KSL-is väljendumine ja selle mõistmine, suhtlemine kurtidega ning teadlikkus kurtide kultuurist.

Tõlgispetsiifilised pädevused on kõige nähtavamad SPU diplomiprogrammis, kus käsitletakse kakskeelset keelepädevust, tõlkimise kognitiivseid protsesse, konsekutiiv- ja sünkroontõlget, konfidentsiaalsust, ausust, inimestevahelist suhtlust ning töötamist eri keskkondades. Pioneeri avalikel lehtedel viidatakse samuti tõlke täpsusele, ladususele ja eetikale.

Pädevuste peamine puudujääk seisneb selles, et enamik programme ei avalda mõõdetavaid kutsealaseid õpiväljundeid. Tulevases VET-õppekavas tuleks pädevused sõnastada hinnataval kujul, hõlmates tõlke täpsust, täielikkust ja selgust, eetiliste otsuste tegemist, rollipiire, ettevalmistust, enesehindamist, meeskonnatõlget, kaugtõlget ning spetsialiseerumist kõrge vastutusega valdkondades.

3.3.8. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus

Juurdepääs KSL-i õppimisele näib olevat laiem kui juurdepääs professionaalsele tõlgiharidusele. KICD loob kurtidele õppijatele riikliku koolipõhise aluse. KISE pakub avaliku sektori KSL-koolitusi, sealhulgas veebipõhist ja muus vormis õpet. USIU-Africa ja UoN pakuvad Nairobis ülikoolide lühikursusi. SPU-l on eraldi tõlgidiplomi programm ning Pioneer lisab Mombasas erasektori spetsialiseeritud õppevõimaluse.

Taskukohasus on erinev. USIU-Africa avaldatud õppetasu on 35 000 KSh ja kandideerimistasu 1000 KSh. UoN-i avaliku teabe kohaselt maksab kuuekuuline viipekeelekursus 50 000 KSh. KISE on avaldanud KSL-i tunnistuseõppe tasude struktuuri. Pioneeri õppetasud ja õppe kestus ei olnud vaadeldud allikates selgelt avalikud.

Avaliku teabe põhjal on piirkondlik kättesaadavus endiselt piiratud. Nähtavad ülikooli- ja avaliku sektori võimalused koonduvad peamiselt Nairobisse, samas kui Pioneer pakub mõningast ligipääsu rannikupiirkonnas Mombasas. Rohkem põimõppe võimalusi, maakondlikke programme ja toetatud õpiteid parandaks kättesaadavust.

3.3.9. Võrdlevad tähelepanekud

Võrdluspilt on selge: Keenias on arvestatav KSL-i õppe ökosüsteem. KICD loob koolipõhise baastaseme, KISE pakub avaliku sektori erivajadustega õppijate hariduse alast koolitust, USIU-Africa ja UoN võimaldavad osaleda lühikursustel, SPU-l on kõige tugevamalt dokumenteeritud tõlgidiplomi õpe ning Pioneer esindab spetsialiseeritud erasektori koolitust.

USIU-Africa lühikursus on kestuse, õppetasu, õpetamismeetodite ja sihtrühmade poolest hästi dokumenteeritud. SPU on kõige tugevam tõlgispetsiifilise õppekavasisu osas. KICD paistab enim silma riiklikku õppekavasse lõimimisega. UoN on ajalooliselt oluline ning dokumenteerib avalikult kuuekuulist kursust. Pioneer on asjakohane ja spetsialiseeritud pakkuja, kuid avalik dokumentatsioon ei ole täielikuks võrdlevaks hindamiseks piisav.

Peamine süsteemne probleem ei ole programmide täielik puudumine. Puudu on selgelt nähtav riiklik arengutee KSL-i valdamisest sertifitseeritud tõlgipädevuse, spetsialiseerumise, pideva professionaalse arengu ja kutsealase tunnustamiseni.

3.3.10. Tuvastatud kitsaskohad

Esimene kitsaskoht on piiratud valdkondlik spetsialiseerumine. Tervishoiu-, õigus-, haridus-, tööhõive-, avaliku teenuse, meedia- ja hädaolukordade tõlge vajavad selgelt määratletud õppekavamooduleid ning praktilist hindamist.

Teine kitsaskoht on digi- ja kaugtõlge. Avalikest programmikirjeldustest ei nähtu selgelt õpet kaugtõlkeplatvormide kasutamise, kaamera kadreeringu, nähtavuse, konfidentsiaalsuse, digitaalse professionaalsuse, väsimuse juhtimise ja kaugtõlke eetika kohta.

Kolmas kitsaskoht puudutab kvaliteedi tagamist ja sertifitseerimist. Keenias on olemas KNQA ja TVETA raamistikud, millele saab tugineda pädevuspõhise VET-kvalifikatsiooni loomisel, kuid kaardistatud programmide lehtedelt ei nähtu ühist tõlkide sertifitseerimise õpiteed, kohustuslikku pidevat professionaalset arengut ega litsentsimissüsteemi.

3.3.11. Mõju VET-õppekava arendamisele

VET-õppekava peaks olema modulaarne, pädevuspõhine ning vastama KNQF-i ja TVETA ootustele. See tuleb kujundada professionaalse tõlgi õpiteena, mitte üksnes KSL-i keelekursusena. Soovituslik arengujärjestus on: KSL-i oskus ja kurtide kultuuri alused; kakskeelne keeleülekanne ja tõlketeooria; konsekutiiv- ja sünkroontõlge; kutse-eetika ja rollipiirid; juhendatud praktika; valdkondlik spetsialiseerumine; kaugtõlge; hindamine ja sertifitseerimine.

Õppekava juhtimisse, õpetamisse, mentorlusse ja hindamisse tuleks kaasata kurte spetsialiste. Kurtide kogukonna kaasamine ei tohiks olla sümboolne, vaid peab kujundama programmi keelestandardeid, kasutajate ootusi, eetilisi praktikaid ja kvaliteedi tagamist.
Hindamisel tuleks kasutada vaadeldud sooritust, praktilisi simulatsioone, eetiliste juhtumite analüüsi, portfoolioid, refleksioonipäevikuid, kaugtõlkeülesandeid ning kurtide kasutajate ja

professionaalsete tõlkide tagasisidet. Ainult kirjalikest eksamitest professionaalse tõlgi sertifitseerimiseks ei piisa.

Tulevane VET-lahendus peaks sisaldama ka pideva professionaalse arengu (CPD) mooduleid juba praktiseerivatele tõlkidele, sest paljud on kutsealale jõudnud informaalse õppe, lühikursuste või töökohal õppimise kaudu ning vajavad struktureeritud täiendõppevõimalusi.

3.3.12. Kokkuvõte

Kaardistus kinnitab, et Keenias on olulised alused KSL-i õppimiseks ja tõlkide arendamiseks. KICD õppekava tugevdab kurtide õppijate varajast keelelist baasi; KISE, USIU-Africa ja UoN pakuvad ligipääsetavaid KSL-i õppimisvõimalusi; SPU-l on kõige selgem tõlgispetsiifilise sisuga diplomiprogramm ning Pioneer lisab spetsialiseeritud erasektori koolituse.
Avalik tõendusmaterjal näitab siiski, et Keenia vajab selgemat professionaalsete tõlkide koolitussüsteemi. Kõige kiiremini on vaja standardiseeritud pädevusväljundeid, praktilist hindamist, juhendatud praktikat, valdkondlikku spetsialiseerumist, kaugtõlkepädevust, kurtide juhitud osalust ning selgemat vastavust riiklike kvalifikatsiooni- ja kvaliteeditagamissüsteemidega.

Need tulemused loovad põhjendatud tõenduspõhise aluse SignUnity VET-õppekava kujundamiseks ning riiklikuks aruteluks viipekeeletõlkide hariduse tugevdamise üle Keenias.

3.4. Süstemaatiline aruanne Keenia riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele

3.4.1. Sissejuhatus ja kontekst

Aruandes hinnatakse, mil määral vastab Keenia riiklik Keenia viipekeelt, kurtide haridust ja viipekeeletõlget käsitlev haridus- ja õigusraamistik rahvusvahelistele standarditele, eelkõige ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile (UNCRPD) ning seda täiendavatele rahvusvahelistele ootustele kurtide keeleliste õiguste, ligipääsetavuse, kaasava hariduse, tõlgikoolituse, kutse-eetika ja kvaliteedi tagamise valdkonnas (United Nations, 2006).

Analüüs on oluline, sest Keenial on Keenia viipekeele jaoks võrdlemisi tugev põhiseaduslik alus. Artikli 7 lõike 3 punkt b kohustab riiki edendama Keenia viipekeele, punktkirja ja muude ligipääsetavate suhtlusvormide arengut ja kasutamist. Artikli 54 lõike 1 punkt b tunnustab puuetega inimeste õigust pääseda ligi ühiskonda lõimitud haridusasutustele ja -võimalustele ulatuses, mis vastab nende huvidele, ning artikli 54 lõike 1 punkt d tunnustab nende õigust kasutada viipekeelt, punktkirja või muid sobivaid suhtlusvahendeid.

SignUnity Keenia uuringu tulemused näitavad siiski, et õiguslik tunnustamine ei ole veel täielikult muutunud usaldusväärseteks, taskukohasteks ja kvaliteedi tagamisega tõlketeenusteks nii igapäevastes kui ka kõrge vastutusega olukordades. Kurdid teenusekasutajad kirjeldasid suuri takistusi tervishoius, õiguskeskkonnas, tööhõives, hariduses ja hädaolukordades, tõlgid aga puudulikku koordineerimist, nõrku broneerimissüsteeme, ebaühtlast koolituskvaliteeti, eetilist survet ja piiratud valdkondlikku spetsialiseerumist. Seetõttu ei keskendu aruanne üksnes õigus- ja poliitikaraamistiku sisule, vaid ka rakenduskorraldusele, mida on vaja õiguste tegelikuks toimimiseks.

Aruande eesmärk on tuvastada tugeva ja osalise vastavuse valdkonnad, kõrvalekalded ning prioriteetsed reformivajadused. Tulemused on mõeldud sisendiks SignUnity VET-õppekavale, tõlkide eetikaraamistikule, poliitikadialoogile ning tulevasele riiklikule koostööle kurtide organisatsioonide, tõlkide kutseorganisatsioonide, haridusasutuste ja avaliku sektori asutustega.

3.4.2. Vastavushindamise metoodika

Hindamisel kasutati vastavuse hindamise vormi (tabel 2), milles võrreldakse riiklikku haridus- ja õigusraamistikku rahvusvaheliste ootustega viipekeele tunnustamise, tõlkeõiguste, hariduse ja tervishoiu kättesaadavuse, tõlgikoolituse standardite, sertifitseerimise, eetika, kvaliteedi tagamise, kättesaadavuse, taskukohasuse, kurtide kogukonna kaasamise, digitõlke ja UNCRPD kohustuste valdkonnas.

Peamised analüüsitud riiklikud dokumendid olid Keenia 2010. aasta põhiseadus, 2009. aasta erivajadustega õppijate hariduse riiklik poliitikaraamistik, 2018. aasta puuetega õppijate ja koolitatavate valdkondlik poliitika, 2025. aasta puuetega inimeste seadus ning kujuneva õigusliku alusena 2025. aasta Keenia viipekeele seaduse eelnõu. Hindamisel kasutati ka SignUnity Keenia uuringuaruande tõendusmaterjali teenusekasutajate ja tõlkide vaatenurkade kohta, et kontrollida, kas poliitilised kohustused kajastuvad tegelikus praktikas.

Võrdlusraamistik tugineb eelkõige UNCRPD-le. Artikkel 2 tunnustab viipekeeli keeltena. Artikkel 9 nõuab teabe, kommunikatsiooni, teenuste ja rajatiste ligipääsetavust, sealhulgas professionaalsete viipekeeletõlkide abil. Artikkel 21 nõuab juurdepääsu teabele ja ametlikule suhtlusele inimese valitud suhtlusvormis. Artikkel 24 nõuab viipekeele õppimise hõlbustamist, kurtide kogukonna keelelise identiteedi edendamist ning kvalifitseeritud õpetajate ja töötajate olemasolu. Artikkel 4 nõuab puuetega inimestega tihedat konsulteerimist ja nende aktiivset kaasamist esindusorganisatsioonide kaudu.

Hindamisel kasutati kolme kategooriat. „Täielikult vastav“ tähendab, et võrdluskriteerium on seaduses või poliitikas selgelt sätestatud ja selle rakendamiseks on nähtavad mehhanismid. „Osaliselt vastav“ tähendab, et kriteeriumi tunnustatakse, kuid rakendamine on puudulik või ebaühtlane. „Ei vasta“ tähendab, et kriteerium on suures osas puudu või selle rakendamist ei toeta usaldusväärsed meetmed. Enamik Keenia valdkondi kuulub osalise vastavuse kategooriasse, sest põhiseaduslik ja poliitiline alus on tugev, kuid rakendamine, rahastamine, koordineerimine, sertifitseerimine ja kvaliteedi tagamine on endiselt ebapiisavalt arenenud.

3.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte

Üldiselt vastab Keenia rahvusvahelistele viipekeelestandarditele osaliselt, nagu on näidatud tabelis 4. Keenia viipekeelel on tugev põhiseaduslik tunnustus ning hariduspoliitika tunnustab KSL-i kurtide hariduses. Süsteem on siiski alles liikumas õiguste tunnustamiselt jõustatava, rahastatud ja kvaliteedi tagamisega teenuseosutamise poole. Peamine kõrvalekalle ei seisne seega õigusliku tunnustuse puudumises, vaid rakendamise nõrkuses.

Tabel 4. Keenia riikliku viipekeelealase haridus- ja õigusraamistiku võrdlev analüüs rahvusvaheliste standardite alusel

Valdkond	Vastavushinnang	Kokkuvõte
Viipekeele õiguslik tunnustamine	Tugev vastavus	Põhiseadus nõuab sõnaselgelt Kenya viipekeele edendamist ja kasutamist ning tunnustab puuetega inimeste õigust kasutada viipekeelt.
Ligipääs haridusele	Osaliselt vastav	KSL-i tunnustatakse hariduslike erivajaduste poliitikas ning olemas on vastavad õpiteed, kuid ligipääs tõlkidele ja KSL-i valdavatatele spetsialistidele on eri haridustasemetel ebaühtlane.
Õigus professionaalsele tõlketeenusele	Osaliselt vastav	Olemas on üldised õigused suhtlusele, teabele ligipääsule ja mõistlikele kohandustele, kuid kõiki avalikke teenuseid hõlmav täielikult toimiv riiklik tõlketeenuse tagamise süsteem puudub.
Ligipääs tervishoiule, õigussüsteemile ja hädaabiteenustele	Osaliselt vastav	Rahvusvaheliste standardite kohaselt on tegemist suure vastutusega valdkondadega, kuid uuringus osalejad nimetasid neid kõige ebausaldusväärsemate ja keerulisemate valdkondade hulgas.
Tõlgikoolituse standardid	Osaliselt vastav	Koolitusvõimalused on olemas, kuid neid ei ole veel riiklikult ühtlustatud pädevuspõhiste standardite, juhendatud praktika, erialase spetsialiseerumise ja digitõlke osas.
Sertifitseerimine, akrediteerimine ja registreerimine	Osaliselt vastav	Programmipõhised kvalifikatsioonid on olemas, kuid ühtse riikliku litsentsimis- ja akrediteerimissüsteemi olemasolu ei ole veel täielikult tõendatud. 2025. aasta KSL-i seaduseelnõu on paljulubav, kuid ootab veel vastuvõtmist ja rakendamist.
Kutse-eetika ja kvaliteedi tagamine	Osaliselt vastav	Eetikat käsitletakse mõnes koolitusprogrammis, kuid kasutajate ja tõlkide kogemused näitavad, et endiselt esineb lahendamata probleeme rollipiiride, konfidentsiaalsuse, erapooletuse ja kaebuste menetlemisega.
Digi- ja kaugtõlge	Osaline kuni nõrk vastavus	Kaugtõlget kasutatakse praktikas, kuid poliitika-, õppekava- ja eetikaraamistikud ei ole veel piisavalt kohanenud digitaalse teenuseosutuse tegelike vajadustega.
Kurtide kogukonna kaasamine	Osaliselt vastav	Osalemist toetavad põhiseaduse ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni põhimõtted, kuid kurtide kogukonna kaasamine tuleks institutsionaliseerida õppekava arendamises, akrediteerimises ja kvaliteedi tagamises.

3.4.4. Üksikasjalik vastavusanalüüs

Keenia viipekeele õiguslik tunnustamine

Keenia tugevaim vastavusvaldkond on põhiseaduslik tunnustamine. Artikli 7 lõike 3 punkt b paneb riigile kohustuse edendada Keenia viipekeele, punktkirja ja muude ligipääsetavate suhtlusvormide arengut ja kasutamist. Artikli 54 lõike 1 punkt d tunnustab õigust kasutada viipekeelt, punktkirja või muid sobivaid suhtlusvahendeid. See on tugevas kooskõlas UNCRPD artikliga 2, mis hõlmab keele mõistes ka viipekeeli, ning artikliga 21, mis käsitleb juurdepääsu teabele ja kommunikatsioonile. Jätkuvaks väljakutseks on tunnustamise muutmine selgeteks standarditeks, institutsionaalseteks kohustusteks, eelarvelisteks vahenditeks ja jõustatavateks juurdepääsumehhanismideks (Constitution of Kenya, 2010; United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006).

Juurdepääs haridusele ja kurdid õppijad

Keenia vastab kurtide haridust puudutavatele rahvusvahelistele ootustele osaliselt. 2009. aasta erivajadustega õppijate hariduse riiklik poliitikaraamistik tunnustab KSL-i kurtide laste peamise/esimese keelena ning õpetamise ja suhtlemise keelena (National Special Needs Education Policy Framework, 2009). 2018. aasta puuetega õppijate ja koolitatavate valdkondlik poliitika tugevdab kaasava hariduse põhimõtet (Sector Policy for Learners and Trainees with Disabilities, 2018). Need kohustused on kooskõlas UNCRPD artikliga 24, mis nõuab viipekeele õppimise hõlbustamist, kurtide keelelise identiteedi edendamist ning õpet sobivates keeltes ja suhtlusviisides. Rakendamisel esineb siiski lünki tavahariduses, kõrghariduses ja kutseõppeasutustes, kus tõlkide kättesaadavus ja KSL-i valdavate spetsialistide tugi on ebaühtlane.

Professionaalne tõlketeenus kui õigus avalikule teenusele

Keenia õigusraamistik toetab ligipääsetavat kommunikatsiooni, kuid õigust professionaalsele tõlketeenusele ei ole veel järjepidevalt rakendatud avaliku teenuse garantiina. SignUnity uuring näitas, et teenusekasutajatel on tõlgile lihtsam ligi pääseda siis, kui organisatsioonid teenuse ette planeerivad ja selle eest tasuvad. Juurdepääs muutub keeruliseks, kui inimene peab tõlke ise korraldama ja rahastama. See tekitab ebavõrdse ligipääsu ning nõrgendab põhiseaduslike

õiguste praktilist tähendust tervishoius, kohtutes, tööhõives, avalikes teenustes ja hädaolukordades.

Tervishoid, õigusemõistmine ja kõrge vastutusega olukorrad

Rahvusvahelised standardid rõhutavad tugevalt diskrimineerimiseta ja viivituseta juurdepääsu tervishoiule, õigusemõistmisele ja hädaabiteenustele. Keenias kuuluvad need valdkonnad endiselt suurimate lõhede hulka õiguste ja tegeliku praktika vahel. Kurdid teenusekasutajad märkisid, et tervishoius esinevad suhtlustõkked mõjutavad sümptomite kirjeldamist, diagnoosist ja ravijuhistest arusaamist, privaatsust ning usaldust. Ka õigus- ja kohtukontekstid olid keerulised erialakeele ning ebatäpse tõlke võimalike tagajärgede tõttu. See osutab vajadusele spetsialiseeritud meditsiini- ja õigustõlkide koolituse, avaliku rahastamise ning institutsionaalsete broneerimisprotokollide järele.

Tõlgiharidus, sertifitseerimine ja akrediteerimine

Keenias on mitu KSL-i ja tõlkimisega seotud õpiteed nii avalikus sektoris, ülikoolides, kolledžites kui ka erasektoris. Hariduse kaardistus tuvastas KICD õppekavad, KISE lühikursused, ülikoolide ja kolledžite KSL-i lühikursused ning St. Pauli Ülikooli Keenia viipekeeletõlke diplomiprogrammi. Kaardistus ja tõlkide uuring näitavad siiski, et koolitus ei ole veel täielikult standardiseeritud riiklike pädevusstandardite, juhendatud praktika, rakenduseetika, digitõlke ja erialaste valdkondade osas. Riiklik akrediteerimis- ja registreerimisraamistik tugevdaks kvaliteeti ja avalikkuse usaldust.

Kutse-eetika ja kvaliteedi tagamine

Uuringu tõendusmaterjal näitab, et eetika ei ole abstraktne küsimus. Kurdid kasutajad kirjeldasid olukordi, kus tõlgid muutsid sõnumit, võtsid pooli, rikkusid konfidentsiaalsust või käitusid professionaalselt vaid mõnikord. Tõlgid kirjeldasid asutuste survet, klientide palveid jätta teatud teave tõlkimata, rollisegadust, huvide konflikte ja nõrku mehhanisme dilemmade lahendamiseks. Riiklik eetikaraamistik peaks olema seotud litsentsimise, pideva professionaalse arengu, supervisiooni, kaebuste ja sanktsioonidega.

Digi- ja kaugtõlge

Kaugtõlget kasutavad Keenias juba nii kurdid teenusekasutajad kui ka tõlgid, kuid see on endiselt ebapiisavalt reguleeritud ja toetatud. Kasutajad tõid välja halva videokvaliteedi või internetiühenduse, raskused viibete selgel nägemisel, vähenenud isikliku suhtluse ning privaatsusprobleemid. Tõlgid kirjeldasid tehnilisi raskusi, väsimust, suhtluskvaliteedi langust ja vähest väljaõpet. Seetõttu peaksid poliitika ja õppekava hõlmama kaugtõlke standardeid, digitaalset professionaalsust, privaatsust, väsimuse juhtimist, tehnilist seadistust ja hädaolukorra protseduure.

Kurtide kogukonna osalus

UNCRPD artikkel 4 nõuab puuetega inimestega tihedat konsulteerimist ja nende aktiivset kaasamist esindusorganisatsioonide kaudu. Keenia põhiseaduslik ja poliitiline keskkond toetab osalemist, kuid kurtide kogukonna kaasamine peaks olema süsteemsem. Kurtide organisatsioone ja kurte spetsialiste tuleks kaasata poliitikate läbivaatamisse, tõlkide õppekavade kujundamisse, akrediteerimiskogudesse, kaebuste lahendamise mehhanismidesse, teadustöösse, kvaliteedi tagamisse ja CPD pakkumisse. See on oluline, et vältida kurtidele mõeldud süsteemide kujundamist ilma kurtide endi juhtiva osaluseta (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006).

3.4.5. Mõju VET-ile ja eetikale

Poliitikaraamistiku vastavuse tulemused kinnitavad otseselt SignUnity Keenia uuringus ja hariduse kaardistamise aruannetes tuvastatud õppekavaarenduse vajadusi. Mõjude kokkuvõte on esitatud tabelis 5. Tulevane VET-õppekava ei tohiks õpetada ainult keelt, vaid peab valmistama tõlke ette pakkuma õigustel põhinevat, eetilist ja kontekstispetsiifilist kommunikatsioonile ligipääsu kooskõlas riiklike ja rahvusvaheliste kohustustega.

Tabel 5. Poliitikaraamistiku vastavuse mõju VET-ile Keenias

VET-õppe / eetika mõju	Soovituslik tegevus
Pädevuspõhine tõlkimine	Töötada välja mõõdetavad pädevused KSL-i valdamise, inglise/kiisuahiili keele vahelise ülekande, sõnumi täpsuse ja täielikkuse, suulise vahendamise, vastuvõtuoskuste ning väljenduse selguse hindamiseks.
Rakenduslik eetika	Kasutada Kenya juhtumiuuringuid, mis käsitlevad konfidentsiaalsust, erapooletust, rollipiire, institutsionaalset survet, huvide konflikte ja kurtide autonoomiat.

Erialased valdkonnad	Lisada kohustuslik ettevalmistus tõlkimiseks hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtukeskkonnas, tööhõives, avalikes teenustes, meedias ning hädaolukordades.
Kaugtõlge	Koolitada tõlke kaugtõlkeplatvormide kasutamise, kaamera ja valgustuse seadistamise, viiplemisruumi, kõnevoorude juhtimise, privaatsuse ja turvalisuse, väsimuse juhtimise, veebipõhise meeskonnatõlke ning varuplaanide koostamise alal.
Kurtide juhitud pedagoogika	Tagada kurtide spetsialistide ja organisatsioonide osalemine õppekava kujundamises, õpetamises, hindamises ja kvaliteedi tagamises.
Sertifitseerimine ja pidev professionaalne areng	Siduda õppe lõpetamine praktilise sooituse hindamisega ning luua võimalused pidevaks professionaalseks arenguks, resertifitseerimiseks ja spetsialiseerumiseks.
Kasutajate juhendamine	Töötada välja moodulid ja vahendid, mis õpetavad ka kurtidele teenusekasutajatele ja asutustele, kuidas tõlgiga koostööd teha, sealhulgas kuidas suhelda otse kurdi inimesega, valmistuda tõlkesituatsiooniks ning anda tagasisidet.

3.4.6. Soovitused

Poliitikareform ja rakendamine: muuta KSL-i põhiseaduslik tunnustamine jõustatavateks valdkondlikeks juhisteks, mis nõuavad professionaalse tõlketeenuse kättesaadavust hariduses, tervishoius, õigusemõistmises, tööhõives, avalikes teenustes, hädaolukordade kommunikatsioonis ja ühiskondlikus osaluses. Igas valdkonnas tuleks määratleda vastutus, eelarve, broneerimisprotsessid, miinimumkvalifikatsioonid ja kaebuste esitamise kanalid.

Tõlkide sertifitseerimine ja akrediteerimine: luua riiklikult tunnustatud tõlkide registreerimise, sertifitseerimise, akrediteerimise ja litsentsimise süsteem, mis on seotud pädevuspõhise hindamise, eetikanõuete järgimise, pideva professionaalse arengu ja kvalifikatsiooni uuendamise nõuetega. 2025. aasta Keenia viipekeele seaduse eelnõu rakendumist tuleks jälgida ja sätteid tugevdada, et need oleksid selged ja rakendatavad (Kenyan Sign Language Bill, 2025).

Kvaliteedi tagamine ja eetika: töötada välja viipekeeletõlkide riiklik kutse-eetika koodeks, mis on seotud koolituse, supervisiooni, kaebuste, distsiplinaarmenetluste ja kasutajate tagasisidega. Koodeks peaks hõlmama konfidentsiaalsust, erapooletust, rollipiire, pädevuse piire, ettevalmistust, kaugtõlkepraktikat ja huvide konflikte.

Rahastamine ja teenuste koordineerimine: luua avalikult toetatud tõlketeenusele juurdepääsu mehhanism, mis hõlmab riiklikke ja maakondlikke tõlkide nimekirju, broneerimisprotokolle ning prioriteetsete teenuste rahastamiskorda. See vähendaks sõltuvust isiklikest kontaktidest ja tagaks, et kurdid kasutajad ei pea elutähtsatele teenustele ligipääsu eest ise maksma.

Spetsialiseeritud teenused kõrge vastutusega olukordades: seada prioriteediks tõlkide koolitamine ja rakendamine tervishoius, õigus- ja kohtukeskkonnas, politseitöös, hädaolukordades, hariduses ja tööhõives. Nendes valdkondades peaksid olema erialane terminoloogia, protokollid, turvalisuse tagamise standardid ja ettevalmistusnõuded.

Kurtide kogukonna osalus: muuta kurtide juhitud osalus süsteemi püsivaks osaks poliitikakujunduses, õppekavaarenduses, akrediteerimises, sertifitseerimiskogudes, tõlkide hindamises, kaebuste lahendamise mehhanismides ja teadustöös. See on vajalik UNCRPD osaluspõhimõtete järgimiseks ning kvaliteedi, legitiimsuse ja usalduse tagamiseks.

Digi- ja kaugtõlke standardid: töötada välja riiklikud kaugtõlke juhised, mis hõlmavad platvorminõudeid, visuaalset kvaliteeti, privaatsust, andmekaitset, varulahendusi hädaolukordadeks, väsimuse juhtimist, meeskonnatõlget ja eetilist käitumist veebikeskkonnas.

3.4.7. Kokkuvõte

Keenial on tugev põhiseaduslik alus Keenia viipekeelele ja puuetega inimeste kaasamisele. Riigi õigus- ja poliitikaraamistik tunnustab KSL-i, suhtlusõigusi ning puuetega inimeste juurdepääsu haridusele. See loob tugeva aluse vastavuseks UNCRPD-le ja rahvusvahelistele viipekeelestandarditele.

Peamine väljakutse on rakendamine. Uuringu ja kaardistuse tulemused näitavad, et professionaalse tõlketeenuse kättesaadavus on endiselt ebaühtlane, eriti kõrge vastutusega olukordades. Tõlgikoolitus on olemas, kuid vajab tugevamat standardiseerimist, sertifitseerimist, juhendatud praktikat, eetikaõpet, spetsialiseerumist ja digipädevust. Kvaliteedi

tagamise ja kaebuste lahendamise mehhanismid ei ole kasutajatele ega praktikutele veel piisavalt nähtavad.

Üldhinnang on seega osaliselt vastav, kuid Keenial on tugev potentsiaal täieliku vastavuse saavutamiseks, kui tunnustamiselt liigutakse jõustatavate süsteemideni. Kõige kiiremini on vaja riiklikke standardeid tõlgiharidusele, sertifitseerimisele ja eetikale; rahastatud juurdepääsu avalikele teenustele; tugevamat kurtide kogukonna osalust ning poliitilisi juhiseid digi- ja kaugtõlke kohta. Need sammud tugevdaksid nii SignUnity VET-õppekava kui ka kurtide keeleliste õiguste laiemat rakendamist Keenias.

4. Viipekeeletõlkide hariduspraktikate kaardistamine GHANAS

4.1. Ghana olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine

Tabel 6. Ghana olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (viipekeele diplomiprogramm)[1]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Käsitletakse viipekeele lingvistikat; arendatakse kõnekeele pädevust; õpetatakse tõlketeooriat ja tõlketehnikaid; käsitletakse kurtide kultuuri ja kogukonda; kutse-eetika on õppekavasse lõimitud; käsitletakse erialaseid valdkondi (haridus, tervishoid, õigusvaldkond, avalikud teenused, meedia); sisaldub digi- ja kaugtõlge.	✓ Viipekeele lingvistikat käsitletakse (DSL 121, DSL 231) ✓ Kurtide kultuur on õppekavas (DSL 234) ✓ Tõlkimise aluseid käsitletakse (DSL 242) ✓ Kommunikatsiooni ja kõnet käsitletakse (DSL 115, DSL 233)	✓ Erialaseid valdkondi käsitletakse piiratud ulatuses (tervishoid, õigusvaldkond, meedia) ✓ Digi- ja kaugtõlke koolitus on piiratud
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset ladusust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist; rõhutatakse professionaalset käitumist; arendatakse kontekstispetsiifilist pädevust.	✓ Praktilised kursused (Fundamentals I & II, Practicum I & II) ✓ Rõhutatakse kakskeelset suhtlust ✓ Sisaldub sissejuhatus tõlkimisse	✓ Selgesõnaline pädevusraamistik on piiratud ✓ Eetilisele otsustamisele pööratakse vähe tähelepanu
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi ülesehitus ja õpitee; määratletud sisseastumisnõuded; piisav programmi kestus; tasakaalustatud teooria ja praktika lõimimine; juhendatud praktika või praktikakohad.	✓ Struktureeritud kaheaastane diplomiprogramm (60 ainepunkti) ✓ Semestripõhine õpitee ✓ Sisaldab praktikat	✓ Sisseastumisnõudeid ei ole üksikasjalikult kirjeldatud ✓ Teooria ja praktika lõimimine ei ole piisavalt selgelt kirjeldatud
Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonide ja rollimängude kasutamine; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	✓ Loengud, demonstratsioonid ja esitlused ✓ Praktika ja kokkupuude tegeliku töökeskkonnaga	✓ Simulatsioonide ja rollimängude kasutamine on piiratud ✓ Kurtide spetsialistide kaasamist ei ole selgesõnaliselt piisavalt kirjeldatud

[1] University of Education, Winneba, Department of Special Education. (2022). Diploma programme in sign language: Information for programme re-accreditation application. University of Education, Winneba

Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise sooritusе hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged hindamiskriteeriumid; kvaliteedi tagamise mehhanismid.	✓ Eksamid, testid ja ülesanded ✓ Juhendatud praktika	✓ Portfooliopõhist hindamist kasutatakse piiratud määral ✓ Kvaliteedi tagamise mehhanisme ei ole selgelt kirjeldatud
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Väljastatakse tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või litsentsimiseni; pideva professionaalse arengu nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeksid.	UEW väljastab diplomi.	✓ Puudub selge tee tõlgi sertifitseerimise või litsentsimiseni ✓ Pideva professionaalse arengu (CPD) nõudeid ei ole täpsustatud
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud võimalused; kaasav vastuvõtt ja õppimise tugimeetmed; piisav vastuvõtuvõimekus.	Võimalik on tavaõpe ja perioodiline intensiivõpe.	Taskukohasust, kaasavust ja vastuvõtuvõimekust ei ole üksikasjalikult kirjeldatud.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele kasutada tõlketeenuseid; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	✓ Vastab puuetega inimeste seadusele (Persons with Disability Act, 2006) ✓ Toetab kaasava hariduse poliitikat	Seos rahvusvaheliste standarditega on piiratud ega ole selgesõnaliselt välja toodud.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Koolitus kaugtõlkeplatvormide kasutamiseks; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; eetilise kaugtõlkepraktika käsitlemine.	IKT ja haridustehnoloogia kursused.	Puudub selgesõnaline kaugtõlke koolitus.
Kontekstispetsiifiline ettevalmistus	Ettevalmistus tööks hariduses; ettevalmistus tervishoius; ettevalmistus õigus- ja kohtukeskkonnas; ettevalmistus tööhõive ja avalike teenuste valdkonnas; valmisolek keerukateks või suure vastutusega olukordadeks.	Käsitletakse üldist kommunikatsiooni ja kurtide haridusega seotud kontekste.	Ettevalmistus tervishoiu-, õigus- ja teiste suure vastutusega valdkondade tõlkeks on piiratud.

Tabel 7. Ghana olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (Ghana viipekeele diplomikursus)[2]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht

[2] Ghana National Association of the Deaf, & University of Cape Coast. (n.d.). Programme for proposed diploma course in Ghanaian Sign Language interpreting. Department of Educational Foundations, University of Cape Coast

Õppekava sisu	Käsitletakse viipekeele lingvistikat; arendatakse kõnekeele pädevust; õpetatakse tõlketeooriat ja tõlketehnikaid; käsitletakse kurtide kultuuri ja kogukonda; kutse-eetika on õppekavasse lõimitud; käsitletakse erialaseid valdkondi (haridus, tervishoid, õigusvaldkond, avalikud teenused, meedia); sisaldub digi- ja kaugtõlge.	✓ Sisaldab viipekeele lingvistikat (GHSL 007) ✓ Tõlketeooria ja tõlketehnikad (GHSL 003, GHSL 005) ✓ Kurtide kultuur (GHSL 200) ✓ Kutse-eetika (GHSL 032) ✓ Hõlmab tõlkimist erinevates valdkondades (õigus, tervishoid, haridus jne)	✓ Digi- ja kaugtõlke koolitus on piiratud ✓ Struktureeritud erialamoodulid on piiratud, eelkõige puudub tervishoiu- ja õigustõlke süvendatud modulaarne käsitlus
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset ladusust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist; rõhutatakse professionaalset käitumist; arendatakse kontekstispetsiifilist pädevust.	✓ Kakskeelne pädevus (GSL-i ja inglise keele vahelise tõlkimise kursused) ✓ Praktiline tõlgikoolitus ✓ Eetiline teadlikkus ja professionaalsus	✓ Selgesõnalist pädevusraamistikku ei ole välja toodud ✓ Otsustusprotsesside struktureeritud hindamine on piiratud
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi ülesehitus ja õpitee; määratletud sisseastumisnõuded; piisav programmi kestus; tasakaalustatud teooria ja praktika lõimimine; juhendatud praktika või praktikakohad.	✓ Õpe on struktureeritud kaheks suviseks intensiivõppe perioodiks ✓ Sisseastumisnõuded on määratletud ✓ Sisaldab projekti ja välipraktikat	✓ Lühike kestus võib piirata õppe põhjalikkust ✓ Pideva juhendatud praktika struktuur on piiratud
Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonide ja rollimängude kasutamine; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	✓ Praktiline koolitus ja kokkupuude tõlkimisega tegelikes olukordades ✓ Kaasatud on kurdid juhendajad (koostöö GNAD-iga)	✓ Simulatsioonide ja rollimängude kasutamist on kirjeldatud piiratud määral ✓ Digitaalsete õppevahendite lõimimine ei ole selgelt välja toodud
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise sooituse hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged hindamiskriteeriumid; kvaliteedi tagamise mehhanismid.	✓ Pidevhindamine ja eksamid ✓ Praktilised ja kirjalikud eksamid ✓ Teaduskonna nõukogu järelevalve	✓ Portfooliopõhist hindamist ei kasutata ✓ Reflektiivse praktika mehhanismid on piiratud
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Väljastatakse tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või litsentsimiseni; pideva professionaalse arengu nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeksid.	✓ UCC väljastab diplomi ✓ Tegemist on tunnustatud akadeemilise kvalifikatsiooniga	✓ Puudub selge tee kutsealase litsentsimise või sertifitseerimiseni ✓ Pideva professionaalse arengu (CPD) raamistikku ei ole määratletud

Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud võimalused; kaasav vastuvõtt ja õppimise tugimeetmed; piisav vastuvõtuvõimekus.	✓ Programm on kooskõlas riikliku puuetega inimeste poliitikaga ✓ Suunatud inimestele, kellel on varasem GSL-i oskus	Teave kättesaadavuse ja ligipääsu ulatuse kohta on piiratud. Vastuvõtuvõimekust ei ole täpsustatud.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele kasutada tõlketeenuseid; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	✓ Tugev vastavus puuetega inimeste seadusele (Disability Act 715) ✓ Toetab kurtide põhiseaduslikke õigusi	Selgesõnaline seos rahvusvaheliste tõlkestandarditega puudub.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Koolitus kaugtõlkeplatvormide kasutamiseks; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; eetilise kaugtõlkepraktika käsitlemine.	Audiovisuaalsete vahendite kasutamisele viidatakse minimaalselt.	✓ Puudub struktureeritud koolitus kaugtõlkeplatvormide kasutamiseks ✓ Puudub digitaalse professionaalsuse koolitus
Kontekstispetsiifiline ettevalmistus	Ettevalmistus tööks hariduses ja tervishoius.	✓ Käsitletakse tõlkimist hariduses, tervishoius, õigusvaldkonnas, religioossetes kontekstides ja meedias ✓ Sisaldab välipraktikat	✓ Suure vastutusega olukordadele suunatud erikoolitus on piiratud ✓ Puuduvad valdkondade kaupa struktureeritud moodulid

Tabel 8. Ghana olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (üldõe õppekava)[3]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Käsitletakse viipekeele lingvistikat; arendatakse kõnekeele pädevust; õpetatakse tõlketeooriat ja tõlketehnikaid; käsitletakse kurtide kultuuri ja kogukonda; kutse-eetika on õppekavasse lõimitud; käsitletakse erialaseid valdkondi (haridus, tervishoid, õigusvaldkond, avalikud teenused, meedia); sisaldub digi- ja kaugtõlge.	Sisaldab viipekeele ajalugu, tähestikku, arvsõnu, kurtide kultuuri, tervishoiukonteksti, kliinilist terminoloogiat, perekonnaga seotud mõisteid, toidu ja haigustega seotud sõnavara ning viipekeele kasutamist tervishoiuasutustes.	Puuduvad formaalne tõlketeooria, digi- ja kaugtõlke käsitlus ning õigus- ja meediavaldkonna tõlge. Kutse-eetikat ei käsitleta selgesõnaliselt.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset ladusust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist; rõhutatakse professionaalset käitumist; arendatakse kontekstispetsiifilist pädevust.	Õpiväljundid määratlevad viipekeele ja kurtide kultuuri tundmise ning oskuse abistada kuulmislangusega patsiente ja nendega suhelda.	Puuduvad selgelt määratletud kakskeelse ladususe standardid ja formaalne tõlke täpsuse hindamine. Eetilise otsustamise õpetamine on piiratud.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi ülesehitus ja õpitee; määratletud sisseastumisnõuded; piisav	Õpe on struktureeritud ühe ainepunkti mahulise	Puudub eraldiseisev praktika, kursuse kestus

[3] Nursing and Midwifery Council of Ghana. (2025). Registered general nursing curriculum 2025: Based on semester course unit system. Nursing and Midwifery Council of Ghana.

	programmi kestus; tasakaalustatud teooria ja praktika lõimimine; juhendatud praktika või praktikakohad.	kursusena õenduse õppekavas ning sisaldab loenguid ja praktiliste suhtlemisoskuste õpet.	on piiratud ning puuduvad järkjärgulised õppetasemed ja eraldi sisseastumisnõuded peale õendusprogrammi vastuvõtutingimuste.
Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonide ja rollimängude kasutamine; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	Kasutatakse loenguid, demonstratsioone, interaktiivseid õppetegevusi ja rühmaarutelusid.	Simulatsioonide ja põhjalikumate rollimängude kasutamine on piiratud, digitaalseid õppevahendeid ei kasutata ning kurtide koolitajate kaasamine on minimaalne.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise sooritus hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged hindamiskriteeriumid; kvaliteedi tagamise mehhanismid.	Kasutatakse teste, ülesandeid, rühmaesitlusi ja semestri lõpueksameid.	Puudub pädevuspõhine või praktilise tõlkesooritus hindamine ja portfoolio kasutamine. Kvaliteedi tagamise mehhanismid on piiratud.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Väljastatakse tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või litsentsimiseni; pideva professionaalse arengu nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeksid.	Kursus on integreeritud õenduse õppekavasse ning eraldiseisvat sertifikaati ei väljastata.	Puudub seos tõlkide sertifitseerimisraamistike või pideva professionaalse arengu (CPD) võimalustega.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud võimalused; kaasav vastuvõtt ja õppimise tugimeetmed; piisav vastuvõtuvõimekus.	Kursus on kättesaadav õenduskoolitust pakkuvates õppeasutustes.	Puudub laiem avalik ligipääs ja paindlikud õppevormid ning vastuvõtu ulatus on piiratud.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele kasutada tõlketeenuseid; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	Toetab kaudselt kaasava tervishoiuteenuse osutamist.	Puudub selgesõnaline seos viipekeelt käsitlevate õigusaktide või rahvusvaheliste tõlkestandarditega.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Koolitus kaugtõlkeplatvormide kasutamiseks; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; eetilise kaugtõlkepraktika käsitlemine.	Ei sisaldu.	Digi- ega kaugtõlkeoskuste koolitust ei pakuta.
Kontekstispetsiifiline ettevalmistus	Ettevalmistus tööks hariduses; ettevalmistus tervishoius.	Tugev keskendumine tervishoiukeskkondadele, sealhulgas ambulatoorne laborid.	Puudub ettevalmistus tõlkimiseks õigus- ja haridusvaldkonnas ning teistes suure vastutusega tõlkesituatsioonides.

4.2. Ghana riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele

Tabel 9. Ghana viipekeelealase haridus- ja õigusraamistiku võrdlev hindamine rahvusvaheliste standarditega[4]

Standardivaldkond	Rahvusvaheline ootus / võrdluskriteerium	Täielikult vastav	Osaliselt vastav	Ei vasta	Märkused / tõendusmaterjal / kitsaskohad
Viipekeele õiguslik tunnustamine	Viipekeel on riigi seadustes või põhiseaduses õiguslikult tunnustatud loomuliku keelena.		✓		Kaasava hariduse poliitika tunnustab kuulmislangusega õppijaid ning edendab viipekeele tugiteenuseid. Ghana viipekeelt ei ole siiski sõnaselgelt tunnustatud riigikeelena. Poliitika käsitleb viipekeeleõpet ja tugiteenuseid hariduslike erivajadustega õppijatele.
Õigus viipekeeletõlkele	Riiklikud õigusaktid tagavad avalikes teenustes ligipääsu professionaalsetele viipekeeletõlkidele.		✓		Poliitika näeb kuulmislangusega õppijatele ette viipekeelealase toe ja professionaalsed tugiteenused, sealhulgas abi eksamitel ja suhtlemisel, kuid ei taga sõnaselgelt tõlketeenuseid kõigis avaliku sektori valdkondades.
Ligipääs haridusele	Kurtidel õppijatel on kõigil haridustasemetel ligipääs viipekeelele ja/või tõlkidele.	✓			Poliitika toetab tugevalt kuulmislangusega õppijate kaasavat haridust põhi-, kesk- ja kõrghariduse tasandil. See näeb ette abivahendid, viipekeeleteenused, kaasavad õppekavad ja õpetajate ettevalmistuse.
Ligipääs tervishoiule	Tervishoiuasutustes on tõlketeenused kättesaadavad diskrimineerimise ja põhjendamatu viivituseta.			✓	Poliitika käsitleb haridusministeeriumi ja tervishoiuministeeriumi koostööd hindamise ja varajase sekkumise valdkonnas, kuid ei sisalda otseseid sätteid viipekeeletõlke tagamiseks tervishoiuasutustes.
Tõlgikoolituse standardid	Interpreter education programmes are formalised, structured, and competency-based.		✓		Poliitika toetab professionaalset viipekeeleõpet ja eripedagoogilisi tugiteenuseid, kuid ei määratle ametlikku riiklikku tõlgikoolituse raamistikku.
Sertifitseerimine ja akrediteerimine	Tõlgid on sertifitseeritud või akrediteeritud tunnustatud riiklike süsteemide kaudu.			✓	Poliitikas ei ole esitatud tõendeid riikliku tõlkide sertifitseerimis- või akrediteerimissüsteemi olemasolu kohta.

[4] https://sapghana.com/data/documents/Inclusive-Education-Policy-official-document.pdf

Kutse-eetika	Olemas on riiklikud eetikakoodeksid, mida rakendatakse tõlkide kutsepraktikas.			✓	Poliitika ei sisalda teavet tõlkide eetikastandardite ega kutsealaste käitumiskoodeksite kohta.
Kvaliteedi tagamise mehhanismid	Olemas on süsteemid tõlkekvaliteedi jälgimiseks ja kaebuste lahendamiseks.		✓		Poliitika sisaldab kaasava hariduse üldisi seire- ja hindamissüsteeme, kuid spetsiaalselt tõlkidele mõeldud kvaliteedi tagamise süsteemi ei ole määratletud.
Tõlkide kättesaadavus	Riikliku nõudluse rahuldamiseks on piisavalt koolitatud tõlke.		✓		Poliitika tunnistab vajadust suurema arvu koolitatud spetsialistide, sealhulgas viipekeeleoskusega töötajate järele, mis viitab praegusele spetsialistide puudusele.
Ligipääsetavus ja taskukohasus	Tõlketeenused on geograafiliselt ja rahaliselt ligipääsetavad.		✓		Poliitika toetab võrdset ligipääsu, sotsiaalset kaitset ja abistavaid tugiteenuseid, kuid ei taga selgelt taskukohaste tõlketeenuste üleriigilist kättesaadavust.
Kurtide kogukonna kaasamine	Kurtide organisatsioonid on kaasatud poliitikakujundusse ja tõlkide haridusse.	✓			Ghana Blind Union ja Ghana Federation of Disability Organisations osalesid poliitika väljatöötamises, mis näitab puuetega inimeste organisatsioonide kaasamist sidusrühmadena.
Digi- ja kaugtõlge	Poliitikad ja koolitus käsitlevad kaug- ja digitõlget ning sellega seotud eetikat.			✓	Poliitika ei käsitle viipekeele kaug- ega digitõlget.
Vastavus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni kohustustele	Riiklikud õigusaktid ja praktikad kajastavad ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikleid 2, 9, 21, 24 ja 30.	✓			Poliitika tugineb sõnaselgelt rahvusvahelistele raamistikele, sealhulgas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile (2006), ning edendab konventsiooni kohustustega kooskõlas olevaid kaasava hariduse põhimõtteid.

4.3. Süstemaatiline aruanne Ghana viipekeeletõlkide õppeprogrammide kohta

4.3.1. Sissejuhatus ja kontekst

Viipekeeletõlkide haridus areneb Ghanas osana riigi laiemast pühendumusest kaasavale haridusele ja puuetega inimeste õigustele. Sellest hoolimata napib koolitatud tõlke mitmes valdkonnas, sealhulgas tervishoius, hariduses, õigusteenustes ja avalikus halduses. Olemasolevad programmid, sealhulgas UEW viipekeele diplomiprogramm, õdede üldine viipekeeleõpe ning UCC viipekeeletõlke diplomiprogramm, on olulised esimesed sammud selle puudujäägi vähendamiseks. Standardiseeritud vormil põhinevas aruandes kaardistatakse need programmid, et hinnata nende panust tõlkide haridusse ning tuvastada tulevase VET-õppekava arendamise vajadused.

4.3.2. Metoodika

Kaardistamisel kasutati standardiseeritud kaardistusraamistikku. Vormi alusel tehtud kaardistus on esitatud tabelites 6, 7 ja 8. Vormi metoodika põhineb süstemaatilisel võrdlusuuringul ja lünkade analüüsil, mille abil hinnatakse viipekeeletõlkide õppeprogramme. Iga programmi hinnatakse esmalt eelnevalt määratletud võrdluskriteeriumide järgi, mis kajastavad häid tavasid sellistes põhivaldkondades nagu õppekava, pädevused, õpetamismeetodid ja sertifitseerimine. Ametlikest õppekavadest, kursusekirjeldustest ja hindamisraamistikest pärinev kontrollitav tõendusmaterjal koondatakse veergu „Programmi tõendusmaterjal“. Seda võrreldakse otse võrdluskriteeriumidega, et määrata vastavuse tase ning tuvastada ja dokumenteerida puuduvad, nõrgad või ebaühtlased elemendid, eelkõige need, mis mõjutavad koolituse kvaliteeti ja tõlkide pädevust. Lõpuks sünteesitakse programmide tulemused, et tuua esile ühised tugevused ja puudujäägid ning luua struktureeritud ja tõenduspõhine alus õppekava arendamiseks ja poliitika täiustamiseks.

Asjakohasuse ja võrreldavuse tagamiseks valiti kolm programmi selgelt määratletud kriteeriumide alusel. Esiteks valiti programmid nende otsese seose tõttu viipekeele ja tõlkimisega: diplomiprogramm sisaldab struktureeritud Ghana viipekeele, suhtlemise ja tõlkepraktika õpet ning õenduse õppekava rakendab viipekeelt tervishoiukontekstis. Teiseks tagati valikuga eri valdkondade esindatus: haridus (viipekeele diplomiprogramm), tervishoid (viipekeel õdedele) ja professionaalne tõlkimine. Nii hõlmati viipekeele erinevaid kasutuskontekste. Kolmandaks kaasati üksnes programmid, mille õppekava sisu oli selgelt dokumenteeritud ja struktureeritud ning millel olid määratletud õpiväljundid,

kursusekomponendid ja hindamismeetodid, et võimaldada süstemaatilist kaardistamist ja usaldusväärset analüüsi.

Andmeallikad

• UEW viipekeele diplomiprogramm

• UCC viipekeeletõlgi kursus

• Üldine viipekeeleõpe õdedele

4.3.3. Ülevaade kaardistatud programmidest

Kolm kaardistatud programmi (tabel 10) esindavad erinevaid lähenemisviise viipekeeleõppele hariduse, tervishoiu ja professionaalse tõlkimise kontekstis. University of Education, Winneba pakutav viipekeele diplomiprogramm on formaalne akadeemiline õpe, mille eesmärk on arendada terviklikke pädevusi Ghana viipekeeles, kurtide kultuuris ja tõlkimises. Kaheaastast programmi pakutakse nii tavaõppe kui ka perioodõppe vormis. Õdede viipekeelekursus on õenduse õppekavasse lõimitud lühike ainepunktideta erialakoolitus, mis keskendub praktilistele suhtlusoskustele vaegkuuljate tervishoiuteeninduses. Kolmas programm, viipekeeletõlkide koolitus, on spetsialiseeritud kutsealane õpitee, mille eesmärk on arendada tõlkeoskusi laiemates teenusekontekstides. Kokku on programmid suunatud eri õppijarühmadele – üliõpilastele, tervishoiutöötajatele ja tulevastele tõlkidele – ning erinevad nii õppe sügavuse, õppevormi kui ka institutsionaalse raamistiku poolest.

Tabel 10. Ghana viipekeeletõlkeprogrammide kokkuvõte

Programm	Programmi tüüp	Kestus	Õppevorm	Sihtrühm	Väljaandev asutus
Viipekeele diplomiprogramm	Formaalne akadeemiline õpe (diplom)	2 aastat	Tavaõpe ja perioodiline intensiivõpe (loengud, praktika)	Üliõpilased, õpetajad, tõlgid ja teised spetsialistid	University of Education, Winneba
Üldine viipekeelekursus õdedele	Lühike erialane kursus	Integreeritud õenduse õppekavasse (1 ainepunkt)	Loengud, demonstratsioonid ja interaktiivsed õppetegevused	Õendusüliõpilased ja tervishoiutöötajad	Nursing Training Institutions (Ghana)

Viipekeeletõlgi kursus	Kutsealane koolitus	Lühikese kuni keskmise kestusega (16 nädalat)	Praktiline, pädevuspõhine õpe	Tulevased viipekeeletõlgid	University/Training institution (e.g., UCC)

4.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid

Käsitlus programmide lõikes

Tugevad valdkonnad

Kolmes programmis ilmneb mitu tugevat ja järjepidevalt käsitletud valdkonda. Esiteks pööravad kõik programmid märkimisväärset tähelepanu Ghana viipekeele (GSL) struktuurile ja sõnavarale. Diplomiprogrammis käsitletakse neid põhjalikult näiteks GSL-i aluste ja viipekeeleteaduse kursustel, samas kui õdede kursus tutvustab õppijatele praktikas vajalikke põhielemente, nagu sõrmendtähestik, arvud ja igapäevane suhtlus. Teiseks on hästi lõimitud kurtide kultuur ja ajalugu, eriti diplomiprogrammis, kus käsitletakse eraldi kurtide kultuuri, GSL-i ajalugu ja sotsiaalkultuurilisi vaatenurki. Õdede kursusel seostatakse kurtide kultuuri mõistmine tõhusa tervishoiuteenuse osutamisega. Kolmandaks on tugevalt esindatud suhtlusoskused ja keeleteadus: diplomiprogramm sisaldab struktureeritud õpet suhtlusstrateegiate, keele arengu ja viipekeele lingvistilise analüüsi kohta ning õenduse õppekava täiendab seda tervishoiukeskkonnas rakendatavate suhtlusoskustega. Kokkuvõttes loovad need valdkonnad programmides tugeva aluse nii teoreetiliste teadmiste kui ka praktiliste suhtluspädevuste arendamiseks.

Tõlkimisele suunatud sisu

Tõlkimisele suunatud sisu koondub peamiselt UCC viipekeeletõlkide programmi, mis pakub teiste programmidega võrreldes spetsialiseeritumat väljaõpet. See hõlmab struktureeritud tõlketeooria õpet, mis annab õppijatele professionaalseks praktikaks vajalikud põhimõisted ja tehnikad. Programmis rõhutatakse ka kahesuunalist tõlkimist GSL-i ja inglise keele vahel, arendades nii viipekeelest kõnekeelde kui ka kõnekeelest viipekeelde tõlkimise oskust. Lisaks pööratakse selgelt tähelepanu eetikale ja professionaalsusele, valmistades õppijaid ette

kutsestandardite, konfidentsiaalsusnõuete ja eri tõlkesituatsioonides sobiva käitumise järgimiseks. Diplomiprogramm tutvustab küll tõlkimise põhimõisteid, kuid ei paku samaväärselt süvendatud ja praktikakeskset tõlgikoolitust.

Valdkonnaspetsiifiline sisu

Õdede viipekeeleprogramm on selgelt valdkonnaspetsiifiline, lõimides viipekeeleoskused tervishoiuteenuste osutamise konteksti. Kursusel rõhutatakse kliinilist terminoloogiat, et õppijad oskaksid vaegkuuljatele edastada olulisi meditsiinilisi mõisteid ja protseduure. Samuti keskendutakse patsiendiga suhtlemisele ning antakse õendusõppuritele praktilised suhtlusstrateegiad konsultatsioonideks, diagnoosimisega seotud suhtluseks ja ravi osutamiseks kliinilises keskkonnas. Lisaks käsitletakse tervisega seotud sõnavara, sealhulgas sümptomite, ravi ja tervishoiukeskkonnaga seotud levinud viipeid. Selline sihipärane lähenemine parandab tervishoiutöötajate võimet pakkuda kaasavaid ja ligipääsetavaid teenuseid.

Nõrgalt kaetud valdkonnad

Analüüsitud programmides ilmneb mitu puudujääki tõlgikoolituse spetsialiseeritud ja kujunevates valdkondades. Õigus- ja kohtutõlget käsitletakse vähe või üldse mitte; diplomiprogramm keskendub pigem üldisele suhtlusele, haridusele ja tõlkimise põhimõistetele kui spetsialiseeritud õiguskontekstidele. Samuti ei käsitleta süstemaatiliselt meedia- ega avaliku teenuse tõlget, sest õpe keskendub peamiselt klassiruumi-, kogukonna- ja tavapäraste teenuste suhtlusolukordadele. Digi- ja kaugtõlge on samuti nõrgalt kaetud: diplomiprogramm pakub üksnes üldist kokkupuudet IKT-vahenditega ning eraldi koolitus kaugtõlkeplatvormide või digitaalse professionaalsuse kohta puudub. Ka edasijõudnud tõlketehnikad, näiteks sünkroontõlge, diskursuse juhtimine ja tõlkimine kõrge vastutusega olukordades, on vähe arendatud, eriti väljaspool spetsialiseeritud tõlgiprogrammi. See osutab puudujäägile õppijate ettevalmistamisel keerukateks professionaalseteks tõlkesituatsioonideks.

4.3.5. Programmi ülesehitus ja õpetamismeetodid

Ülesehitus

Analüüsitud programmide ülesehitus erineb vastavalt nende eesmärkidele ja sihtrühmadele. UEW viipekeele diplomiprogramm on semestripõhine (neli semestrit, 60 ainepunkti) ning ühendab tasakaalustatult teooria ja praktika. Õpe hõlmab struktureeritud kursusi keeleteaduses, kurtide kultuuris ja suhtlemises ning praktikakomponente, mis annavad juhendatud välitöö kogemuse. UCC viipekeeletõlkide programm kasutab intensiivset moodulipõhist, sageli suvist õppevormi, mida iseloomustavad kontsentreeritud õppesessioonid, suur kontakttundide arv ning praktilised tegevused, projektitöö ja välipraktika tõlkepädevuse tugevdamiseks. Õdede viipekeeleprogramm on seevastu lühike sissejuhatav moodul, mis keskendub tervishoiukeskkonnas vajalikele põhilistele suhtlusoskustele ning on teiste programmidega võrreldes väiksema mahu ja sügavusega. Seega moodustavad programmid astmestiku alusteadlikkusest õenduses kuni tervikliku akadeemilise õppe (UEW) ja spetsialiseeritud kutsealase ettevalmistuseni (UCC).

Õpetamismeetodid

Hinnatud programmide õpetamisviisid on valdavalt praktikakesksed, kuid tuginevad tavapärastele õpetamismeetoditele. Kõigis programmides kasutatakse sisu edastamiseks peamiselt loenguid ja esitlusi, eriti teoreetilistes teemades, nagu keeleteadus, kurtide kultuur ja suhtlemine. Neid täiendavad demonstratsioonid ja praktilised tunnid, mis on viipekeeleoskuse ja rakenduslike suhtlusoskuste arendamisel hädavajalikud, eriti diplomiprogrammis ja õdede õppes. Lisaks sisaldavad UEW diplomiprogramm ja UCC programm piiratud, kuid märkimisväärses mahus praktikat või välitööpõhist õpet, kus juhendatud praktiline kogemus toetab oskuste kujunemist tegelikes olukordades. Üldiselt on praktilised elemendid olemas, kuid nende sügavus ja kestus on programmides siiski suhteliselt piiratud.

Metoodilised kitsaskohad

Vaatamata loengutele, demonstratsioonidele ja mõningale praktilisele kogemusele esineb programmides märkimisväärseid metoodilisi puudujääke. Simulatsioone ja rollimänge kasutatakse vähe, kuigi need on reaalajas tõlkimise ja otsustusoskuste arendamisel väga olulised. Ka juhtumipõhist õpet ei ole süstemaatiliselt lõimitud ning tegelikel olukordadel põhinevaid stsenaariume kasutatakse kontekstipädevuse arendamiseks vähe. Digivahendite kasutamine on minimaalne ja piirdub peamiselt üldise IKT-õppega, mitte tehnoloogiapõhise või kaugtõlke keskkondade sihipärase õpetamisega. Samuti puuduvad selged tõendid

struktureeritud tõlkelaborite või spetsialiseeritud praktikakeskkondade kohta, mis on professionaalses tõlgikoolituses intensiivse oskuste arendamise ja tagasiside jaoks olulised. Need lüngad osutavad vajadusele kogemuslikuma, tehnoloogiat kasutava ja praktikamahukama pedagoogika järele.

4.3.6. Arendatavad pädevused

Tuvastatud põhipädevused

Kolmes programmis arendatakse erineva sügavuse ja rõhuasetusega mitmesuguseid pädevusi. Viipekeeleoskus on kõigis programmides tugevalt esindatud ning seda toetavad struktureeritud Ghana viipekeele õpe, sõnavara arendamine ja praktilised suhtlusoskused. Samuti on hästi lõimitud teadlikkus kurtide kultuurist, eriti diplomiprogrammis, kus on eraldi kursused kurtide kultuuri, ajaloo ja sotsiaalkultuuriliste kontekstide kohta. Tõlke täpsust arendatakse mõõdukal tasemel peamiselt UCC tõlgiprogrammis ning piiratud määral UEW diplomiprogrammi sissejuhatavates tõlkeainetes. Eetilist otsustamist käsitletakse seevastu nõrgalt ning programmides on sellele vähe selget ja struktureeritud tähelepanu. Professionaalset käitumist käsitletakse mõõdukalt, eelkõige praktika ja rakendusõppe kaudu, samas kui kontekstispetsiifiline tõlkimine, näiteks õigus-, tervishoiu- ja meediatõlge, jääb üldiselt nõrgaks, välja arvatud õdede kursuse põhiline tervishoiusuhtlus.

Kokkuvõttes rõhutab UEW diplomiprogramm pigem üldist suhtluspädevust kui terviklikku professionaalset tõlkepädevust, UCC programm arendab kesktasemel tõlkepädevust ning õendusprogramm keskendub peamiselt tervishoiuteenuste osutamiseks vajalikele funktsionaalsetele ja kontekstispetsiifilistele suhtlusoskustele.

4.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus

Ligipääsetavust mõjutavad tegurid

Viipekeeleõppe kättesaadavus ja ligipääsetavus on analüüsitud programmides endiselt piiratud. Geograafiline ligipääs on vähene, sest programme pakuvad vaid mõned spetsialiseeritud asutused, mistõttu ei ole need üleriigiliselt kättesaadavad. Sisseastumisnõuded erinevad: UCC tõlgiprogramm eeldab varasemat viipekeeleoskust, mis võib piirata algajate ligipääsu. Taskukohasuse kohta puudub ühtne selgus ning tasude, toetuste ja rahalise abi võimaluste kohta on vähe teavet, mistõttu on keeruline hinnata programmide

kaasavust. Õpe toimub valdavalt kontaktõppena ning paindlike või veebipõhiste õppevõimaluste kohta on vähe tõendeid. See võib piirata töötavate spetsialistide ja suurematest linnadest eemal elavate õppijate osalemist. Kokkuvõttes on ligipääsetavus mõõdukas, kuid vajab olulist laiendamist ja kaasavamaks muutmist.

Kaasatus

Analüüsitud programmid vastavad osaliselt kaasava hariduse eesmärkidele. Mõned neist on otseselt loodud kurtidega suhtlemise toetamiseks ning on kooskõlas riiklike kaasava hariduse poliitikate ja puuetega inimeste õigusi käsitlevate õigusaktidega. Teiste eesmärk on parandada tõlketeenuste kättesaadavust eri valdkondades. Samas on vähe tõendeid struktureeritud toe kohta erinevate vajadustega õppijatele, näiteks kohandatud õppekorralduse, abitehnoloogiate või diferentseeritud õpetamisstrateegiate näol. Seega toetavad programmid kaasatust põhimõtteliselt, kuid praktilised mehhanismid erinevate vajadustega õppijate täieliku osaluse tagamiseks on veel vähe arenenud.

4.3.8. Võrdlevad tähelepanekud

Programmide ühised tugevused

Analüüsitud programmides ilmneb mitu olulist tugevust. Kõik programmid tuginevad tugevalt Ghana viipekeelele (GSL) ning nende põhiosa moodustab struktureeritud keele arendamine, sõnavara ja suhtlusoskuste õpetamine. Samuti on hästi lõimitud kurtide kultuur, eriti diplomiprogrammis, kus käsitletakse eraldi kurtide ajalugu, sotsiaalkultuurilisi vaatenurki ja kogukonna kaasamist. Programmid on kooskõlas ka riiklike puuetega inimeste õigusi käsitlevate õigusaktide ja kaasava hariduse poliitikatega, mida näitab keskendumine suhtlusjuurdepääsu parandamisele ning vaegkuuljate kaasamise toetamisele hariduses ja teenuste osutamisel. Need tugevused loovad hea aluse kaasava ja Ghana konteksti arvestava viipekeeleõppe arendamiseks.

Erinevused

Võrdlus näitab, et kuigi igal programmil on oluline roll, ei paku ükski neist terviklikku tõlgikoolitust kõigis valdkondades, eriti edasijõudnud tõlkeoskuste, valdkonnaspetsiifilise rakenduse ja kutsealase standardiseerimise osas.

Kolm programmi erinevad selgelt fookuse, sügavuse, praktilise õppe ja kutsealase suunitluse poolest. UEW diplomiprogramm keskendub üldisele viipekeelele ja suhtlemisele ning pakub laia alusteadmiste õppekava koos mõõduka praktikakogemusega. UCC programm keskendub seevastu professionaalsele tõlkimisele, pakkudes spetsialiseeritumat ja pädevuspõhisemat õpet, milles on suurem rõhk praktilisel ja välitööpõhisel õppimisel ning selgem kutsealane suunitlus. Õdede viipekeeleprogramm on sissejuhatavam ja valdkonnaspetsiifilisem, keskendudes tervishoiusuhtlusele, kuid väiksema sügavuse ja minimaalse praktilise õppega.

4.3.9. Tuvastatud kitsaskohad

Õppekava kitsaskohad

Programmidokumentide analüüs toob kolmes programmis esile mitu olulist õppekavalünka. Digi- ja kaugtõlge on struktureeritud kujul käsitletud vähe või üldse mitte ning õpe piirdub valdavalt üldise IKT-kogemusega, mitte veebipõhiseks või platvormipõhiseks tõlkimiseks vajalike erioskustega. Samuti ei käsitleta selgelt õigus- ja kohtutõlget, sest õppekavad keskenduvad peamiselt haridusele, üldisele suhtlusele ja tavapärastele teenusekontekstidele. Edasijõudnud tõlkestrateegiad, nagu sünkroontõlge, diskursuse juhtimine ja tõlkimine kõrge vastutusega olukordades, on suuresti puudu ning enamik programme pakub üksnes sissejuhatavat või kesktasemel tõlkekogemust. Ka kutse-eetika raamistikud ei ole õppekavades süstemaatiliselt lõimitud ning eetiliste standardite, otsustamise ja tõlgipraktikas vajalike kutsekoodeksite õpet on vähe. Need lüngad näitavad vajadust spetsialiseerituma, praktikakesksema ja kutsealaste nõuetega paremini kooskõlas oleva õppekavaarenduse järele.

Struktuursed kitsaskohad

Programmidokumentidest ilmnevad struktuursed piirangud, mis mõjutavad viipekeele- ja tõlgikoolituse üldist arengut. Puudub riiklikult standardiseeritud õppekava ning programmid erinevad märkimisväärselt sisu, sügavuse ja fookuse poolest, kajastades pigem asutuste prioriteete kui ühtset raamistikku. Samuti on piiratud edasiõppimisvõimalused: puudub selgelt määratletud akadeemiline või kutsealane astmestik sissejuhatavast õppest, näiteks õenduses, kuni edasijõudnud või spetsialiseeritud tõlgikvalifikatsioonideni. Lisaks on teooria ja edasijõudnud praktika lõimimine nõrk, eriti kõrgema taseme tõlkeoskuste puhul, kus teoreetilisi

teadmisi ei kinnistata järjepidevalt intensiivse ja struktureeritud praktilise õppega. Need struktuursed lüngad vähendavad programmide sidusust, võrreldavust ja kutsealast standardiseeritust.

Pädevuslüngad

Programmidokumendid osutavad pädevuslünkadele, mis takistavad täielikult professionaalsete tõlkide kujunemist. Tõlke täpsust ja kiirust ei arendata programmides järjepidevalt, sest enamik õpet rõhutab üldist suhtlust või sissejuhatavat tõlkimist, mitte kõrgetasemeliseks tööks vajalikku intensiivset reaalajas praktikat. Ebapiisavalt käsitletakse ka eetilist otsustamist ning struktureeritud õpet kutse-eetika, konfidentsiaalsuse ja tõlgi käitumise kohta on vähe. Samuti on nõrk ettevalmistus töötamiseks mitmes valdkonnas, sest programmid ei valmista õppijaid piisavalt ette spetsialiseeritud kontekstideks, nagu õigus, tervishoid peale baassuhtluse, meedia või avalikud teenused. Need lüngad rõhutavad vajadust edasijõudnumate, pädevuspõhiste ja kontekstist lähtuvate koolitusviiside järele.

Ligipääsu kitsaskohad

Programmidokumendid toovad esile märkimisväärsed ligipääsupiirangud. Viipekeele- ja tõlgikoolitust pakuvad vaid vähesed asutused, mistõttu on laiemad osalemisvõimalused piiratud. Lisaks võivad sisseastumisnõuded olla kitsendavad: mõnes programmis nõutakse varasemat viipekeeleoskust, mis võib välistada algajad või varasema kokkupuuteta õppijad. Need tegurid piiravad ligipääsu ja takistavad laiema ning kaasavama koolitussüsteemi kujunemist.

4.3.10. Mõju VET-õppekava arendamisele

Kaardistatud programmide analüüs toob esile mitu prioriteeti viipekeele- ja tõlkealase VET-õppekava tugevdamiseks. Olulisteks pädevusteks on edasijõudnud tõlketehnikate arendamine, tugevam alus eetilistes ja kutsealastes standardites, parem valmisolek kontekstispetsiifiliseks tõlkimiseks, eelkõige tervishoiu-, õigus- ja hariduskeskkonnas, ning digi- ja kaugtõlkeoskuste lõimimine, mis on praegu programmides ebapiisavalt arendatud.

Nende lünkade vähendamiseks peaksid õppekavad olema moodulipõhised ja pädevuspõhised, võimaldades oskuste järkjärgulist arengut ja paindlikkust. Õpetamis- ja õppimisviise tuleks täiendada simulatsioonide, rollimängude ja tegelikel olukordadel põhinevate tõlkestsenaariumidega, et tugevdada praktilist pädevust ja otsustusoskust. Samuti on oluline kaasata koolitajatena kurte spetsialiste, et tagada õppe autentsus, kultuuripädevus ja seos tegeliku praktikaga.

Struktuurselt on vaja luua selged edenemisteed algtasemelt kesk- ja edasijõudnute tasemeni, et õppijad saaksid pädevusi programmide lõikes süsteemselt arendada. Põimõppe kasutamine võib parandada ligipääsetavust ja paindlikkust, samas kui sertifitseerimine peaks olema kooskõlas tunnustatud kutsestandarditega, et suurendada usaldusväärsust, kvaliteedi tagamist ja lõpetajate tööalaseid võimalusi.

4.3.11. Kokkuvõte

Analüüs näitab, et Ghanas on viipekeeleõppeks olulised alusprogrammid, kuid tõlgispetsiifiline väljaõpe on endiselt vähe arenenud ja killustunud. Mõned programmid pakuvad laia keelelist ja kultuurilist alust ning osa neist ka sihipärast tõlgikoolitust, kuid puudub terviklik ja standardiseeritud riiklik raamistik, mis valmistaks tõlke täielikult ette töötamiseks kõigis valdkondades.

Tulemused näitavad tungivat vajadust struktureeritud ja pädevuspõhise VET-programmi järele, mis ühendaks edasijõudnud tõlkeoskused, digipädevused ja valdkonnaspetsiifilise õppe, et parandada tõlketeenuste kvaliteeti ja kättesaadavust Ghanas.

4.4. Süstemaatiline aruanne Ghana riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele

4.4.1. Sissejuhatus ja eesmärk

Aruandes hinnatakse, mil määral vastab Ghana riiklik haridus- ja õigusraamistik viipekeelt ja kaasavat haridust käsitlevatele rahvusvahelistele standarditele. Praegu puudub Ghanas eraldi

viipekeele hariduspoliitika dokument; viipekeeleõppe ja õigusraamistikuga kõige tihedamalt seotud dokument on riiklik kaasava hariduse poliitika. Seetõttu põhineb hindamine peamiselt Ghana valitsuse 2015. aasta kaasava hariduse poliitikal ning lähtub ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis (UNCRPD) sätestatud rahvusvahelistest võrdluskriteeriumidest ja Maailma Kurtide Föderatsiooni (WFD) soovitustest.

Aruanne keskendub viipekeele õiguslikule tunnustamisele, tõlketeenuste ligipääsetavusele, kurtide õppijate kaasamisele haridusse, tõlkide koolitusele ja sertifitseerimisele, eetilistele standarditele, kvaliteedi tagamise süsteemidele ning kurtide kogukondade osalemisele poliitika rakendamises. Eesmärk on tuvastada valdkonnad, kus Ghana vastab hästi rahvusvahelistele standarditele, ning valdkonnad, kus poliitikas ja rakendamises esineb endiselt lünki. Samuti tuuakse esile mõju kutseharidusele ja -koolitusele (VET), tõlkide haridusele ning viipekeeleteenuste eetilisele praktikale.

4.4.2. Vastavushindamise metoodika

Hindamisel kasutati „Riikliku haridussüsteemi rahvusvaheliste viipekeelestandarditega vastavuse vormi“ (tabel 9). Vormis võrreldakse riiklikke hariduspoliitikaid ja õigusnorme rahvusvaheliste standardite ning võrdluskriteeriumidega, mis tulenevad peamiselt UNCRPD artiklitest 2, 9, 21, 24 ja 30. Ülevaate peamiseks poliitikadokumendiks oli Ghana 2015. aasta kaasava hariduse poliitika. Täiendavalt lähtuti Maailma Kurtide Föderatsiooni kehtestatud rahvusvahelistest viipekeelestandarditest ja kaasava hariduse rahvusvahelistest põhimõtetest. Hindamisel kasutati kvalitatiivset dokumendianalüüsi. Kaasava hariduse poliitika asjakohaseid osi analüüsiti, et teha kindlaks, kas need vastavad täielikult, osaliselt või ei vasta tuvastatud rahvusvahelistele võrdluskriteeriumidele. Tõendusmaterjal koguti poliitikasätetest, mis käsitlevad kaasavat haridust, õpetajate ettevalmistust, viipekeele tuge, puuetega inimeste kaasamist, tugiteenuseid ja sidusrühmade osalust.

Vastavushinnanguid tõlgendati järgmiselt:

- Täielikult vastav: rahvusvahelised standardid kajastuvad selgelt õigusaktides, poliitikas ja rakendusmehhanismides.
- Osaliselt vastav: osa standardite elemente on olemas, kuid rakendamine või poliitika ulatus on puudulik.

- Ei vasta: standardid puuduvad riiklikest raamistikest või neid käsitletakse minimaalselt.

4.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte

Hindamine näitas, et Ghana kaasava hariduse poliitika vastab mõõdukalt viipekeelt ja kurtide kaasamist käsitlevatele rahvusvahelistele standarditele. Tugev vastavus ilmnes haridusele juurdepääsus, kaasamise põhimõtetes ja kooskõlas UNCRPD-ga. Poliitika toetab jõuliselt kaasavat haridust kõigil haridustasemetel, sealhulgas põhi-, kesk-, tehnilises, kutse- ja kõrghariduses. Kurte ja vaegkuuljaid õppijaid käsitletakse osana hariduslike erivajadustega õppijate laiemast rühmast. Samuti toetab poliitika abivahendite, viipekeele toe, kaasavate õppekavade ja õpetajakoolituse pakkumist, et parandada ligipääsu ja osalemist. Teine oluline tugevus on puuetega inimeste organisatsioonide kaasamine poliitika kujundamisse. Ghana Blind Unioni ja Ghana Federation of Disability Organisationsi osalemine näitab sidusrühmade kaasamist ja koostööd kaasava hariduse edendamisel.

Neist tugevustest hoolimata tuvastati mitu olulist lünka. Poliitika ei tunnusta Ghana viipekeelt selgesõnaliselt õiguslikult tunnustatud riigikeelena. Kuigi viipekeele tuge mainitakse, puudub otsene õiguslik garantii professionaalsele viipekeeletõlketeenusele kõigis avaliku sektori valdkondades, näiteks tervishoius, õigussüsteemis ja avalikus halduses. Samuti puudub selgelt määratletud riiklik tõlkide sertifitseerimise või akrediteerimise raamistik. Tõlkide haridus ja pädevusstandardid ei ole ametlikult reguleeritud ning poliitika ei sisalda üksikasjalikke sätteid tõlkide eetika, kvaliteedi tagamise mehhanismide ega kaebuste lahendamise süsteemide kohta. Ka digi- ja kaugtõlketeenuseid poliitikaraamistik ei käsitle. Hindamine näitas samuti, et riikliku nõudluse katmiseks ei ole piisavalt koolitatud viipekeelespetsialiste. Kuigi poliitika tunnistab spetsialiseeritud personali ja koolituse vajadust, piiravad teenuste osutamist jätkuvalt rakendamisraskused ja vähesed ressursid.

4.4.4. Mõju VET-ile ja eetikale

Hindamistulemustel on oluline mõju Ghana kutseharidusele ja -koolitusele (VET), tõlkide haridusele ning kutse-eetikale.

Esiteks on suur vajadus viipekeeletõlkide pädevuspõhiste koolitusprogrammide järele. Olemasolevad haridusstruktuurid ei paku veel terviklikke riiklikke tõlgikoolituse standardeid. Seetõttu peavad VET-asutused ja õpetajakoolitusasutused lõimima oma õppekavadesse spetsialiseeritud viipekeele- ja tõlkeprogrammid. Teiseks on tõlkide eetikaõpe endiselt piiratud. Rahvusvaheliste heade tavade kohaselt peavad tõlgid järgima kutse-eetilisi standardeid, sealhulgas konfidentsiaalsust, erapooletust, täpsust ja austust kurtide kultuuri vastu. Ametlike eetikakoodeksite puudumine riiklikus raamistikus tekitab võimalikke riske professionaalsusele ja teenuse kvaliteedile. Kolmandaks vajavad kurtide õppijatega töötavad õpetajad, tõlgid ja tugispetsialistid pidevat professionaalset arengut. Kaasava hariduse poliitika rõhutab õpetajate ettevalmistust ja professionaalset arengut, kuid spetsialiseeritud viipekeelepädevused on endiselt ebapiisavalt arendatud.

Teine oluline küsimus puudutab ligipääsetavust tehnilistes ja kutseõppeasutustes. Poliitika toetab kaasavat juurdepääsu kõigil haridustasemetel, kuid paljudes VET-asutustes võivad puududa koolitatud tõlgid, abitehnoloogiad ja ligipääsetavad õpikeskkonnad, mida kurdid õppijad vajavad täielikuks osalemiseks. Lisaks võib tõlketeenuste ametlike kvaliteedi tagamise süsteemide puudumine kahjustada teenuste järjepidevust ja usaldusväärsust. Seetõttu on kutsepraktika parandamiseks ja kurtidele võrdse ligipääsu tagamiseks oluline kehtestada riiklikud standardid, akrediteerimissüsteemid ja järelevalvemehhanismid.

4.4.5. Soovitused

Hindamistulemuste põhjal tehakse järgmised soovitused:

1) Viipekeele õiguslik tunnustamine: Ghana valitsus peaks Ghana viipekeelt riiklikes õigusaktides ja hariduspoliitikates ametlikult tunnustama kurtide ametliku suhtluskeelena.
2) Tõlgikoolituse ja sertifitseerimissüsteemide loomine: riiklikud tõlgikoolitusprogrammid tuleks ülikoolides, õpetajakoolitusasutustes ja kutseõppeasutustes formaliseerida ning standardiseerida. Samuti tuleks luua riiklik akrediteerimis- ja sertifitseerimisraamistik.
3) Kutse-eetiliste standardite väljatöötamine: viipekeeletõlkidele tuleks välja töötada kutse-eetika koodeksid ning tagada nende rakendamine tunnustatud erialaorganisatsioonide ja reguleerivate asutuste kaudu.

4) Viipekeeleteenuste laiendamine: riigiasutused peaksid tagama professionaalse viipekeeletõlketeenuse kättesaadavuse hariduses, tervishoius, õigussüsteemis ja avalikes teenustes.
5) Kvaliteedi tagamise mehhanismide tugevdamine: tõlkide töö kvaliteedi, kutsealase käitumise ja teenuste tõhususe hindamiseks tuleks välja töötada järelevalve- ja hindamissüsteemid. Samuti tuleks luua kaebuste lahendamise ja vastutuse mehhanismid.
6) Võimekuse suurendamine ja professionaalne areng: õpetajatele, tõlkidele, tervishoiutöötajatele ja avalike teenuste osutajatele tuleks pakkuda pidevat professionaalset arengut kaasava hariduse ja viipekeelse suhtluse valdkonnas.
7) Digi- ja kaugtõlke edendamine: välja tuleks töötada poliitikad, mis toetavad viipekeele digi- ja kaugtõlketeenuseid, eelkõige maapiirkondades ja vähese teenindusega kogukondades.
8) Kurtide kogukonna suurem osalus: kurtide organisatsioone ja esindajaid tuleks aktiivselt kaasata poliitikakujundusse, tõlkide haridusse, õppekavaarendusse ja rakendusprotsesside järelevalvesse.
9) Kaasava hariduse suurem rahastamine: valitsus ja arengupartnerid peaksid suurendama rahalist toetust abitehnoloogiatele, tõlketeenustele ja kaasava hariduse taristule.

4.4.6. Kokkuvõte

Hindamine näitab, et Ghana kaasava hariduse poliitika väljendab tugevat pühendumust kaasavale haridusele ja vastab suures osas rahvusvahelistele puuetega inimeste õiguste põhimõtetele, eelkõige UNCRPD-le. Puuetega õppijate, sealhulgas kurtide õppijate haridusele juurdepääsu parandamisel on tehtud märkimisväärseid edusamme. Samas püsivad olulised lüngad viipekeele tunnustamises, tõlkide koolituses ja sertifitseerimises, eetilises regulatsioonis, kvaliteedi tagamises ning tõlketeenuste valdkondadeüleses kättesaadavuses. Need puudujäägid takistavad täielikku vastavust rahvusvahelistele standarditele ja vähendavad kaasava hariduse rakendamise tõhusust.

Nende probleemide lahendamine eeldab tugevamat õigusraamistikku, investeeringuid tõlkide haridusse ja professionaalsesse arengusse, tõhusamaid kvaliteedi tagamise süsteeme ning kurtide kogukondade suuremat kaasamist otsustusprotsessidesse. Nende valdkondade tugevdamine aitab oluliselt kaasa kurtide inimeste võrdsele ligipääsule, sotsiaalsele kaasatusele ja osalemisele hariduses Ghanas.

5. Viipekeeletõlkide hariduspraktikate kaardistamine ETIOOPIAS

5.1. Etioopia olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine

Tabel 11. Etioopia olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (erivajaduste ja kaasava hariduse bakalaureuseprogramm, SNIE)

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteerium	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskohad

Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika, kõnekeele pädevus, tõlketeooria, kurtide kultuur, eetika, erialased valdkonnad ning digi- ja kaugtõlge.	Mõõdukas ja peamiselt teoreetiline keskendumine viipekeelele, kurtide kultuurile, tõlkimise alustele ja eetikale; spetsialiseerumine on piiratud.	Mõningaid viipekeelega seotud teemasid käsitletakse, kuid õppekavas on tervikuna olulisi lünki. Puudulikult on käsitletud viipekeele lingvistikat, kõnekeele pädevust, tõlketeooriat, kurtide kultuuri, eetikat, erialaseid valdkondi ning digi- ja kaugtõlget.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused, kakskeelne ladusus, tõlke täpsus, eetika, professionaalne käitumine ja kontekstispetsiifiline pädevus.	Mõningaid tõlkepädevusi arendatakse kahes õppeaines, kuid tõlgitööle eriomaste oskuste käsitlus on piiratud.	Professionaalse viipekeeletõlgi pädevusraamistik on nõrgalt välja arendatud.
Koolitusmudel ja ülesehitus	Struktureeritud õpitee, piisav kestus, teooria ja praktika tasakaal ning praktika.	Nelja-aastane struktureeritud õpitee, kuid praktiliseks väljaõppeks ja praktikaks ettenähtud maht on ebapiisav.	Puudub spetsiaalselt viipekeeletõlkide ettevalmistamisele suunatud õpitee.
Õpetamismeetodid	Praktikapõhine õpe, simulatsioonid, juhtumiuuringud, kurtide koolitajate kaasamine ja digivahendite kasutamine.	Õppekavas sisaldub praktika, kuid kurtide koolitajate panus on piiratud.	Ebapiisavalt kasutatakse kurtide juhitud õpet ning professionaalseteks tõlkesituatsioonideks ettevalmistavaid simulatsioone.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhine ja praktiline hindamine, reflektiivne praktika ning kvaliteedi tagamine.	Kasutatakse ülikooli üldisi hindamissüsteeme, kuid tõlgitööle eriomased standardid on nõrgalt välja arendatud.	Puuduvad professionaalse viipekeeletõlgi pädevuste hindamise võrdluskriteeriumid.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsioon, litsentsimine, pidev professionaalne areng (CPD) ja eetikanõuded.	Väljastatakse üksnes SNIE bakalaureusekraad (BA Degree in SNIE).	Puudub viipekeeletõlgile eriomane sertifitseerimis- või litsentsimissüsteem.
Ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus, taskukohasus, kaasavus ja piisav vastuvõtuvõimekus.	Õpe on kättesaadav kõrghariduse üliõpilastele, kuid viipekeelele pööratakse õppekavas vähem tähelepanu.	Üleriigiline kättesaadavus ja spetsialiseerumine viipekeelele on piiratud
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Riiklikud õigusaktid, ligipääsuõigused ja rahvusvahelised standardid.	Osaline vastavus kaasava hariduse poliitikale.	Viipekeeletõlgi teenuse kasutamisega seotud õiguste praktiline rakendamine on nõrk.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormid, professionaalne tegutsemine digikeskonnas ja eetika.	Puudub.	Oluline üleriigiline lünk digi- ja kaugtõlke valdkonnas.
Kontekstispetsiifiline ettevalmistus	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigusvaldkonnas, tööhõives ja teistes suure vastutusega olukordades.	Õpe keskendub peamiselt haridusvaldkonnale ega hõlma tervishoiu-, õigus- ega muid valdkondi.	Valmisolek töötada väljaspool haridusasutusi erinevates kontekstispetsiifilistes tõlkesituatsioonides on piiratud.

Tabel 12. Etioopia olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (õpetajakoolituse kolledži haridusprogramm)

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskohad
Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika, kõnekeele pädevus, tõlketeooria, kurtide kultuur, eetika, erialased valdkonnad ning digi- ja kaugtõlge.	Õppekava keskendub kaasava hariduse ja hariduslike erivajaduste põhialustele; viipekeelele eraldi ei keskenduta.	Puudub viipekeele lingvistika, kõnekeele pädevuse, tõlketeooria, kurtide kultuuri, eetika, erialaste tõlkevaldkondade ning digi- ja kaugtõlke käsitlus.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused, kakskeelne ladusus, tõlke täpsus, eetika, professionaalne käitumine ja kontekstispetsiifiline pädevus.	Viipekeeletõlgi pädevusi õppekavas ei käsitleta.	Programmis puudub professionaalse viipekeeletõlgi pädevusraamistik.
Koolitusmudel ja ülesehitus	Struktureeritud õpitee, piisav kestus, teooria ja praktika tasakaal ning praktika.	Õpe kestab ühe semestri ja keskendub kaasava hariduse üldisele käsitlusele.	Puudub spetsiaalselt viipekeeletõlkide ettevalmistamisele suunatud õpitee.
Õpetamismeetodid	Praktikapõhine õpe, simulatsioonid, juhtumiuuringud, kurtide koolitajate kaasamine ja digivahendite kasutamine.	Praktiline õpe puudub.	Puudub kurtide juhitud ja simulatsioonidel põhinev professionaalne väljaõpe.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhine ja praktiline hindamine, reflektiivne praktika ning kvaliteedi tagamine.	Kasutatakse õppeasutuse tavapäraseid hindamismeetodeid.	Puuduvad professionaalse viipekeeletõlgi pädevuste hindamise kriteeriumid.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsioon, litsentsimine, pidev professionaalne areng (CPD) ja eetikanõuded.	Õppijad omandavad diplomi või mõnel juhul bakalaureusekraadi üksnes oma vastava eriala raames.	Puudub viipekeeletõlgile eriomane sertifitseerimis- või litsentsimissüsteem.
Ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus, taskukohasus, kaasavus ja piisav vastuvõtuvõimekus.	Õpe on kolledži üliõpilastele suhteliselt taskukohane ja ligipääsetav, kuid on peamiselt teoreetiline ning viipekeelele pööratakse vähe tähelepanu.	Üleriigiline kättesaadavus ja spetsialiseerumine viipekeelele on piiratud.
Õigus- ja poliitikaraamistiku vastavus	Riiklikud õigusaktid, ligipääsuõigused ja rahvusvahelised standardid.	Osaliselt käsitletakse kaasava hariduse õigusraamistikku.	Puudub sisuline käsitlus viipekeeletõlkega seotud riiklikest õigusaktidest, ligipääsuõigustest ja rahvusvahelistest standarditest.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormid, professionaalne tegutsemine digikeskonnas ja eetika.	Puudub.	Kaugtõlkeplatvormide kasutamist, digitaalset professionaalsust ega kaugtõlke eetikat ei käsitleta.
Kontekstispetsiifiline ettevalmistus	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigusvaldkonnas, tööhõives ja teistes suure vastutusega olukordades.	Puudub.	Puudub kontekstispetsiifiline valmisolek professionaalseks tõlkimiseks; käsitlus piirdub üldise haridusasutuste kontekstiga.

Tabel 13. Etioopia olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (kaasav haridus VET-programmis)

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Peamised tuvastatud lüngad
Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika, kõnekeele pädevus, tõlketeooria, kurtide kultuur, eetika, erialased valdkonnad ning digi- ja kaugtõlge.	Sissejuhataval tasemel käsitletakse väga piiratud määral viipekeelega seotud põhimõisteid.	Piiratud on viipekeele lingvistika, kõnekeele pädevuse, tõlketeooria, kurtide kultuuri, eetika, erialaste valdkondade ning digi- ja kaugtõlke käsitlus.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused, kakskeelne ladusus, tõlke täpsus, eetika, professionaalne käitumine ja kontekstispetsiifiline pädevus.	Viipekeeletõlgi pädevusi õppekavas ei käsitleta.	Puudub professionaalse viipekeeletõlgi pädevusraamistik.
Koolitusmudel ja ülesehitus	Struktureeritud õpitee, piisav kestus, teooria ja praktika tasakaal ning praktika.	Ühe semestri pikkune lühike kontaktõpe, mis keskendub mitmekesisusele ja hariduslike erivajadustega inimeste õigusraamistikule.	Puudub spetsiaalselt viipekeeletõlkide ettevalmistamisele suunatud õpitee.
Õpetamismeetodid	Praktikapõhine õpe, simulatsioonid, juhtumiuuringud, kurtide koolitajate kaasamine ja digivahendite kasutamine.	Praktiline kokkupuude tõlgitööga puudub.	Ebapiisav on kurtide juhitud ja simulatsioonidel põhinev professionaalne väljaõpe.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhine ja praktiline hindamine, reflektiivne praktika ning kvaliteedi tagamine.	Kasutatakse tavapäraseid TVET-hindamismeetodeid.	Puuduvad professionaalse viipekeeletõlgi pädevuste hindamise kriteeriumid.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsioon, litsentsimine, pidev professionaalne areng (CPD) ja eetikanõuded.	Väljastatakse diplom.	Puudub viipekeeletõlgile eriomane sertifitseerimis- või litsentsimissüsteem.
Ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus, taskukohasus, kaasavus ja piisav vastuvõtuvõimekus.	Õpe on suhteliselt taskukohane ja ligipääsetav, kuid peamiselt teoreetilise suunitlusega ning viipekeelele pööratakse vähe tähelepanu.	Üleriigiline kättesaadavus ja spetsialiseerumine viipekeelele on piiratud.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Riiklikud õigusaktid, ligipääsuõigused ja rahvusvahelised standardid.	Osaliselt käsitletakse kaasava hariduse õigusraamistikku.	Viipekeeletõlgi teenuse kasutamisega seotud õiguste praktiline rakendamine on nõrk.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormid, professionaalne tegutsemine digikeskonnas ja eetika.	Puudub.	Viipekeelega seotud digi- ja kaugtõlke pädevusi ei käsitleta.
Kontekstispetsiifiline ettevalmistus	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigusvaldkonnas, tööhõives ja teistes suure vastutusega olukordades.	Puudub.	Puudub kontekstispetsiifiline valmisolek professionaalseks tõlkimiseks väljaspool haridusasutuste konteksti.

5.2. Etioopia riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele

Tabel 14. Etioopia viipekeelealase haridus- ja õigusraamistiku võrdlev hindamine rahvusvaheliste standarditega

Standardivaldkond	Rahvusvaheline ootus / võrdluskriteerium	Täielikult vastav	Osaliselt vastav	Ei vasta	Märkused / tõendusmaterjal / kitsaskohad
Viipekeele õiguslik tunnustamine	Viipekeel on riigi seadustes või põhiseaduses õiguslikult tunnustatud loomuliku keelena.			+	Etioopia viipekeelt (EthSL) ei ole põhiseaduses ega riiklikes õigusaktides sõnaselgelt tunnustatud.
Õigus viipekeeletõlkele	Riiklikud õigusaktid tagavad avalikes teenustes ligipääsu professionaalsetele viipekeeletõlkidele.			+	Puudub riiklik õigusakt, mis tagaks viipekeeletõlketeenuse kättesaadavuse avalikes asutustes.
Ligipääs haridusele	Kurtidel õppijatel on kõigil haridustasemetel ligipääs viipekeelele ja/või tõlkidele.		+		Viipekeelt tunnustatakse hariduspoliitikas, kuid selle kasutamine õppekeelena ei ole järjepidevalt rakendatud.
Ligipääs tervishoiule	Tervishoiuasutustes on tõlketeenused kättesaadavad diskrimineerimise ja põhjendamatu viivituseta.			+	Viipekeeletõlketeenuste kättesaadavus tervishoius on endiselt piiratud ja ebaühtlane.
Tõlgikoolituse standardid	Tõlgihariduse programm on formaliseeritud, struktureeritud ja pädevuspõhine.			+	Puudub formaliseeritud riiklik pädevuspõhine viipekeeletõlkide haridussüsteem.
Sertifitseerimine ja akrediteerimine	Tõlgid on sertifitseeritud või akrediteeritud tunnustatud riiklike süsteemide kaudu.			+	Puudub riiklikult tunnustatud viipekeeletõlkide sertifitseerimisraamistik
Kutse-eetika	Olemas on riiklikud eetikakoodeksid, mida rakendatakse tõlkide kutsepraktikas.			+	Puudub õiguslikult siduv viipekeeletõlkide eetikakoodeks.
Kvaliteedi tagamise mehhanismid	Olemas on süsteemid tõlkekvaliteedi jälgimiseks ja kaebuste lahendamiseks.			+	Tõlketeenuste seire- ja kaebuste lahendamise süsteemid on nõrgalt arenenud.
Tõlkide kättesaadavus	Riikliku nõudluse rahuldamiseks on piisavalt koolitatud tõlke.			+	Kogu riigis valitseb tõsine koolitatud viipekeeletõlkide puudus.
Ligipääsetavus ja taskukohasus	Tõlketeenused on geograafiliselt ja rahaliselt ligipääsetavad.		+		Teenuste kättesaadavus on piiratud ka linnapiirkondades ning teenused on ebaühtlased ja paljudele rahaliselt raskesti ligipääsetavad.

Kurtide kogukonna kaasamine	Kurtide organisatsioonid on kaasatud poliitikakujundusse ja tõlkide haridusse.		+		ENAD osaleb huvikaitses, kuid organisatsioonil puudub institutsionaliseeritud roll poliitikakujunduses.
Digi- ja kaugtõlge	Poliitikad ja koolitus käsitlevad kaug- ja digitõlget ning sellega seotud eetikat.			+	Puudub selge riiklik raamistik digi- ja kaugtõlkesüsteemide reguleerimiseks.
Vastavus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni kohustustele	Riiklikud õigusaktid ja praktikad kajastavad ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikleid 2, 9, 21, 24 ja 30.			+	Riiklikud õigusaktid ja nende rakendamine ei ole järjepidevalt kooskõlas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artiklitega 2, 9, 21, 24 ja 30.

5.3. Süstemaatiline aruanne Etioopia viipekeeletõlkide õppeprogrammide kohta

5.3.1. Sissejuhatus ja kontekst

ÜRO 2006. aasta puuetega inimeste õiguste konventsiooni kohaselt on puuetega inimestel õigus samaväärsetele haridusvõimalustele nagu teistel lastel, noortel ja täiskasvanutel. Samuti rõhutatakse, et inimestel on õigus osaleda haridussüsteemis ilma diskrimineerimise või tõrjutuseta ning et kõik riigid peaksid tagama kaasava haridussüsteemi. 1994. aastal vastu võetud Salamanca deklaratsioon ja erivajadustega inimeste hariduse tegevusraamistik käsitlesid kurtide laste õigust saada haridust neile ligipääsetavas keeles, sealhulgas viipekeeles (UN, 2006). Samuti tagab ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 24 lõike 3 punkt b kurtidele õiguse õppida viipekeelt ning toetab kurtide kogukonna keelelist identiteeti. Konventsiooni artikli 24 lõige 4 näeb ette, et kurtide laste õpetajad peavad olema viipekeeles pädevad.

Etioopia võttis selle rahvusvahelise kokkuleppe 2010. aastal üle dekreediga nr 676/2010 (Ethiopian Ministry of Education, 2022). Lisaks on Etioopia valitsus kinnitanud oma pühendumust sellele, et igal kodanikul oleks ligipääs põhiharidusele. Sellest lähtudes töötas haridusministeerium 2006. aastal välja esimese hariduslike erivajaduste haridusprogrammi strateegia, mida rakendati viis järjestikust aastat. Strateegiat ajakohastati 2012. aastal ning

uuesti 2022. aastal, tuginedes erinevate sidusrühmade tagasisidele ja rakendamise hindamisele. Addis Ababa University Ethiopian Sign Language and Deaf Culture osakond on riigis ainus üksus, mis on spetsialiseerunud Etioopia viipekeelele, kurtide kultuurile ja tõlkimisele. Valdkonnaspetsiifilist koolitust pakutakse siiski vähe ning viipekeeletõlge ei ole veel täielikult välja kujunenud iseseisva erialana. Ethiopian National Association of the Deaf (ENAD) programm paneb samuti suurt rõhku praktilisele kogemusele ja igapäevasele suhtlusele ning organisatsioon on loonud oma harud 28 linnas, kuid programmil puudub tugev teoreetiline alus ja süsteemselt kavandatud õppekava.

Vaatamata valitsuse poliitilistele kohustustele näitavad Etioopia eri piirkondades tehtud empiirilised uuringud, et viipekeeleteenuste ja tõlgikoolituse pakkumisel esineb olulisi puudujääke. Näiteks puudub haridusasutustel ligipääs piisavale arvule koolitatud tõlkidele ning õpetajate viipekeeleoskus on sageli ebapiisav, põhjustades suhtlemisraskusi ja halvemaid õpitulemusi (Tsega & Belete, 2016; Fitzgerald et al., 2010). Lisaks ei ole Etioopia viipekeel (EthSL) formaalhariduses täielikult integreeritud ega piisavalt standardiseeritud (Girmay, 2012; Malado, 2024). Kuigi kasutatakse Etioopia sõrmendamist, Ameerika sõrmendamist, arvumärke ja viibeldud sõnavara, näitasid uuringutulemused, et viipekeele põhikomponendid puudusid õppekava peamisest keeleõppe osast. Kõige levinumaks õpetamisviisiks osutus viibeldud amhara keele süsteem. Oluliste probleemidena toodi välja ka viipekeele õpetajajuhendi ja õpilaste õpiku puudumine, hariduslike erivajaduste õpetajate ebapiisav valmisolek õpetada viipekeelt nii õppeainena kui ka õppekeelena ning õpetajakoolitusasutuste ebapiisav koolitustugi. Neid probleeme kinnitas ka kvantitatiivne analüüs (Demissie & Yigezu, 2024; Tsega & Belete, 2016).

Kui kurdid lapsed ei puutu viipekeelega kokku juba varases eas, jäävad nad Etioopias sageli suhtluses passiivsesse rolli. Kui keskkond ei toeta viipekeele kasutamist, piirab see kurtide laste võimalusi suhelda nii teistega kui ka arendada oma keelelist eneseväljendust. Selle üheks tagajärjeks võib olla sõnavara ja süntaksi hilisem areng (Talew & Teklemariam, 2025). Olemasolevate uuringute tulemused näitavad, et koolid on võtnud tööle tõlke ilma formaalse väljaõppeta ja piisavate tõlgioskusteta. Samuti on probleemidena välja toodud tõlkide töö eest regulaarse tasu puudumine, õpetajate ja kurtide õpilaste halb suhtlus olukordades, kus

viipekeeletõlki ei ole, ning haridusministeeriumi ja valitsusväliste organisatsioonide ebapiisav tugi tõlketegevusele (Mamo, 2014; Zerihun, 2018). Mamo (2014) leidis lisaks, et puuduvad tõhusad haridusvaldkonna tõlketeenused ja toetav klassiruumi keskkond. Selle tulemusena tekkisid suhtluslüngad ning õpilaste rahulolu õppetööga vähenes märgatavalt.

Kuigi viipekeelt käsitletakse kaasava hariduse raamistikus, puudub Etioopias organiseeritud ja pädevuspõhine viipekeeletõlkide haridussüsteem. Uuringud näitavad järjepidevalt, et õppekava piirangud, ebaühtlased õpetamismeetodid ja kvalifitseeritud tõlkide puudus põhjustavad kurtidele õppijatele tõsiseid õppe- ja suhtlemisraskusi (Malado, 2024). Samuti rõhutavad EthSL-i käsitlevad uuringud, et standardiseeritud sõnavara ja õppematerjalide puudumine takistab tõhusat suhtlemist ja õppimist (Girmay, 2012). Õiguslikust ja poliitilisest vaatenurgast käsitletakse Etioopia viipekeelt eelkõige abivahendina, mitte keelelise õigusena, ning seda ei ole ametlikult tunnustatud õppekeelena, kuigi kaasava hariduse raamistikud soovitavad selle kasutamist (Dadi, 2021; Kassahun, 2024). Praktikas ulatub see poliitiline lünk haridusest kaugemale, näiteks õigussüsteemi, kus asutustel puuduvad järjepidevalt kättesaadavad tõlketeenused, piirates seeläbi kurtide inimeste võimalusi oma õigusi kasutada (Kassahun, 2024). See loob olulise vastuolu Etioopia õiguspõhiste kohustuste, sealhulgas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonist tuleneva viipekeelte edendamise kohustuse, ning tegeliku teenuseosutuse vahel. Kokkuvõttes näitavad empiirilised ja poliitikatasandi tõendid süsteemseid puudujääke professionaalsuses, koolituses ja tunnustamises ning rõhutavad tungivat vajadust standardiseeritud ja pädevuspõhise kutsehariduse ja -koolituse (VET) õppekava järele viipekeeletõlkide ettevalmistamisel Etioopias.

Käesolevas aruandes hinnatakse kolme Etioopia riiklikku kaasava hariduse programmi või kursuse õppekava: tehnilise ja kutsehariduse ning -koolituse (TVET) kaasava hariduse kursust, õpetajakoolituskolledžite kaasava hariduse kursust ning Bahir Dar University välja töötatud erivajaduste ja kaasava hariduse bakalaureuseõppekava (Bachelor of Arts in Special Needs and Inclusive Education, SNIE), mida rakendatakse Etioopia ülikoolides. Uuring viiakse läbi East Gojjami piirkonnas, keskendudes eelkõige piirkonna keskusele Debre Markose linnale, kus asuvad Debre Markos University, Debre Markos College of Teacher Education ja Debre Markos TVET College. Need kolm programmi moodustavad sihtpiirkonnas valitsuse poolt ette nähtud formaalse viipekeelega seotud ja kaasava hariduse koolituse tervikliku kogumi. Aruandes võrreldakse neid kolme programmi kui keskseid juhtumeid rahvusvaheliste viipekeeletõlkide

hariduse standarditega (vt lisa 1a). Analüüsi põhjal esitatakse tõenduspõhised soovitused pädevuspõhise viipekeeletõlkide kutsehariduse ja -koolituse (VET) õppekava väljatöötamiseks ning tuuakse esile olemasolevate praktikate peamised tugevused ja kitsaskohad.

5.3.2. Metoodika

Käesolevas kaardistusuuringus kasutati dokumendianalüüsi meetodit, tuginedes standardiseeritud kaardistusraamistikule **tabelites 11, 12 ja 13**, rahvusvahelisele viipekeele kontrollnimekirjale ning olemasolevatele empiirilistele uuringutele. Kriitiliselt hinnati kolme erinevat Debre Markose linnas rakendatavat haridusprogrammi, kasutades tõendusmaterjalina rahvusvaheliste organisatsioonide aruandeid, ametlikke õppekavadokumente (SNIE bakalaureuseõppe uuendatud õppekava, TVET-i kaasava hariduse õppekava ning õpetajakoolituskolledžite kaasava hariduse õppekava) ja eelretsenseeritud empiirilisi uuringuid.

Kolme programmi hinnati standardiseeritud kaardistusraamistiku alusel, käsitledes selliseid valdkondi nagu õppekava sisu, pädevuste arendamine, koolituse ülesehitus, õpetamismeetodid, vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele, digi- ja kaugtõlke pädevus ning kontekstispetsiifiline ettevalmistus. Programmide hindamisel kasutati andmeallikatena õppekavasid, institutsionaalseid dokumente, rahvusvahelisi õigusraamistikke ja olemasolevaid teadusallikaid.

Metoodilised piirangud. Ükski kolmest analüüsitud programmist ei ole otseselt loodud viipekeeletõlkide koolitamiseks, mistõttu on nende otsene võrdlemine professionaalse viipekeeletõlgi koolituse standarditega piiratud.

5.3.3. Kaardistatud programmide ülevaade

Kõik programmid keskenduvad eelkõige kaasavale haridusele, mitte spetsiaalselt viipekeeletõlkide koolitamisele, pöörates suurt tähelepanu puuetega seotud teadlikkusele, kaasamise põhimõtetele ja sotsiaalsele õiglusele. Kaardistatud programmid esindavad kolme erinevat, kuid üksteist täiendavat lähenemisviisi.

Programmis A ehk erivajaduste ja kaasava hariduse programmis (SNIE) on viipekeel üks valikkomponent, mida käsitletakse kahes õppeaines: viipekeel I ja viipekeel II.

Tabel 15: Kaardistatud programmide ülevaade

Programm	Tüüp	Kestus	Õppevorm	Sihtrühm	Kvalifikatsiooni väljastav / programmi rakendav asutus
A – SNIE: erivajaduste ja kaasava hariduse programm	Bakalaureuseõpe (BA)	4 aastat	Kontaktõpe (teoreetiline õpe + vähesel määral praktikat)	Ülikooli erivajaduste ja kaasava hariduse eriala üliõpilased	Peaaegu kõik Etioopia avalik-õiguslikud ja eraülikoolid, sealhulgas Debre Markos University (DMU)
B – õpetajakoolituskolledžite kaasava hariduse kursus	Õpetajakoolituskolledžite ühine õppeaine	Üks semester / 4–5 kuud	Kontaktõpe	Õpetajakoolituskolledžite üliõpilased	Õpetajakoolituskolledžid (nt Debre Markos Teacher Education College)
C – TVET-i kaasava hariduse kursus	TVET-i õppijate ühine õppeaine	Üks semester / 4–5 kuud	Kontaktõpe	TVET-i õppijad	TVET-asutused (nt Debre Markos TVET)

Tabel 15 näitab, et Debre Markose linnas on mitmed analüüsitud programmide komponendid juba olemas. Eeltoodud tabelist ilmneb, et kuigi spetsiaalselt viipekeeletõlkide ettevalmistamisele suunatud õppeprogrammid sisuliselt puuduvad, on kaasav haridus jätkuvalt strateegiline prioriteet. See on kooskõlas Girmay (2012), Etioopia haridusministeeriumi (2022), Talew' ja Teklemariami (2025) ning Zerihuni (2018) varasemate uuringutega, milles leiti, et mitmes Etioopia piirkonnas ei ole piisavalt programme haridusvaldkonnas töötavate viipekeeletõlkide koolitamiseks.

5.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid

Kõigis kolmes programmis puudusid tugevad keelelised ja kultuurilised komponendid. Kolme kaardistatud programmi analüüs näitab, et neis ei käsitleta piisavalt tõlkimise põhiaineid, kutse-eetikat, valdkonnaspetsiifilist tõlkeõpet ega digipädevusi. Samuti käsitletakse kurtide kultuuri väga vähesel määral või üldse mitte. Ühegi kolme kaasava hariduse programmi eesmärk ei ole viipekeeletõlgi pädevuste arendamine ning üksnes programmis A pakutakse sissejuhatavat viipekeeleõpet.

Programm A (SNIE bakalaureuseõpe). Programmi üheks tugevuseks on Etioopia viipekeelega seotud õppekava sisu, mis hõlmab kaasamispoliitikat, kurtide kultuuri, kogukonnapõhist rehabilitatsiooni, üldisi eetikapõhimõtteid ja praktilist koolipraktikat. Õppekavasse kuuluvad ka **moodul 05 „SNIE põhioskused"** ning kaks viipekeele valikainet (SNIE3054/55). Käsitletavate

teemade hulka kuuluvad viipekeele põhigrammatika, arvud, sõrmendamine ja kurtide kultuur. Oluliseks struktuurseks probleemiks on aga asjaolu, et need õppeained kannavad nimetust **„Valikained pimedatele üliõpilastele“** („Elective Courses for Blind Students“, lk 290). Selline ülesehitus muudab viipekeele sisuliselt punktkirja alternatiiviks, selle asemel et käsitleda seda kõigi SNIE spetsialistide jaoks vajaliku pädevusena. Täielikult puuduvad viipekeeletõlgi kutse-eetika, õigus- ja meditsiinivaldkonna tõlge, põhjalikum tõlketeooria, simultaan- ja konsekutiivtõlke väljaõpe, spetsialiseeritud õigus- ja meditsiinivaldkonna moodulid ning kaugtõlge. Tsega ja Belete (2016) kohaselt puudusid õpetajatel sageli ka viipekeele õpetamiseks vajalikud kõrgema taseme pedagoogilised ja keelelised oskused, mis vähendas õppetöö tulemuslikkust.

Programmid B ja C (õpetajakoolituskolledži ja TVET-i kaasava hariduse kursused). TVET-is ega õpetajakoolituskolledžis ei pakuta eraldi viipekeelekursusi ning kaasava hariduse kursuste õppekavad ei sisalda viipekeeleõpet. Kuigi selline kaasavale haridusele suunatud lähenemine on oluline teadlikkuse suurendamiseks, ei vasta see viipekeele lingvistika ega professionaalse viipekeeletõlgi ettevalmistuse nõuetele. Kursustel käsitletakse puude käsitlusi ja mudeleid, õigusraamistikke, kaasamise edendamist, mitmekesisust ja ressursside juhtimist, kuid praktiliste viipekeele- ja tõlgipädevuste arendamise võimalus jääb kasutamata. Nii TVET-i kui ka õpetajakoolituskolledži programmis puuduvad professionaalne tõlketeooria, kurtide keele ja kultuuri süvendatud käsitlus ning praktiline tõlkeõpe. See on kooskõlas Malado (2024) järeldusega, et ebapiisavad keelelised tugisüsteemid mängivad olulist rolli kurtide õppijate akadeemiliste ja sotsiaalsete raskuste kujunemisel.

5.3.5. Programmi ülesehitus ja õpetamismeetodid

Juhendatud väljaõpe või praktika, teooria ja praktika tasakaal ning sellised õpetamismeetodid nagu rollimängud, juhtumiuuringud ja simulatsioonid ning kurtide spetsialistide kaasamine ei ole kõigis analüüsitud programmides tagatud. Programmi ülesehitust ja kasutatavaid õpetamismeetodeid kirjeldatakse täpsemalt alljärgnevalt.

Programm A. Viipekeeleõppes käsitletakse Etioopia viipekeelt, viipekeele ajaloolist arengut, Etioopia sõrmendit ning sellele vastavat Ameerika sõrmendit. Samas puudub juhendatud

viipekeeletõlke praktika. Oluline struktuurne puudus seisneb ka selles, et viipekeele õppeained ei ole kohustuslikud.

Programmid B ja C. Õpetajakoolituskolledžite ja TVET-i kaasava hariduse kursustel kasutatakse loenguid, rühmaarutelusid ja refleksiooni. Need meetodid sobivad teoreetiliste teadmiste omandamiseks, kuid ei ole piisavad praktiliste tõlgioskuste arendamiseks. Praktiline viipekeeleõpe puudub. Kuna tegemist on ühe semestri pikkuse peamiselt teoreetilise õppega, ei ole teooria ja praktika omavahel tasakaalus. Samuti puuduvad juhendatud praktika ja praktikakohad ning sellised õpetamismeetodid nagu rollimängud, simulatsioonid ja juhtumiuuringud. Õppetöösse ei ole kaasatud ka kurte eksperte. Basha jt (2020) tõid õpetajakoolituskolledži kontekstis välja „viipekeeletõlketeenuste puudumise" õppijatele ning õpetajate „piiratud viipekeeleoskuse". Uuringutulemused näitasid ka, et õpetajate ja kuulmislangusega õppijate vahel esines märkimisväärseid suhtlusbarjääre, mis mõjutasid negatiivselt õppijate õpitulemusi.

5.3.6. Arendatavad pädevused

Peaaegu ükski analüüsitud programmidest ei keskendu professionaalse viipekeeletõlgi peamiste pädevuste arendamisele, sealhulgas keeleoskusele, tõlke täpsusele, eetilisele otsustamisele, professionaalsele käitumisele ning valmisolekule töötada erinevates tõlkekontekstides. Näiteks toetavad programmis A ehk SNIE bakalaureuseõppes vaid kaks õppeainet tavaõpetajate viipekeeleoskuse kujunemist, õpetades viipekeele aluseid ja arendades esmaseid suhtlemisoskusi kurtide inimestega.

Üldiselt on erivajaduste ja kaasava hariduse (SNIE) bakalaureuseprogrammi ajakohastamine õigeaegne ning oluline samm Etioopia liikumisel kaasava hariduse suunas, arvestades erivajadustega inimeste praegust olukorda ja vajadust neile sobivate teenuste järele. Uuendatud bakalaureuseprogramm pakub erinevaid spetsialiseerumisvõimalusi ning haridus- ja koolitusteenuseid. Programmi kaudu loodetakse parandada haridusteenuste osutamist ning suurendada erivajadustega inimeste ligipääsu haridus- ja kogukonnaressurssidele kogu riigis. Viipekeelele pööratakse programmis siiski suhteliselt vähe tähelepanu. Tsega ja Belete (2016) kohaselt puudub erivajaduste ja kaasava hariduse õpetajatel piisav pädevus viipekeele õpetamiseks eraldi õppeainena ning selle kasutamiseks õppekeelena. Demissie ja Yigezu (2024) märgivad, et Etioopia viipekeelt (EthSL) ei ole veel täielikult tunnustatud ega

aktsepteeritud hariduskeelena, muu hulgas õppekavade, õpikute ja koolitatud õpetajate süsteemse puudumise tõttu.

Programmide B ja C ehk TVET-i ja õpetajakoolituskolledžite kaasava hariduse kursuste kavandatud pädevused hõlmavad puude erinevate käsitluste ja mudelite ning õigusraamistike mõistmist, kaasamise ja mitmekesisuse edendamist ning ressursside juhtimist. Samas ei arendata neis funktsionaalset viipekeelepädevust. Ka Getachew (2016) on toonud kuulmislangusega inimeste peamiste probleemidena esile ebapiisavad koolitusvõimalused, vähese toe ja puuduliku suhtluse, ebapiisava ettevalmistuse klassiruumis ning sobimatute õpetamismeetodite kasutamise. Puudulik planeerimine ja suhtlus takistasid kurtide õppijate õppimist ning raskendasid nende suhtlemist õppejõudude ja õpetajatega.

5.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus

Etioopias on ligipääs viipekeeletõlkide koolitusele endiselt ebapiisav ja piirkonniti ebaühtlane. Enamik viipekeeletõlgi hariduse ja koolituse võimalusi on koondunud suurematesse linnadesse, eelkõige riigi pealinna Addis Abebasse. Maapiirkondades puudub seevastu ligipääs ametlikele viipekeeletõlkide haridus- ja koolitusprogrammidele. Addis Ababa University Etioopia viipekeele ja kurtide kultuuri bakalaureuseõppe programm on ainus omataoline riigis, mis keskendub Etioopia viipekeelele, kurtide kultuurile ja tõlkimisele. Valdkonnaspetsiifilist koolitust on siiski vähe ning viipekeeletõlge ei ole veel täielikult välja kujunenud iseseisva erialana. Ethiopian National Association of the Deaf (ENAD) programm Addis Abebas keskendub samuti praktilisele suhtlusele ja tegelike olukordadega kokkupuutumisele, kuid sellel puudub tugev teoreetiline alus ja süsteemselt üles ehitatud õppekava. ENAD-il on üle riigi 28 koolitusharu, kuid Debre Markose linnas ega seda ümbritsevas East Gojjami piirkonnas sellist haru ei ole. Girmay (2012) tuvastas viies Etioopia piirkonnas märkimisväärseid erinevusi Etioopia viipekeele tõlketeenuste kasutamises ja kvaliteedis, mille peamisteks põhjusteks olid kvalifitseeritud tõlkide nappus ja piiratud koolitusvõimalused. Paljudes riigi piirkondades mõjutavad need erinevused jätkuvalt kurtide inimeste ligipääsu kaasavale haridusele ja suhtlusele.

Sellest tulenevalt on viipekeeletõlkide koolituse geograafiline kättesaadavus piiratud. Paljud Amhara piirkonna maapiirkondade kogukonnad on teenustega ebapiisavalt kaetud, sest ENAD-i professionaalse tõlke koolitusvõimalused on koondunud peamiselt suurematesse

linnadesse, näiteks Bahir Dari ja Gondarisse. Girmay (2012) kohaselt põhjustavad piirkondlikud erinevused viipekeele kasutamises ja tõlkide pädevuses suhtlemisraskusi õpetajate, tõlkide ja kurtide õppijate vahel. Uuringutulemused näitasid ka, et standardiseeritud koolituse puudumine süvendab erinevusi tõlkepraktikates eri hariduskontekstides. Käesoleva uuringu sihtpiirkonnad hõlmavad East Gojjami piirkonda, Debre Markose linna ning laiemalt Amhara piirkonda. Uuringu käigus leiti, et kuulmislangusega õppijate võimalused kõrghariduses jätkamiseks on piiratud ning piirkonnas puuduvad kvalifitseeritud haridusvaldkonna viipekeeletõlgid.

Viipekeeletõlkide haridus toimub Etioopias, eelkõige Addis Ababa University programmis, peamiselt kontaktõppena. ENAD-i pakutav viipekeeleõpe toimub täielikult välja kujunenud ülikooliprogrammide asemel peamiselt seminaride, lühiajaliste koolituste ja koolipõhise praktilise kogemuse kaudu. Veebi- ja kaugõppe võimalused on samuti piiratud, muu hulgas ebapiisava internetiühenduse ja tehnoloogilise taristu tõttu.

Taskukohasus on veel üks oluline tegur, mis piirab ligipääsu viipekeeletõlkide haridusele. Professionaalse tõlgikoolituse vähesuse tõttu sõltuvad paljud õppijad mitteformaalsetest koolitusvõimalustest või ENAD-i ja valitsusväliste organisatsioonide toetatud programmidest. Madalama sissetulekuga ja maapiirkondadest pärit õppijate osalemist võivad takistada transpordi-, majutus- ja õppematerjalide kulud. Seetõttu jääb viipekeeletõlgi haridus paljudele väljaspool suuremaid linnu elavatele potentsiaalsetele õppijatele endiselt kättesaamatuks.

Ka olemasoleva Addis Ababa University Etioopia viipekeele ja kurtide kultuuri bakalaureuseprogrammi vastuvõtuvõimekus on väga piiratud. Addis Ababa University on ainus Etioopia ülikool, mis pakub viipekeelele keskenduvat bakalaureuseõpet, samal ajal kui riigi avalikes asutustes ja koolides valitseb jätkuvalt kvalifitseeritud Etioopia viipekeele tõlkide puudus. Eriti suur on lünk Amhara piirkonnas, kus ükski suuri elanikkonnarühmi teenindav õpetajakoolituskolledž ei paku praegu sellist SNIE kraadiõpet. Avalik-õiguslikes ülikoolides pakutakse küll SNIE bakalaureuseprogramme, kuid need on pigem kontseptuaalse ja teoreetilise suunitlusega kui viipekeelekesksed. Koolituse kvaliteedis esineb samuti olulisi probleeme. Tsega ja Belete (2016) kohaselt on õpetajakoolituskolledžite pakutav koolitustugi ebapiisav ning puuduvad nii õpetajajuhendid kui ka õpilaste õpikud. Seda kinnitab ka Zerihun (2018), kelle kohaselt on peaaegu kõigis kurte õppijaid teenindavates haridusasutustes

professionaalne ettevalmistus ebapiisav ning teadmised haridusvaldkonna viipekeeletõlke praktikast piiratud. Eriti tõsine on see puudujääk Debre Markose linnas ja seda ümbritsevas East Gojjami piirkonnas.

Erinevate õppijate kaasamist toetavad meetmed paranevad järk-järgult, kuid olulised lüngad püsivad. Varasemad uuringud on näidanud, et kurtidele lastele ei olnud tagatud viipekeeletõlkide tuge või ei õpetanud neile suurt osa põhikooli õppekavast kvalifitseeritud viipekeeleoskusega õpetajad (Girmay, 2012; Kidanemariam, 2017; Talew & Teklemariam, 2025; Zerihun, 2018). Ilma suurema institutsionaalse toe ja täiendavate koolitusvõimalusteta jääb ligipääs kvaliteetsele viipekeeletõlkide haridusele piiratuks nii Etioopias tervikuna kui ka Amhara ja East Gojjami piirkonnas ning eelkõige käesoleva projekti sihtpiirkonnas Debre Markose linnas.

5.3.8. Võrdlevad järeldused

Kõik kolm kaardistatud programmi – programm A: erivajaduste ja kaasava hariduse bakalaureuseõpe (SNIE), programm B: õpetajakoolituskolledžite kaasava hariduse kursus ning programm C: TVET-i kaasava hariduse kursus – aitavad erineval määral suurendada teadlikkust kaasavast haridusest ja hariduslikest erivajadustest. Ükski neist ei kujuta endast siiski terviklikku professionaalset viipekeeletõlkide koolitusprogrammi.

Programmide sarnasused

Kõigis kolmes programmis seatakse esikohale kaasav haridus, mitte viipekeeletõlgi kutse professionaalseks arendamiseks vajalik ettevalmistus. Olulisel kohal on puuetega inimeste kaasamine, ligipääs haridusele ning üldine suhtlemis- ja haridusalane tugi. Kõik programmid kajastavad Etioopia haridusministeeriumi erivajaduste ja kaasava hariduse strateegias (2022–2030) edendatavaid riiklikke kaasava hariduse põhimõtteid.

Programmide ühiste tugevustena võib välja tuua puuetega seotud teadlikkuse ja kaasamise käsitlemise, üldised suhtlemis- ja haridusalased tugioskused ning õpetaja kutse-eetika käsitlemise. Samal ajal esineb kõigis programmides olulisi ühiseid puudujääke. Avalike teenuste valdkonnas töötamiseks ettevalmistavaid koolitusvõimalusi on ebapiisavalt, puudub professionaalsete viipekeeletõlkide sertifitseerimis- või litsentsimissüsteem, digi- ja kaugtõlke

pädevusi ei arendata süsteemselt ning puudub spetsiaalselt viipekeeletõlkide ettevalmistamiseks loodud õpitee.

Varasemad uuringud (Allen, 2008; Girmay, 2012; Kidanemariam, 2017; Talew & Teklemariam, 2025; Zerihun, 2018) on näidanud, et kurtidele lastele ei olnud tagatud viipekeeletõlkide tuge või ei õpetanud neile suurt osa põhikooli õppekavast piisava viipekeeleoskusega õpetajad. Samuti leidis Dadi (2021), et kuigi Etioopia viipekeelt on teataval määral tunnustatud, on selle praktiliseks rakendamiseks vajalikud mehhanismid, sealhulgas viipekeeletõlkide ettevalmistus, endiselt ebapiisavad.

Programmide erinevused

Programm A on kolmest programmist kõige põhjalikum, kuna sisaldab ametlikke Etioopia viipekeele mooduleid. Programmid B ja C pakuvad seevastu mõõdukat kokkupuudet kaasava hariduse põhimõtete ja haridusalaste tugistrateegiatega, kuid ei sisalda viipekeeleõpet.

Tabel 16. Programmide sarnasuste ja erinevuste võrdlusmaatriks

Aspekt	Programm A (SNIE bakalaureuseõpe)	Programmid B ja C (kaasava hariduse kursused)
Viipekeele sisu	Algtasemel, kuid **valikainena** pimedatele üliõpilastele	**Puudub**
Erialane fookus	SNIE ehk erivajaduste ja kaasava hariduse üliõpilased	Üldine õpe õpetajakoolituskolledžite ja TVET-i õppijatele, keskendudes peamiselt teadlikkuse suurendamisele
Tõlgioskused	**Puuduvad** – ei käsitleta viipekeeletõlgi kutse-eetikat ega õigus- või meditsiinivaldkonna tõlget	**Puuduvad**
Praktiline väljaõpe	Klassiruumis toimuv praktiline õpe, kuid puudub juhendatud tõlgipraktika	**Puudub**

Empiirilised tulemused	Õppejõudude viipekeeleoskus ja selle õpetamise pädevus on ebapiisavad	Lõpetajatel puudub praktiline viipekeeleoskus

Tabel näitab killustunud süsteemi: programmi A läbiv tulevane SNIE õpetaja võib omandada viipekeele algteadmised, kuid teiste erialade spetsialistidel selline võimalus puudub. Samuti **puudub kutsehariduslik (VET) õpitee, mis valmistaks õppijaid ette professionaalseks viipekeeletõlgi tööks.**

5.3.9. Tuvastatud kitsaskohad

Kolmes programmis tuvastatud peamised lüngad on kokku võetud **tabelis 17**.

Tabel 17. Viipekeeletõlkide hariduses tuvastatud peamised lüngad

Peamise lünga kategooria	Üldine järeldus
Õppekava lüngad	Viipekeele lingvistikat, kõnekeele pädevust, tõlketeooriat ja tõlketehnikaid, kurtide kultuuri ja kogukonna käsitlust, kutse-eetikat ning erialaseid tõlkevaldkondi (haridus, tervishoid, õigusvaldkond, avalikud teenused ja meedia) käsitletakse ebapiisavalt.
Pädevuslüngad	Kakskeelne pädevus on nõrk ning professionaalse viipekeeletõlgi kutse-eetika käsitlus puudub.
Struktuursed lüngad	Puuduvad viipekeeletõlkide litsentsimis- ja sertifitseerimissüsteem ning riiklikud kutsestandardid.
Praktilise väljaõppe lüngad	Praktilise viipekeeletõlke väljaõppe maht on minimaalne.
Ligipääsetavuse lüngad	Spetsialiseeritud koolitusprogramme on vähe ning nende geograafiline kättesaadavus on ebaühtlane.
Tehnoloogilised lüngad	Digi- ja kaugtõlget õppekavades ei käsitleta.

1. **Õppekava lüngad.** Uuringu sihtpiirkonnas Debre Markose linnas puudub spetsiaalne kutsehariduslik (VET) või kõrghariduse õppeprogramm professionaalsete

viipekeeletõlkide ettevalmistamiseks. Addis Ababa University Etioopia viipekeele ja kurtide kultuuri programm on ainus vastav kraadiõppeprogramm Etioopias ning asub uuringu sihtpiirkonnast 299 km kaugusel. Viipekeeletõlkide puudumine õppetöös mõjutab seetõttu otseselt kurtide õppijate ligipääsu haridusele ja õppetöös osalemist (Getachew, 2016; Girmay, 2012; Kidanemariam, 2017; Talew & Teklemariam, 2025; Zerihun, 2018).

2. **Pädevuslüngad.** Õpetajakoolituskolledžite ja TVET-i diplomiõppe üliõpilastele kohustuslikud kursused (programmid B ja C) käsitlevad kaasava hariduse üldisi küsimusi, üldisi õigusraamistikke ja mitmekesisust, kuid ei arenda praktilisi suhtlemis- ega viipekeeleoskusi. Seda kinnitavad ka varasemad uuringud (Getachew, 2016; Talew & Teklemariam, 2025). Ükski analüüsitud programm ei valmista õppijaid ette töötamiseks kõrge vastutusega tõlkekontekstides, näiteks tervishoius, õigussüsteemis või hädaolukordades.
3. **Struktuursed lüngad SNIE bakalaureuseõppekavas (programm A).** Viipekeel on valikaine pimedatele üliõpilastele ega kuulu kõigi Etioopia ülikoolide SNIE õppekavades kohustuslike põhiainete hulka. Sellise struktuurse puudujäägi üheks tagajärjeks on õpetajate endi kirjeldatud vähene kindlustunne oma viipekeeleoskuse suhtes (Talew & Teklemariam, 2025).
4. **Praktilise väljaõppe lüngad.** Kõigis kolmes programmis puuduvad spetsiaalselt viipekeeletõlkele keskenduvad praktikakohad ja juhendatud tõlgipraktika. Olemasolev praktika keskendub peamiselt õpetamisele ja kaasava hariduse toetamisele ega ole piisavalt seotud tegelikes olukordades toimuva professionaalse viipekeeletõlkega (Girmay, 2012).
5. **Ligipääsetavuse lüngad.** Spetsialiseeritud koolitusprogramme on vähe ning nende geograafiline kättesaadavus on ebaühtlane, kuna enamik koolitusvõimalusi on koondunud pealinna Addis Abebasse.
6. **Digipädevuste ja -ressursside puudumine.** Viipekeeletõlkide hariduses puuduvad veebipõhised koolitusvõimalused ning digi- ja kaugtõlkele keskenduvad õppeprogrammid.

Kokkuvõttes hõlmavad viipekeeletõlkide hariduses ja olemasolevates programmides tuvastatud peamised puudujäägid õppekava lünki, ebapiisavalt arendatud kutsepädevusi,

struktuurseid nõrkusi, praktilise väljaõppe vähesust, tehnoloogilisi puudujääke ning piiratud ligipääsu koolitusele. Tulemused näitavad seega selget vajadust spetsiaalse viipekeeletõlkide VET-õppeprogrammi järele, mis oleks kooskõlas riiklike poliitikaprioriteetide, rahvusvaheliste inimõiguste standardite ning tänapäevaste professionaalse viipekeeletõlke praktikatega.

5.3.10. Mõju VET-õppekava arendamisele

Käesolevas analüüsis tuvastatud peamiste puudujääkide põhjal saab välja tuua mitu olulist suunda VET-õppekava arendamiseks.

Esiteks tuleks professionaalsete õpetajate ja viipekeeletõlkide ettevalmistamiseks, kes suudavad kurte õppijaid õpetada või neile tõlketeenust pakkuda, kavandada viipekeele koolituskeskuse loomine ning tagada selleks piisav rahastus. Sellesse protsessi peaksid olema kaasatud Etioopia haridusministeerium, Amhara piirkonna haridusamet, Debre Markos University, õpetajakoolituskolledž, Debre Markose haridusamet, TVET-asutused, rahvusvahelised organisatsioonid, Euroopa Komisjon ning valitsusvälised organisatsioonid.

Teiseks peaksid Amhara piirkonna haridusamet, valitsusvälised organisatsioonid ja teised asjaomased sidusrühmad toetama Etioopia viipekeele õppematerjalide ning standardiseeritud viipekeelesõnastike väljatöötamist ja kättesaadavaks tegemist, et parandada kurtide õppijate ligipääsu kvaliteetsele haridusele.

Kolmandaks tuleks välja töötada pädevuspõhine VET-õppeprogramm, milles on ühendatud keelelised, praktilised ja pedagoogilised komponendid. Õppekava peaks hõlmama Etioopia viipekeele lingvistikat, viipekeeletõlgi kutse-eetikat, õigus- ja kohtutõlget, tervishoiuvaldkonna tõlget, avalike teenuste valdkonna suhtlust, meediatõlget ning video vahendusel toimuvat kaugtõlget (Video Remote Interpreting, VRI). Õppekava võiks olla üles ehitatud ühe- kuni kaheaastase diplomi- või edasijõudnute diplomiõppena, mis keskendub konkreetselt professionaalsete viipekeeletõlkide ettevalmistamisele. Õppijatele tuleks tagada võimalused praktiseerida tegelikes tööolukordades, et arendada ja kinnistada professionaalseid tõlgipädevusi.

Neljandaks tuleks õppekava kavandamisel arvestada professionaalse sertifitseerimise ja riiklike kvalifikatsioonistandarditega vastavusse viimisega. Õppe lõpetamine peaks looma selge aluse

professionaalse pädevuse tunnustamiseks ning toetama ühtsete kvaliteedistandardite kujunemist.

Viiendaks tuleb õppekavasse süsteemselt integreerida digipädevused ja kaugtõlge. Õppijad peaksid omandama oskused kasutada kaugtõlke tehnoloogiaid ning tegutseda professionaalselt, turvaliselt ja eetiliselt digitaalses tõlkekeskkonnas.

5.3.11. Kokkuvõte

Käesolev uuring näitas selgelt, et viipekeeletõlkide haridus Etioopias on killustunud ega ole piisav, et vastata kuulmislangusega inimeste praegustele vajadustele. Kaardistamise tulemused näitavad, et Etioopia vajab eraldiseisvat, pädevuspõhist ja õigustel põhinevat viipekeeletõlkide VET-õppeprogrammi, et kõrvaldada riigis pikka aega püsinud süsteemsed puudujäägid.

T2.2 tulemused loovad seega olulise aluse viipekeeletõlkide hariduse arendamiseks senisest üldisest kaasamist toetavast lähenemisest professionaalse, spetsialiseeritud ja rahvusvaheliste standarditega kooskõlas oleva süsteemi suunas. Selline süsteem võimaldaks parandada nii viipekeeletõlkide professionaalset kvaliteeti kui ka kurtide inimeste ligipääsu olulistele avalikele ja ühiskondlikele teenustele.

5.4. Süstemaatiline aruanne Etioopia riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele

5.4.1. Sissejuhatus ja eesmärk

Käesolevas aruandes hinnatakse Etioopia riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavust rahvusvahelistele standarditele, mis käsitlevad viipekeele tunnustamist, ligipääsetavust ning kurtide inimeste keelelisi inimõigusi. Hindamisel lähtutakse eelkõige ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonist (UNCRPD) (United Nations, 2006) ning Maailma Kurtide Föderatsiooni (WFD) edendatavatest täiendavatest standarditest.

Aruandes käsitletakse eelkõige Etioopia viipekeele (EthSL) staatust riiklikus poliitikas, haridussüsteemis ja avalike teenuste osutamisel. Hinnatakse, kas Etioopia kehtiv raamistik

tunnustab EthSL-i piisavalt loomuliku keelena ning kas kurtide inimeste õigused on praktikas kaitstud.

Hindamise olulisus tuleneb Etioopia kohustustest ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni osalisriigina. Konventsiooni artiklid 2, 9, 21, 24 ja 30 kohustavad riike tunnustama viipekeeli, tagama ligipääsetavuse, kaitsma keelelist identiteeti ning võimaldama osalemist hariduses ja ühiskonnaelus. Nendest kohustustest hoolimata tekitavad jätkuvalt probleeme EthSL-i selgesõnalise õigusliku tunnustamise puudumine ning puude-keskse lähenemisviisi domineerimine poliitikas ja praktikas.

Käesolev aruanne toimib seetõttu lünkade analüüsina, mille eesmärk on:

- tuvastada valdkonnad, milles Etioopia süsteem vastab rahvusvahelistele standarditele või kaldub neist kõrvale;
- hinnata selle mõju haridusele, kutseõppele ja viipekeeletõlketeenustele;
- esitada tõenduspõhiseid soovitusi poliitika reformimiseks ja institutsionaalse suutlikkuse tugevdamiseks.

Oluline on, et aruandes lähtutakse keeleliste inimõiguste perspektiivist. Selle käsitluse kohaselt ei vaadelda kurte inimesi üksnes puuetega inimestena, vaid ka eraldiseisva keele- ja kultuurikogukonna liikmetena, kelle õiguste hulka kuuluvad õigus keelele, identiteedile, suhtlemisele ning emakeelsele haridusele.

5.4.2. Vastavushindamise metoodika

Hindamine viidi läbi, kasutades **lisas 1b esitatud riikliku haridussüsteemi ja rahvusvaheliste viipekeelestandardite vastavuse hindamise vormi**. Metoodikas rakendati tõlgendavat poliitikaanalüüsi, et uurida, kuidas Etioopia õigus- ja haridusraamistik Etioopia viipekeelt (EthSL) käsitleb, tunnustab ja praktikas rakendab. Analüüs keskendus nii otsestele kui ka kaudsetele viidetele viipekeele kasutamise õigustele, viipekeeletõlkide tagamisele, ligipääsetavusele ning kurtide inimeste osalemisele. Otsesed viited hõlmavad poliitikadokumente, milles nimetatakse konkreetselt EthSL-i, kurte õppijaid või viipekeeletõlke, samas kui kaudsed viited hõlmavad laiemaid puuetega inimeste õigusi ja kaasavat haridust käsitlevaid sätteid, mis võivad toetada ligipääsu viipekeelele ilma seda otseselt nimetamata.

Andmeallikatena vaadeldi järgmisi riiklikke õigusakte ja poliitikadokumente:

- Etioopia Demokraatliku Liitvabariigi põhiseadus (1995);
- piirkondlike osariikide põhiseadused;
- Etioopia Demokraatliku Liitvabariigi haridus- ja koolituspoliitika (1994);
- Etioopia Demokraatliku Liitvabariigi keelepoliitika (2020);
- erivajaduste ja kaasava hariduse strateegia;
- Etioopia erivajadustega hariduse üldkava aastateks 2016–2025;
- puuetega inimeste riiklik tegevuskava aastateks 2012–2021;

muud asjakohased puuetega inimeste õigusi, haridust ja avalikke teenuseid käsitlevad poliitikadokumendid.

Neid dokumente hinnati järgmiste rahvusvaheliste standardite ja põhimõtete alusel:

- ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon (UNCRPD);
- Maailma Kurtide Föderatsiooni (WFD) poliitilised suunised;
- rahvusvaheliselt tunnustatud keeleliste inimõiguste põhimõtted.

5.4.2.1. Hindamisprotsess

Iga lisas 1b esitatud standardivaldkonda hinnati kolme kategooria alusel:

- **täielikult vastav**;
- **osaliselt vastav**;
- **ei vasta**

Hindamisel võeti arvesse:

- õiguslikku tunnustamist;
- rakendusmehhanisme;
- institutsionaalset praktikat;
- viipekeeletõlketeenuste süsteeme;
- ligipääsetavust ja kurtide organisatsioonide osalemist.

Analüüsis hinnati lisaks, kas poliitikadokumentides sätestatud põhimõtted ja meetmed **toimivad ka praktikas või jäävad valdavalt deklaratiivsele tasandile**.

5.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte

Üldine vastavushinnang

Üldiselt hinnatakse Etioopia riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavust rahvusvahelistele viipekeelestandarditele kategooriasse „ei vasta“. Kuigi mõnes poliitikadokumendis viidatakse viipekeelele kaudselt või piiratud ulatuses, puudub ühtne riiklik raamistik, mis tunnustaks Etioopia viipekeelt (EthSL) täielikult loomuliku keelena ning tagaks kurtide kogukonnale terviklikud keelelised õigused. Hindamine toob esile märkimisväärsed süsteemsed lüngad õigusliku tunnustamise, viipekeeletõlkide tegevuse reguleerimise, ligipääsetavuse ja hariduspoliitika rakendamise valdkonnas.

Osalise vastavuse valdkonnad

Teatavaid edusamme on näha järgmistes valdkondades.

Viipekeele tunnustamine poliitikadokumentides

Etioopia Demokraatliku Liitvabariigi 2020. aasta keelepoliitika on esimene riiklik poliitikadokument, milles viipekeelt selgesõnaliselt mainitakse. Samuti tunnistatakse erivajadustega hariduse üldkavas vajadust viipekeeletoe järele hariduskeskkonnas (FDRE Ministry of Education, 2020).

EthSL-i kasvav nähtavus avalikus ruumis

Etioopia viipekeelt kasutatakse üha enam:

- televisioonis tõlkimisel;
- hariduskeskkonnas, kuigi rakendamine ei ole veel täielik;
- kogukondlikus huvikaitses ja valitud avalikkuse teadlikkust suurendavates programmides.

See näitab, et ühiskonnas tunnustatakse üha enam viipekeele praktilist tähtsust.

Kaasava hariduse edendamine

Riiklikud haridusstrateegiad toetavad puuetega inimeste kaasamist ning tunnistavad kurtide õppijate suhtlemisbarjääre. Need meetmed ei ole siiski piisavad, sest viipekeelt käsitletakse peamiselt tugivahendina, mitte tervikliku keelesüsteemi ja õppekeelena.

Olulisemad kõrvalekalded rahvusvahelistest standarditest

A. Selgesõnalise õigusliku tunnustamise puudumine

Etioopia Demokraatliku Liitvabariigi põhiseaduse artikkel 5 tunnustab Etioopia keelte võrdsust. EthSL-i ei ole aga põhiseaduses ega peamistes riiklikes õigusaktides selgesõnaliselt tunnustatud (Federal Democratic Republic of Ethiopia, 1995).

Praktikas tõlgendatakse „keele“ mõistet jätkuvalt peamiselt kõnekeelena. Ka riiklikud rahvaloenduse raamistikud ja keelepoliitika ei käsitle EthSL-i järjepidevalt ametliku keelelise kategooriana. See tekitab õiguslikku ebaselgust ning nõrgestab institutsioonide vastutust kurtide inimeste keeleliste õiguste tagamisel.

B. Töökeele staatuse puudumine

EthSL-il puudub föderaalse või piirkondliku töökeele staatus. Seetõttu puutuvad kurdid inimesed jätkuvalt kokku oluliste takistustega:

- kohtutes;
- tervishoiusüsteemis;
- riigiasutustes;
- hädaolukordades ja ametlikes haldusmenetlustes.

Ligipääsetavus sõltub seetõttu suuresti mitteametlikest korraldustest, mitte õiguslikult tagatud ja jõustatavatest õigustest.

C. Haridussüsteemi ebapiisav vastavus

Kehtivas hariduspoliitikas käsitletakse kurtust suuresti meditsiinilisest või puudujäägikesksest vaatenurgast. Viipekeelt nähakse sageli:

- abivahendina;
- kompenseeriva suhtlusvahendina ja osana „erivajaduste“ tugiteenustest.
- Harva käsitletakse viipekeelt:
- emakeelena;
- õppekeelena;
- kurtide hariduse keelelise alusena.

Selle tulemusena õpivad paljud kurdid õppijad kõnekeelekeskses keskkonnas, mis ei toeta piisavalt nende keele omandamist ega akadeemilist arengut. See ei ole kooskõlas

rahvusvaheliste standarditega, mille kohaselt tuleb kurtide hariduses toetada nii viipekeele kui ka kõne- ja kirjakeele kasutamist ning tagada võrdne ligipääs suhtlusele.

D. Nõrgalt arenenud viipekeeletõlkide süsteem

Hindamine näitas olulisi puudujääke viipekeeletõlkide tegevuse reguleerimises ja professionaliseerimises.

Praegu puuduvad:

- riiklik viipekeeletõlkide akrediteerimise raamistik;
- standardiseeritud pädevuspõhine õppekava;
- õiguslikult siduv kutse-eetikakoodeks ning piisavad kvaliteedi tagamise mehhanismid.

Seetõttu on viipekeeletõlketeenuste osutamine ebaühtlane ning tõlke korraldatakse sageli üksnes vajaduse tekkimisel, ilma süsteemse planeerimise ja püsiva kättesaadavuseta.

E. Kurtide kogukonna piiratud osalemine

Kurte inimesi puudutavaid poliitikaid kujundatakse sageli puuetega inimeste temaatikale keskenduvates institutsionaalsetes struktuurides, kus kurtide juhitud organisatsioonide otsene osalus on piiratud. Kuigi Ethiopian National Association of the Deaf (ENAD) tegeleb aktiivselt huvikaitsega, puudub ametlik mehhanism, mis tagaks kurtide kogukonna osalemise poliitikakujundamises, viipekeeletõlkide hariduse arendamises ja kvaliteedi tagamise süsteemides.

Korduvad struktuursed lüngad

Hindamise käigus tuvastati eri poliitikavaldkondades mitu korduvat puudujääki:

- EthSL-i kui loomuliku keele selgesõnalise tunnustamise puudumine;
- professionaalsete viipekeeletõlkide tegevuse ebapiisav reguleerimine;
- viipekeeletõlkide ebapiisav kättesaadavus;
- nõrgad rakendus- ja järelevalvemehhanismid;
- avalike teenuste piiratud ligipääsetavus;
- ebapiisavad investeeringud kurtide haridusse ja keele arengusse;
- jätkuv tuginemine kurtuse meditsiinilisele ja puudekesksele käsitlusele.

Hindamise üks keskseid järeldusi on vastuolu EthSL-i üha laialdasema praktilise kasutamise ning selle puuduliku õigusliku ja institutsionaalse tunnustamise vahel. Kuigi EthSL muutub ühiskonnas järjest nähtavamaks ja selle kasutamine laieneb, on selle positsioon õigusaktides ja ametlikes institutsioonides endiselt marginaliseeritud.

5.4.4. Mõju kutseharidusele ja -õppele ning eetikale

Tuvastatud kõrvalekalletel rahvusvahelistest standarditest on oluline mõju kutseharidusele ja -õppele, professionaalsele arengule ning eetilisele praktikale.

Mõju kutseharidusele ja -õppele (VET)

Asjaolu, et Etioopia viipekeelt (EthSL) ei tunnustata ametlikult õppekeelena, piirab oluliselt kurtide inimeste osalemist kutse- ja tehnilises hariduses. Enamik VET-programme tugineb jätkuvalt kõnekeelsele õppele ega ole kurtidele õppijatele piisavalt ligipääsetav. See aitab kaasa:

- hariduslikule tõrjutusele;
- vähesele osalemisele tööturul;
- töötusele ja majanduslikule marginaliseerumisele.

Ilma ligipääsetava kutsehariduseta seisavad kurdid inimesed silmitsi struktuursete takistustega tööturul vajalike oskuste omandamisel ja riigi majandusarengus võrdsetel alustel osalemisel.

Kurtide vajadustest ja keelelis-kultuurilisest taustast lähtuvate haridusmudelite puudumine piirab ka kurtide spetsialistide ettevalmistamist sellistes valdkondades nagu:

- õpetamine;
- viipekeeletõlge;
- avalik haldus ja sotsiaalteenused.

Pädevus- ja koolitusvajadused

Hindamise käigus tuvastati kiireloomuline vajadus:

- standardiseeritud viipekeeletõlkide koolituse järele;
- õigus- ja meditsiinivaldkonna viipekeeletõlke eripädevuste arendamise järele;
- kurtide hariduse spetsialistide ettevalmistamise ning selliste õpetamismeetodite arendamise järele, mis ühendavad viipekeele kasutamise ja kurtide kultuuri mõistmise.

Praegune viipekeeletõlkide ettevalmistamise süsteem on killustunud ning puuduvad riiklikult tunnustatud pädevusstandardid. See mõjutab otseselt teenuste kvaliteeti kõrge vastutusega keskkondades, näiteks:

- kohtutes;
- haiglates;
- politseiteenustes;
- haridusasutustes.

Eetilised mõjud

Viipekeeletõlkide riikliku eetikaraamistiku puudumine tekitab tõsiseid kutsealaseid ja inimõigustega seotud probleeme. Peamised eetilised riskid hõlmavad:

- ebatäpset tõlget;
- konfidentsiaalsuse rikkumist;
- huvide konflikte;
- kurtide inimeste sõnumite või seisukohtade ebaõiget vahendamist;
- teadliku nõusoleku võimaluse piiramist või selle puudumist.

Selgete eetiliste standardite ja vastutusmehhanismide puudumisel jäävad kurdid inimesed haavatavaks kommunikatsioonialase ebavõrdsuse ning institutsionaalse tõrjutuse suhtes.

5.4.5. Soovitused

Etioopia süsteemi paremaks vastavusse viimiseks rahvusvaheliste viipekeelestandarditega soovitatakse rakendada järgmisi meetmeid.

Õigus- ja poliitikareform

Tunnustada Etioopia viipekeelt (EthSL) riiklikes õigusaktides ja poliitikaraamistikes selgesõnaliselt loomuliku keelena.

Tunnustada kurtide kogukonda mitte üksnes puuetega inimeste rühmana, vaid ka oma keele ja kultuuriga kogukonnana.

Töötada välja terviklik riiklik viipekeelepoliitika koos selgete ja jõustatavate rakendusmehhanismidega.

Haridusreform

Rakendada kurtide hariduses lähenemisviisi, mis ühendab viipekeele ning kõne- ja kirjakeele kasutamise, austades samal ajal kurtide kultuuri.

Kehtestada EthSL kurtide õppijate õppekeelena.

Seada prioriteediks viipekeele varajane omandamine, et ennetada keelelist deprivatsiooni.

Tugevdada õpetajakoolitusprogramme kurtide pedagoogika ja viipekeele lingvistika valdkonnas.

Viipekeeletõlkide haridus ja sertifitseerimine

Luua riiklikult tunnustatud viipekeeletõlkide koolitus- ja akrediteerimisraamistik.

Töötada välja rahvusvaheliste standarditega kooskõlas olevad pädevuspõhised õppekavad.

Võtta kasutusele spetsialiseeritud koolitus järgmistes valdkondades:

- õigus- ja kohtutõlge;
- meditsiinivaldkonna tõlge;
- viipekeeletõlke pakkumine haridusasutustes;
- veebi- ja kaugtõlge.

Eetika ja kvaliteedi tagamine

Töötada välja viipekeeletõlkidele õiguslikult siduv riiklik eetikakoodeks.

Luua sõltumatud mehhanismid:

- sertifitseerimiseks;
- teenuste järelevalveks;
- kaebuste menetlemiseks;
- kvaliteedi tagamiseks.

Ligipääsetavus ja teenuste osutamine

Suurendada viipekeeletõlkide kättesaadavust nii föderaalsetes kui ka piirkondlikes asutustes.

Tagada, et viipekeeletõlketeenused oleksid geograafiliselt ja rahaliselt kättesaadavad.

Integreerida digi- ja kaugtõlketeenused avalike teenuste süsteemi.

Kurtide kogukonna osalemine

Tagada ENAD-i ja kurtide spetsialistide sisuline osalemine poliitikakujundamises, viipekeeletõlkide hariduse arendamises ning järelevalve- ja kvaliteedisüsteemides.

Muuta konsultatsioonimehhanismid institutsionaalseks, liikudes sümboolsest kaasamisest **sisulise osalemise ja jagatud otsustusõiguse** suunas.

5.4.6. Kokkuvõte

Käesolev hindamine näitab, et Etioopia haridus- ja õigusraamistik ei ole endiselt olulisel määral kooskõlas rahvusvaheliste viipekeelestandarditega. Kuigi viipekeele nähtavus on mõnes valdkonnas suurenenud, puudub Etioopia viipekeelel (EthSL) jätkuvalt selgesõnaline õiguslik tunnustus, institutsionaalne kaitse ning selgelt määratletud roll hariduses ja avalike teenuste süsteemis.

Kurtuse jätkuv käsitlemine valdavalt meditsiinilisest ja puudekesksest vaatenurgast on kaasa aidanud süsteemsele keelelisele tõrjutusele ning sellele, et kurte inimesi ei tunnustata piisavalt oma keele ja kultuuriga kogukonnana.

Jätkuv kõrvalekaldumine rahvusvahelistest standarditest toob kaasa märkimisväärseid riske, sealhulgas ebavõrdsuse hariduses, piiratud ligipääsu õigus- ja tervishoiuteenustele, töötuse, eetiliste põhimõtete rikkumise ning kurtide inimeste ja viipekeele kasutajate laiema sotsiaalse tõrjutuse. Nende puudujääkide kõrvaldamine eeldab struktuurseid õigusreforme, haridussüsteemi ümberkujundamist, viipekeeletõlgi kutse professionaliseerimist ning kurtide kogukonna senisest tugevamat ja sisulisemat kaasamist.

Etioopia õigus- ja haridusraamistiku vastavusse viimine rahvusvaheliste standarditega ei ole lõppkokkuvõttes üksnes ligipääsetavuse või sotsiaalse heaolu küsimus. **See on eelkõige keeleliste õiguste, võrdsuse, inimväärikuse ja kurtide kogukonna täisväärtusliku ühiskonnaelus osalemise küsimus.**

6. Viipekeeletõlkide hariduspraktikate kaardistamine SAKSAMAAL

6.1. Saksamaa olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine

Tabel 18. Saksamaa olemasoleva viipekeeletõlke õppeprogrammi hindamine (saksa viipekeele suuline ja kirjalik tõlge) [5]

Hindamisvald kond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika; kõnekeelepädevus; tõlketeooria ja tõlketehnikad; kurtide kultuur ja kogukonnauuringud; kutse-	Humboldt-Universität pakub spetsiaalset magistriprogrammi **„Interpreting and Translating for German Sign Language“** (saksa viipekeele suuline ja kirjalik tõlge). Programm kuulub rehabilitatsiooniteaduste osakonda, mis	Avalik programmileht kinnitab programmi olemasolu ja ametlikku staatust, kuid ei anna piisavalt üksikasjalikku teavet õppekava täpse sisu kohta. Avalikust teabest ei

[5] Humboldt-Universität zu Berlin. (n.d.). Interpreting and Translating for German Sign Language – Master of Arts – Major Field. https://www.hu-berlin.de/en/study/study-programme/details/interpreting-and-translating-for-german-sign-language-master-of-arts-major-field

	eetika; spetsialiseeritud valdkonnad; digi- ja kaugtõlge.	kinnitab, et tegemist on ametliku ja spetsialiseeritud ülikoolitaseme õpiteega viipekeeletõlke valdkonnas.	selgu üheselt, kas õppekava sisaldab kurtide uuringuid, kutse-eetikat, spetsialiseeritud tõlkevaldkondi või digi- ja kaugtõlget.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset pädevust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist, professionaalset käitumist ja kontekstispetsiifilisi pädevusi.	Tegemist on jätkuõppe magistriprogrammiga, mis viitab kõrgtasemel akadeemiliste ja kutsealaste pädevuste arendamisele saksa viipekeele suulise ja kirjaliku tõlke valdkonnas.	Avalikul programmilehel ei ole esitatud üksikasjalikke õpiväljundeid ega pädevuste kirjeldusi. Seetõttu ei ole üksnes avaliku teabe põhjal võimalik kinnitada, kuidas arendatakse ja hinnatakse kakskeelset pädevust, eetilisi oskusi või kontekstispetsiifilisi pädevusi.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi struktuur ja õppeprogressioon; määratletud sisseastumistingimused; piisav õppe kestus; teooria ja praktika tasakaal; juhendatud praktika või praktikakohad.	Programmil on selge ametlik ülesehitus: tegemist on jätkuõppe magistriprogrammiga, mille nominaalne õppeaeg on neli semestrit ja õppetöö algab talvesemestril. Õppekeel on saksa keel ning õppetöö toimub Campus Mitte linnakus.	Kuigi programmi formaalne ülesehitus on selge, ei nähtu avalikult programmilehelt, kas õpe sisaldab juhendatud praktikat või praktikakohti ega seda, kuidas on tagatud teooria ja praktika tasakaal.
Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikale suunatud õppemeetodid; simulatsioonid ja rollimängud; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	Programm asub rehabilitatsiooniteadustele ja viipekeelega seotud õpingutele spetsialiseerunud ülikooliosakonnas, mis loob kõrgtasemel õppeks valdkonnaspetsiifilise institutsionaalse keskkonna.	Avalikes materjalides ei kirjeldata selgesõnaliselt selliseid õpetamismeetodeid nagu simulatsioonid, rollimängud, juhtumiuuringud, kurtide juhitud õpe või digitaalsete õppevahendite kasutamine.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise soorituse hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged hindamiskriteeriumid ja kvaliteedi tagamise mehhanismid.	Programmi suhtes kehtivad valdkonnaspetsiifilised vastuvõtu- ja õppekorralduse eeskirjad ning ülikooli ametlik programmileht viitab programmipõhistele regulatsioonidele. See näitab ametliku akadeemilise juhtimise ja kvaliteedi tagamise raamistiku olemasolu.	Avalikul programmilehel ei kirjeldata hindamisviise piisavalt üksikasjalikult. Seetõttu ei ole võimalik kinnitada praktiliste eksamite, portfooliohindamise, reflektiivse praktika või selgelt pädevuspõhiste hindamismeetodite kasutamist.
Sertifitseerimine ja professionaaln	Tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või	Programm annab tunnustatud **Master of Arts** kraadi Saksamaa suures avalik-õiguslikus ülikoolis.	Avalik programmiteave ei selgita, kas kraad viib konkreetse kutsealase sertifitseerimise või

e tunnustamine	litsentsimiseni; täienduskoolituse nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeks.		litsentsimiseni ega seda, kas sellega on seotud ametlikud täienduskoolituse nõuded.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud õppimisvõimalused; kaasavad vastuvõtu- ja tugimeetmed; piisav vastuvõtuvõimekus.	Programmi pakub avalik-õiguslik ülikool ning see on ametlikult kantud ülikooli õppekavade kataloogi.	Avalik teave ei anna piisavalt üksikasju õppijatele pakutavate tugimeetmete, ligipääsetavuse kohanduste ega vastuvõtuvõimekuse kohta. Geograafiliselt on õpe koondunud Berliini, kui puuduvad muud paindlikud õppevormid.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele saada tõlketeenust; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	Spetsiaalse saksa viipekeele suulise ja kirjaliku tõlke magistriprogrammi olemasolu näitab valdkonna kõrget institutsionaalset tunnustatust.	Avalik programmileht ei selgita otseselt, kuidas programm on seotud Saksamaa õigusraamistiku, viipekeeletõlketeenuse saamise õiguse või rahvusvaheliste standarditega.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpe; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; eetiline tegutsemine kaugtõlkes.	Avalikul programmilehel puudub selgesõnaline teave digi- või kaugtõlke õpetamise kohta.	Valdkond jääb avalike allikate põhjal ebaselgeks ning seda tuleks kontrollida üksikasjalikest õppekorralduse dokumentidest või moodulikirjeldustest.
Valmisolek eri kontekstides töötamiseks	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtusüsteemis, tööhõive ja avalike teenuste valdkonnas ning keerukates ja kõrge vastutusega olukordades.	Kuna magistriprogramm keskendub konkreetselt saksa viipekeele suulisele ja kirjalikule tõlkele, võib seda käsitleda kõrgtasemel professionaalse ettevalmistusena.	Avalikus kirjelduses ei nimetata konkreetseid tõlkevaldkondi, näiteks tervishoidu, haridust, õigussüsteemi või avalikke teenuseid. Seetõttu ei saa üksnes programmi üldkirjelduse põhjal kinnitada valdkonnaspetsiifilise ettevalmistuse ulatust.

Tabel 19. Saksamaal olemasoleva viipekeeleõppe programmi hindamine (Landshut University of Applied Sciences'i viipekeeletõlke õppeprogramm) [6]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht

[6] Landshut University of Applied Sciences. (n.d.). Sign Language Interpreting. https://www.haw-landshut.de/en/bachelor-studiengaenge-3/sign-language-interpreting

Landshut University of Applied Sciences. (n.d.). Study Programme: Sign Language Interpreting. https://www.haw-landshut.de/en/bachelor-studiengaenge-3/sign-language-interpreting/study-programme

Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika; kõnekeelepädevus; tõlketeooria ja tõlketehnikad; kurtide kultuur ja kogukonnauuringud; kutse-eetika; spetsialiseeritud valdkonnad; digi- ja kaugtõlge.	Programmi kirjeldatakse kui **praktikale suunatud bakalaureuseõpet**, mis valmistab üliõpilasi ette iseseisvaks ja professionaalseks tööks viipekeeletõlgina. Programmi kohaselt omandavad üliõpilased praktilisi ja teoreetilisi oskusi kolmes põhivaldkonnas: **saksa viipekeel, kurtide uuringud (Deaf Studies) ja viipekeeletõlge**.	Avalikul programmilehel ei ole selgelt välja toodud, kas õppekava hõlmab spetsialiseeritud tõlkevaldkondi, nagu tervishoid, õigussüsteem, haridus ja avalikud teenused, ega seda, kas käsitletakse digi- ja kaugtõlget.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset pädevust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist, professionaalset käitumist ning kontekstispetsiifilisi pädevusi.	Programmi eesmärk on valmistada üliõpilasi ette **iseseisvaks ja professionaalseks tööks viipekeeletõlgina**. Samuti rõhutatakse oskust reflekteerida oma kutsealase tegevuse üle, arvestades kurtide, pimekurtide ja vaegkuuljate inimeste elulisi olukordi ning nende kogukondade mitmekesisust.	Eetiline otsustamine ja kontekstispetsiifilised pädevused näivad olevat programmi osa, kuid avalikus kirjelduses ei ole neid eraldi ja üksikasjalikult määratletud.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi struktuur ja õppeprogressioon; määratletud sisseastumistingimused; piisav õppe kestus; teooria ja praktika tasakaal; juhendatud praktika või praktikakohad.	Programmil on selge struktuur: tegemist on **täiskoormusega 7-semestrilise ja 210 ECTS mahuga akrediteeritud bakalaureuseõppega**. Õppemaksu ei ole, tasuda tuleb üksnes semestritasu. Teadmisi arendatakse süsteemselt ning rakendatakse kolme praktikaperioodi kaudu: sissejuhatav praktika, tööpraktika/töövarjuna praktika ning viipekeeletõlke praktika.	Avaliku teabe põhjal ei ole märkimisväärseid struktuurseid puudujääke näha. Programm näitab tugevat teooria ja praktika lõimimist.
Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonid ja rollimängud; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	Programmi kirjeldatakse selgesõnaliselt praktikale suunatuna ning teaduslikel teadmistel ja meetoditel põhinevana. Õppekavasse kuuluvad kolm praktikaperioodi, mis toetavad kogemus- ja töökohapõhist õpet.	Avalikul programmilehel ei ole otseselt nimetatud simulatsioonide, rollimängude, juhtumiuuringute, kurtide spetsialistide kui koolitajate ega digitaalsete õppevahendite kasutamist.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise soorituse hindamine; portfoolio või reflektiivne praktika; selged hindamiskriteeriumid; kvaliteedi tagamise mehhanismid.	Tegemist on **akrediteeritud kraadiõppeprogrammiga** ning ülikool teeb kättesaadavaks moodulikäsiraamatu, mis viitab ametliku akadeemilise kvaliteedi tagamise süsteemi olemasolule.	Avalikul programmilehel ei selgitata piisavalt, kas kasutatakse pädevuspõhist hindamist, portfooliot, reflektiivseid päevikuid või praktilisi viipekeeletõlke eksameid.
Sertifitseerimine ja professionaalne tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule	Programm annab tunnustatud **Bachelor of Arts (B.A.) kraadi** akrediteeritud avalik-õiguslikus rakenduskõrgkoolis.	Avalikul programmilehel ei selgitata, kas lõpetamine viib riikliku kutsealase

	kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või litsentsimiseni; täienduskoolituse nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeks.		sertifitseerimise või litsentsimiseni ega seda, kas kehtivad ametlikud jätkuva professionaalse arengu (CPD) nõuded.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud õppimisvõimalused; kaasavad vastuvõtu- ja tugimeetmed; piisav vastuvõtuvõimekus.	Programmi pakub avalik-õiguslik kõrgkool, vastuvõtt on avatud ning õppemaks puudub, välja arvatud semestritasu. See toetab õppe rahalist kättesaadavust.	Geograafiline ligipääsetavus võib olla piiratud, sest õpe toimub Landshutis ning avalikul programmilehel ei ole nimetatud kaugõppevõimalust.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele saada tõlketeenust; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	Spetsiaalse ja akrediteeritud viipekeeletõlke bakalaureuseprogrammi olemasolu näitab viipekeeletõlgi kutse tugevat institutsionaalset tunnustamist kõrghariduses.	Avalikul programmilehel ei kirjeldata otseselt programmi seoseid Saksamaa õigusaktide, viipekeeletõlketeenuste regulatsiooni ega rahvusvaheliste standarditega.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpe; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; eetiline kaugtõlkepraktika.	Avalikul programmilehel ei ole esitatud selgesõnalisi tõendeid digi- või kaugtõlke õpetamise kohta.	Tegemist võib olla kas programmi sisulise lünga või avalikult kättesaadava dokumentatsiooni lüngaga. Seda tuleks kontrollida programmi moodulikäsiraamatust.
Valmisolek eri kontekstideks	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtusüsteemis, tööhõive ja avalike teenuste valdkonnas ning keerukates ja kõrge vastutusega olukordades.	Kolm praktikaperioodi viitavad ettevalmistusele tegelikes töökeskkondades ning programmi eesmärk on selgelt valmistada üliõpilasi ette tulevaseks professionaalseks tööks viipekeeletõlgina.	Avalikul programmilehel ei nimetata konkreetseid tõlkevaldkondi, nagu tervishoid, õigussüsteem, haridus või avalikud teenused.

Tabel 20. Saksamaal olemasoleva viipekeeletõlke õppeprogrammi hindamine (Gebärdensprachdolmetschen / viipekeeletõlge) [7]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika; kõnekeelepädevus;	Programm hõlmab **saksa viipekeele (DGS) omandamist**, nii saksa viipekeele	Avalik teave ei kinnita selgelt, kas kutse-eetikat õpetatakse

[7] Magdeburg-Stendal University of Applied Sciences. (n.d.). Gebärdensprachdolmetschen (B.A.). https://studieren.h2.de/studiengaenge/bachelor/gebaerdensprachdolmetschen
Magdeburg-Stendal University of Applied Sciences. (n.d.). Gebärdensprachdolmetschen. https://www.h2.de/no_cache/studium/bachelor/gebaerdensprachdolmetschen.html

	tõlketeooria ja tõlketehnikad; kurtide kultuur ja kogukonnauuringud; kutse-eetika; spetsialiseeritud valdkonnad; digi- ja kaugtõlge.	kui ka suulise ja kirjaliku saksa keele lingvistilisi aluseid, kurtide uuringuid (Deaf Studies), kurtide ja vaegkuuljate kogukondade kultuurilist tausta ning tõlketeadust ja praktilist tõlkeõpet. Lisaks õpitakse täiendavaid aineid, nagu suhtlemine pimekurtidega, rahvusvaheline viiplemine (International Sign), teised viipekeeled ja inglise keel.	eraldiseisva ja struktureeritud õppekava osana. Samuti ei ole digi- või kaugtõlget nimetatud eraldi õppekavavaldkonnana.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset pädevust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist, professionaalset käitumist ning kontekstispetsiifilisi pädevusi.	Programm pakub teaduspõhist ja praktikale suunatud haridust, mis valmistab üliõpilasi ette tõlkimiseks väga erinevates olukordades kuuljate ning kurtide või vaegkuuljate vahel, kasutades saksa viipekeelt. Õppekava lähtub Euroopa keeleõppe raamdokumendist (CEFR) ning DGS-pädevust arendatakse järk-järgult kuni **B2/C1 tasemeni**.	Kuigi kakskeelne ja tõlkealane pädevus on programmis selgelt nähtavad, ei kirjeldata avalikul programmilehel üksikasjalikult, kuidas ametlikult hinnatakse eetilist otsustamist, professionaalset käitumist või tõlke täpsust.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi struktuur ja õppeprogressioon; määratletud sisseastumistingimused; piisav õppe kestus; teooria ja praktika tasakaal; juhendatud praktika või praktikakohad.	Programmil on selge ülesehitus: õpe kestab **8 semestrit**, algab talvesemestril, lõpeb **Bachelor of Arts** kraadiga ning programm on akrediteeritud. Sisseastumisel nõutakse saksa viipekeele eelteadmisi 60 õppetunni mahus. Kaheksandal semestril toimub praktiksemester, mille eesmärk on anda realistlik ülevaade tulevasest tööelust ja võimaldada omandatud teadmisi praktikas rakendada.	Avaliku teabe põhjal ei ole märkimisväärseid struktuurseid puudujääke näha. Programm näitab tugevat struktureeritud õppeprogressiooni ning teooria ja praktika lõimimist.
Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonid ja rollimängud; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	Programmi kirjeldatakse selgesõnaliselt praktikale suunatuna. See hõlmab praktilisi tõlkeharjutusi, projektipõhist õpet kurtide uuringute valdkonnas ning praktiksemestrit. Õppijate saksa viipekeele omandamist toetab ka **videokeelelabor**.	Avalikul programmilehel ei nimetata otseselt simulatsioone, rollimänge, juhtumiuuringuid ega kurtide spetsialistide kaasamist õppejõudude või koolitajatena. Digitaalne tugi on videokeelelabori kaudu nähtav, kuid digitaalsete õppemeetodite laiemat kasutamist ei ole üksikasjalikult kirjeldatud.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise soorituse hindamine; portfoolio või reflektiivne praktika; selged hindamiskriteeriumid;	Programm on **akrediteeritud** ning avalikult on kättesaadavad õppe- ja eksamikorralduse eeskirjad ning moodulikäsiraamat, mis viitab ametliku akadeemilise kvaliteedi tagamise raamistiku olemasolule.	Avalikul programmilehel ei täpsustata, kas hindamine hõlmab praktilisi tõlkeeksameid, portfooliot, reflektiivseid päevikuid või selgesõnaliselt

	kvaliteedi tagamise mehhanismid.		pädevuspõhiseid hindamiskriteeriume.
Sertifitseerimine ja professionaalne tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või litsentsimiseni; täienduskoolituse nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeks.	Programm annab tunnustatud **Bachelor of Arts** kraadi akrediteeritud avalik-õiguslikus rakenduskõrgkoolis. Õpe valmistab lõpetajaid ette professionaalseks tööks viipekeeletõlgina erinevates valdkondades, sageli ka vabakutselisena.	Avalik teave ei selgita, kas lõpetamine on seotud riikliku litsentsimis- või sertifitseerimissüsteemiga ega seda, kas kehtivad ametlikud jätkuva professionaalse arengu (CPD) nõuded.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud õppimisvõimalused; kaasavad vastuvõtu- ja tugimeetmed; piisav vastuvõtuvõimekus.	Programmil puudub *numerus clausus'e* põhine vastuvõtupiirang, seda pakub avalik-õiguslik kõrgkool ning tavapärase õppemaksu asemel tuleb tasuda semestritasu. Teatud juhtudel on võimalik individuaalne osakoormusega õpe, näiteks töötamise, laste kasvatamise, hoolduskohustuste, puude, raske haiguse või märkimisväärse ühiskondliku tegevuse korral.	Geograafiline ligipääsetavus on piiratud Magdeburgiga ning avalikul programmilehel ei kirjeldata täielikult kaugõppel põhinevat õppimisvõimalust.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele saada tõlketeenust; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	Tegemist on ametliku ja spetsialiseeritud kõrgharidusprogrammiga, mis valmistab ette tõlke kuuljate ning saksa viipekeelt kasutavate kurtide ja vaegkuuljate vahel. See näitab viipekeeletõlgi kutse tugevat institutsionaalset tunnustamist.	Avalikul programmilehel ei kirjeldata otseselt programmi vastavust Saksamaa õigusraamistikule, viipekeeletõlketeenuse saamise õigust käsitlevatele regulatsioonidele ega rahvusvahelistele standarditele.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpe; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; eetiline kaugtõlkepraktika.	Avalikul programmilehel mainitakse **videokeelelaborit**, mis toetab üliõpilasi saksa viipekeele õppimisel.	Puuduvad selgesõnalised avalikud tõendid selle kohta, et programm hõlmaks kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpet, digitaalset professionaalsust või kaugtõlke eetilisi aspekte.
Valmisolek eri kontekstides töötamiseks	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtusüsteemis, tööhõive ja avalike teenuste valdkonnas ning keerukates ja kõrge vastutusega olukordades.	Programmi kirjelduses tuuakse selgelt välja, et lõpetajad töötavad paljudes valdkondades, sealhulgas **tööhõive, hariduse ja koolituse, kõrghariduse, tervishoiu, avaliku halduse, õigussüsteemi, kultuuri ja meedia valdkonnas**.	Avalik programmiülevaade kinnitab ettevalmistuse seotust erinevate töövaldkondadega, kuid ei kirjelda üksikasjalikult, kuidas iga valdkonda õppekavas eraldi õpetatakse või hinnatakse.

Tabel 21. Saksamaal olemasoleva viipekeeletõlke õppeprogrammi hindamine (M.A. Gebärdensprachdolmetschen / viipekeeletõlke magistriprogramm) [8]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika; kõnekeelepädevus; tõlketeooria ja tõlketehnikad; kurtide kultuur ja kogukonnauuringud; kutse-eetika; spetsialiseeritud valdkonnad; digi- ja kaugtõlge.	**M.A. Gebärdensprachdolmetschen** on osakoormusega kutsealane magistriprogramm, mille eesmärk on anda viipekeeletõlkidele ettevalmistus eelkõige **kohtu- ja konverentsitõlkeks**. Õppesisu hõlmab keelekasutust kohtus, kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlusi, erialaseid loenguid töökeeltes saksa viipekeel (DGS), saksa keel ja inglise keel, ettevalmistusstrateegiaid ning tõlketeadusega seotud küsimusi. Profiiliõpe hõlmab ka rakenduslingvistikat ja viipekeelekogukondi.	Avalik teave näitab selgelt tugevat spetsialiseerumist õigus- ja konverentsitõlkele, kuid ei täpsusta, kas kutse-eetikat õpetatakse eraldiseisva struktureeritud õppekava osana. Samuti ei ole selgelt nimetatud digi- ega kaugtõlget.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset pädevust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist, professionaalset käitumist ning kontekstispetsiifilisi pädevusi.	Programmi selge eesmärk on arendada praktilist pädevust kohtu- ja konverentsikeskkonnas töötamiseks ning oskust käsitleda nende spetsialiseeritud valdkondade tõlketeaduslikke küsimusi. Üliõpilastelt eeldatakse põhjaliku ülevaate omandamist valdkonna sisust ja analüüsimeetoditest ning oskust neid kindlalt rakendada. Töökeelteks on DGS, saksa keel ja inglise keel, mis näitab tugevat mitmekeelse ja kakskeelse pädevuse arendamist.	Eetiline otsustamine ja professionaalne käitumine on kohtu- ja konverentsitõlkes tõenäoliselt olulised, kuid avalikus programmiülevaates ei kirjeldata neid selgelt eraldiseisvate hinnatavate pädevustena.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi struktuur ja õppeprogressioon; määratletud sisseastumistingimused; piisav õppe kestus; teooria ja praktika tasakaal; juhendatud praktika või praktikakohad.	Programmil on selge ametlik struktuur ja määratletud sisseastumistingimused. Kandidaadil peab olema varasem kõrgharidus viipekeeletõlke erialal, vähemalt 60 ECTS mahus viipekeeletõlke õpinguid või muu kõrgharidus koos sooritatud riikliku viipekeeletõlgi eksamiga. Lisaks eeldatakse vähemalt **B2-tasemel inglise keele oskust**. Õppekava koosneb kohustuslikest moodulitest, profiiliõppest ning lõppmoodulist, mis hõlmab magistritööd, kollokviumi ja praktilist eksamit.	Programmi struktuur on selgelt määratletud, kuid avalikul lehel ei ole otseselt nimetatud praktikakohti ega juhendatud välipraktikat. Praktiline hindamine on olemas, kuid õppetöö ja juhendatud töökohapõhise praktika täpset tasakaalu ei ole täielikult kirjeldatud.

[8] University of Hamburg. (n.d.). Gebärdensprachdolmetschen (M.A.). https://www.slm.uni-hamburg.de/studium/studiengaenge/ma-studiengaenge/gebaerdensprachdolmetschen.html

Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonid ja rollimängud; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	Programmi kirjeldatakse selgesõnaliselt **rakendusliku suunitlusega** õppena, mille eesmärk on valmistada tõlke ette kohtu- ja konverentsitöö keerukateks kutsealasteks nõudmisteks. Moodulikirjeldused näitavad seminari- ja projektseminaripõhist õpet, sealhulgas konverentsitõlke ettevalmistusstrateegiaid, erialaste ettekannete käsitlemist ning tõlkimist kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlustes.	Avalikul programmilehel ei nimetata otseselt simulatsioone, rollimänge, juhtumiuuringuid, kurtide spetsialistide kaasamist koolitajatena ega digitaalsete õppevahendite kasutamist, kuigi neid võidakse õppetöös praktikas kasutada.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise sooituse hindamine; portfoolio või reflektiivne praktika; selged hindamiskriteeriumid; kvaliteedi tagamise mehhanismid.	Õppekava lõppmoodul sisaldab **praktilist eksamit**, mis annab tugeva tõendi praktilise sooituse hindamise kohta. Teistes moodulites kasutatakse seminaritöid ja kirjalikke ülesandeid ning programm toimib ametliku ülikooli kraadiõppe raames, kus on määratletud moodulikirjeldused ja õppekorralduse eeskirjad.	Avalik ülevaade ei anna piisavalt teavet portfooliohindamise, reflektiivse praktika ega selgesõnaliselt pädevuspõhiste hindamiskriteeriumide kohta. Ülikooli struktuur viitab ametliku kvaliteedi tagamise süsteemi olemasolule, kuid seda ei kirjeldata programmilehel üksikasjalikult.
Sertifitseerimine ja professionaalne tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või litsentsimiseni; täienduskoolituse nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeks.	Programm annab **Hamburgi Ülikooli tunnustatud Master of Arts kraadi** ning seda käsitletakse kõrgtasemel kutsealase kvalifikatsioonina, mis vastab viipekeeletõlgi kutsele esitatavatele kõrgetele ja kasvavatele nõudmistele, eelkõige õigus- ja konverentsitõlke valdkonnas.	Avalikul programmilehel ei selgitata, kas programmi lõpetamine viib ametliku riikliku litsentsimiseni. Samuti ei ole määratletud jätkuva professionaalse arengu (CPD) nõudeid ega eetikaga seotud ametlikku sertifitseerimist.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud õppimisvõimalused; kaasavad vastuvõtu- ja tugimeetmed; piisav vastuvõtuvõimekus.	Programmi pakub avalik-õiguslik ülikool ning tegemist on **töö kõrvalt läbitava (berufsbegleitend) õppeprogrammiga**, mis parandab töötavate spetsialistide võimalusi õppes osaleda. See on oluline ligipääsetavuse eelis võrreldes täielikult kontaktõppel põhinevate täiskoormusega programmidega.	Geograafiline ligipääsetavus on endiselt piiratud Hamburgiga ning avalik teave ei anna üksikasju õppijate tugimeetmete, vastuvõtuvõimekuse ega muude kaasavate kohanduste kohta.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele saada tõlketeenust; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	Programm käsitleb otseselt **kohtutõlget, sealhulgas kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlusi**, mis näitab tugevat seost õigus- ja avalike teenuste valdkonnaga ning vastavust Saksamaa institutsioonide tegelikele viipekeeletõlke vajadustele.	Avalikul programmilehel ei kirjeldata otseselt programmi seost Saksamaa puuetega inimeste õigusi käsitlevate õigusaktide, viipekeeletõlketeenuse saamise õiguse ega

			rahvusvaheliste standarditega.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpe; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; eetiline kaugtõlkepraktika.	Avalikul programmilehel ei ole esitatud selgesõnalisi tõendeid kaugtõlke, veebipõhiste tõlkeplatvormide ega digitaalse professionaalsuse õpetamise kohta.	Tegemist võib olla kas programmi sisulise lünga või avaliku dokumentatsiooni puudujäägiga. Seda tuleks kontrollida üksikasjalikust moodulikäsiraamatust või programmi sisemistest õppekavadokumentidest.
Valmisolek eri kontekstideks	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtusüsteemis, tööhõive ja avalike teenuste valdkonnas ning keerukates ja kõrge vastutusega olukordades.	See on programmi üks **tugevamaid valdkondi**. Õppekava valmistab üliõpilasi selgesõnaliselt ette õigus- ja kohtukeskkonnas töötamiseks, sisaldades kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlusi käsitlevaid mooduleid. Kõrge vastutusega konverentsikeskkonnas töötamiseks on eraldi konverentsitõlke moodulid. Programm on konkreetselt loodud selleks, et valmistada õppijaid ette keerukateks kutsealasteks nõudmisteks.	Avalik teave kinnitab tugevat ettevalmistust õigus- ja konverentsitõlkeks, kuid ei näita samaväärselt selget ettevalmistust tervishoiu-, haridus- või üldiste avalike teenuste valdkonna tõlkeks.

Tabel 22. Saksamaal olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (B.A. viipekeeletõlge / Gebärdensprachdolmetschen)[9]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika; suulise keele pädevus; tõlketeooria ja -tehnikad; kurtide kultuuri ja kogukonna käsitlus; kutse-eetika; spetsialiseeritud valdkonnad; digi- ja kaugtõlge.	Õppekava valmistab üliõpilasi ette tõlkima saksa kõnekeele ja saksa viipekeele (DGS) vahel ning tõlkima ka vaegkuuljatele, kes kasutavad muid suhtlusviise. Õppekava koosneb sissejuhatavast, süvendatud ja spetsialiseerumise etapist. Programm paikneb laiemas akadeemilises keskkonnas, mis hõlmab viipekeele lingvistikat, kurtidega seotud õpinguid ja tõlkepraktikat.	Avalikult kättesaadav teave ei täpsusta piisavalt, mil määral käsitletakse süsteemselt selliseid spetsialiseeritud tõlkevaldkondi nagu tervishoid, õigus, avalikud teenused ning digi- ja kaugtõlge. Seda tuleks kontrollida moodulikäsiraamatust.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset soravust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust;	Õppekava eesmärk on valmistada üliõpilasi ette tõlkima kõnelise ja viibeldud suhtluse vahel. Õpe liigub etapiviisiliselt sissejuhatavatest	Avalikud kirjeldused ei näita täielikult, kuidas hinnatakse eetilist otsustamist,

[9] University of Hamburg. (n.d.). Gebärdensprachdolmetschen (B.A.). https://www.slm.uni-hamburg.de/studium/studiengaenge/ba-studiengaenge/gebaerdensprachdolmetschen.html
University of Hamburg. (n.d.). Hauptfach Gebärdensprachdolmetschen. https://www.slm.uni-hamburg.de/studium/studiengaenge/ba-studiengaenge/gebaerdensprachdolmetschen/hauptfach-gsd.html

	käsitletakse eetilist otsustamist ja professionaalset käitumist; arendatakse kontekstipõhist pädevust.	moodulitest edasijõudnute ja spetsialiseeritud mooduliteni ning hõlmab viipekeele- ja tõlkepraktikat.	reflektiivset praktikat või kontekstispetsiifilisi pädevusi.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge õppekava struktuur ja progressioon; määratletud sisseastumisnõuded; piisav kestus; teooria ja praktika tasakaal; juhendatud praktika või praktikakohad.	Seitsmesemestriline bakalaureuseõpe koosneb kolmest etapist: sissejuhatav, edasijõudnute ja spetsialiseerumise etapp. Õppekava sisaldab ka praktikapõhiseid elemente, sealhulgas sissejuhatavat, edasijõudnute ja süvendatud praktikat.	Avalik teave kinnitab praktika olemasolu, kuid akadeemilise õppe ja juhendatud välipraktika täpset osakaalu tuleks kontrollida täielikust õppekavadokumentatsioonist.
Õpetamis- ja õppimismeetodid	Praktikakeskne õpe; simulatsioonid ja rollimängud; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digivahendite kasutamine.	Õppekava sisaldab selgelt tõlke- ja viipekeelepraktikat, sealhulgas võimalust õppida rahvusvahelist viiplemist (International Sign) või mõnda muud viipekeelt. Samuti puutuvad õppijad kokku kurtide kogukonna ürituste ja keelelise varieeruvusega.	Avalikud leheküljed ei kinnita otseselt simulatsioonide, rollimängude, juhtumiuuringute ega digivahendite kasutamist.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise soorituse hindamine; portfoolio või reflektiivne praktika; selged hindamiskriteeriumid; kvaliteedi tagamise mehhanismid.	Õppekava sisaldab praktilist tõlkekomponenti ja spetsialiseeritud väljaõppega seotud lõpuhindamist.	Avalik kirjeldus ei näita selgelt, kas õppekavas kasutatakse portfooliot, reflektiivseid päevikuid või muid formaalseid reflektiivse hindamise meetodeid.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; tee kutsealase sertifitseerimise või litsentsimiseni; täienduskoolituse nõuded; eetikakoodeksi seos sertifitseerimisega.	Tegemist on Saksamaa suure avalik-õigusliku ülikooli tunnustatud bakalaureuseõppekavaga.	Avalikul veebilehel ei ole selgelt kirjeldatud, kuidas lõpetamine seostub riikliku kutsealase sertifitseerimise või formaalsete jätkuva professionaalse arengu (CPD) nõuetega.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline kättesaadavus; taskukohased või toetatud õppimisvõimalused; kaasav vastuvõtt ja õpitugi; piisav vastuvõtuvõimekus.	Õppekava pakutakse avalik-õiguslikus ülikoolis ning see järgib tavapärast kõrgharidusõppe struktuuri.	Geograafiline ligipääsetavus võib piirduda Hamburgiga ning avalikus teabes ei ole esile toodud selget kaugõppevõimalust.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikule	Vastavus riiklikule viipekeelt käsitlevale seadusandlusele; vastavus õigusele kasutada tõlketeenust; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	Spetsiaalse akadeemilise viipekeeletõlke õppekava olemasolu näitab viipekeeletõlgi kutse institutsionaalset tunnustamist.	Otsest vastavust Saksamaa õigusaktidele ja rahvusvahelistele standarditele tuleks analüüsida eraldi lisas 1b.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise õpe; digiprofessionaalsus; eetiline kaugtõlkepraktika.	Avalikult kättesaadavas teabes ei ole kaugtõlget eraldiseisva õppekava osana selgelt nimetatud.	Tegemist võib olla kas õppekava puudujäägi või avaliku dokumentatsiooni ebapiisavusega.
Kontekstispetsiifiline ettevalmistus	Ettevalmistus haridus-, tervishoiu-, õigus- ja kohtusüsteemi, tööhõive ja	Õppekava valmistab lõpetajaid ette töötamiseks erinevates tõlkeolukordades	Avalikul õppekava veebilehel ei ole piisavalt üksikasjalikult kirjeldatud ettevalmistust

	avalike teenuste valdkonnas ning keerulistes ja kõrge vastutusega olukordades.	ja erinevate kasutajarühmadega, sealhulgas kurtide ja vaegkuuljatega.	konkreetseteks valdkondadeks.

6.2. Saksamaa riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele

Tabel 23. Saksamaa viipekeele haridusliku ja õigusliku raamistiku võrdlev hindamine rahvusvaheliste standarditega

Standardivaldkond	Rahvusvaheline ootus / võrdluskriteerium	Täielikult vastav	Osaliselt vastav	Ei vasta	Märkused / tõendusmaterjal / kitsaskohad
Viipekeele õiguslik tunnustamine	Viipekeel on riiklikus õiguses või põhiseaduses õiguslikult tunnustatud loomuliku keelena.	X			Saksamaa föderaalse puuetega inimeste võrdse kohtlemise seaduse (BGG) § 6 lõikes 1 on saksa viipekeel (DGS) sõnaselgelt tunnustatud iseseisva keelena. Tegemist on selge õigusliku tunnustamisega riiklikus õiguses, kuigi seda ei ole sätestatud põhiseaduses.
Õigus viipekeeletõlkele	Riiklikud õigusaktid tagavad juurdepääsu professionaalsetele viipekeeletõlkidele avalikes teenustes.		X		BGG § 9 annab õiguse kasutada viipekeelt ja muid suhtlusabivahendeid suhtlemisel föderaalsete avaliku sektori asutustega ning KHV reguleerib suhtlusabi osutamist ja kulude hüvitamist haldusmenetluses. Garantii on siiski kõige tugevam föderaalsel haldustasandil ning puudub üks ühtne garantii kõigi avalike teenuste ja liidumaade jaoks.
Juurdepääs haridusele	Kurtidel õppijatel on kõigil haridustasemetel juurdepääs viipekeelele ja/või tõlkidele.		X		Saksamaal on ulatuslik kaasava hariduse raamistik ning hariduse korraldamise eest vastutavad suuresti liidumaad. Rakendamine ei ole siiski kõikjal ühtlane ning täielikult kaasava haridussüsteemi saavutamisega on endiselt probleeme. Seetõttu on põhjendatud hinnang „osaliselt vastav“.
Juurdepääs tervishoiule	Tervishoiuteenustes on tõlketeenused kättesaadavad diskrimineerimise ja põhjendamatu viivituseta.		X		Saksamaa puuetega inimeste õiguste ja ravikindlustuse raamistik toetab juurdepääsu tervishoiuteenustele. Praktikas esineb kurtidel siiski tõlketeenuste kättesaadavusega rakenduslikke probleeme ning puudub tõendus ühtlaselt toimiva ja viivituseta tõlketeenuse kohta kogu riigis.

Tõlkide väljaõppe standardid	Tõlkide koolitusprogrammid on formaliseeritud, struktureeritud ja pädevuspõhised.		X		Saksamaal on mitu ametlikku ja akrediteeritud kõrgharidustaseme viipekeeletõlke õppekava, sealhulgas Landshutis, Magdeburg-Stendalis ja Hamburgis. Programmid on struktureeritud ja praktikakesksed. Samas puudub üks ühtne riiklik koolitusstandard, mistõttu on sobivam hinnang „osaliselt vastav“.
Sertifitseerimine ja akrediteerimine	Tõlgid sertifitseeritakse või akrediteeritakse tunnustatud riikliku süsteemi kaudu.		X		Saksamaal on tunnustatud akadeemilised kvalifikatsiooniteed ning välisriigi kvalifikatsioonide tunnustamise menetlused. Mõnes liidumaas on ka vandetõlkidega seotud menetlused. Samas ei ole tuvastatud ühtset üleriigilist, spetsiaalselt viipekeeletõlkidele mõeldud akrediteerimissüsteemi.
Kutse-eetika	Olemas on riiklikud eetikakoodeksid, mida rakendatakse tõlkide kutsetegevuses.				Saksamaa viipekeeletõlkide kutseühingul BGSD on kutse- ja eetikakoodeks (*Berufs- und Ehrenordnung*). Tegemist on siiski kutseühingupõhise, mitte kõigile Saksamaa viipekeeletõlkidele seadusega kohustusliku riikliku eetikakoodeksiga.
Kvaliteedi tagamise mehhanismid	Olemas on süsteemid tõlketeenuse kvaliteedi jälgimiseks ja kaebuste lahendamiseks.		X		Kõrghariduses toimivad kvaliteedi tagamise mehhanismid õppekavade akrediteerimise kaudu ning BGG raames tegutseb ligipääsetavuse ja diskrimineerimise vaidluste lahendamise organ. Samas ei ole ühtset riiklikku süsteemi, mis oleks spetsiaalselt suunatud viipekeeletõlkide töö kvaliteedi jälgimisele ja kutsealaste kaebuste lahendamisele kõigis valdkondades.
Tõlkide kättesaadavus	Koolitatud tõlke on riikliku nõudluse rahuldamiseks piisavalt.		X		Saksamaal on väljakujunenud koolitusvõimalused ja aktiivne üleriigiline kutseühing. Avalikud allikad ei võimalda siiski järeldada, et tõlkide arv rahuldaks täielikult kogu riigi nõudluse. Praktikas esinevad jätkuvalt teenuste kättesaadavusega seotud puudujäägid.
Ligipääsetavus ja taskukohasus	Tõlketeenused on geograafiliselt ja rahaliselt kättesaadavad.		X		Föderaalsetes haldusmenetlustes on olemas õiguslikud ligipääsugarantiid ja kulude katmise mehhanismid. Teenuste tegelik kättesaadavus sõltub siiski valdkonnast, valitsemistasandist ja rakenduspraktikast ning ei ole tõendatud, et teenused oleksid kõikjal Saksamaal ühtlaselt geograafiliselt ja rahaliselt kättesaadavad.
Kurtide kogukonna kaasamine	Kurtide organisatsioonid osalevad		X		Avalikud allikad näitavad koostööd tõlkide kutseorganisatsioonide ja kurtide huvikaitseorganisatsioonide vahel ning Saksamaa ülikoolide

	poliitikakujundamises ja tõlkide väljaõppes.				õppekavad hõlmavad kurtide uuringuid (*Deaf Studies*). Samas ei ole tõendatud üleriigilist kohustuslikku süsteemi, mis tagaks kurtide organisatsioonide osalemise kõigis poliitikakujundamise ja tõlkide väljaõppe protsessides.
Digi- ja kaugtõlge	Poliitikad ja väljaõpe käsitlevad digi- ja kaugtõlget ning sellega seotud eetikat.		X		Saksamaal kehtivad tugevad digiligipääsetavuse nõuded. BITV 2.0 nõuab teatud föderaalse digitaalse teabe esitamist ka saksa viipekeeles. See ei võrdu siiski tervikliku üleriigilise kaugtõlke poliitika ega digitaalse tõlke eetikaraamistikuga. Ka koolitusprogrammide avalikud kirjeldused ei kajasta seda valdkonda järjepidevalt.
Vastavus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile (UNCRPD)	Riiklikud õigusaktid ja praktikad vastavad UNCRPD artiklitele 2, 9, 21, 24 ja 30.		X		Saksamaa ratifitseeris UNCRPD 2009. aastal ning riigis tegutseb sõltumatu konventsiooni rakendamise seiremehhanism. Saksamaa õigusaktid kajastavad mitmeid UNCRPD põhimõtteid, eelkõige võrdse kohtlemise ja ligipääsetavuse osas. ÜRO 2023. aasta lõppjäreldused osutavad siiski jätkuvatele rakendusprobleemidele, mistõttu täielikku vastavust praktikas ei saa kinnitada.

6.3. Süstemaatiline aruanne Saksamaa viipekeeletõlkide õppeprogrammide kohta

6.3.1. Sissejuhatus ja kontekst

Saksamaal on üks Euroopa arenenumaid kõrgharidussüsteeme viipekeeletõlkide koolitamiseks ning riigis pakutakse mitmeid väljakujunenud ülikoolipõhiseid õppekavasid nii bakalaureuse- kui ka magistritasemel. Need õppekavad näitavad, et viipekeeletõlget tunnustatakse olulisel määral spetsialiseeritud akadeemilise ja kutsealase valdkonnana. Samas ei ole Saksamaa süsteem riiklikul tasandil täielikult standardiseeritud ning õppekavade fookuses, ülesehituses, õppekava sisu avalikus läbipaistvuses ning praktiliste ja eetiliste komponentide nähtavuses esineb erinevusi.

SignUnity projekti ülesande T2.2 eesmärk on kaardistada projektis osalevate Euroopa ja Sahara-taguse Aafrika riikide olemasolevad viipekeeletõlkide õppeprogrammid. Kaardistamise eesmärk on tuvastada praegused haridusmudelid, koolitusviisid, tugevused, nõrkused ja pädevuslüngad, mis mõjutavad tõlkide ettevalmistust ning lõppkokkuvõttes kurtidele ja vaegkuuljatele pakutavate tõlketeenuste kvaliteeti ja kättesaadavust. Saksamaa kontekstis on selline kaardistamine eriti oluline, sest formaalsed koolitusvõimalused on küll olemas, kuid

need on koondunud piiratud arvu kõrgkoolidesse ning erinevad oma rõhuasetuse, õppekava ülesehituse ja kraaditaseme poolest.

Olemasolevate õppekavade kaardistamine on oluline, sest tõlkide haridus mõjutab otseselt tõlketeenuste kvaliteeti sellistes valdkondades nagu haridus, tervishoid, avalik haldus, tööhõive, kultuur ja õigussüsteem. Kvaliteetne haridus aitab kujundada tugevamat keelepädevust, paremat tõlkesooritust, teadlikumat eetilist otsustamist ning suuremat valmisolekut töötada spetsialiseeritud valdkondades. Seevastu puudujäägid väljaõppes võivad kaasa tuua ebapiisava ettevalmistuse tegelikeks kutsealasteks nõudmisteks, ebaühtlase teenusekvaliteedi ning takistused kurtide ja vaegkuuljate kaasamisel.

Käesolevas aruandes esitatakse T2.2 raames läbi viidud Saksamaa riikliku kaardistamise tulemused. Aruandes võetakse kokku tuvastatud õppekavade põhiomadused, analüüsitakse nende sisu ja pedagoogilist ülesehitust, võrreldakse õppekavade tugevusi ja piiranguid ning tuuakse välja järeldused, mida tuleks arvestada SignUnity kutsehariduse ja -koolituse (VET) õppekava väljatöötamisel.

6.3.2. Metoodika

Saksamaa viipekeeletõlkide õppeprogrammide kaardistamisel kasutati SignUnity WP2 metoodikas **tabelites 18–22** esitatud standardiseeritud raamistikku. Raamistik hõlmab võrdluskriteeriume, mis käsitlevad õppekava sisu, pädevuste arendamist, programmi ülesehitust, õpetamismetoodikaid, hindamist ja kvaliteedi tagamist, sertifitseerimist ja kvalifikatsiooni tunnustamist, ligipääsetavust, vastavust õigus- ja poliitikaraamistikule, digipädevust ning valmisolekut töötada erinevates valdkondlikes kontekstides.

Kaardistamine viidi läbi dokumendianalüüsina ning põhines peamiselt avalikult kättesaadavatel ametlikel institutsionaalsetel allikatel. Nende hulka kuulusid:

- ülikoolide õppekavade veebilehed;
- ametlikud õppekavade kirjeldused;
- moodulite ja õppekavade kokkuvõtted, kui need olid kättesaadavad;
- institutsioonide avaldatud teave vastuvõtutingimuste, õppe kestuse, ainepunktide ja õppevormi kohta;
- avalik teave akadeemiliste regulatsioonide ja akrediteeringu staatuse kohta.

Analüüsi kaasatavate õppekavade valikul kasutati järgmisi kriteeriume:

- õppekava pidi olema selgelt seotud viipekeeletõlke ja/või saksa viipekeele tõlkimisega;
- õppekava pidi pakkuma Saksamaal tunnustatud kõrgkool;
- õppekava kohta pidi olema avalikult kättesaadav piisavalt teavet, et võimaldada vähemalt põhitasemel kaardistamist vastavalt lisa 1a võrdluskriteeriumidele;

lõplik valim pidi vastavalt T2.2 nõuetele sisaldama vähemalt kolme õppekava.

Nende kriteeriumide alusel valiti analüüsimiseks viis õppekava (tabel 24):

- **Hamburgi Ülikool – B.A. Gebärdensprachdolmetschen**
- **Hamburgi Ülikool – M.A. Gebärdensprachdolmetschen**
- **Landshuti Rakenduskõrgkool – B.A. Sign Language Interpreting**
- **Magdeburg-Stendali Rakenduskõrgkool – B.A. Gebärdensprachdolmetschen**
- **Humboldti Ülikool Berliinis – M.A. Interpreting and Translating for German Sign Language**

Iga õppekava hinnati eraldi, kasutades täidetud lisa 1a vormi. Seejärel võrreldi erinevate kõrgkoolide tulemusi, et tuvastada korduvaid mustreid, tugevusi ja puudujääke.

Metoodika oluline piirang seisneb selles, et analüüs tugines peamiselt avalikult kättesaadavale õppekavade teabele. Mõnel juhul sisaldasid ametlikud veebilehed üksikasjalikku teavet õppekava ülesehituse, ainepunktide, praktikate ja üldiste õppekavavaldkondade kohta, samas kui teiste õppekavade avalikud kirjeldused olid märksa piiratumad. Seetõttu ei olnud mõne võrdluskriteeriumi puhul, eelkõige eetika, üksikasjalike hindamismeetodite, digi- ja kaugtõlke ning valdkonnaspetsiifilise väljaõppe osas, alati võimalik olemasoleva dokumentatsiooni põhjal täielikku vastavust kinnitada. Kui avalik teave oli ebapiisav, käsitleti seda seetõttu pigem **teabe või dokumentatsiooni puudujäägina**, mitte automaatselt tõendina selle kohta, et vastav komponent õppekavas puudub.

Täiendav piirang seisneb selles, et aruanne keskendub formaalsetele kõrgharidusprogrammidele ega hõlma täielikult lühemaid mitteformaalseid koolitusi ega täienduskoolitusvõimalusi, mis võivad samuti Saksamaal viipekeeletõlkide ettevalmistusse ja professionaalsesse arengusse panustada.

6.3.3. Kaardistatud programmide ülevaade

Tabel 24. Saksamaal kaardistatud haridusprogrammid

Programm	Õppeasutus	Tase	Kestus	Õppevorm	Peamine sihtrühm	Kraadi väljastav õppeasutus
Gebärdensprachdolmetschen	University of Hamburg	B.A.	7 semestrit	Täiskoormusega õpe	Üliõpilased, kes valmistuvad professionaalseks viipekeeletõlgiks	University of Hamburg
Gebärdensprachdolmetschen	University of Hamburg	M.A.	Magistriprogramm	Ülikoolipõhine edasijõudnute õpe	Lõpetajad ja spetsialistid, kes soovivad omandada kõrgtasemel tõlgikvalifikatsiooni	University of Hamburg
Sign Language Interpreting	Landshuti Rakenduskõrgkool	B.A.	7 semestrit / 210 ECTS	Täiskoormusega õpe	Üliõpilased, kes soovivad saada professionaalseks viipekeeletõlgiks	Landshut University of Applied Sciences
Gebärdensprachdolmetschen	Magdeburg-Stendal University of Applied Sciences	B.A.	8 semestrit	Täiskoormusega õpe koos praktiksemestriga	Varasema DGS-i oskusega üliõpilased, kes soovivad omandada professionaalse tõlgi kvalifikatsiooni	Magdeburg-Stendal University of Applied Sciences
Interpreting and Translating for German Sign Language	Humboldt-Universität zu Berlin	M.A.	4 semestrit	Jätkuõppe magistriprogramm	Lõpetajad ja spetsialistid, kes soovivad omandada kõrgtasemel viipekeele tõlke- ja tõlgipädevuse	Humboldt-Universität zu Berlin

Üldiselt näitab Saksamaa kaardistus, et viipekeeletõlkide koolitus on koondunud suhteliselt väikese arvu spetsialiseerunud õppeasutuste juurde. Bakalaureuseprogrammid on peamiseks võimaluseks kutsealale sisenemiseks, samas kui magistriprogrammid pakuvad kõrgtasemel akadeemilist ja erialast spetsialiseerumist. Programmid erinevad selle poolest, kui üksikasjalikult on nende õppekavade sisu avalikult kättesaadav, kuid kõik kaardistatud programmid on kõrgharidussüsteemis institutsionaalselt tunnustatud.

6.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid

Kaardistatud programmid annavad selge ülevaate sellest, et viipekeeletõlkide koolitus Saksamaal põhineb mitmel keskse tähtsusega sambal: saksa viipekeele oskusel, suulise ja kirjaliku tõlke uuringutel, lingvistilistel teadmistel ning kurtide kogukonda käsitlevatel õpingutel. Kõikide programmide puhul on selgelt mõistetud, et tõlgikoolitus eeldab enamat kui

üksnes keele omandamist. See nõuab ka teadmisi kultuurist, kommunikatsioonist ja kutsealasest praktikast ning praktiliste tõlgioskuste arendamist.

Kõige tugevamalt on õppekavades esindatud järgmised valdkonnad:

Saksa viipekeel ja kakskeelse keeleoskuse arendamine

Kõik kaardistatud programmid asetavad saksa viipekeele tõlgikoolituse keskmesse. Magdeburg-Stendali ja Landshuti programmid viitavad selgelt viipekeeleoskuse struktureeritud arendamisele, samas kui Hamburgi programm käsitleb õpet ettevalmistusena suulise saksa keele ja saksa viipekeele vaheliseks tõlkeks. Magdeburg-Stendali programmis on saksa viipekeele oskuse areng selgelt seotud Euroopa keeleõppe raamdokumendiga (CEFR), jõudes B2/C1 tasemeni. See näitab, et kakskeelset pädevust käsitletakse olulise kutsealase nõudena.

Tõlkeõpetus ja praktiline tõlkimine

Kõik viis programmi on selgelt suunatud saksa viipekeele suulisele ja/või kirjalikule tõlkele. Eelkõige rõhutatakse bakalaureuseprogrammides praktilist suunitlust ja ettevalmistust tulevaseks kutsetööks. Landshuti ja Magdeburg-Stendali programmid pakuvad selles valdkonnas eriti tugevaid avalikult kättesaadavaid tõendeid, viidates struktureeritud praktikatele, praktilistele tõlkeharjutustele ja tööturule sisenemiseks vajalikule ettevalmistusele. Ka Hamburgi bakalaureuseprogramm sisaldab tõlkepraktikat ning struktureeritud arengut sissejuhatavast etapist edasijõudnute ja spetsialiseerumise etapini.

Kurtide uuringud, kultuur ja kogukonnaga seotud teadmised

Saksamaa programmide märkimisväärseks tugevuseks on kurtide uuringute (Deaf Studies) või nendega tihedalt seotud valdkondade nähtav kaasamine õppekavadesse. Landshuti, Magdeburg-Stendali ja Hamburgi programmid näitavad kõik, et kurtide kogukonnaga seotud õpingud moodustavad osa õppekavast või õppekeskkonnast. See on oluline, sest tõlgi pädevus ei sõltu ainult keeleoskusest ja tõlketehnikatest, vaid ka kultuurilistest teadmistest, kogukonnateadlikkusest ning kurtide, pimekurtide ja vaegkuuljate mitmekesiste elukogemuste mõistmisest.

Spetsialiseeritud valdkonnad

Spetsialiseeritud tõlkevaldkondade käsitlemise kohta on tõendusmaterjal ebaühtlane. Mõned programmid, eriti magistritaseme õpiteed, näivad hõlmavat spetsialiseeritud kutsealaseid kontekste, kuid avalikult kättesaadav dokumentatsioon ei too seda alati selgelt välja. Magdeburg-Stendali programm pakub kõige selgemat avalikku teavet erinevate töövaldkondade kohta, nimetades muu hulgas tervishoidu, haridust, õigussüsteemi, avalikke asutusi, kultuuri, meediat ja tööhõivet. Mõne teise programmi puhul jääb spetsialiseeritud valdkondade käsitlemise täpne ulatus avalikult kättesaadavate materjalide põhjal vähem selgeks.

Kutse-eetika

Kutse-eetika on SignUnity projekti seisukohalt üks olulisemaid valdkondi, kuid see ei ole kõigis kaardistatud programmides võrdselt nähtav. Mitmel juhul võib eetiliste küsimuste käsitlemist järeldada viidetest professionaalsele käitumisele, reflektiivsele praktikale ning vastutusele kurtide ja vaegkuuljate kogukonna ees. Avalikud programmikirjeldused ei näita aga alati selgelt, kas eetikat õpetatakse eraldi mooduli või õppesuunana, kuidas seda hinnatakse või kas õppekava sisaldab ametlikult eetiliste juhtumite analüüsi. See viitab sellele, et eetika võib programmides sisalduda, kuid selle käsitlemine ei ole avalikult kättesaadavates allikates alati selgelt dokumenteeritud.

Digitaalne ja kaugtõlke pädevus

See on kaardistatud õppekavade kõige nõrgem valdkond. Kuigi mõnes programmis kasutatakse digitaalseid vahendeid või keelelaboreid, leidub vähe selget avalikku teavet selle kohta, et kaugtõlget, digitaalset professionaalsust, platvormipõhist tõlkimist või veebi- ja kaugtööga seotud eetilisi küsimusi käsitletaks süsteemselt. Arvestades kaugteenuste järjest kasvavat tähtsust, on tegemist olulise küsimuse ja selge arendusvajadusega tulevaste õppekavade jaoks.

Kokkuvõttes pakuvad kaardistatud programmid tugevat akadeemilist ettevalmistust keele, tõlkimise ja kurtide kogukonnaga seotud teadmiste valdkonnas. Samas on kutse-eetika, digitaalse ja kaugtõlke ning üksikasjaliku valdkonnapõhise ettevalmistuse nähtavus programmides ebaühtlane ning avalikult kättesaadavates dokumentides sageli piiratud.

6.3.5. Programmi struktuur ja õpetamismetoodikad

Kaardistatud Saksamaa programmidel on üldiselt tugev institutsionaalne struktuur. Tegemist on tunnustatud kõrgkoolides pakutavate formaalsete kraadiõppeprogrammidega, mille õppe kestus, kraaditase ja õppe eest vastutav institutsioon on selgelt määratletud. See annab Saksamaale suhteliselt stabiilse aluse viipekeeletõlkide koolitamiseks võrreldes riikidega, kus koolitus toimub peamiselt üksikute või mitteformaalsete koolituste kaudu.

Struktuur ja õpingute ülesehitus

Eelkõige bakalaureuseprogrammidel on selgelt määratletud järkjärguline ülesehitus. Landshut pakub 7 semestri pikkust 210 ECTS mahus programmi, Magdeburg-Stendali programm kestab 8 semestrit ja sisaldab praktikase mestrit ning Hamburgi bakalaureuseprogramm koosneb sissejuhatavast, edasijõudnute ja spetsialiseerumise etapist. Need mudelid näitavad, et Saksamaa tõlgikoolituses peetakse oluliseks järkjärgulist arengut keele omandamisest ja teoreetiliste aluste kujundamisest rakenduslike ja kutsealaste pädevuste arendamiseni.

Hamburgi ja Humboldti ülikoolide magistriprogrammid pakuvad võimalusi edasijõudnute õppeks, eeldatavasti õppijatele, kellel on juba tugev viipekeele- ja tõlgialane baas. Nende programmide olemasolu on Saksamaa süsteemi oluline tugevus, kuna need loovad võimalused nii akadeemiliseks arenguks kui ka kutsealaseks spetsialiseerumiseks.

Teooria ja praktika tasakaal

Saksamaa kaardistatud programmide üks tugevamaid omadusi on praktika nähtav integreerimine õppekava struktuuri. Eriti paistab silma Landshuti programm, mille õppekavasse kuulub kolm praktikaetappi. Ka Magdeburg-Stendali programmis on teooria ja praktika tugevalt seotud praktiliste tõlkeharjutuste ning õpingute lõpus toimuva praktikase mestri kaudu. Hamburgi bakalaureuseprogramm sisaldab samuti praktilisi elemente, kuigi avalikult kättesaadav teave nende kohta on mõnevõrra vähem üksikasjalik.

See näitab, et vähemalt osa Saksamaa programmidest valmistab õppijaid ette mitte ainult akadeemilise õppetöö kaudu, vaid ka järjepideva kokkupuute kaudu tegelike või realistlike kutsealaste olukordadega.

Praktika ja juhendatud praktiline õpe

Praktikad kuuluvad Saksamaa kaardistuses kõige selgemalt avalikult dokumenteeritud elementide hulka. Landshuti programm sisaldab sissejuhatavat praktikat, töövarjupraktikat ning tõlgipraktikat. Magdeburg-Stendali programm hõlmab praktikase mestrit, mille eesmärk on anda õppijatele ülevaade tulevasest kutsetööst ning võimalus rakendada omandatud teadmisi tegelikes töösituatsioonides. Need on olulised näitajad struktureeritud ja praktilise kutsealase ettevalmistuse olemasolust.

Õpetamismetoodikad

Avalikult kättesaadavad materjalid näitavad, et Saksamaa programmid on üldiselt praktilise suunitlusega ja teaduspõhised. Samas on üksikasjalik teave konkreetsete õppemeetodite, näiteks simulatsioonide, rollimängude, juhtumipõhise õppe või probleemipõhise õppe kasutamise kohta sageli piiratud. See võib tuleneda pigem avaliku dokumentatsiooni vähesusest kui nende meetodite tegelikust puudumisest, kuid muudab siiski programmide omavahelise võrdlemise keerulisemaks.

Kurtide spetsialistide kaasamine

Kaardistatud programmid näitavad tugevat institutsionaalset seost kurtide uuringute (Deaf Studies) ning kurtide kogukonnaga seotud teadmistega. Avalikud programmikirjeldused ei täpsusta aga järjepidevalt, mil määral kaasatakse kurte spetsialiste koolitajate, kaasõppejõudude, mentorite või hindajatena. Kuna kurtide juhitud ja nende vaatenurka kaasav õpe on viipekeeletõlkide koolituses väga oluline, vajaks see valdkond selgemat institutsionaalset dokumenteerimist ning vajaduse korral kurtide spetsialistide tugevamat ja formaalsemat kaasamist.

Kokkuvõttes on programmide struktuur Saksamaa süsteemi oluline tugevus, eriti bakalaureuseõppes. Praktikad ja rakenduslik õpe on selgemalt nähtavad kui paljud teised võrdlusalused. Peamiseks nõrkuseks on avalikult kättesaadava üksikasjaliku teabe vähesus kasutatavate pedagoogiliste meetodite ning kurtide spetsialistide formaalse rolli kohta õppetöös.

6.3.6. Arendatavad pädevused

Saksamaal kaardistatud programmid toetavad mitmete viipekeeletõlgi kutsetööks vajalike põhipädevuste arendamist. Need pädevused võib rühmitada keelelisteks, tõlkealasteks, kutsealasteks, eetilisteks ja kontekstipõhisteks pädevusteks.

Keeleline pädevus

Keeleoskuse arendamine on programmide üks selgemaid tugevusi. Programmid panustavad märkimisväärselt saksa viipekeele oskuse arendamisse ning erineval määral ka viipekeele ja suulise/kirjaliku saksa keele vaheliste seoste mõistmisse. Magdeburg-Stendali programmis on keeleoskuse järkjärguline areng eriti selgelt nähtav, kuna saksa viipekeele õpe on suunatud B2/C1 taseme saavutamisele. Seega on kakskeelne ja bimodaalne kommunikatsioonipädevus programmide üks selgeid põhilisi õpiväljundeid.

Tõlke täpsus ja selgus

Kaardistatud programmid on otseselt suunatud õppijate ettevalmistamisele suuliseks ja kirjalikuks tõlkeks. Praktilised õppekomponendid, praktikad ja struktureeritud kutsealane ettevalmistus viitavad selgelt sellele, et tõlke täpsus, selgus ja sõnumi korrektne edasiandmine on olulised kavandatud õpiväljundid. Samas ei kirjeldata avalikult kättesaadavates programmikirjeldustes alati, kuidas neid pädevusi formaalselt hinnatakse või milliste standardite alusel nende taset mõõdetakse.

Eetiline otsustamine

See pädevus on programmide kirjeldustes vähem nähtav. Kutsealane käitumine ja reflektiivne teadlikkus on mõnes programmis, eriti Landshuti programmis, selgelt esindatud, kuid eetilist otsustamist ei kirjeldata alati piisavalt üksikasjalikult, et kinnitada selle süsteemset käsitlemist. Kuna eetilised dilemmad on tõlgitöö keskne osa, on see valdkond avalikult kättesaadavates programmikirjeldustes ebapiisavalt dokumenteeritud ning võib olla ka vähem rõhutatud.

Professionaalne käitumine

Enamiku programmide selge eesmärk on valmistada õppijaid ette professionaalseks tööks. Programmikirjeldustes viidatakse iseseisvale kutsetegevusele, praktikatele, tööturu vajadustele ning tööle kurtide, pimekurtide ja vaegkuuljate kogukondadega. Seega on professionaalne käitumine programmide eesmärkides selgelt esindatud ka juhul, kui eetikat ei ole eraldi pädevusena välja toodud.

Kontekstipõhine ettevalmistus

Kontekstipõhise ettevalmistuse ulatus on programmides erinev. Magdeburg-Stendali programm pakub kõige selgemat avalikku tõendusmaterjali ettevalmistuse kohta erinevates töövaldkondades. Ka teised programmid valmistavad tõenäoliselt õppijaid ette töötamiseks mitmesugustes kontekstides, kuid avalikes programmikirjeldustes ei ole neid valdkondi alati selgelt nimetatud. Seetõttu on valdkonnapõhiste pädevuste arendamine programmide lõikes ebaühtlaselt nähtav.

Reflektiivne ja kultuuridevaheline pädevus

Mõned programmid, eelkõige need, kus on oluline koht kurtide uuringutel (Deaf Studies) ja tugeval kogukonnakesksel lähenemisel, viitavad reflektiivsele lähenemisele tõlgikoolituses. See on eriti oluline kommunikatsiooni mitmekesisuse, sotsiaalse kaasatuse ning tõlgi vastutuse mõistmiseks suhetes kurtide kogukondadega. Samas ei ole see mõõde kõigis kaardistatud programmides võrdselt selgelt välja toodud.

Kokkuvõttes on Saksamaa kaardistatud programmide tugevaimad pädevusvaldkonnad **keeleline ja tõlkealane pädevus**, millele järgneb üldine kutsealane ettevalmistus. Nõrgemalt esindatud või avalikes kirjeldustes vähem nähtavad valdkonnad on **eetiline otsustamine, tõlkesoorituse selgelt määratletud hindamine ning spetsialiseeritud kontekstides töötamiseks vajalikud pädevused**.

6.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus

Saksamaa kaardistus näitab, et viipekeeletõlkide koolitus on kättesaadav formaalse kõrghariduse kaudu, kuid selle ligipääsetavust mõjutavad mitmed struktuursed piirangud.

Geograafiline kättesaadavus

Koolitusvõimalused on koondunud piiratud arvu linnadesse ja õppeasutustesse, sealhulgas Hamburgi, Landshuti, Magdeburg-Stendali ja Berliini. See tähendab, et Saksamaal on küll olemas formaalsed tõlgikoolituse õpiteed, kuid need ei ole üle riigi ühtlaselt jaotunud. Teistest piirkondadest pärit õppijatel võib seetõttu olla vajalik õppima asumiseks kolida.

Õppevormid

Kaardistatud programmid on peamiselt kontaktõppepõhised. Avalikult kättesaadav teave ei näita, et viipekeeletõlkide esmaõppes kasutataks laialdaselt täielikult veebipõhiseid või põimõppe vorme. See võib piirata ligipääsu täiskasvanud õppijatele, töötavatele inimestele või hoolduskohustustega inimestele, kellel ei ole võimalik kolida või täiskoormusega õppida.

Taskukohasus

Kuna programme pakuvad avalik-õiguslikud kõrgkoolid, on need üldiselt rahaliselt kättesaadavamad kui täielikult erarahastusel põhinevad alternatiivid. Õppijad peavad tasuma semestritasusid, kuid need ei ole võrreldavad tavapäraste rahvusvaheliste õppemaksudega. See on Saksamaa süsteemi oluline tugevus.

Vastuvõtutingimused ja sisenemisbarjäärid

Mõnel programmil on avatud vastuvõtt, samas kui teised eeldavad varasemat saksa viipekeele oskust. Näiteks nõuab Magdeburg-Stendali programm varasemat DGS-i oskust mahus, mis vastab 60 õppetunnile. Õppe seisukohalt on selline nõue mõistetav, kuid algajatele kujutab see endast siiski sisenemisbarjääri ning tähendab, et programmi pääsemine võib sõltuda varasemate õppimisvõimaluste olemasolust, mis ei pruugi olla kõigile võrdselt kättesaadavad.

Kaasamist toetavad meetmed

Avalikult kättesaadav teave erinevate õppijate ligipääsetavust ja tugimeetmeid puudutavate lahenduste kohta on ebaühtlane. Magdeburg-Stendal toob konkreetsetel asjaoludel selgelt välja osakoormusega õppimise võimaluse, mis suurendab õppe paindlikkust. Samas ei sisalda avalikud programmikirjeldused järjepidevalt üksikasjalikku teavet kaasamismeetmete, puuetega õppijatele mõeldud kohanduste või konkreetsete õppetugiteenuste kohta.

Kokkuvõttes pakub Saksamaa **tunnustatud ja suhteliselt taskukohaseid viipekeeletõlkide koolituse võimalusi**, kuid ligipääsetavust piiravad programmide geograafiline koondumine, valdavalt kontaktõppel põhinev õppekorraldus ning mõnel juhul ka eelneva viipekeeleoskuse nõue.

6.3.8. Võrdlevad tähelepanekud

Viie kaardistatud programmi võrdlus toob esile nii tugevad ühised alused kui ka olulised erinevused.

Sarnasused

Kõiki programme pakuvad tunnustatud avalik-õiguslikud kõrgkoolid ning need kujutavad endast formaalseid akadeemilisi õpiteid viipekeeletõlgi kutsealale sisenemiseks või sellel edasi arenemiseks. Kõik programmid keskenduvad saksa viipekeele suulisele ja/või kirjalikule tõlkele ning ühendavad keeleoskuse arendamise tõlgialase ettevalmistusega. Ka kurtide uuringud või kurtide kogukonda käsitlevad teadmised on kaardistatud programmides nähtavad, mis näitab laiemat arusaama sellest, et tõlgikoolitus peab lisaks keelelisele ettevalmistusele hõlmama ka sotsiaalkultuurilisi teadmisi.

Erinevused

Peamised erinevused puudutavad:

- kraaditaset: bakalaureuse- ja magistriõpe
- õppekava üksikasjade avalikku kättesaadavust
- praktilise õppe nähtavat osakaalu
- valdkonnapõhise ettevalmistuse selgust
- eetika ja digipädevuste käsitlemise selgesõnalisust

Landshuti ja Magdeburg-Stendali programmid paistavad silma kui kõige selgemalt dokumenteeritud praktilise suunitlusega bakalaureuseprogrammid. Mõlema programmi kohta on avalikult kättesaadav eriti selge teave struktureeritud praktikate ja tööturule sisenemiseks ettevalmistamise kohta.

Hamburgi Ülikool on oluline seetõttu, et seal pakutakse nii bakalaureuse- kui ka magistriõpet, mis loob järjepideva õpitee ning võimaldab akadeemilist süvenemist. Samas ei ole kõik õppekava üksikasjad avalikes programmikirjeldustes võrdselt selgelt nähtavad.

Berliini Humboldti Ülikool pakub olulist kõrgtasemel magistriõppe võimalust, kuid programmi avalikult kättesaadav kirjeldus on napim. Seetõttu on ilma põhjalikuma õppekavadokumentatsioonita keerulisem programmi kõiki aspekte üksikasjalikult võrdlusaluste põhjal hinnata.

Kaardistatud programmide ühised tugevused

Kõige olulisemad ühised tugevused on:

- formaalsete akadeemiliste õpiteede olemasolu
- tugev rõhuasetus saksa viipekeelele ja tõlgioskustele
- kurtide uuringute ja kogukonnaga seotud teadmiste integreerimine
- kutsealane suunitlus
- mitmes programmis selgelt nähtav teooria ja praktika lõimimine

Kaardistatud programmide ühised nõrkused

Peamised läbivad nõrkused on:

- eetika kui eraldiseisva õppekavavaldkonna piiratud nähtavus
- digitaalse ja kaugtõlke vähene selgesõnaline käsitlemine
- spetsialiseeritud tõlkevaldkondade ebaühtlane nähtavus
- hindamismeetodeid puudutava avaliku teabe ebaühtlus
- programmide piiratud geograafiline jaotus

Kokkuvõttes näitab võrdlus, et **Saksamaal on viipekeeletõlkide koolitamiseks suhteliselt tugev institutsionaalne võimekus, kuid puudub täielikult läbipaistev ja selgelt ühtlustatud riiklik mudel**.

6.3.9. Tuvastatud kitsaskohad

Kaardistamise põhjal tuvastati Saksamaa viipekeeletõlkide koolituses järgmised peamised puudujäägid.

Eetika piiratud nähtavus

Kutse-eetika on tõlgitöös väga oluline, kuid kaardistatud programmides ei ole see alati selgelt nähtav õppekava struktureeritud ja hinnatava osana. Mõnes programmis näib eetika olevat integreeritud professionaalse refleksiooni käsitlusse, mitte selgelt eraldiseisva valdkonnana.

Digitaalse ja kaugtõlke vähene nähtavus

See on kaardistatud programmide kõige järjepidevam puudujääk. Avalikult kättesaadav programmiteave näitab harva formaalset ettevalmistust kaugtõlkeplatvormide kasutamiseks, digitaalseks professionaalseks tegevuseks, veebipõhise suhtluse juhtimiseks või digikeskkonnale omaste eetiliste küsimuste lahendamiseks.

Ebaühtlane ettevalmistus spetsialiseeritud valdkondades

Kuigi mõned programmid seostavad lõpetajate ettevalmistust selgelt erinevate kutsevaldkondadega, ei ole õppekavatasandil ettevalmistus kõrge vastutusega valdkondades töötamiseks, näiteks tervishoius, õigussüsteemis ja avalikes teenustes, kõigi programmide puhul ühtlaselt nähtav.

Piiratud avalik teave hindamismeetodite kohta

Programmid on akrediteeritud ja formaalselt struktureeritud, kuid avalikult kättesaadavas dokumentatsioonis ei selgitata sageli piisavalt, kuidas hinnatakse tõlkesooritust, eetilist pädevust või reflektiivset praktikat. See vähendab läbipaistvust ning muudab programmide omavahelise võrdlemise keerulisemaks.

Koolitusvõimaluste geograafiline koondumine

Formaalsed õppeprogrammid on küll olemas, kuid need on koondunud vähestesse asukohtadesse. See vähendab koolituse kättesaadavust õppijatele, kes elavad väljaspool neid linnu ja piirkondi.

Sisenemisbarjäärid

Mõned programmid eeldavad juba enne sisseastumist viipekeeleoskust. See võib piirata ligipääsu õppijatele, kellel on tugev motivatsioon viipekeeletõlgi kutse omandamiseks, kuid kellel ei ole varem olnud piisavaid võimalusi saksa viipekeelt õppida.

Need puudujäägid **ei tähenda, et Saksamaa viipekeeletõlkide koolitusprogrammid oleksid üldiselt nõrgad**. Pigem osutavad need valdkondadele, mis on kas ebapiisavalt arendatud või mille käsitlemine ei ole avalikult kättesaadavates materjalides piisavalt nähtav. Just nendes valdkondades saab SignUnity VET õppekava pakkuda täiendavat väärtust.

6.3.10. Mõju VET-õppekava arendamisele

Saksamaa kaardistamise tulemused toovad esile mitu konkreetset aspekti, mida tuleks SignUnity VET-õppekava kavandamisel arvesse võtta.

Säilitada tugev keeleline ja tõlkealane baas

Saksamaa programmid kinnitavad, et kvaliteetne tõlgikoolitus peab hõlmama viipekeeleoskuse, suulise keele pädevuse ning tõlketeooria ja praktiliste tõlgioskuste põhjalikku arendamist. Need valdkonnad peaksid jääma SignUnity õppekava kesksteks alustaladeks.

Tugevdada eetikat eraldiseisva õppekavavaldkonnana

Kuna eetika ei ole kaardistatud programmides alati selgelt struktureeritud komponendina nähtav, peaks SignUnity VET-õppekava sisaldama konkreetset väljaõpet järgmistes valdkondades:

- konfidentsiaalsus
- erapooletus
- professionaalse rolli piirid
- kutsealane vastutus
- huvide konfliktid
- eetiline otsustamine keerulistes olukordades

Lisada selgelt digitaalne ja kaugtõlge

Arvestades selle valdkonna vähest nähtavust Saksamaa programmides, peaks SignUnity seadma digipädevuse üheks prioriteediks. See peaks hõlmama:

- kaugtõlkeplatvormide kasutamist
- veebipõhise suhtluse juhtimist
- professionaalset tegutsemist digikeskkonnas
- digikeskkondade ligipääsetavust
- kaugtõlke eetikat
- väsimuse, privaatsuse ja tehniliste riskide juhtimist

Laiendada spetsialiseeritud valdkondade õpet

SignUnity õppekava peaks sisaldama konkreetseid rakenduslikke mooduleid järgmistes valdkondades:

- tervishoid
- õigus- ja kohtusüsteem
- haridus
- tööhõive ja töökeskkond
- avalikud teenused
- kogukond ja meedia

Rõhutada praktilist ja töökohapõhist õpet

Saksamaa tugevamad programmid integreerivad õppekavasse selgelt praktika ja praktilised õppeetapid. Seetõttu peaks SignUnity rakendama praktilise suunitlusega õppemeetodeid, näiteks:

- simulatsioonid
- juhtumianalüüsid
- rollimängud
- juhendatud refleksioon
- praktikapõhine õpe
- juhendatud praktilised harjutused

Tagada kurtide kogukonna keskne ja kogukonna teadmistel põhinev pedagoogika

Kuna kurtide uuringud (Deaf Studies) ja kogukonnaga seotud teadmised on Saksamaa programmide selge tugevus, peaks SignUnity tagama kurtide inimeste vaatenurkade sisulise kaasamise õppesisusse, pedagoogikasse ja koolituse kavandamisse.

Suurendada õppe paindlikkust ja ligipääsetavust

Saksamaa näitel ilmnenud geograafiliste ja struktuursete takistuste vähendamiseks peaks SignUnity VET-mudel võimaluse korral pakkuma paindlikke ja hübriidseid õpiteid, mida toetavad ligipääsetavad digitaalsed õppevahendid.

Kokkuvõttes näitab Saksamaa kogemus **tugeva akadeemilise baasi olemasolu**, kuid toob samal ajal esile valdkonnad, kus kaasaegne VET-õppekava saab pakkuda uuenduslikumaid lahendusi. Eelkõige puudutab see **kutse-eetikat, digipädevusi ning spetsialiseeritud kutsealast ettevalmistust**.

6.3.11. Kokkuvõte

Viipekeeletõlkide koolitusprogrammide kaardistamine Saksamaal näitab, et riigis on tõlkide väljaõppeks suhteliselt hästi välja kujunenud formaalne kõrgharidussüsteem. Analüüsitud programmid näitavad valdkonna tugevat institutsionaalset tunnustamist, eelkõige Hamburgis, Landshutis, Magdeburg-Stendalis ja Berliinis pakutavate bakalaureuse- ja magistriõppeprogrammide kaudu. Kaardistatud programmide peamisteks tugevusteks on

viipekeeleoskuse arendamine, tõlkeoskustele suunatud õpe, kurtide kogukonda käsitlevad õpingud ning mitmes programmis ka selgelt nähtav teooria ja praktika lõimimine.

Samas tõi kaardistamine esile ka olulisi puudujääke. Nende hulka kuuluvad eetika vähene nähtavus eraldiseisva õppekavavaldkonnana, vähesed avalikult kättesaadavad tõendid digitaalse ja kaugtõlke pädevuste arendamise kohta, ebaühtlane spetsialiseeritud valdkondade käsitlemine ning koolitusvõimaluste geograafiline koondumine. Samuti on avalikult kättesaadav teave programmides kasutatavate hindamismeetodite kohta sageli piiratud.

Üldiselt näitab Saksamaa näide nii olemasolevate viipekeeletõlkide koolitusmudelite väärtust kui ka nende piiranguid. Tulemused annavad T2.2 jaoks olulise tõenduspõhise aluse, tuues välja nii head praktikad, millele saab edaspidi tugineda, kui ka puudujäägid, millega tuleks SignUnity VET-õppekava arendamisel tegeleda. Sel viisil toetab Saksamaa programmide kaardistamine otseselt projekti laiemat eesmärki tugevdada tõlkide väljaõpet ning parandada kurtidele ja vaegkuuljatele pakutavate tõlketeenuste kvaliteeti ja kättesaadavust.

6.4. Süstemaatiline aruanne Saksamaa riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele

6.4.1. Sissejuhatus ja eesmärk

Käesolevas aruandes esitatakse Saksamaa riiklik analüüs selle kohta, mil määral vastab riigi viipekeelt ja viipekeeletõlget käsitlev õigus- ja haridusraamistik asjakohastele rahvusvahelistele standarditele. Analüüsi eesmärk on hinnata, kuivõrd Saksamaa poliitikad, õigusaktid ja institutsionaalsed korraldused järgivad rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtteid, mis puudutavad viipekeele õiguslikku tunnustamist, ligipääsu tõlketeenustele, tõlkide väljaõpet, kutse-eetikat, ligipääsetavust ning kurtide kogukondade kaasamist.

SignUnity projekti raames on käesolev analüüs tihedalt seotud tööpaketi 2 (WP2) laiemate eesmärkidega. WP2 eesmärk ei ole üksnes kaardistada viipekeeletõlkide koolitusprogramme ja tõlketeenuseid, vaid analüüsida ka riiklikke haridus- ja õigusraamistikke ning võrrelda neid rahvusvaheliste standardite ja soovitustega. Tulemuste eesmärk on toetada tugevama ja

sidusama viipekeeletõlkide VET-õppekava väljatöötamist ning anda sisendit edasisteks poliitika- ja kvaliteediarendusteks.

Saksamaa on selle analüüsi jaoks oluline näide, kuna seal on suhteliselt hästi arenenud puuetega inimeste õigusi käsitlev õigusraamistik ning väike, kuid väljakujunenud viipekeeletõlkide kõrgharidussüsteem. Samal ajal on endiselt olulisi küsimusi, mis puudutavad õigusnormide ja meetmete ühetaolist rakendamist eri valdkondades, tõlkide kättesaadavust, digitaalse ja kaugtõlke poliitikat ning seda, mil määral väljenduvad õiguslikud garantiid kurtide ja vaegkuuljate tegelikus ja võrdväärses ligipääsus teenustele.

Seetõttu on käesoleva aruande eesmärk anda lühike, kuid tõenduspõhine ülevaade sellest, **millistes valdkondades vastab Saksamaa tugevalt rahvusvahelistele standarditele, millistes valdkondades on vastavus üksnes osaline ning millised poliitika ja praktika puudujäägid mõjutavad jätkuvalt viipekeeletõlkide väljaõpet, kutse-eetikat ja tõlketeenuste osutamist.**

6.4.2. Vastavushindamise metoodika

Saksamaa vastavushindamine viidi läbi **lisas 1b esitatud malli** alusel, mille eesmärk on võrrelda riiklikke õiguslikke ja hariduslikke korraldusi rahvusvaheliste võrdlusstandarditega. Hinnatavad valdkonnad hõlmavad viipekeele õiguslikku tunnustamist, õigust tõlketeenusele avalikes teenustes, ligipääsu haridusele ja tervishoiule, tõlkide koolitusstandardeid, sertifitseerimist ja akrediteerimist, kutse-eetikat, kvaliteedi tagamist, tõlkide kättesaadavust, teenuste ligipääsetavust ja taskukohasust, kurtide kogukonna osalemist, digitaalset ja kaugtõlget ning vastavust ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile (UNCRPD).

Hindamisel kasutati **kvalitatiivset dokumendianalüüsi**. Peamised andmeallikad olid:

- Saksamaa föderaalsed õigusaktid ja määrused
- ametlikud avaliku sektori poliitika- ja institutsioonide veebilehed
- riiklikud puuetega inimeste õiguste kaitse ja järelevalve institutsioonid
- avalikud haridust ja kaasavat haridust käsitlevad allikad
- viipekeeletõlke valdkonnaga seotud kutseorganisatsioonide dokumendid

Peamised analüüsitud õigus- ja poliitikaallikad olid:

- föderaalne puuetega inimeste võrdse kohtlemise seadus (**BGG**)
- kommunikatsiooniabi määrus (**KHV**)

- ligipääsetava infotehnoloogia määrus (**BITV 2.0**)
- Saksamaa liidumaade haridusministrite alalise konverentsi (**KMK**) ametlik teave hariduse ja kaasamise kohta
- Saksamaa Inimõiguste Instituudi dokumentatsioon riikliku UNCRPD järelevalvemehhanismi kohta
- Saksamaa Viipekeeletõlkide Liidu (**BGSD**) kutse-eetika koodeks

Iga lisas 1b esitatud standardivaldkonda hinnati kolme võimaliku kategooria alusel:

- **Täielikult vastav** (*Fully Aligns*)
- **Osaliselt vastav** (*Partially Aligns*)
- **Ei vasta** (*Does Not Align*)

Hinnang põhines sellel, kuivõrd vastav rahvusvaheline standard kajastub selgelt Saksamaa õigusaktides, poliitikates ja institutsionaalses praktikas. Hinnangut **„täielikult vastav“** kasutati juhul, kui valdkonnas oli olemas selge õiguslik tunnustus ja suhteliselt tugev institutsionaalne tugi. Hinnangut **„osaliselt vastav“** kasutati juhul, kui vastavad õiguslikud või poliitilised meetmed olid küll olemas, kuid nende rakendamine oli puudulik, valdkonnaspetsiifiline, ebaühtlane või ebapiisavalt dokumenteeritud. Hinnangut **„ei vasta“** oleks kasutatud juhul, kui vastav standard oleks suures osas täitmata. Saksamaa puhul ei kuulunud olemasolevate tõendite põhjal ükski analüüsitud valdkond täielikult sellesse kategooriasse.

Üheks metoodiliseks piiranguks on asjaolu, et **Saksamaa on föderaalriik**, kus vastutus hariduse, poliitikate rakendamise ja teenuste korraldamise eest jaguneb sageli föderaaltasandi ja liidumaade (*Länder*) vahel. Seetõttu ei taga riiklikul tasandil kehtiv õiguslik tunnustus alati ühetaolist rakendamist kõigis valdkondades ja piirkondades.

Teiseks piiranguks on asjaolu, et avalikult kättesaadavad allikad annavad sageli selgema ülevaate **õiguslikest õigustest ja garantiidest kui nende tegelikust rakendamisest praktikas**. Seetõttu pööratakse hindamisel tähelepanu mitte üksnes formaalsetele õigusnormidele, vaid ka olemasolevatele tõenditele nende rakendamisel esinevate puudujääkide kohta.

6.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte

Saksamaa üldpilti iseloomustab **suhteliselt tugev formaalne vastavus rahvusvahelistele standarditele**, kuid samal ajal nende **osaline ja ebaühtlane rakendamine praktikas**.

Tugeva vastavusega valdkonnad

Saksamaa vastab rahvusvahelistele standarditele kõige tugevamalt **viipekeele õigusliku tunnustamise** valdkonnas. Föderaalse puuetega inimeste võrdse kohtlemise seaduse (BGG) § 6 lõike 1 kohaselt on **saksa viipekeel tunnustatud iseseisva keelena**. Tegemist on selge ja olulise viipekeele õigusliku tunnustamisega riiklikul tasandil.

Saksamaa näitab suhteliselt tugevat vastavust ka puuetega inimeste õiguste järelevalve ning UNCRPD rakendamise valdkonnas. ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon kehtib Saksamaal alates 2009. aastast ning Saksamaa Inimõiguste Instituudi juures tegutseval riiklikul UNCRPD järelevalvemehhanismil on ametlik mandaat jälgida ja edendada konventsiooni rakendamist.

Veel üheks tugevuseks on **formaalsete viipekeeletõlkide koolitusvõimaluste olemasolu avalik-õiguslikes kõrgkoolides**. Saksamaal on välja kujunenud spetsialiseeritud bakalaureuse- ja magistriõppeprogrammid viipekeeletõlke ja viipekeele kirjaliku tõlke valdkonnas. See toetab rahvusvahelist standardit, mille kohaselt peab tõlkide väljaõpe olema formaliseeritud ja struktureeritud. Seda kinnitab ka SignUnity T2.2 raames läbi viidud Saksamaa koolitusprogrammide kaardistus.

Osalise vastavusega valdkonnad

Enamik Saksamaa puhul hinnatud valdkondi kuulub **osalise vastavuse** kategooriasse.

Õigust viipekeeletõlkele toetavad föderaalsed õigusaktid, eelkõige BGG § 9 ja KHV, mis reguleerivad viipekeele ja muude kommunikatsiooniabivahendite kasutamist föderaalsetes haldusmenetlustes. Kõige selgemad õigused kehtivad siiski suhtluses föderaalsete haldusasutustega ning nende ühetaoline rakendamine kõigis sektorites ja piirkondades ei ole samavõrd selgelt nähtav.

Ligipääs haridusele vastab standarditele samuti osaliselt. Saksamaa on ametlikult tugevalt pühendunud kaasava hariduse edendamisele ning KMK on välja töötanud vastavad suunised. Samas mõjutab haridussüsteemi föderaalne ülesehitus ning jätkuvalt on tõstatatud küsimusi kaasava hariduse rakendamise kiiruse ja ühetaolisuse kohta.

Ka **ligipääs tervishoiule** vastab standarditele osaliselt. Saksamaal on tugev ravikindlustus- ja puuetega inimeste õiguste raamistik, kuid see ei taga automaatselt tõlketeenuse võrdset ja viivitusteta kättesaadavust kõigis tervishoiuolukordades. Õiguslik ja institutsionaalne alus on olemas, kuid praktikas võivad ligipääsutõkked endiselt püsida.

Sertifitseerimine ja akrediteerimine vastavad rahvusvahelisele standardile üksnes osaliselt, sest Saksamaal ei näi olevat ühtset riiklikku sertifitseerimissüsteemi, mis oleks loodud spetsiaalselt viipekeeletõlkidele. Kutsealane tunnustamine toimub selle asemel kõrgharidusprogrammide, liidumaade tasandi kutsealaste menetluste ja muude institutsionaalsete mehhanismide kaudu. Seetõttu on süsteem killustatum, kui rahvusvaheline võrdlusstandard eeldaks.

Kutse-eetika vastab standarditele osaliselt. BGSD kaudu on olemas viipekeeletõlkide kutse-eetika koodeks, kuid see toimib eelkõige kutseorganisatsiooni raames ega kujuta endast kõigile Saksamaal tegutsevatele viipekeeletõlkidele siduvat ühtset riiklikku õiguslikku eetikaraamistikku.

Ka **digitaalne ja kaugtõlge** vastavad standarditele osaliselt. Saksamaal kehtivad BITV 2.0 alusel tugevad föderaalsed digitaalse ligipääsetavuse nõuded, sealhulgas nõuded teatud veebisisu esitamiseks saksa viipekeeles. See ei ole siiski samaväärne tervikliku riikliku raamistikuga, mis reguleeriks kaugtõlke praktikat, platvormipõhiste tõlketeenuste osutamist või tõlkide kutse-eetikat veebikeskkonnas.

Korduvad puudujäägid ja süsteemsed kõrvalekalded

Kõige selgemad korduvad kõrvalekalded rahvusvahelisest heast praktikast on järgmised:

- puudub üks selgelt ühtne riiklik viipekeeletõlkide sertifitseerimis- ja akrediteerimissüsteem
- ligipääsuõiguste rakendamine on sektorite ja piirkondade lõikes ebaühtlane
- tõlketeenuste kvaliteedi jälgimise ja kaebuste menetlemise riiklikud mehhanismid ei ole piisavalt selgelt nähtavad
- puudub selgelt määratletud terviklik riiklik digitaalse ja kaugtõlke raamistik
- puudub kindlus, kas koolitatud viipekeeletõlkide arv on piisav tegeliku üleriigilise nõudluse rahuldamiseks

Need puudujäägid ei viita sellele, et Saksamaal puuduks õiguslikul tasandil pühendumus viipekeele ja kurtide inimeste õiguste tagamisele. Pigem osutavad need **lõhele õigusliku tunnustamise ning õiguste järjepideva ja ühetaolise üleriigilise rakendamise vahel**.

Üldine vastavushinnang

Kokkuvõttes võib Saksamaa süsteemi kirjeldada kui **õigusliku aluse poolest osaliselt kuni tugevalt rahvusvahelistele standarditele vastavat**, kuid rakendamise ja süsteemi sidususe seisukohalt **üksnes osaliselt vastavat**. Saksamaal on võrdlemisi tugev õiguslik ja institutsionaalne alus, kuid rahvusvaheliste standardite täielik rakendamine praktikas ei ole veel saavutatud.

6.4.4. Mõju VET-õppele ja kutse-eetikale

Saksamaa vastavushindamise käigus tuvastatud kõrvalekalletel on selge mõju kutseharidusele ja -koolitusele (VET), eelkõige kaasaegse viipekeeletõlkide õppekava kujundamisele.

Prioriteetsed pädevused

Esiteks kinnitavad tulemused vajadust tugeva professionaalse tõlkealase ettevalmistuse järele erinevates avalike teenuste valdkondades, sealhulgas halduses, tervishoius, hariduses ja õigussüsteemis. Kuna ligipääsuõigused võivad olla õigusaktidega tagatud, kuid nende rakendamine praktikas ebaühtlane, peavad tõlgid olema valmis professionaalselt tegutsema olukordades, kus esineb suhtlustõkkeid, institutsionaalset ebaselgust ja keerukaid menetlusprotsesse.

Teiseks rõhutavad tulemused **digitaalse ja kaugtõlke pädevuse** olulisust. Kuna Saksamaal kehtivad digitaalse ligipääsetavuse nõuded, kuid puudub selgelt ühtne kaugtõlke raamistik, peaks tõlkide väljaõpe hõlmama konkreetselt järgmisi valdkondi:

- veebipõhised tõlkeplatvormid
- kaugsuhtluse juhtimine
- konfidentsiaalsus ja privaatsus digikeskkonnas
- tehniline valmisolek
- kaugtõlketeenuse osutamisega seotud eetilised küsimused

Kolmandaks osutab sertifitseerimise ja kvaliteedi tagamise osaline vastavus vajadusele tugevama **pädevuspõhise hindamise ja läbipaistvamate õpiväljundite** järele. Seetõttu peaks VET-õppekavades olema selgelt määratletud, kuidas õppijad arendavad ja tõendavad oma keelepädevust, tõlkeoskust, eetilist otsustusvõimet ning valmisolekut töötada erinevates valdkondades.

Eetilised standardid

Analüüs näitab ka seda, et kutse-eetikale tuleks tõlkide väljaõppes pöörata senisest selgemat tähelepanu. Isegi juhul, kui kutse-eetilised põhimõtted on sätestatud kutseorganisatsioonide eetikakoodeksites, annab SignUnity projekt võimaluse töötada välja tugevamad pedagoogilised vahendid järgmiste teemade käsitlemiseks:

- erapooletus
- konfidentsiaalsus
- professionaalse rolli piirid
- huvide konflikt
- vastutus
- lugupidav koostöö kurtide ja vaegkuuljate teenusekasutajatega
- eetiline käitumine digitaalsetes ja hübriidsetes keskkondades

Eetikaõpet ei tohiks käsitleda teisejärgulise teema või vaikimisi eeldatava aluspõhimõttena. See peaks olema **selgelt määratletud, struktureeritud ja praktiliselt rakendatav osa tõlkide väljaõppest**, mida toetavad juhtumianalüüsid, refleksiooniülesanded ja erinevatel olukordadel põhinev õpe.

Tuvastatud kõrvalekalletest tulenevad koolitusvajadused

Saksamaa analüüsist tulenevad peamised koolitusvajadused on:

- parem ettevalmistus tõlkimiseks erinevates avalike teenuste valdkondades
- selgemad raamistikud eetiliste otsuste tegemiseks
- tugevamad digitaalse ja kaugtõlke moodulid
- parem teadlikkus õiguslikest õigustest ja institutsioonide kohustustest
- kurtide kogukonna vaatenurkade senisest suurem arvestamine
- kvaliteedi tagamise ja reflektiivse praktika tugevam lõimimine õppetöösse

Need tulemused toetavad SignUnity projekti otsust seada tulevase VET-õppekava keskmesse **lingvistika, tõlketehnikad, töö kurtide ja vaegkuuljatega ning kutse-eetika**.

6.4.5. Soovitused

Saksamaa vastavushindamise põhjal tehakse järgmised soovitused.

Poliitika ja õigusraamistiku arendamine

Saksamaa peaks jätkama viipekeele õiguste rakendamise tugevdamist, liikudes formaalsest õiguslikust tunnustamisest ühtlasema praktilise rakendamise suunas erinevates avaliku sektori valdkondades ning föderaalse ja liidumaade (*Länder*) tasandi vahel. See hõlmab vastutuse selgemat määratlemist viipekeeletõlkide tagamisel ning praktilise ligipääsu piirkondlike ja valdkondlike erinevuste vähendamist.

Tõlkide väljaõpe ja sertifitseerimine

Sidusam riiklik lähenemine viipekeeletõlkide sertifitseerimisele ja kutsealasele tunnustamisele aitaks parandada nii kvaliteedi tagamist kui ka tööturu läbipaistvust. Samuti tuleks tõlkide koolitusprogramme julgustada muutma kutse-eetika, digipädevuste ja spetsialiseeritud valdkondade ettevalmistuse õppekavades selgemaks ja nähtavamaks.

Teenuste kvaliteedi tagamine

Saksamaale tuleks kasuks tugevamad ja läbipaistvamad mehhanismid tõlketeenuste kvaliteedi jälgimiseks, kaebuste menetlemiseks ning tõlkide pideva professionaalse arengu toetamiseks. Kvaliteedi tagamine ei peaks põhinema üksnes õppeprogrammide akrediteerimisel või kutseorganisatsiooni liikmelisusel, vaid olema süsteemsemalt seotud ka tõlketeenuste tegeliku osutamisega.

Kurtide kogukonna osalemine

Kurtide organisatsioone ja kurte spetsialiste tuleks süsteemselt kaasata tõlkide väljaõppesse, õppekavade kujundamisse, poliitikadialoogi ning kvaliteedi tagamise protsessidesse. Kuigi Saksamaal on kurtide kogukonna kaasamine juba olemas, aitaks selle tugevam formaliseerimine tagada, et koolitus ja poliitikakujundamine arvestaksid paremini kurtide inimeste tegelike kogemuste, vajaduste ja kommunikatsiooniõigustega.

Digitaalne ja kaugtõlge

Saksamaa peaks edasi arendama digitaalse ja kaugtõlke poliitilisi suuniseid ning koolitusstandardeid. Need peaksid hõlmama eetilisi juhiseid, tehnilisi miinimumstandardeid ning koolitusnõudeid tõlkidele, kes töötavad hübriidsetes ja veebipõhistes keskkondades.

Mõju SignUnity projektile

SignUnity projekti seisukohalt toetavad tulemused järgmiste komponentide lisamist õppekavasse:

- selgelt määratletud teadmised õiguslikest õigustest
- struktureeritud kutse-eetika moodulid
- digitaalse ja kaugtõlke väljaõpe
- tugevam ettevalmistus avalike teenuste ja eri valdkondade tõlkesituatsioonideks
- kurtide kogukonna keskne pedagoogiline lähenemine

6.4.6. Kokkuvõte

Saksamaal on viipekeele tunnustamiseks ja puuetega inimeste õiguste toetamiseks suhteliselt tugev õiguslik ja institutsionaalne alus. Saksa viipekeel on selgelt õiguslikult tunnustatud, olemas on formaalsed viipekeeletõlkide koolitusvõimalused ning UNCRPD raames toimib riiklik puuetega inimeste õiguste järelevalvesüsteem. Selles mõttes vastab Saksamaa paljudes hinnatud valdkondades rahvusvahelistele standarditele võrdlemisi hästi.

Samas näitab analüüs, et praktikas ei ole täielikku vastavust rahvusvahelistele standarditele veel saavutatud. Peamised jätkuvatest kõrvalekalletest tulenevad riskid on ebaühtlane ligipääs tõlketeenustele, tõlkide ebapiisav kättesaadavus, killustunud sertifitseerimis- ja akrediteerimissüsteem, digitaalse ja kaugtõlke standardite vähene nähtavus ning spetsiaalselt viipekeeletõlkele suunatud ühtsete kvaliteedi tagamise mehhanismide puudumine.

Nende puudujääkide kõrvaldamine nõuab nii poliitikakujundajate tähelepanu kui ka uuenduslikke lahendusi hariduses. SignUnity seisukohalt pakub Saksamaa nii kasulikke näiteid headest praktikatest kui ka selgeid tõendeid valdkondadest, kus sihipärasem VET-lähenemine võiks anda olulist lisaväärtust. Tulevikku suunatud õppekava, mis ühendab keelepädevuse, valmisoleku töötada avalike teenuste valdkonnas, kutse-eetika ja digipädevuse, võib oluliselt aidata vähendada lõhet formaalselt tagatud õiguste ja tegeliku ligipääsetavuse vahel.

7. Viipekeeletõlkide hariduspraktikate kaardistamine HORVAATIAS

7.1. Horvaatia olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine

Tabel 25: Horvaatias olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (mitteformaalne haridusprogramm – isikliku abistaja teenuse osutamine / kommunikatsioonivahendaja)

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Viipekeele lingvistika; suulise keele pädevus; tõlketeooria ja -tehnikad; kurtide kultuuri ja kogukonna käsitlus; kutse-eetika; spetsialiseeritud valdkonnad (haridus, tervishoid, õigus, avalikud teenused, meedia); digitaalne ja kaugtõlge.	Programm on üles ehitatud kolme põhiteema ümber, millest igaühe juurde kuuluvad õpiväljundid, mis kirjeldavad vastava teema sisu üksikasjalikumalt. Teemade nimetuste ja nendega seotud õpiväljundite põhjal on ilmne, et programm käsitleb kuulmispuudega ja/või pimekurtide inimeste õigusi, kommunikatsioonivahendaja töö eetilisi põhimõtteid ja dokumentatsiooni haldamist, kuulmispuudega ja/või pimekurtide	Programmi sisu ei käsitle selgesõnaliselt viipekeele lingvistikat, suulise keele töötlemist seoses viipekeelega kui teistsuguse modaalsusega keelega, kurtide kultuuri ja kogukonna uuringuid ega spetsialiseeritud tõlkevaldkondi. Samuti ei ole kaugtõlget programmi osana otseselt nimetatud. Tuleb siiski arvestada, et

		inimestega suhtlemise aluseid ning pimekurtide inimeste saatmise ja juhendamise põhialuseid. Õpiväljundites pööratakse tähelepanu sobivate kommunikatsioonisüsteemide kaudu toe pakkumise olulisusele ning erinevate suhtlemistehnikate ja -strateegiate kasutamisele.	kogu programm ei ole avalikult kättesaadav – nähtavad on üksnes teemad ja õpiväljundid. Iga organisatsioon koostab etteantud teemade ja õpiväljundite alusel oma programmi ning esitab selle enne rakendamist ministeeriumile läbivaatamiseks ja heakskiitmiseks.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset keeleoskust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetilist otsustamist ja professionaalset käitumist ning arendatakse valdkonnaspetsiifilisi pädevusi.	Programm määratleb pädevused, mille osalejad peaksid selle läbimise järel omandama. Nende hulka kuuluvad horvaadi viipekeele valdamine, oskus tagada sobiv teabe edastamine vastavalt suhtlustingimustele, võime kohanduda õppija või muu isiku suhtluseelistuste ja -oskustega, teadmised kurtide kultuuri põhijoontest, oskus rakendada kommunikatsioonivahendaja kutsetöö peamisi eetilisi põhimõtteid ning teadmised pimekurdi õppija või muu isiku juhendamise alustest.	Kolme teema õpiväljundite ja programmi lõpetamisel väidetavalt omandatavate pädevuste vahel esineb märgatav ebakõla. Avalikult ei ole kättesaadav teave selle kohta, kuidas teemasid õpiväljundite saavutamiseks käsitletakse ning kuidas need õpiväljundid seostuvad programmi lõpus omandatavate pädevustega.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi struktuur ja järkjärguline areng; määratletud sisseastumisnõuded; piisav kestus; teooria ja praktika tasakaal; juhendatud praktika või praktikakohad.	Programmi struktuur on osaliselt selge: iga teema jaoks on määratud kindel õppetundide arv, mis jaguneb loenguteks ja praktiliseks tööks. Lisaks on ette nähtud iseseisva õppimise aeg. Programmi kogumaht on 150 tundi ning ühe võimalusena on märgitud hübriidõpe. Samuti on määratletud sisseastumisnõuded.	Kuigi programmi ülesehitus on olemas, jääb ebaselgeks, kuidas õpet praktikas läbi viiakse, sealhulgas milline on õppetöö tempo. Sisseastumisnõuded on küll määratletud ja neid kontrollitakse tunnistuste ja/või tõendite esitamise kaudu, kuid eelnevate teadmiste hindamist, näiteks sisseastumiseksamit, ei toimu. Õppekavas on ette nähtud iseseisva õppimise tunnid, kuid praktilise väljaõppe või praktika

			korraldust ei ole selgelt kirjeldatud.
Õpetamis- ja õppemeetodid	Praktilise suunitlusega õppemeetodid; simulatsioonid ja rollimängud; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumianalüüsid; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	/	Õpetamis- ja õppemeetodite kohta puudub avalikult kättesaadav teave. Iga organisatsioon kirjeldab seda programmi läbiviimiseks loa taotlemisel iseseisvalt, mistõttu võivad heakskiidetud koolituspakkujate pedagoogilised lähenemisviisid märkimisväärselt erineda.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise soorituse hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged hindamiskriteeriumid; kvaliteedi tagamise mehhanismid.	/	Hindamismeetodite ehk õpiväljundite saavutamise kontrollimise viiside kohta puudub avalikult kättesaadav teave. Nagu õppemeetodite puhul, määrab ka selle iga organisatsioon loa taotlemisel iseseisvalt. Seetõttu võivad hindamispraktikad ja kvaliteedi tagamise mehhanismid koolituspakkujate vahel märkimisväärselt erineda.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsioon; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; kutsealase sertifitseerimise või litsentsimise võimalus; pideva professionaalse arengu nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeksid.	Programmi läbinud osalejad saavad mitteformaalse hariduse taseme tunnistuse ning programm vastab praegu kehtivale isikliku abistamise seadusele.	Puudub avalikult kättesaadav teave kutsealase sertifitseerimise või litsentsimise võimaluste kohta. Samuti ei ole sätestatud pideva professionaalse arengu nõudeid.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud võimalused; kaasav vastuvõtt ja õppimise tugimeetmed; piisav vastuvõtuvõimekus.	Programm on laialdaselt kättesaadav, kuna kõik Horvaatias tegutsevad organisatsioonid, mis vastavad kehtestatud tingimustele, võivad taotleda luba selle läbiviimiseks. Lisaks on võimalik	Avalikult puudub teave vastuvõtuvõimekuse, kaasavate vastuvõtutingimuste ja õppimise tugimeetmete kohta. Eeldatakse, et iga

		hübriidõpe ning rahalist toetust saab Horvaatia Tööturuameti väljastatavate vautšerite kaudu. Need võimaldavad tingimustele vastavatel töötavatel ja töötutel inimestel katta valitud koolitusprogrammi maksumuse täielikult või osaliselt.	organisatsioon määrab oma vastuvõtuvõimekuse ning programmi vormi ja tempo vastavalt oma ressurssidele ja võimalustele.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Vastavus riiklikele viipekeelt käsitlevatele õigusaktidele; vastavus õigusele saada tõlketeenust; kooskõla rahvusvaheliste standarditega.	Programm on kooskõlas riiklike viipekeelt käsitlevate õigusaktide ja kehtiva isikliku abistamise seadusega.	Programm ei vasta rahvusvahelistele standarditele.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise oskus; professionaalne tegutsemine digikeskkonnas; eetiline kaugtõlkepraktika.	/	Programmis ei ole selgesõnaliselt märgitud, et osalejad omandavad kaugtõlkeks vajalikke pädevusi.
Valmisolek eri kontekstideks	Ettevalmistus tööks hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtusüsteemis, tööhõive ja avalike teenuste valdkonnas ning keerulistes või kõrge vastutusega olukordades.	/	Programmis ei ole selgesõnaliselt märgitud, et osalejad omandavad pädevused töötamiseks erinevates kutsealastes valdkondades.

7.2. Horvaatia riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeele standarditele

Tabel 26: Horvaatia viipekeelt käsitleva haridus- ja õigusraamistiku võrdlev hindamine rahvusvaheliste standarditega

Hindamisvaldkond	Rahvusvaheline ootus / võrdluskriteerium	Täielikult vastav	Osaliselt vastav	Ei vasta	Märkused / tõendusmaterjal / kitsaskohad
Viipekeele õiguslik tunnustamine	Viipekeel on riiklikus õiguses või põhiseaduses õiguslikult tunnustatud loomuliku keelena.	+			Horvaatia viipekeele ja teiste kurtide ning pimekurtide inimeste suhtlussüsteemide seaduse (82/15) artikli 5 lõikes 1 on sätestatud, et „Horvaatia viipekeel on Horvaatia Vabariigi kurtide ja pimekurtide kogukonna emakeel; see on iseseisev keelesüsteem oma grammatikareeglitega ning täiesti sõltumatu kuuljate kasutatavast keelest.“

Õigus viipekeeletõlkele	Riiklikud seadused tagavad juurdepääsu professionaalsetele viipekeeletõlkidele avalikes teenustes.	+			Õigus kasutada enda valitud suhtlussüsteemis kommunikatsioonivahendaja teenuseid tuleneb Horvaatia viipekeele ja teiste kurtide ning pimekurtide inimeste suhtlussüsteemide seadusest, isikliku abistamise seadusest ning õppeassistentide ja professionaalsete kommunikatsioonivahendajate määrusest.
Juurdepääs haridusele	Kurtidel õppijatel on kõigil haridustasemetel juurdepääs viipekeelele ja/või tõlkidele.		+		Õppeassistentide ja professionaalsete kommunikatsioonivahendajate määrus sätestab kurtide, vaegkuuljate ja pimekurtide õpilaste õiguse professionaalse kommunikatsioonivahendaja teenusele kogu kohustusliku hariduse jooksul ehk põhi- ja keskhariduses. Kõrghariduses reguleerib seda õigust isikliku abistamise seadus. Praktikas tähendab see, et põhi- või keskkooliõpilasele määratakse tavaliselt kindel tõlk, kes saadab teda järjepidevalt, samas kui kurt üliõpilane peab esitama tõlgi saamiseks taotluse tõlke pakkuvale organisatsioonile. Taotlus võidakse tagasi lükata, kui sobival ajal ei ole tõlki saadaval. Üliõpilastele ei määrata tingimata püsivat tõlki, vaid teenust osutab parasjagu kättesaadav tõlk. Tõlkidest on üldiselt puudus, eriti haridusvaldkonnas. Hariduses töötavatele tõlkidele puudub süsteemne ja standardiseeritud väljaõpe, samuti täienduskoolituse ja mentorluse süsteem. Seetõttu töötavad selles valdkonnas väga erineva pädevuse ja professionaalse taustaga inimesed. Kehvad töötingimused põhjustavad ka tõlkide suurt tööjõu voolavust.
Juurdepääs tervishoiule	Tõlketeenused on tervishoius kättesaadavad diskrimineerimiseta ja viivitusteta.		+		Kuigi Horvaatia viipekeele seadus ja isikliku abistamise seadus sätestavad õiguse tõlketeenustele tervishoius, ei ole need tõlkide puuduse tõttu praktikas alati kättesaadavad ning kasutaja taotlus võidakse seetõttu tagasi lükata. Ka teenuste kvaliteet tekitab küsimusi, sest tõlkide pädevust on keeruline hinnata süsteemse ja standardiseeritud väljaõppe, täienduskoolituse ning mentorluse puudumise tõttu.
Tõlkide koolitusstandardid	Tõlkide koolitusprogrammid on formaliseeritud, struktureeritud ja pädevuspõhised.			+	Praegu pakutavad programmid kuuluvad mitteformaalse hariduse tasandile ning puudub riiklikult struktureeritud ja standardiseeritud õppekava. Praktikas esineb suuri erinevusi programmide rakendamises, sealhulgas nende toimumise sageduses, õppevormis (kontaktõpe, veebiõpe või hübriidõpe) ning koolitajate pädevuses.

Sertifitseerimine ja akrediteerimine	Tõlgid sertifitseeritakse või akrediteeritakse tunnustatud riiklike süsteemide kaudu.			+	Programmi lõpetamisel väljastatakse mitteformaalse hariduse tunnistus programmi läbi viinud organisatsiooni poolt, eeldusel et organisatsioon on saanud selleks Horvaatia töö-, pensionisüsteemi ja sotsiaalpoliitika ministeeriumi heakskiidu.
Kutse-eetika	Olemas on riiklikud eetikakoodeksid, mida rakendatakse tõlkide kutsetegevuses.			+	Igal tõlketeenuseid pakkuval organisatsioonil on oma eetikakoodeks, mistõttu erinevad eetilised standardid organisatsiooniti märkimisväärselt. Ühtne riiklik eetikakoodeks puudub.
Kvaliteedi tagamise mehhanismid	Olemas on süsteemid tõlketeenuse kvaliteedi jälgimiseks ja kaebuste lahendamiseks.			+	Riiklikul tasandil puuduvad süsteemid tõlke kvaliteedi jälgimiseks ja kaebuste lah tagamise ja kaebuste lahendamise vastavalt oma võimalustele, mistõttu erineva lähenemisviisid organisatsiooniti märkimisväärselt.
Tõlkide kättesaadavus	Koolitatud tõlke on piisavalt, et katta riiklik nõudlus.		+		Horvaatias töötab tõlke paljudes organisatsioonides, kuid kõik seisavad silmitsi sama probleemiga: tõlke on liiga vähe ning kasutajate kõiki vajadusi ei ole võimalik katta. Olukord on kõige kriitilisem väiksemates linnades ja maapiirkondades.
Ligipääsetavus ja taskukohasus	Tõlketeenused on geograafiliselt ja rahaliselt ligipääsetavad.		+		Tõlkide puudus mõjutab kogu Horvaatiat, kuid on kõige teravam väiksemates ko ametlik taotlus, mille järel hinnatakse kasutaja funktsionaalset võimekust ning m Kurdile kasutajale määratav maksimum on 40 tundi kuus. Kui kõik 40 tundi on k lisateenuse eest ise tasuma. Sõltuvalt sissetulekust võib teenus olla tasuta või pe
Kurtide kogukonna kaasamine	Kurtide organisatsioonid on kaasatud poliitikakujunda misse ja tõlkide koolitamisse.		+		Kurtide organisatsioonid teevad koostööd avaliku sektori poliitikakujundajate ja otsustajatega ning nende esindajad osalevad poliitikate väljatöötamises ja konsultatsioonides. Praktikas jäetakse aga kurtide kogukonna tegelikud vajadused ja ettepanekud sageli arvestamata.
Digi- ja kaugtõlge	Poliitikad ja koolitus käsitlevad kaug- ja digitaaltõlget ning sellega seotud eetikat.			+	Olemasolevates koolitusprogrammides ega õigusraamistikus ei käsitleta kaug- või digitaaltõlget ega digikeskkonnas töötamisega seotud eetilisi küsimusi. Kuigi see ei ole otseselt sama teema, on tähelepanuväärne ka tõlkide väga piiratud esindatus meedias: tõlgid on kättesaadavad üksnes riiklikus televisioonis ning ainult valitud saadete ja peamise uudistesaate puhul. Subtiitreid kasutatakse televisioonis ja muus meediasisus üha rohkem, kuid neid ei saa pidada iseseisvaks terviklahenduseks, sest

					kuulmispuudega inimesed kasutavad erinevaid suhtlusviise.
Vastavus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile (UNCRPD)	Riiklikud seadused ja praktikad kajastavad UNCRPD artikleid 2, 9, 21, 24 ja 30.		+		Horvaatia Vabariik on puuetega inimeste õiguste konventsiooni allkirjastanud ja ratifitseerinud. Seetõttu on konventsioon saanud Horvaatia õigussüsteemi osaks ning kohustab riiki viima oma õigusaktid ja praktika vastavusse konventsiooni sätetega. Tegelikus rakendamises esineb siiski märkimisväärseid puudujääke.

7.3. Süstemaatiline aruanne Horvaatia viipekeeletõlkide koolitusprogrammide kohta

7.3.1. Sissejuhatus ja kontekst

Horvaatial on pikaajaline traditsioon kurtidele ja pimekurtidele inimestele kommunikatsioonivahendusteenuste pakkumisel. Vaatamata sellele traditsioonile toimis teenus aastaid ilma piisava õigusliku raamistikuta. Ametlik regulatsioon on suhteliselt hiljutine, kuid praeguseks piisavalt välja kujunenud, et olla tugevaks aluseks kutseala edasisele arengule. Asjakohastest õigusaktidest tõusevad esile kaks peamist dokumenti: *Horvaatia viipekeele ja teiste Horvaatia Vabariigi kurtide ja pimekurtide inimeste kasutatavate suhtlussüsteemide seadus* (82/15), millega tunnustati 2015. aastal Horvaatia viipekeelt ametlikult kurtide ja pimekurtide kogukonna emakeelena, ning *isikliku abistamise seadus* (71/23, 154/25, 157/25), mis reguleerib praegu kommunikatsioonivahendusteenuste osutamist. Samuti on kommunikatsioonivahendajana töötamiseks vajalike pädevuste omandamise haridustee alles kujunemisjärgus ja jätkuvalt arenemas. Selles kontekstis osaleb Horvaatia partnerina projektis „*SignUnity – Inter-Continental Collaboration in Sign Language Interpreter VET Education*“, mille peamine eesmärk on parandada viipekeeletõlke teenuseid Euroopas ja Sahara-taguses Aafrikas.

Üks projekti esimesi ja olulisemaid ülesandeid on olemasolevate viipekeeletõlkide koolitusprogrammide kaardistamine igas partnerriigis. Kaardistamine hõlmab kolme Euroopa riiki (Horvaatia, Saksamaa ja Eesti) ning kolme Aafrika riiki (Ghana, Keenia ja Etioopia). Selle eesmärk on välja selgitada olemasolevad haridusmudelid viipekeeletõlgina töötamiseks

vajalike pädevuste arendamiseks, analüüsida nende tugevusi ja nõrkusi ning tuvastada pädevuslüngad, mis mõjutavad tõlketeenuste kvaliteeti ja kättesaadavust kurtidele ja vaegkuuljatele.

Kaardistamisele järgneb teine uuring, mis viiakse läbi poolstruktureeritud intervjuude ja küsitluste abil ning mille käigus kogutakse nii viipekeeletõlkide (professionaalsete kommunikatsioonivahendajate) kui ka neid teenuseid igapäevaelus kasutavate kurtide ja vaegkuuljate kogemusi ning arvamusi. Uuringu eesmärk on käsitleda mõlemat vaatenurka: teenuseosutajate ehk tõlkide ning teenusekasutajate ehk kurtide ja vaegkuuljate perspektiivi. Nii püütakse mõista, kuidas kumbki rühm tajub viipekeeletõlgi kutseala ja tõlketeenuste üldist olukorda oma riigis. Mõlema andmekogumismeetodi, nii poolstruktureeritud intervjuude kui ka küsimustike eesmärk on hinnata osalejate rahulolu praeguse olukorraga, tuua esile vajadused, mis on rahuldatud vaid osaliselt või üldse mitte, selgitada välja teenuste praegust kvaliteeti ja kättesaadavust mõjutavad tegurid ning määratleda, milliseid muudatusi on vaja ja kuidas neid tuleks rakendada. Need kaks uuringut – olemasolevate tõlkide koolitusprogrammide kaardistamine ning teenuste kvaliteedi ja kättesaadavusega seotud hoiakute hindamine – moodustavad koos tervikliku võrdleva analüüsi iga partnerriigi hetkeolukorrast, pöörates erilist tähelepanu Euroopa ja Sahara-taguse Aafrika kontekstide võrdlemisele.

Olemasolevate koolitusprogrammide kaardistamine on äärmiselt oluline, et tuvastada tegurid, mis mõjutavad viipekeeletõlkide töö kvaliteeti, ning määratleda pädevused, mis on professionaalse ja kvaliteetse tõlketegevuse jaoks hädavajalikud. Olemasolevate programmide õppekavade analüüsimine on vajalik samm, et mõista mitte ainult seda, kus esinevad puudujäägid, vaid ka seda, millised aspektid toimivad juba rahuldaval tasemel.

Nagu eespool märgitud, osales Horvaatia selles uuringus, analüüsides kommunikatsioonivahendaja rollis töötamiseks vajalike pädevuste arendamisele suunatud koolitusprogrammide hetkeseisu. Analüüs viidi läbi vastavalt analüütilise uuringu jaoks ette nähtud metoodilisele raamistikule (*lisa 1a*). Analüüsi tulemused on struktureeritud järgmiste valdkondade kaupa:

- metoodika (uurimismeetodite valik ja rakendamine)
- programmi sisu ja ülesehitus

- õpiväljundid ja programmi läbimisel omandatavad pädevused
- õpetamis- ja õppimismeetodid
- õpiväljundite hindamise meetodid
- programmide kättesaadavus riiklikul tasandil
- soovitused VET-õppekava arendamiseks eespool nimetatud projekti raames.

Järgnevates alapeatükkides antakse kõigist neist valdkondadest üksikasjalik ülevaade.

7.3.2. Metoodika

Horvaatias kommunikatsioonivahendajana (viipekeeletõlgina) töötamiseks vajalike pädevuste omandamise koolitusprogrammide kaardistamisel kasutati spetsiaalselt selle uuringu jaoks välja töötatud standardiseeritud metoodilist raamistikku, millele viidatakse projekti „SignUnity“ dokumentatsioonis kui *lisale 1a*. Täidetud lisa on esitatud **tabelis 26**. Sama raamistikku kasutatakse järjepidevalt kõigi projektipartnerite puhul, tagades, et projekti tasandil kogutakse ja analüüsitakse koolitusprogrammide kohta samu andmeid. Raamistik võimaldab süstemaatiliselt analüüsida programmi sisu ja ülesehituse erinevaid aspekte ning pädevusi, mis on olulised nii viipekeeletõlkide koolitamisel kui ka nende kutsetegevuses. Raamistiku kohaselt analüüsitakse järgmisi valdkondi: õppekava sisu ja ülesehitus, õpiväljundid ja omandatavad pädevused, õpetamis- ja õppimismetoodika, hindamine ja kvaliteedi tagamine, sertifitseerimisraamistik, programmi kättesaadavus ning vastavus asjakohastele õiguslikele, regulatiivsetele ja poliitikaraamistikele.

Kaardistamisel kasutati mitut uurimisviisi. Paralleelselt läbiviidava uuringu raames, milles käsitletakse teenuse kvaliteeti nii kasutajate kui ka tõlkide vaatenurgast, vesteldi inimestega, kes praegu oma organisatsioonides vastavat programmi läbi viivad. Lisaks kasutati avalikult kättesaadavaid veebiallikaid, et tuvastada teisi võimalikke olemasolevaid programme ning saada ülevaade nende läbiviimise viisidest, võimaldades seeläbi võrdlevat analüüsi.

Kaardistamisanalüüsi kaasatavate programmide valikul rakendati järgmisi kriteeriume:

- programm pidi olema selgelt seotud kommunikatsioonivahendaja (viipekeeletõlgi) rolliga

- programmi kohta pidi olema piisavalt teavet, et võimaldada vähemalt põhitasemel kaardistamist standardiseeritud raamistikus esitatud võrdlusvaldkondade alusel (**tabel 26**)
- lõplik valim pidi vastavalt projekti T2.2 nõuetele hõlmama vähemalt kolme programmi ning katma vähemalt kolme erinevat haridussüsteemi.

Nende kriteeriumide ja standardiseeritud analüüsiraamistiku põhjal tehti kindlaks, et Horvaatias ei ole praegu ei keskhariduse ega kõrghariduse tasemel ühtegi formaalset programmi, mille eesmärk oleks arendada viipekeeletõlgina töötamiseks vajalikke pädevusi[10]. Samuti ei leitud uuringu läbiviimise ajal avalikult kättesaadavat teavet, mis viitaks mõne asjakohase formaalharidusprogrammi olemasolule selles valdkonnas.

Ainus programm, mille puhul oli võimalik rakendada määratletud kriteeriume ja viia läbi analüüs standardiseeritud raamistiku alusel, on **„Mitteformaalse hariduse programm – isikliku abistamise teenuste osutamine / kommunikatsioonivahendaja“** (*Non-formal Education Programme – Provision of Personal Assistance Services / Communication Mediator*). Praegu toimub see programm üksnes täiskasvanute mitteformaalse hariduse raames. Iga organisatsioon, kes soovib programmi läbi viia, peab saama selleks Horvaatia töö-, pensionisüsteemi, perekonna- ja sotsiaalpoliitika ministeeriumi heakskiidu. See nõue annab programmile teatava institutsionaalse tunnustuse ning on programmi läbiviimise kohustuslik eeltingimus. Uuringu läbiviimise ajal tuvastati neli identset programmi, mida pakkusid neli erinevat organisatsiooni[11]

Tuleb märkida, et ka varem on kahtlemata korraldatud viipekeeletõlkidele mõeldud muid koolitus- ja/või täiendõppeprogramme. Nende kohta ei leitud aga piisavalt teavet, mis võimaldaks neid käesoleva metoodika alusel analüüsida, mistõttu neid sellesse kaardistusse ei kaasatud.

[10] At both secondary and higher education level, courses in Croatian Sign Language do exist; however, these focus on developing basic communicative competence in the language rather than on building the professional competencies required for sign language interpreting.

[11] Information on all four programmes is available in the Skills and Programmes Catalogue of the Croatian Employment Service at the following link: https://vauceri.hzz.hr/kataloq-programa/?keyword=komunikacijski+posrednik

Juba iseenesest osutab selle analüüsi tulemus märkimisväärsele struktuursele puudujäägile Horvaatia viipekeeletõlkide haridus- ja koolitussüsteemis. Samal ajal loob see lähtekoha valdkonna praeguse olukorra mõistmiseks ning selle edasise arengusuuna määratlemiseks.

7.3.3. Ülevaade kaardistatud programmist

Eeltoodud tulemusi arvesse võttes analüüsitakse käesolevas dokumendis ainsat olemasolevat koolitusprogrammi, mis vastab varem määratletud kriteeriumidele: **„Mitteformaalse hariduse programm: isikliku abistamise teenuste osutamine / kommunikatsioonivahendaja“**. Programmi kokkuvõte on esitatud **tabelis 27**. Programmi viivad läbi organisatsioonid, kes on saanud Horvaatia Vabariigi töö-, pensionisüsteemi, perekonna- ja sotsiaalpoliitika ministeeriumilt ametliku loa täiskasvanuhariduse pakkumiseks, ning programm toimub üksnes mitteformaalse hariduse raames. Sisu poolest keskendub programm eelkõige kommunikatsioonivahenduse põhioskuste arendamisele, kuulmispuudega ja pimekurtide inimeste õiguste mõistmisele ning eetiliste põhimõtete rakendamisele kommunikatsioonitoe pakkumisel. Programm ühendab teoreetilise ja praktilise õppe ning seda on võimalik läbi viia hübriidõppena.

Teadaolevalt pakuvad seda programmi Horvaatias praegu neli organisatsiooni ning suurem osa kättesaadavast teabest on leitav Horvaatia Tööturuameti veebilehelt. Programmi enda kohta on avalikult kättesaadavat teavet suhteliselt vähe ning käesoleva uuringu jaoks koguti täiendavat informatsiooni vestluste kaudu ühe programmi läbiviiva organisatsiooniga.

Kättesaadavate allikate analüüs võimaldab osaliselt kindlaks teha programmi sisu ja ülesehituse ning selles määratletud pädevused ja õpiväljundid. Samas ei ole avalikult kättesaadav üksikasjalik ülevaade õppesisu jaotusest, kasutatavatest õpetamismeetoditest ega hindamisprotseduuridest. Kuna neid elemente ei määratleta programmi tasandil ühtselt, vaid iga programmi läbiviiv organisatsioon kujundab need iseseisvalt ning esitab pädevale ministeeriumile heakskiitmiseks, võib nende ülesehitus organisatsiooniti märkimisväärselt erineda. See omakorda viitab võimalikule ebaühtlusele programmi rakendamises.

Tabel 27: Põhiteave mitteformaalse hariduse programmi „Isikliku abistamise teenuste osutamine / kommunikatsioonivahendaja“ kohta

Programmi nimetus	Programmi tüüp	Haridustase	Programmi kestus	Õppevorm	Sihtrühm
Mitteformaalse hariduse programm – isikliku abistamise teenuste osutamine / kommunikatsio onivahendaja	Täiskasvanuhar iduse programm	Mitteformaalne haridus	150 tundi	Hübriidõpe	Isikud, kes soovivad töötada kurtide ja programmi vastuvõtu eeltingimustele

7.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid

Analüüsitav õppekava koosneb kolmest temaatilisest üksusest, millest igaühel on määratletud õpiväljundid, mis kirjeldavad teadmisi ja oskusi, mida osalejatelt eeldatakse õppe käigus omandavat.

Esimene temaatiline üksus „Kuulmispuudega ja/või pimekurtide isikute õigused, suhtlusvahendaja eetilised põhimõtted ja dokumentatsiooni pidamine“ tutvustab osalejatele suhtlusvahendaja rolli õiguslikke, eetilisi ja administratiivseid aspekte. Õpiväljundid hõlmavad kurtide, vaegkuuljate ja pimekurtide isikute õiguste ja kohustuste mõistmist; professionaalsete suhtlusvahendajate tööd reguleerivate eetiliste põhimõtete ning haridusvaldkonnas kehtivate eetiliste põhimõtete selgitamist; õppetundideks valmistumise protsessi kirjeldamist; dokumentatsiooni liikide tuvastamist ning nõuetekohase dokumenteerimise meetodite ja olulisuse selgitamist.

Teine temaatiline üksus „Kuulmispuudega ja/või pimekurtide isikutega suhtlemise alused“ keskendub suhtlustoe pakkumiseks vajalike põhiliste suhtlemisoskuste arendamisele. Õpiväljundid hõlmavad sobiva suhtlussüsteemi kaudu toe pakkumise olulisuse selgitamist; pimekurtidele mõeldud erinevate suhtlustoe vormide demonstreerimist; tõlkimise, translitereerimise, huultelt lugemise ja märkmete tegemise tehnikate ning strateegiate demonstreerimist; samuti mõistete täiendava selgitamise tehnikate kirjeldamist. Osalejatelt oodatakse ka peamiste abitehnoloogiate ning augmentatiivse ja alternatiivse

kommunikatsiooni vahendite liikide tundmist ning muude tugivormide pakkumise põhitehnikate demonstreerimist.

Kolmas temaatiline üksus „Pimekurtide isikute saatmise alused“ keskendub praktiliste oskuste arendamisele, mida on vaja pimekurtide isikute saatmiseks ja toetamiseks erinevates olukordades. Selle üksuse õpiväljundiks on erinevate pimekurtide isikute saatmise tehnikate demonstreerimine.

Juba esimese temaatilise üksuse pealkiri ja sisu näitavad selgelt, et see osa on suunatud eelkõige professionaalse suhtlusvahendaja tööle haridussüsteemis, täpsemalt kurtidele, vaegkuuljatele ja/või pimekurtidele õpilastele suhtlustoe pakkumisele. See ilmneb eriti selgelt õpiväljundites, milles viidatakse otseselt õppetundideks valmistumisele ja pedagoogilise dokumentatsiooni pidamisele. Dokumenteerimist käsitletakse üksnes koolikeskkonna kontekstis, arvestamata suhtlusvahendajate töö eripäraga väljaspool haridussüsteemi. Õppekavas ei käsitleta suhtlusvahendaja rolli laiemat eetilist raamistikku ega täiskasvanud kasutajatega töötamise eripärasid. Täiskasvanute puhul toimub suhtlusvahendus väga erinevates eluvaldkondades, sealhulgas tervishoius, sotsiaaltöös, õigussüsteemis ja avalikes teenustes, mistõttu haridusvaldkond on vaid üks paljudest võimalikest tegevusvaldkondadest.

Kuna õppekava on suunatud hariduskontekstile, oleks põhjendatud eeldada, et selles käsitletakse kurtide, vaegkuuljate ja pimekurtide õpilaste biopsühhosotsiaalseid eripärasid kui alusteadmisi, mis on vajalikud kasutajate võimete ja vajaduste mõistmiseks. Neid teemasid õpiväljundites siiski ei kajastata. Laiemalt ei käsitleta õppekavas kuulmispuuet kui sellist ega selle mõju kõne ja keele arengule, suhtlemisele või sotsialiseerumisele. Samuti ei ole märgitud, et osalejatele käsitletaks pimekurtust kui eraldiseisvat ja samaaegselt nii kuulmist kui ka nägemist mõjutavat liitpuuet koos kõigi sellest tulenevate eripäradega.

Kuigi õppekava sisaldab pimekurtide isikute saatmist käsitlevat üksust, puudub selles keskkonna kirjeldamise käsitlus, mis on pimekurtide inimeste toetamisel sama oluline. Samuti ei käsitleta selle sihtrühmaga kasutatavaid suhtlusviise, mis erinevad märkimisväärselt üksnes kuulmispuudega inimestega kasutatavatest suhtlusviisidest. Kuigi suhtlusvahendus on oma olemuselt keeleline ja tõlkimisega seotud tegevus, ei käsitleta õppekavas peale mitmete tehnikate loetlemise viipekeelt iseseisva keelesüsteemina ega eri modaalsusega keelte vahelist

tõlkimist. See kujutab endast kogu õppekava üht olulisemat sisulist puudujääki. Lisaks ei viidata ei õppekava sisus ega õpiväljundites kurtide kultuurile.

Eespool toodud näited kajastavad vaid mõningaid õppekavas tuvastatud peamisi puudujääke. Need kitsaskohad ilmnesid eelkõige vestlustes koolituse pakkujaga ning õppekava läbinud tõlkide intervjuude ja küsitluste vastuste põhjal.

7.3.5. Programmi ülesehitus ja õpetamismeetodid

Programmil on osaliselt määratletud struktuur. Programmi kogumaht on 150 tundi, mis jaguneb kolme temaatilise üksuse vahel. Esimesele üksusele on ette nähtud 10 tundi (6 tundi loenguid, 2 tundi praktilist tööd ja 2 tundi iseseisvat õppimist). Teise üksuse maht on 72 tundi (4 tundi loenguid, 20 tundi praktilist tööd ja 48 tundi iseseisvat õppimist). Kolmanda üksuse maht on 68 tundi (2 tundi loenguid, 10 tundi praktilist tööd ja 56 tundi iseseisvat õppimist). Selline jaotus näitab, et programm tugineb valdavalt iseseisvale õppimisele, mis moodustab üle kahe kolmandiku programmi kogumahust, samas kui loengute osakaal on suhteliselt väike ning praktilise töö maht jääb nende vahele. Programmi on võimalik läbida ka hübriidõppena, kombineerides kontakt- ja veebiõpet. Samas ei ole ette nähtud kindlat õppetempot ega programmi läbimise ajavahemikku. Iga koolituse pakkuja määrab 150 tunni ajakava iseseisvalt. Praktikas tähendab see, et programmi kestus sõltub täielikult konkreetsest koolituse pakkujast, mistõttu võib õppe intensiivsus ja tempo organisatsiooniti märkimisväärselt erineda.

Programmi ülesehitus näitab, et õppimine toimub kolmes põhivormis: teoreetiline õpe, praktiline töö ja iseseisev õppimine. Ühegi nimetatud osa puhul ei ole aga õpetamismeetodeid täpselt määratletud ega ette kirjutatud. Iga organisatsioon, kes taotleb programmi läbiviimiseks luba, peab iseseisvalt kirjeldama kavandatavaid õpetamismeetodeid, kuid need kirjeldused ei ole avalikult kättesaadavad. Seetõttu ei ole võimalik hinnata, kuidas õpetamismeetodid on kavandatud ega kuidas neid praktikas rakendatakse. Samuti puudub selge teave selle kohta, kuidas osalejate praktiline töö on korraldatud. Kuigi iseseisev õppimine moodustab programmi mahust suurima osa, ei ole täpselt määratletud, mida see töö endast kujutab ega kuidas seda jälgitakse või hinnatakse.

Kuna õpetamismeetodid ei ole programmi tasandil ühtselt ette kirjutatud, võib programmi läbiviimine koolituse pakkujate vahel märkimisväärselt erineda. See võib veelgi süvendada juba tuvastatud ebaühtlust koolituse kvaliteedis riiklikul tasandil.

7.3.6. Arendatavad pädevused

4 peatükis kirjeldati ja analüüsiti üksikute temaatiliste üksuste õpiväljundeid. Käesolevas peatükis vaadeldakse neid koos pädevustega, mille osalejad peaksid programmi lõpetamisel olema omandanud. Pädevused on programmi dokumentatsioonis ametlikult määratletud ja loetletud. Need hõlmavad järgmist:

- Horvaatia viipekeele valdamine
- oskus tagada teabe asjakohane edastamine vastavalt konkreetsetele suhtlustingimustele
- kohanemine õpilase (isiku) suhtluseelistuste ja -oskustega
- teadmised kurtide kultuuri põhijoontest
- professionaalse kommunikatsioonivahenduse peamiste eetiliste põhimõtete rakendamine
- teadmised pimekurdi õpilase (isiku) saatmise ja juhendamise põhialustest.

Määratletud pädevuste ja üksikute temaatiliste üksuste õpiväljundite võrdlemisel ilmneb teatav ebakõla lõppeesmärkidena sõnastatud pädevuste ning õpiväljundite kaudu konkretiseeritud sisu vahel (**tabel 28**).

Kõige selgemalt arendatud pädevus on pimekurtide inimeste saatmise ja juhendamise põhialuste tundmine, mida toetavad otseselt ja järjepidevalt kolmanda temaatilise üksuse õpiväljundid.

Praegu kättesaadava teabe põhjal programmi sisu ja õpiväljundite kohta ei ole näha, et Horvaatia viipekeelt käsitletaks iseseisva keelesüsteemina ehk kõnekeelest erineva modaalsusega keelena, mis on kõnekeelest sõltumatu ja millel on oma spetsiifilised keelereeglid. Kuigi Horvaatia viipekeele valdamine on nimetatud ühe peamise pädevusena, mille osalejad peaksid programmi lõpetamisel omandama, eeldab keele valdamine kõrget keeleoskuse taset ning mitmesuguseid teadmisi ja oskusi, mis peaksid olema õpiväljundites ja

programmi sisus selgelt lahti kirjutatud. Praegused õpiväljundid ja kättesaadav programmi sisu ei kajasta seda pädevust aga piisavalt.

Keelepädevuse kõrval on sama oluline tõlkepädevus ehk teadmised erineva modaalsusega keelte vahel tõlkimise tehnikatest, kuid ka see ei ilmne programmi kättesaadavast kirjeldusest. Sama kehtib kurtide kultuuri tundmisega seotud pädevuse kohta, mida vähemalt avalikult kättesaadava teabe põhjal ei arendata ühegi temaatilise üksuse ega õpiväljundi kaudu. Professionaalse kommunikatsioonivahenduse peamiste eetiliste põhimõtete rakendamise pädevust käsitletakse üksnes hariduskeskkonna kontekstis, laiendamata seda teistele kutsealastele olukordadele. Pädevused, mis puudutavad teabe asjakohase edastamise tagamist vastavalt suhtlustingimustele ning kasutajate suhtluseelistuste ja -oskustega kohanemist, on osaliselt kaetud, kuid ka neid oleks võimalik arendada põhjalikumalt ja süsteemsemalt.

Standardiseeritud analüüsiraamistikus hinnatakse muu hulgas veebipõhise tõlke ning spetsialiseeritud tõlkevaldkondadega seotud õpiväljundite ja pädevuste olemasolu. Analüüsitud programmis ei tuvastatud kumbagi. See viitab sellele, et praegusel kujul ei valmista programm osalejaid ette kõigiks tööolukordadeks ja töövormideks, millega kommunikatsioonivahendajad tegelikus kutsetegevuses kokku puutuvad. Seda kinnitavad ka tõlkide seas läbi viidud uuringu tulemused.

Lõpetuseks tuleb rõhutada, et avalikult on kättesaadavad üksnes temaatiliste üksuste nimetused ja nendega seotud õpiväljundid. Üksikute üksuste üksikasjalikumat sisu ei ole avaldatud. Iga organisatsioon, kes taotleb programmi läbiviimise õigust, peab õppesisu iseseisvalt välja töötama ja esitama selle pädevale ministeeriumile heakskiitmiseks. Seetõttu ei saa välistada, et mõned koolituse pakkujad käsitlevad enda väljatöötatud õppesisus ka valdkondi, mis avalikult kättesaadavas teabes ei kajastu.

Tabel 28. Õpiväljundite ja programmis oodatavate pädevuste võrdlus

Eeldatav pädevus	Programmiga seotud õpiväljundid	Vastavuse hinnang	Märkus
Horvaatia viipekeele valdamine	Puudub otseselt määratletud õpiväljund, mis arendaks Horvaatia	Madal vastavus	Pädevus on küll määratletud, kuid seda ei ole selgelt rakendatud õpiväljundite ega eraldi temaatilise üksuse kaudu.

	viipekeele keelepädevust; õpiväljundid keskenduvad suhtlusstrateegiate demonstreerimisele.		
Oskus tagada teabe asjakohane edastamine vastavalt konkreetsetele suhtlustingimustele	Tõlkimise, translitereerimise, huultelt lugemise ja märkmete tegemise tehnikate demonstreerimine.	Osaliselt vastav	Õpiväljundid toetavad põhiliste suhtlusstrateegiate omandamist, kuid ei hõlma laiemaid tõlkeprotsesse.
Kohanemine õpilase (isiku) suhtluseelistuste ja -oskustega	Sobiva suhtlussüsteemi kaudu toe pakkumise olulisuse selgitamine; erinevate kommunikatsioonitoe vormide demonstreerimine.	Hea vastavus	Õpiväljundid toetavad selle pädevuse arendamist suhteliselt selgelt.
Teadmised kurtide kultuuri põhijoontest	Puudub otseselt määratletud õpiväljund, mis käsitleks kurtide kultuuri ja kogukonda.	Low alignment	Pädevus on loetletud, kuid selle arendamine programmi sisu kaudu ei ole selgelt nähtav.
Professionaalse kommunikatsiooniva henduse peamiste eetiliste põhimõtete rakendamine	Professionaalsete kommunikatsioonivahend ajate eetiliste põhimõtete ning haridusvaldkonna eetiliste põhimõtete selgitamine.	Osaliselt vastav	Õpiväljundid käsitlevad peamiselt eetilisi põhimõtteid hariduskontekstis ning professionaalsete kommunikatsioonivahendajate tööd koolides. Praktikas hõlmab kommunikatsioonivahendus aga ka tööd täiskasvanud kasutajatega erinevates ühiskondlikes kontekstides, näiteks tervishoiuasutustes, avalikes teenustes ja igapäevaolukordades. Nende valdkondade eetilisi aspekte ei ole õpiväljundites selgelt käsitletud.
Teadmised pimekurdi õpilase (isiku) saatmise ja juhendamise põhialustest	Pimekurtide inimeste saatmise ja juhendamise erinevate tehnikate demonstreerimine.	Kõrge vastavus	Pädevus on selgelt seotud vastava temaatilise üksuse ja selle õpiväljundiga.

7.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus

Programm on ametlikult kättesaadav kogu Horvaatia Vabariigi territooriumil selles mõttes, et iga ettenähtud nõuetele vastav organisatsioon võib taotleda programmi läbiviimiseks luba ja saada seeläbi koolituse pakkujaks. Nagu eespool märgitud, on praegu registreeritud neli programmi pakkuvat organisatsiooni ning olemasolevate andmete kohaselt asuvad kõik neli Zagrebis. See tähendab, et vahetu ligipääs programmile on suuresti koondunud pealinna. Geograafilist piirangut aitab mõnevõrra leevendada hübriidõppe võimalus, mis võimaldab väiksemates ja kaugemates piirkondades elavatel osalejatel koolitusel osaleda ilma vajaduseta ümber kolida või iga päev kohale sõita. Hübriidõppe võimaldamine sõltub siiski iga koolituspakkuja otsusest ega ole seetõttu kõigil juhtudel ühtselt tagatud.

Programmi vastuvõtmiseks peavad kandidaadid olema täisealised ja terviseseisundilt sobivad ning neil peab olema Horvaatia kvalifikatsiooniraamistiku (CQF) tasemele 4.1 või 4.2 vastav kvalifikatsioon. Kolmas nõue, milleks on Horvaatia viipekeele algteadmiste tõendamine asjakohase tunnistusega, on praktikas osutunud problemaatiliseks ning vajab eraldi tähelepanu. Nimelt eeldab see nõue varasemat osalemist viipekeelekursusel. Horvaatias pakutavad viipekeelekursused ei ole aga omavahel reguleeritud ega standardiseeritud ning erinevad märkimisväärselt nii kestuse, sisu kui ka õpetamismeetodite poolest. Seetõttu alustavad osalejad programmi väga erineva taseme ja mahuga kursustel saadud tunnistustega, mis võib kaasa tuua märkimisväärseid erinevusi nende esialgses keelepädevuses.

Vestluses ühe koolituspakkujaga toodi esile, et Horvaatias puudub praegu Horvaatia viipekeele formaalharidus ning kogu olemasolev õppepakkumine põhineb mitteformaalsetel kursustel. Sama koolituspakkuja märkis, et programmi vastuvõtmisel ei hinnata ametlikult kandidaatide tegelikku viipekeeleoskust ning piisavaks tõendiks loetakse kursusel osalemise tunnistust. Selline praktika suurendab veelgi eespool kirjeldatud erinevusi osalejate varasemates teadmistes ning osutab selgelt vajadusele parandada sellele koolitusele juurdepääsu ja vastuvõtutingimuste korraldust.

7.3.8. Võrdlevad tähelepanekud

Kuna Horvaatia kaardistamisprotsessi käigus tuvastati ainult üks programm, mille kaudu on võimalik omandada kommunikatsioonivahendajana töötamiseks vajalikud pädevused, ei ole

Horvaatia kontekstis võimalik läbi viia võrdlevat analüüsi samal viisil nagu teistes partnerriikides, kus on olemas mitu erinevat institutsionaalset õppeprogrammi. See asjaolu on juba iseenesest oluline võrdlev tulemus, mis peegeldab viipekeeletõlkide haridussüsteemi praegust arengutaset Horvaatias.

Kui näiteks Saksamaal on mitu formaalharidusse kuuluvat viipekeeletõlke õppekava nii bakalaureuse kui ka magistriõppe tasemel, siis Horvaatias on praegu ainult üks vastav programm ning seegi toimub mitteformaalse hariduse raames. Programm ise on suhteliselt uus ning loodi seoses isikliku abistaja teenuse seadusega (71/23, 154/25, 157/25), mis jõustus alles hiljuti ja mille raames programmi praegu ellu viiakse.

Kõigis partnerriikides viipekeeletõlgina töötamiseks vajalikke pädevusi arendavate koolitusprogrammide kaardistamiseks töötati välja spetsiaalne standardiseeritud raamistik (*lisa 1a*). See võimaldab metoodiliselt ühtset ja süstemaatilist analüüsi nii programmide sisuliste kui ka muude oluliste elementide kohta ning loob aluse ka rahvusvaheliseks võrdlevaks analüüsiks. Kogutud andmete ülevaade näitab, et mõne partnerriigi, näiteks Saksamaa, programmid sisaldavad oma struktuuris eraldiseisva sisulise komponendina kutse eetikat, samuti põhjalikult välja töötatud mentorluse või erialase praktika elemente ning ettevalmistust töötamiseks spetsialiseeritud valdkondades, näiteks tervishoius ja õigussüsteemis. Avalikult kättesaadava teabe põhjal ei sisalda ega arenda Horvaatias analüüsitud programm neid elemente samal määral. Samuti on ilmne, et Saksamaa programmides käsitletakse neid valdkondi märkimisväärselt suurema õppemahu raames.

Samas tuleb Saksamaa või teiste hästi arenenud süsteemidega võrdlemisel arvestada ühe olulise asjaoluga: Horvaatia on selles arenguprotsessis alles algusjärgus. Analüüsitud programm on suhteliselt uus ning partnerriikide kogemused näitavad, et ka tänapäeval eeskujuks olevad väljakujunenud süsteemid on kunagi läbinud sarnaseid varaseid arenguetappe. Seetõttu ei anna käesolevast kaardistamisest tulenevad võrdlevad tähelepanekud üksnes ülevaadet praegustest erinevustest, vaid võivad toimida ka võimaliku edasise arengu teekaardina.

7.3.9. Tuvastatud kitsaskohad

Analüüsitud programmis ilmneb mitmeid struktuurilisi ja sisulisi puudujääke, mida käsitletakse allpool.

Mitteformaalne haridustase ja programmi kestus

Kõige põhimõttelisem puudujääk seisneb selles, et ainus olemasolev kommunikatsioonivahendajate koolitus toimub jätkuvalt mitteformaalse hariduse tasandil. Kommunikatsioonivahendaja töö on keerukas kutsealane tegevus, mida tehakse kurtide ja vaegkuuljate kui teenuse kasutajatega ning mis eeldab kõrgetasemelisi keelelisi, tõlkealaseid, suhtlemis- ja eetilisi pädevusi. 150-tunnine programm ei ole oma mahu poolest piisav nende pädevuste süsteemseks omandamiseks. Võrdluseks kestavad formaalsed viipekeeletõlkide õppeprogrammid mitu aastat ning nende läbimine annab kõrgharidussüsteemis tunnustatud akadeemilise kvalifikatsiooni.

Kahe erineva kutseprofiili ühendamine

Horvaatia praktikas võib eristada kahte funktsionaalselt erinevat rolli: haridussüsteemis kurtide, vaegkuuljate või pimekurtide õpilastega töötav professionaalne kommunikatsioonivahendaja ning kommunikatsioonivahendaja, kes osutab teenuseid täiskasvanud kasutajatele erinevates ühiskondlikes ja igapäevaelu kontekstides. Kuigi nende kahe rolli igapäevased tööülesanded ei pruugi alati märkimisväärselt erineda, ei erista ega käsitle analüüsitud programm oma praeguse sisu ja õpiväljundite põhjal neid kahte rolli eraldi. Seetõttu ei ole kummagi kutseprofiili spetsiifilised nõuded piisavalt kaetud.

Riikliku standardiseerimise puudumine

Nagu eelnevates peatükkides välja toodud, loob detsentraliseeritud koolitusmudel, mille puhul iga organisatsioon määrab iseseisvalt programmi tempo, õppevormi ja õpetamismeetodid, võimaluse märkimisväärseteks erinevusteks koolituse kvaliteedis eri koolituspakkujate vahel. Riiklikul tasandil puuduvad ühtsed juhised õpetamismeetodite kohta, standardiseeritud hindamisvahendid ning kvaliteedi tagamise mehhanismid. See on eriti oluline arvestades, et programmi läbimisel saadud tunnistusel on sõltumata koolituse pakkujast võrdne formaalne kaal, samas kui osalejate tegelikult omandatud pädevuste tase võib märkimisväärselt erineda.

Ebapiisavalt määratletud vastuvõtutingimused

Horvaatia viipekeele algteadmiste nõue on praktikas osutunud problemaatiliseks. Kuna Horvaatias puudub formaliseeritud horvaadi viipekeele õpe, põhineb kogu olemasolev õpe mitteformaalsetel kursustel, mis ei ole omavahel reguleeritud ega standardiseeritud ning erinevad nii kestuse, sisu kui ka õpetamismeetodite poolest. Lisaks ei hinnata programmi vastuvõtmisel kandidaatide tegelikku keeleoskuse taset. Piisavaks tõendiks loetakse viipekeelekursuse läbimist kinnitavat tunnistust. Selle tulemusena alustavad osalejad sama programmi väga erineva eelneva keeleoskuse tasemega, mis mõjutab nii kogu õpperühma dünaamikat kui ka seda, mil määral on võimalik saavutada programmis seatud õpiväljundeid.

Oluliste sisuvaldkondade ebapiisav käsitlemine

Nagu programmi sisu ja arendatavaid pädevusi käsitlevates peatükkides põhjalikumalt kirjeldatud, puuduvad programmist või ei ole selles piisavalt arendatud mitmed (professionaalse) kommunikatsioonivahendaja töö seisukohalt olulised valdkonnad. Eelkõige puudutab see horvaadi viipekeele kui iseseisva, oma struktuuri ja reeglitega keelesüsteemi pädevuste süstemaatilist arendamist; erineva modaalsusega keelte vahelise tõlkimise pädevusi; kurtide kultuuri ja kogukonna käsitlemist; eetikat kui eraldiseisvat ja sisuliselt põhjalikult arendatud teemavaldkonda, mida saab rakendada kõigis kutsealastes kontekstides; ettevalmistust töötamiseks spetsialiseeritud valdkondades ning digipädevusi ja veebikeskkonnas töötamiseks vajalikke oskusi.

Samas tuleb märkida, et teatud teemade puudumine avalikult kättesaadavast dokumentatsioonist ei tähenda tingimata, et neid ei käsitleta üksikute koolituspakkujate sisemistes õppekavades. Siiski kujutab juba sellise teabe vähene läbipaistvus endast üht süsteemi tuvastatud puudujääki.

7.3.10. Mõju VET-õppekava arendamisele

„SignUnity“ projekti raames väljatöötatav kutsehariduse ja -koolituse (VET) õppekava on mõeldud kasutamiseks kõigis projektis osalevates riikides, kuid sellel on eriline väärtus nende riikide jaoks, kus viipekeeletõlgina töötamiseks vajalike pädevuste omandamiseks puudub õppeprogramm või kus sellise programmi väljatöötamine on alles algusjärgus. Riikides, kus viipekeeletõlkide koolitussüsteem on juba hästi välja kujunenud, saab loodavat õppekava kasutada olemasolevate programmide analüüsimise ja edasiarendamise alusena. Seejuures on oluline arvestada erinevustega nende riikide vahel, kus formaalsel viipekeeletõlkide koolitusel

on pikaajaline traditsioon, ning nende vahel, kus selline süsteem veel puudub või alles kujuneb, nagu see on Horvaatia puhul.

VET-õppekava kujundamisel moodustavad olulise aluse kolm allikat: koolitusprogrammide kaardistamiseks kasutatud standardiseeritud raamistik (*lisa 1a*), viipekeeletõlkide seas läbiviidud uuringu tulemused ning teenuse kasutajate seas läbiviidud uuringu tulemused. Need allikad võimaldavad üheskoos käsitleda õppekavas süsteemselt ja sidusalt pädevusi, mis on professionaalse viipekeeletõlkepraktika seisukohalt hädavajalikud, kasutades olemasolevates programmides tuvastatud puudujääke konkreetse lähtekohana. Lõppkokkuvõttes peab VET-õppekava sisaldama sellist sisu ja selliseid õpiväljundeid, mis kajastavad järjepidevalt viipekeeletõlgina töötamiseks vajalikke pädevusi.

Horvaatia kontekstis kujutab projekti raames loodav VET-õppekava endast väärtuslikku võrdlusraamistikku ja olulist tõuget formaalsete õppeprogrammide edasiseks arendamiseks. Õppekava peab olema piisavalt paindlik, et arvestada kohalike olude ja vajadustega, kuid samal ajal piisavalt standardiseeritud, et tagada põhipädevuste omandamise järjepidevus ja võrreldavus. Just selline tasakaal standardiseerituse ja kohandatavuse vahel on lisaväärtus, mida „SignUnity“ projekt saab pakkuda kõigile osalevatele riikidele. Lõppeesmärk on parandada viipekeeletõlketeenuste kvaliteeti ja kättesaadavust kurtidele ja vaegkuuljatele, kes neid teenuseid oma igapäevaelus vajavad.

7.3.11. Kokkuvõte

Viipekeeletõlgina töötamiseks vajalike pädevuste omandamisele suunatud koolitusprogrammide kaardistamine Horvaatias näitas, et selle valdkonna haridussüsteem on alles varases arengujärgus. Ainus määratletud analüüsikriteeriumidele vastav programm on suhteliselt lühikese kestusega mitteformaalse hariduse programm. Uuringu läbiviimise ajal ei tuvastatud ühtegi vastavat formaalset õppeprogrammi ei keskhariduse ega kõrghariduse tasemel.

Analüüsi käigus tuvastati mitmeid struktuurilisi ja sisulisi puudujääke, mis mõjutavad koolituse ühtlust ja kvaliteeti riiklikul tasandil. Samal ajal on kaardistamisprotsess koos viipekeeletõlkide ja teenuse kasutajate seas läbiviidud uuringutega võimaldanud kujundada terviklikuma ülevaate kutseala praegusest olukorrast ja sellega seotud vajadustest.

„SignUnity“ projekti laiemas kontekstis annab Horvaatia kogemus väärtusliku panuse partnerriikide võrdlevasse analüüsi ning kinnitab ühtlasi projekti olulisust nende riikide jaoks, kus viipekeeletõlkide haridussüsteemi ülesehitamine on alles algusjärgus. Seetõttu ei kujuta käesoleva uuringu tulemused endast üksnes praeguse olukorra kirjeldust ja probleemide kaardistamist, vaid loovad ka aluse viipekeeletõlgi kutseala edasise arengu kavandamiseks nii Horvaatias kui ka laiemalt.

7.4. Süstemaatiline aruanne Horvaatia riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele

7.4.1. Sissejuhatus ja eesmärk

Järgnev aruanne esitab riikliku analüüsi Horvaatia õigusliku ja haridusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele horvaadi viipekeele ning (professionaalsete) kommunikatsioonivahendajate ehk viipekeeletõlkide kutseala valdkonnas. Analüüsi eesmärk on hinnata, mil määral kajastavad Horvaatia õigusaktid ja institutsionaalsed mehhanismid rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtteid järgmistes põhivaldkondades: viipekeele tunnustamine eraldiseisva ja iseseisva keelesüsteemina, viipekeeletõlketeenuste kvaliteet ja kättesaadavus riigis, kutsealal töötamiseks vajalike pädevuste omandamist võimaldavad õppeprogrammid, kutseala standardiseerimine ning kuulmispuudega inimeste positsioon ühiskonnas.

Käesolev aruanne on osa „SignUnity“ projekti raames läbiviidavast süstemaatilisest uuringust. Uuring on kavandatud mitmeosalise ja tervikliku käsitlusena, mis hõlmab Horvaatias olemasolevate viipekeeletõlgina töötamiseks vajalike pädevuste omandamisele suunatud õppeprogrammide kaardistamist, õigusraamistiku vastavuse analüüsi viipekeeletõlgi kutseala ning kurtidele ja vaegkuuljatele osutatavate tõlketeenuste rahvusvaheliste standarditega ning intervjuude ja küsitluste läbiviimist nii teenuseosutajate ehk viipekeeletõlkide kui ka teenuse kasutajate ehk kurtide ja vaegkuuljate seas. Uuring viiakse läbi kolmes Euroopa riigis (Horvaatias, Saksamaal ja Eestis) ning kolmes Aafrika riigis (Ghanas, Keenias ja Etioopias). Lõppeesmärk on uuringutulemuste põhjal sõnastada konkreetsed järeldused ja suunised

viipekeeletõlkide kutsehariduse ja -koolituse (VET) õppekava väljatöötamiseks. Lisaks võivad uuringu tulemused kaudselt toetada selle valdkonna riiklike poliitikate kujundamist ja täiustamist.

Horvaatia osaleb uuringus ühe projektipartnerina. Läbiviidud analüüs näitab, et Horvaatia on näide riigist, kus õiguslik raamistik on olemas ning seda reguleerivad mitmed seadused ja määrused, kuid selle raamistiku süstemaatilises rakendamises ja praktiliseks elluviimiseks vajalike ressursside tagamises esineb märkimisväärseid puudujääke. Dokumendi järgnevates osades esitatakse üksikasjalik analüüs ja ülevaade valdkondadest, kus Horvaatia vastab rahvusvahelistele standarditele hästi, ning valdkondadest, kus vastavus on üksnes osaline või puudub täielikult.

7.4.2. Vastavushindamise metoodika

Riiklike õigusaktide vastavust viipekeele ja viipekeeletõlgi kutseala rahvusvahelistele standarditele ja suunistele hinnati spetsiaalselt käesoleva analüüsi jaoks välja töötatud standardiseeritud vormi (**tabel 26**) alusel. Vorm on loodud vahendina, mis võimaldab süstemaatiliselt võrrelda riiklikke õiguslikke ja hariduslikke mehhanisme rahvusvaheliste võrdlusvaldkondadega. Analüüs hõlmas järgmisi valdkondi:

- viipekeele õiguslik tunnustamine
- õigus viipekeeletõlgi teenusele kõigis avalikes teenustes
- kuulmispuudega inimeste juurdepääs haridusele ja tervishoiuteenustele
- viipekeeletõlkide koolitusstandardid
- kutseala sertifitseerimine ja akrediteerimine
- eetilised standardid ja kutsealase käitumise juhised
- kvaliteedi tagamise mehhanismid
- viipekeeletõlkide kättesaadavus
- teenuste kättesaadavus ja taskukohasus
- kurtide ja vaegkuuljate aktiivne osalemine poliitikakujundamises
- teenuste kättesaadavus ja kvaliteet digikeskkonnas
- vastavus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile.

Iga võrdlusvaldkonda hinnati ühega kolmest võimalikust hinnangust: **„Täielikult vastav“ (Fully Aligns)**, **„Osaliselt vastav“ (Partially Aligns)** või **„Ei vasta“ (Does Not Align)**. Hinnang põhines

sellel, mil määral on vastav rahvusvaheline standard selgelt ja järjepidevalt kajastatud Horvaatia õigussüsteemis, poliitikas ja institutsionaalses praktikas. Hinnang „Täielikult vastav“ anti juhul, kui olemas on üheselt mõistetav õiguslik tunnustus ja selgelt nähtav institutsionaalne tugi. Hinnangut „Osaliselt vastav“ kasutati juhtudel, kus teatud õiguslikud või poliitilised meetmed on olemas, kuid nende rakendamine on praktikas puudulik, ebaühtlane või ebapiisavalt toetatud. Hinnang „Ei vasta“ anti juhul, kui vastav standard valdavalt puudub, sealhulgas ka kaudsel või piiratud kujul.

Hindamine viidi läbi kvalitatiivse metoodika alusel, tuginedes olemasoleva dokumentatsiooni analüüsile ja vestlustele asjaomaste sidusrühmadega, eelkõige viipekeeletõlketeenuseid osutavate organisatsioonide ja viipekeeletõlkidega. Peamisteks andmeallikateks olid seega Horvaatia õigusaktid, sealhulgas seadused ja määrused, ning vahetult tõlketeenuseid osutavate organisatsioonide esindajatelt ja viipekeeletõlkidelt kogutud teave.

Õigusraamistiku analüüs tugines järgmiste õigusaktide ja dokumentide läbivaatamisele:

- Horvaatia viipekeele ja teiste Horvaatia Vabariigi kurtide ja pimekurtide kommunikatsioonisüsteemide seadus (NN 82/15)
- isikliku abistaja teenuse seadus (NN 71/23, 154/25, 157/25)
- abiõpetajate ja professionaalsete kommunikatsioonivahendajate määrus (NN 85/24)
- ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon.

Metoodika keskseks põhimõtteks oli, et analüüs ei piirduks üksnes õigusaktide tekstide läbivaatamisega. Vahetute vestluste kaudu inimestega, kes rakendavad õigusraamistikku praktikas kas teenuseosutajatena või igapäevaselt kurtide ja vaegkuuljatega töötavate spetsialistidena, sooviti välja selgitada, kui hästi õigusraamistik tegelikus igapäevaelus toimib ning millised on selle peamised piirangud ja puudujäägid.

7.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte

Kuigi Horvaatial on viipekeele õigusliku tunnustamise ning kurtide, vaegkuuljate ja pimekurtide õiguste ja teenuste reguleerimise osas suhteliselt hästi struktureeritud formaalne raamistik, tuvastati analüüsis olulisi puudujääke selle raamistiku rakendamisel. Eriti ilmnevad need (professionaalsete) kommunikatsioonivahendajate ehk viipekeeletõlkide koolituses ja kutsealases arengus, kutseala sertifitseerimises ja akrediteerimises, kutsealase tegevuse eetilistes standardites ning teenuste tegelikus kättesaadavuses kasutajatele.

Valdkonnad, kus vastavus on tugev

Kõige tugevam vastavus rahvusvahelistele standarditele ilmneb horvaadi viipekeele õigusliku tunnustamise valdkonnas. Horvaatia viipekeele ja teiste Horvaatia Vabariigi kurtide ja pimekurtide kommunikatsioonisüsteemide seaduse (NN 82/15) kohaselt tunnustatakse horvaadi viipekeelt eraldiseisva keelesüsteemina, millel on oma grammatilised reeglid ning mis on kuuljate kasutatavast keelest täielikult sõltumatu. Seadus tunnustab ka kuulmispuudega inimeste kasutatavate kommunikatsioonisüsteemide mitmekesisust, tuues selgelt välja, et kõik kurdid ja vaegkuuljad ei kasuta horvaadi viipekeelt. Eriti oluline on see, et õigusraamistik hõlmab ka pimekurte ning nende kasutatavaid spetsiifilisi kommunikatsioonisüsteeme.

Seadus määratleb kommunikatsioonivahendaja pädevused ning sätestab, et tegemist on isikuga, kellel on vajalikud oskused, teadmised ja võimed horvaadi viipekeele või teiste horvaadi keelel põhinevate kurtide ja pimekurtide kommunikatsioonisüsteemide kasutamiseks. Samuti tagatakse kasutajatele õigus kommunikatsioonivahendaja teenusele nende enda valitud kommunikatsioonisüsteemis kõigis eluvaldkondades.

Õigust kommunikatsioonivahendaja teenusele täpsustab isikliku abistaja teenuse seadus, milles sätestatakse kommunikatsioonivahendajatele ja professionaalsetele kommunikatsioonivahendajatele esitatavad tingimused, isikliku abistaja teenuse maht tundides, teenuse maksumus ning kasutaja omaosalus. Professionaalsete kommunikatsioonivahendajate tööd haridusprotsessis ning nende koolituse sisu ja korraldust reguleerib abiõpetajate ja professionaalsete kommunikatsioonivahendajate määrus (NN 85/24). Seega on õigusraamistikus formaalselt reguleeritud kutseala põhiaspektid: professionaalsete kommunikatsioonivahendajate roll, nende töötingimused ning koolituse alused. Samas ei ole seda õiguslikku regulatsiooni praktikas samal määral rakendatud.

Valdkonnad, kus vastavus on osaline

Kurtide ja vaegkuuljate **juurdepääs haridusele** vastab rahvusvahelistele standarditele osaliselt. Abiõpetajate ja professionaalsete kommunikatsioonivahendajate määrus reguleerib kurtide, vaegkuuljate ja pimekurtide õpilaste õigust professionaalse kommunikatsioonivahendaja teenusele põhi- ja keskhariduses, kõrghariduses reguleerib seda õigust aga isikliku abistaja teenuse seadus.

Praktikas põhjustab selline õiguslik jaotus olulisi erinevusi sõltuvalt haridustasemest. Põhi- või keskkoolis määratakse kurdile või vaegkuuljale professionaalne kommunikatsioonivahendaja, kes saadab teda järjepidevalt kogu õppeprotsessi vältel. Asendaja määratakse üldjuhul ainult haiguse, puhkuse või töösuhte lõppemise korral. Kõrghariduses sellist järjepidevust tagatud ei ole. Üliõpilane peab esitama isikliku abistaja teenust osutavale organisatsioonile taotluse, märkides ajad, mil ta tõlki vajab. Teenuse saamine sõltub aga tõlkide olemasolust ning sobiva tõlgi puudumisel võidakse taotlus tagasi lükata. Samuti ei ole üliõpilasele tagatud sama tõlk kõikide loengute jaoks.

Täiendavaks probleemiks on professionaalsete kommunikatsioonivahendajate terav puudus haridussektoris. See probleem esineb ka suuremates linnades, kuid on veelgi tõsisem väiksemates piirkondades. Olukorda süvendavad selle kutseprofiili süstemaatilise ja standardiseeritud koolitusprogrammi ning järjepideva täienduskoolituse ja mentorluse puudumine. Selle tulemusena töötavad valdkonnas väga erineva pädevuse ja erialase taustaga inimesed ning kehvad töötingimused põhjustavad kommunikatsioonivahendajate suurt tööjõu voolavust.

Ka **juurdepääs tervishoiuteenustele** vastab standarditele vaid osaliselt. Kuigi horvaadi viipekeele seadus ja isikliku abistaja teenuse seadus tagavad õiguse kommunikatsioonivahendaja teenusele kõigis eluvaldkondades, sealhulgas tervishoius, ei ole seda õigust alati võimalik praktikas realiseerida. Peamiseks põhjuseks on tõlkide puudus. Teenuse kvaliteedi hindamist raskendab omakorda süstemaatilise koolituse, pädevusstandardite ja kutsealase arengu mehhanismide puudumine.

Viipekeeletõlkide kättesaadavus vastab samuti standarditele osaliselt. Teenuseid pakuvad mitmed organisatsioonid üle Horvaatia, kuid kõik seisavad silmitsi sama probleemiga: tõlke ei ole piisavalt, et rahuldada kõiki kasutajate vajadusi. Kõige teravam on probleem väiksemates linnades ja maapiirkondades, kus teenus võib olla väga piiratud või täielikult puududa.

Ka **teenuste kättesaadavus ja taskukohasus** on osaliselt vastavuses. Teenuse saamiseks tuleb esitada Horvaatia sotsiaaltöö instituudile ametlik taotlus, mille järel hinnatakse kasutaja funktsionaalset võimekust ja määratakse talle teenuse tundide arv. Kurdile inimesele on seadusega ette nähtud maksimaalselt 40 tundi teenust kuus. Kui need tunnid saavad enne kuu lõppu kasutatud, peab inimene täiendava teenuse eest ise tasuma. Samuti võib teenus sõltuvalt

kasutaja sissetulekust olla kas tasuta või nõuda omaosalust. Seega sõltub teenuse taskukohasus osaliselt ka kasutaja sotsiaalmajanduslikust olukorrast.

Kurtide kogukonna osalemine poliitikakujundamises on samuti osaline. Kurtide organisatsioonide ning poliitikakujundajate ja otsustajate vahel toimub koostöö ning organisatsioonide esindajad osalevad ametlikult konsultatsioonides ja poliitikate väljatöötamises. Praktikas ei võeta aga kurtide kogukonna tegelikke vajadusi ja konkreetseid ettepanekuid sageli arvesse viisil, mis vastaks sisulise ja võrdse otsustusprotsessis osalemise põhimõttele.

Osaline on ka vastavus **ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonist tulenevatele kohustustele**. Horvaatia on konventsiooni allkirjastanud ja ratifitseerinud ning sellest on saanud Horvaatia õigussüsteemi lahutamatu osa. Sellest hoolimata esineb konventsiooni rakendamisel endiselt tõsiseid puudujääke, mistõttu ei ole selle põhimõtted kuulmispuudega inimeste igapäevaelus täielikult realiseerunud.

Valdkonnad, kus vastavus puudub

Viipekeeletõlkide koolitusstandardid ei vasta rahvusvahelistele standarditele. Praegu pakutavad programmid toimuvad üksnes mitteformaalse hariduse tasandil ning puudub riiklikult struktureeritud ja standardiseeritud õppekava. Praktikas esineb programmide vahel märkimisväärseid erinevusi nii õppetempo ja sageduse, õppevormi kui ka koolitajate pädevuse osas. Samuti esineb programmides struktuurilisi puudujääke sisu, õpiväljundite ja programmi lõpetamisel omandatavate pädevuste taseme osas.

Oluline on siiski märkida, et enne praeguse programmi loomist puudus valdkonnas üldse formaliseeritud tee vajalike pädevuste omandamiseks. Inimesi võeti tööle üksnes horvaadi viipekeele kursuse läbimist kinnitava tunnistuse alusel. Praegune koolitusprogramm loodi isikliku abistaja teenuse seaduse vastuvõtmise tulemusena ning kujutab oma puudustest hoolimata esimest konkreetset ja senisest süsteemsemat sammu (professionaalsete) kommunikatsioonivahendajate struktureeritud koolituse suunas.

Sertifitseerimine ja akrediteerimine ei vasta samuti rahvusvahelistele standarditele. Programmi lõpetamisel väljastab koolituse korraldanud organisatsioon mitteformaalse hariduse tunnistuse, eeldusel et organisatsioonil on programmi läbiviimiseks pädeva

ministeeriumi luba. Ühtset riiklikku viipekeeletõlkide sertifitseerimis- või akrediteerimissüsteemi ei ole ning kutsealal domineerivad jätkuvalt mitteformaalse hariduse tunnistused, mille omanike tegeliku pädevuse hindamiseks puuduvad standardiseeritud kriteeriumid.

Kutse-eetika standardid ei vasta rahvusvahelistele standarditele. Iga kommunikatsioonivahendaja teenust pakkuv organisatsioon lähtub oma sisemisest eetikakoodeksist, mistõttu võivad eetilised standardid teenuseosutajate vahel oluliselt erineda. Ühtne riiklik viipekeeletõlkide eetikakoodeks puudub.

Sellega on tihedalt seotud ka **kvaliteedi tagamise mehhanismid**, mis samuti standarditele ei vasta. Puudub riiklik süsteem tõlketeenuste kvaliteedi jälgimiseks ja kasutajate kaebuste menetlemiseks. Iga organisatsioon kujundab oma kvaliteedi tagamise ja kaebuste lahendamise korra vastavalt enda ressurssidele ja sisepoliitikale, mistõttu erinevad nii rakendatavad standardid kui ka kasutatavad menetlused organisatsiooniti märkimisväärselt.

Ka **viipekeeletõlkide töö digikeskkonnas** ei vasta rahvusvahelistele standarditele. Olemasolevad õppeprogrammid ega õigusraamistik ei käsitle digikeskkonnas töötamist ega sellistes tingimustes teenuse osutamisega seotud spetsiifilisi eetilisi küsimusi.

Laiemas digitaalse ligipääsetavuse kontekstis on oluline märkida, et viipekeeletõlkide esindatus meedias on väga piiratud. Tõlke kasutatakse üksnes riiklikus televisioonis ning ainult valitud saadetes ja põhiuudistes. Teistele telesaadetele lisatakse üha enam subtiitreid, kuid subtiitrid üksi ei ole piisav lahendus, sest kuulmispuudega inimesed kasutavad erinevaid kommunikatsiooniviise. Ainult põhiuudistes pakutakse samaaegselt nii subtiitreid kui ka ekraanil olevat viipekeeletõlki, mistõttu jäävad muud kirjalikku keelt suhtlusvahendina mitte kasutavad kuulmispuudega inimesed suuresti meediaruumist kõrvale.

7.4.4. Mõju kutseharidusele ja eetikale

Horvaatia õigus ja haridusraamistiku ning tegeliku praktika vastavuse hindamisel tuvastatud kõrvalekalletel on selge mõju viipekeeletõlkide kutsehariduse arendamisele. Riiklikult standardiseeritud õppekava puudumine, kutsealale sisenevate inimeste ebaühtlane pädevustase, ühtse eetikakoodeksi puudumine, tõlkide nappus ning digikeskkonnas töötamise täielik käsitlemata jätmine on puudujäägid, mis mõjutavad otseselt teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti ning lõppkokkuvõttes kurtide ja vaegkuuljate olukorda teenuse kasutajatena. Need

probleemid haakuvad otseselt eelnevas analüüsis tuvastatud puudujääkidega koolitusstandardites, eetikas, kvaliteedi tagamises ja digikeskkonnas töötamises.

On selge vajadus õppekava järele, milles oleksid eelkõige **selgelt määratletud õpiväljundid, mis on otseselt seotud pädevustega**, mille osalejad programmi lõpetamisel omandavad. Õpiväljundid peavad olema mõõdetavad, rakendatavad ning asjakohased kõigis kontekstides, kus viipekeeletõlk töötab.

Lisaks peab õppekava olema terviklik ning hõlmama kõiki viipekeeletõlgi töö põhivaldkondi, alates kuulmispuude mõistmisest, keelelistest ja tõlkepädevustest ning eri valdkondades ja olukordades töötamisest kuni eetilise ja professionaalse käitumiseni.

Kõige eelneva kõrval peab õppekava sisaldama ka **järjepideva kutsealase arengu mehhanisme**, tagades, et pädevuste omandamine ei lõpe formaalse koolituse läbimisega, vaid neid arendatakse süsteemselt edasi kogu tööalase karjääri jooksul.

7.4.5. Soovitused

Horvaatia kohta läbi viidud vastavusanalüüsi põhjal on tuvastatud kolm peamist valdkonda, mis vajavad süsteemset sekkumist.

Esimene prioriteet on **standardiseeritud haridusprogrammi väljatöötamine suhtlusvahendajana töötamiseks vajalike pädevuste omandamiseks**, mis asendaks praeguse ebaühtlase kvaliteediga mitteformaalse hariduse süsteemi. Selline programm peaks olema riiklikul tasandil ühtne ning tagama, et kõik osalejad läbivad sama õppesisu ja omandavad koolituse lõpuks samad selgelt määratletud pädevused. See aitaks kõrvaldada praeguse ebaühtluse, mis tuleneb erinevustest üksikute programmide ja neid pakkuvate organisatsioonide vahel.

Standardiseeritud haridusprogrammi kõrval on oluline luua **ühtne riiklik suhtlusvahendajate sertifitseerimissüsteem**. Sertifitseerimine peaks olema ühtne, läbipaistev ja rakendatav kogu riigis, tagades seeläbi kõigi suhtlusvahendajana töötavate isikute kutsealase pädevuse kontrollimise.

Kolmandaks oleks soovitatav kehtestada **ühtne riiklik eetikakoodeks koos suhtlusvahendajate professionaalse käitumise juhistega**. Sellest peaks kujunema siduv

eetiline raamistik, mida kohaldatakse kõigile tõlkidele sõltumata organisatsioonist, kus nad töötavad, või töökontekstist.

7.4.6. Kokkuvõte

Horvaatial on Horvaatia viipekeele tunnustamise ja kuulmispuudega inimeste õiguste valdkonnas suhteliselt tugev õiguslik raamistik. Asjakohased seadused ja määrused reguleerivad ametlikult kutseala põhiaspekte ning tagavad õiguse suhtlusvahendaja teenustele hariduses, tervishoius ja teistes eluvaldkondades. Sellele vaatamata näitas analüüs, et õiguslike garantiide ja nende tegeliku rakendamise vahel esineb märkimisväärne ja süsteemne lõhe.

Kõige olulisemad puudujäägid on seotud **standardiseeritud riikliku koolitusprogrammi puudumise, ühtse sertifitseerimissüsteemi ja riikliku eetikakoodeksi puudumise ning teenuste ebapiisava kättesaadavusega**, eriti väiksemates piirkondades. Lisaks puudub nii õiguslikus kui ka hariduslikus raamistikus täielikult tähelepanu digikeskkonnas töötamisele.

Nende puudujääkide kõrvaldamine eeldab süsteemset ja koordineeritud tegevust nii haridus kui ka avaliku poliitika tasandil. Selgelt määratletud õpiväljunditega standardiseeritud õppekava väljatöötamine, riikliku sertifitseerimissüsteemi loomine ja ühtse eetikakoodeksi kehtestamine on peamised eeltingimused suhtlusvahendaja teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamiseks ning kutseala tugevdamiseks riiklikul tasandil.

Selles kontekstis pakub **SignUnity projekt** konkreetset võimalust nende protsesside toetamiseks, töötades välja kaasaegse ja tervikliku kutseõppe õppekava, mis lähtub nii teenuse kasutajate kui ka viipekeeletõlkide tegelikest vajadustest.

8. Viipekeeletõlkide hariduspraktikate kaardistamine EESTIS

8.1. Eesti olemasolevate viipekeeleprogrammide hindamine

Tabel 29. Eesti olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (Eesti Viipekeele Uurimisrühm / EVKUR)[12]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Käsitletakse viipekeele lingvistikat; arendatakse suulise keele pädevust; käsitletakse tõlketeooriat ja tõlketehnikaid; käsitletakse kurtide kultuuri ja kogukonda; kutse-eetika on õppekavasse lõimitud; käsitletakse eri valdkondi (haridus, tervishoid, õigus, avalikud teenused, meedia); käsitletakse digi- ja kaugtõlget.	Tallinna Ülikooli Eesti Viipekeele Uurimisrühm EVKUR keskendub eesti viipekeele keelelisele struktuurile ja kasutusele, Eesti kurtide viipekeelsetele kogukondadele, eesti viipekeele õppimisele ja õpetamisele ning viipekeeleressursside arendamisele. See on väga oluline tõlkide koolituseks vajaliku teadmiste baasi kujundamisel, eelkõige viipekeele lingvistika, kurtide	EVKURit ei esitleta tervikliku tõlkide koolitusprogrammina. Avalikult ei ole kättesaadav terviklik tõlkide koolitamise õppekava ega selgelt määratletud terviklikku õpiteed, mis hõlmaks tõlketehnikaid, juhendatud praktikat, hindamist, erialaseid valdkondi ja kutsekvalifikatsiooni omandamist.

[12] Tallinn University. Estonian Sign Language Research Lab / EVKUR. https://www.tlu.ee/en/evkur
Tallinn University. Members of EVKUR. https://www.tlu.ee/en/members-lab

		kogukonna uuringute ja õppematerjalide seisukohalt.	
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset soravust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetiliste otsuste tegemist; rõhutatakse professionaalset käitumist; arendatakse kontekstipõhist pädevust.	EVKUR panustab eesti viipekeelega seotud erialaste teadmiste arendamisse, sealhulgas õpetamis-, õppimis- ja hindamispraktikatesse. Tallinna Ülikooli avalik teave EVKURi liikmete kohta näitab nende tegevuse seotust viipekeeleõppe ja hindamispraktikatega Eestis.	EVKUR ei määratle avalikult tõlkide pädevusi ega paku tulevastele tõlkidele terviklikku pädevuste arendamise õpiteed. Selle roll on pigem suunatud teadus- ja arendustegevusele kui kutsekvalifikatsiooni omandamisele.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi ülesehitus ja õpingute edenemine; määratletud vastuvõtutingimused; piisav õppe kestus; tasakaal teooria ja praktika vahel; juhendatud praktika või praktika töökeskkonnas.	EVKUR pakub Tallinna Ülikoolis teadus- ja arendustegevuse struktuuri. Uurimisrühm toetab eesti viipekeele ressursside arendamist, õpetamist ja teadustööd ning võib seetõttu olla oluline alus tulevase tõlkide koolituse kujundamisel.	Puuduvad selged tõendid struktureeritud tõlkide koolitusprogrammi kohta, millel oleksid määratletud vastuvõtutingimused, kestus, ainepunktide maht, praktika ja lõplik kvalifikatsioon.
Õpetamis- ja õppimismetoodika	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonide ja rollimängude kasutamine; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	EVKURi tegevus hõlmab eesti viipekeele õppimist ja õpetamist ning viipekeeleressursside arendamist. See võib toetada tõenduspõhist õpetamist, keeleoskuse hindamist ja erialast õpet selles valdkonnas.	Avalik teave ei kinnita tõlkide koolitusele omaste meetodite, nagu tõlkesimulatsioonide, rollimängude, juhtumiuuringute ja juhendatud tõlkepraktika kasutamist ega kurtide spetsialistide süstemaatilist kaasamist tõlkide koolitajatena.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise soorituse hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged hindamiskriteeriumid; toimivad kvaliteedi tagamise mehhanismid.	EVKUR panustab teaduspõhiselt viipekeele õpetamise ja hindamispraktikate arendamisse. See on oluline alus viipekeeleõppe kvaliteedi edasiseks tagamiseks.	EVKURiga seoses ei ole nähtav tõlkide koolitamise hindamissüsteem, mis hõlmaks näiteks praktilisi tõlkeeksameid, pädevuspõhist hindamist, portfooliot või ametlikke kvalifikatsioonikriteeriume.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsiooni omistamine; vastavus riiklikule	EVKUR saab teadmiste ja teadustöö kaudu panustada	EVKUR ise ei väljasta viipekeeletõlgi

	kvalifikatsiooniraamistikule; võimalus kutsetunnistuse või tegevusloa saamiseks; täienduskoolituse nõuded; sertifitseerimisega seotud eetikakoodeksid.	valdkonna professionaliseerumisse. Eestis on olemas ka viipekeeletõlkide riiklik kutsesüsteem, sealhulgas kutsestandard „Viipekeeletõlk, tase 6“.	kutsetunnistust ega tunnustatud tõlgikvalifikatsiooni. Seos teadustegevuse ja ametliku kutsekvalifikatsiooni omandamise vahel jääb kaudseks.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud õppevõimalused; kaasavad vastuvõtutingimused ja õppetugi; piisav vastuvõtuvõimekus.	Tallinna Ülikool pakub riiklikul tasandil akadeemilist baasi eesti viipekeele uurimiseks ja arendamiseks. EVKUR suurendab ka teadlikkust eesti viipekeelest Eestis ja välismaal ning edendab uurimistulemuste rakendamist õpetamises ja tõlkimises.	Kuna EVKUR ei ole terviklik koolitusprogramm, ei lahenda see otseselt tõlkide koolituse kättesaadavuse küsimust. Tegelike viipekeeletõlgi koolitusvõimaluste kättesaadavus on endiselt piiratud.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Kooskõla riiklike viipekeelt käsitlevate õigusaktidega; kooskõla õigusega kasutada tõlketeenust; vastavus rahvusvahelistele standarditele.	EVKURi tegevus toetab eesti viipekeele kui iseseisva keele õigusliku tunnustamise laiemat rakendamist Eestis. Keskendumine keelekasutusele, kurtide kogukondadele ja õppematerjalidele on kooskõlas vajadusega tugevdada viipekeele kättesaadavust ning valdkonna professionaliseerumist.	Avalik teave ei näita otsest ametlikku seost EVKURi ning riiklike tõlkide koolitamise kohustuste, tõlketeenustele juurdepääsu õiguste või riikliku tõlkide koolitusstrateegia vahel.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpe; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; kaugtõlke eetiliste põhimõtete käsitlemine.	EVKUR tegeleb viipekeeleressursside arendamisega, mis võib toetada viipekeele digitaalset dokumenteerimist ja õppimist.	Puuduvad selged avalikud tõendid selle kohta, et EVKUR pakuks väljaõpet kaugtõlkeplatvormide kasutamises, digitaalses professionaalsuses või kaugtõlke eetilistes praktikates.
Valdkonnapõhine ettevalmistus	Ettevalmistus töötamiseks haridusvaldkonnas; ettevalmistus tervishoiuvaldkonnas; ettevalmistus õigus- ja kohtusüsteemis; ettevalmistus	EVKURi eesti viipekeele ja kurtide viipekeelsete kogukondade alane teadustöö võib toetada tulevaste tõlkide ja õpetajate	Avaliku teabe põhjal ei paku EVKUR tõlkidele ettevalmistust konkreetsetes valdkondades, nagu haridus, tervishoid, õigus- ja

	tööturu ja avalike teenuste valdkonnas; valmisolek keerukateks või suure vastutusega olukordadeks.	paremat kontekstuaalset ettevalmistust.	kohtusüsteem, tööhõive, avalikud teenused, meedia või muud keerukad ja suure vastutusega tõlkeolukorrad.

Tabel 30. Eesti olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (kutse andmise ja jätkuva professionaalse arengu süsteem)[13]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Käsitletakse viipekeele lingvistikat; arendatakse suulise keele pädevust; käsitletakse tõlketeooriat ja tõlketehnikaid; käsitletakse kurtide kultuuri ja kogukonda; kutse-eetika on lõimitud; käsitletakse eri valdkondi (haridus, tervishoid, õigus, avalikud teenused, meedia); käsitletakse digi- ja kaugtõlget.	Eestis kehtib riiklik kutsestandard „Viipekeeletõlk, tase 6“, mis kehtib 11.10.2023–10.10.2028. Kutsestandard kirjeldab kutsetegevust ja edukaks kutsealaseks tegutsemiseks vajalikke pädevusi.	Tegemist on kutsestandardi, mitte õppekavaga. Standard määratleb oodatavad pädevused, kuid ei sisalda struktureeritud õppeprogrammi, mooduleid, õppetundide mahtu, praktikat ega õppematerjale.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset soravust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetiliste otsuste tegemist; rõhutatakse professionaalset käitumist; arendatakse kontekstipõhist pädevust.	Kutsestandard sätestab Eestis viipekeeletõlkidele ametliku pädevusraamistiku. Varasemas avalikus kutsealases teabes kirjeldatakse viipekeeletõlget keele ja kultuuri vahendamisena, kus üks töökeeltest on viipekeel ning üks kultuuridest kurtide kultuur.	Pädevused on kutsetasandil määratletud, kuid standard ei näita, kuidas õppijaid nende pädevuste saavutamiseks koolitatakse. Kutsealaste ootuste ja nähtavate koolitusvõimaluste vahel esineb lünk.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi ülesehitus ja õpingute edenemine; määratletud vastuvõtutingimused; piisav õppe kestus; tasakaal teooria ja praktika vahel; juhendatud praktika või praktika töökeskkonnas.	Kutsesüsteem loob riikliku raamistiku viipekeeletõlkide pädevuse tunnustamiseks. Eesti Viipekeeletõlkide Kutseühing jagab samuti teavet viipekeeletõlgi kutse andmise kohta.	Tegemist ei ole koolitusmudeliga. Õppesse sisenemise võimalused, ettevalmistav õpe, juhendatud praktika ja kutse omandamiseni viiv arengutee ei ole nähtavad ühtse ja tervikliku riikliku õpiteena.

[13] Kutsekoda. Professional standard: Viipekeeletõlk, tase 6. https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/11200505
Kutsekoda. Earlier professional standard: Viipekeeletõlk. https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10690414
Estonian Association of Sign Language Interpreters. Kutse omistamine. https://evkty.ee/kutse-omistamine/

Õpetamis- ja õppimismetoodika	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonide ja rollimängude kasutamine; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	Otsese õppeprogrammina ei ole see kohaldatav. Kutsestandard võib koolituse pakkujatele olla aluseks õpetamismetoodika kujundamisel.	Kutsestandard ise õpetamismetoodikat ei sätesta.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise soorituse hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged hindamiskriteeriumid; toimivad kvaliteedi tagamise mehhanismid.	Kutsesüsteem loob mehhanismi kutsealase pädevuse hindamiseks ja tunnustamiseks.	Avalik teave ei sisalda piisavalt üksikasju, et analüüsida hindamismeetodeid samal viisil nagu õppeprogrammi puhul.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsiooni omistamine; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; võimalus kutsetunnistuse või tegevusloa saamiseks; kutsealase täiendusõppe nõuded; kutse andmisega seotud eetikakoodeksid.	See on süsteemi kõige tugevam valdkond. Kutsekoja kutsestandard kinnitab viipekeeletõlgi kutse ametlikku tunnustamist riiklikus kvalifikatsioonisüsteemis.	Kutse omandamise võimalus on olemas, kuid praegune kutse saamiseni viiv haridustee ei ole selgelt nähtav. See tekitab ohu, et kutsestandardis määratletud nõuded on küll olemas, kuid puuduvad piisavad struktureeritud koolitusvõimalused, mis aitaksid uutel tõlkidel neid nõudeid täita.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud õppevõimalused; kaasavad vastuvõtutingimused ja õppetugi; piisav vastuvõtuvõimekus.	Kutsestandard on avalikult kättesaadav ning sätestab läbipaistvalt kutsealased ootused ja nõuded.	Kutse andmise süsteemi olemasolu ei taga koolituse kättesaadavust. Eestis näib endiselt puuduvat terviklik ja ajakohane viipekeeletõlkide koolitusprogramm, mis võimaldaks ette valmistada piisaval hulgal uusi spetsialiste.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Kooskõla riiklike viipekeelt käsitlevate õigusaktidega; kooskõla õigusega kasutada tõlketeenust; vastavus rahvusvahelistele standarditele.	Kutsestandard toetab tõlkevaldkonna professionaliseerumist Eestis, kus eesti viipekeel on	Vaja on tugevamat seost viipekeele õigusliku tunnustamise, tõlketeenuse kasutamise õiguse, tõlkide

		õiguslikult tunnustatud iseseisva keelena.	koolitamise ja kutse andmise vahel.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpe; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; kaugtõlke eetiliste põhimõtete käsitlemine.	Kutsestandardi 2023. aasta uuenduses on ajakohastatud pädevuste sõnastust ning käsitletud tulevikuoskusi.	Avalikult kättesaadav kokkuvõtlik teave ei võimalda piisavalt selgelt hinnata, kuidas käsitletakse kutse andmisel või koolitusel kaugtõlget, digitaalset professionaalsust ja veebikeskkonnas tõlkimise eetilisi põhimõtteid.
Valmisolek eri kontekstideks	Ettevalmistus töötamiseks haridusvaldkonnas; ettevalmistus tervishoiuvaldkonnas; ettevalmistus õigus- ja kohtusüsteemis; ettevalmistus tööturu ja avalike teenuste valdkonnas; valmisolek keerukateks või suure vastutusega olukordadeks.	Kutsestandard võib toetada valmisolekut töötamiseks erinevates tõlkekontekstides, kuna selles määratletakse tõlgi töö ja oodatavad kutsepädevused.	Kutsestandard ei asenda praktilist väljaõpet haridus-, tervishoiu-, õigus-, tööhõive-, avalike teenuste ja meediavaldkonna tõlkesituatsioonides.

Tabel 31. Eesti olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (eesti viipekeele tõlgi õppekava)[14]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Käsitletakse viipekeele lingvistikat; arendatakse suulise keele pädevust; käsitletakse tõlketeooriat ja tõlketehnikaid; käsitletakse kurtide kultuuri ja kogukonda; kutse-eetika on õppekavasse lõimitud; käsitletakse eri valdkondi (haridus, tervishoid, õigus, avalikud teenused, meedia); käsitletakse digi- ja kaugtõlget.	Tartu Ülikool pakkus varem Eestis viipekeeletõlkide formaalset õpet. Ühes avaldatud akadeemilises allikas märgitakse, et Tartu Ülikool on alates 2006. aastast pakkunud viipekeeletõlkide koolitust. Teine, kurtide folkloori käsitlev allikas kinnitab, et kurtide folkloori õpetati Tartu Ülikoolis esimest korda 2007/2008. õppeaastal õppekava „Eesti	Peamine puudujääk seisneb selles, et see õppekava ei ole enam selgelt nähtav aktiivse ja praegu pakutava õppimisvõimalusena. Avalikult kättesaadavad allikad ei sisalda terviklikku kehtivat õppekava, moodulite loetelu ega õpiväljundeid, samuti puudub üksikasjalik kinnitus kõigi võrdlusaluse valdkondade, näiteks kutse-

[14] Tallinn University. Estonian Sign Language Research Laboratory news / research information. https://www.tlu.ee/en/taxonomy/term/1791/news/estonian-sign-language-research-laboratory-tallinn-university
Tallinn City. Sign language interpreter service. https://www.tallinn.ee/en/sign-language-interpreter

		viipekeele tõlk“ raames. See näitab, et õppekava hõlmas vähemalt teataval määral kurtide kultuuri ja kogukonnaga seotud teemasid.	eetika, valdkonnapõhise ettevalmistuse ning digi- ja kaugtõlke käsitlemise kohta.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset soravust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetiliste otsuste tegemist; rõhutatakse professionaalset käitumist; arendatakse kontekstipõhist pädevust.	Spetsiaalse tõlgiõppekava olemasolu näitab, et õppekava eesmärk oli arendada eesti viipekeele tõlkimiseks vajalikke pädevusi ning valmistada õppijaid ette kurtide ja kuuljate vahelise suhtluse vahendamiseks. Eesti kutsealane kontekst kinnitab, et viipekeeletõlge arenes vastusena vajadusele parandada kurtide ja kuuljate vahelist suhtlust.	Avalikud allikad ei sisalda piisavalt üksikasjalikku teavet, et kinnitada, kuidas pädevused olid struktureeritud, kuidas neid hinnati või milliste võrdlusaluste alusel neid mõõdeti. Avaliku teabe põhjal ei ole selge, kuidas formaalselt hinnati kakskeelset soravust, tõlke täpsust, kutse-eetikat või kontekstipõhist pädevust.
Koolitusmudelid ja ülesehitus	Selge programmi ülesehitus ja õpingute edenemine; määratletud vastuvõtutingimused; piisav õppe kestus; tasakaal teooria ja praktika vahel; juhendatud praktika või praktika töökeskkonnas.	Õppekava pakuti Tartu Ülikoolis, mis näitab, et tegemist oli formaalse kõrgharidusõppe, mitte üksnes juhusliku või projektipõhise koolitusega. Avalikes allikates nimetatakse seda eesti viipekeele tõlkide ettevalmistamisega seotud õppekavaks.	Praegu kättesaadava avaliku teabe põhjal ei ole võimalik täielikult kinnitada õppekava ülesehitust, kestust, ainepunktide mahtu, vastuvõtutingimusi, praktikakorraldust ega teooria ja praktika tasakaalu. Suurim struktuurne puudujääk on õppekava ilmne lõpetamine või asjaolu, et sellele praegu vastuvõttu ei toimu.
Õpetamis- ja õppimismetoodika	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonide ja rollimängude kasutamine; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	Õppekavaga seotud kurtide folkloori kursusel kasutati videofaile ja folklooritekste ning eesti- ja eestikeelset viipekeelset terminoloogiat arendati koostöös kurtidega. See viitab sellele, et vähemalt osa õppest oli seotud kurtide kogukonna autentsete teadmiste ja	Puuduvad selged avalikud tõendid simulatsioonide, rollimängude, juhendatud tõlkepraktika ja juhtumiuuringute kasutamise või kurtide spetsialistide süstemaatilise kaasamise kohta kogu õppekava ulatuses. Digitaalseid vahendeid kasutati mõnes keele ja

		visuaalkeelsete materjalidega.	kogukonnaga seotud tegevuses, kuid digi- või kaugtõlke õpetamise metoodika kohta dokumenteeritud teave puudub.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise sooituse hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged hindamiskriteeriumid; toimivad kvaliteedi tagamise mehhanismid.	Tartu Ülikooli õppekavana kuulus see tunnustatud kõrgharidusasutuse õppesüsteemi ning toimis seega eeldatavasti ametlike akadeemiliste reeglite alusel. Tegeliku hindamissüsteemi kohta on avalikult kättesaadav siiski vaid piiratud teave.	Avalikud allikad ei sisalda üksikasjalikku teavet pädevuspõhise hindamise, praktiliste tõlkeeksamite, portfoolio, reflektiivse praktika ega konkreetselt tõlgipädevuse kvaliteedi tagamise protseduuride kohta.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsiooni omistamine; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; võimalus kutsetunnistuse või tegevusloa saamiseks; kutsealase täiendusõppe nõuded; kutse andmisega seotud eetikakoodeksid.	Õppekava kujutas endast Eestis formaalset haridusteed viipekeeletõlgi kutsealale sisenemiseks. Eestis on olemas ka viipekeeletõlkide riiklik kutsesüsteem ning praegune kutsestandard „Viipekeeletõlk, tase 6“ kehtib aastatel 2023–2028.	Läbivaadatud avalikes allikates ei ole selgelt dokumenteeritud otsest seost Tartu Ülikooli õppekava lõpetamise ja praeguse kutse andmise süsteemi vahel. Kuna õppekava ei ole praegu nähtav aktiivse õppekavana, on selle praegune roll kutse omandamisel ebaselge.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud õppevõimalused; kaasavad vastuvõtutingimused ja õppetugi; piisav vastuvõtuvõimekus.	Õppekava oli ajalooliselt oluline, sest pakkus Eestis riigisisest formaalset viipekeeletõlkide koolitamise võimalust, vähendades sõltuvust mitteformaalsest õppest või välismaal pakutavatest koolitusvõimalustest.	Peamine puudujääk on koolituse praegune kättesaadavus. Õppekava ei näi tänapäeval olevat kättesaadav aktiivse ja tervikliku viipekeeletõlkide väljaõppe võimalusena. See tekitab Eestis olulise ligipääsetavuse probleemi inimestele, kes soovivad omandada viipekeeletõlgi kvalifikatsiooni.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Kooskõla riiklike viipekeelt käsitlevate õigusaktidega; kooskõla õigusega kasutada	Eestis on eesti viipekeel keeleseaduse alusel õiguslikult tunnustatud iseseisva keelena. See loob	Kuigi eesti viipekeele õiguslik tunnustamine on selgelt sätestatud, ei nähtu avalikust teabest praegu

	tõlketeenust; vastavus rahvusvahelistele standarditele.	riikliku õigusliku aluse viipekeelega seotud hariduse ja teenuste arendamiseks.	struktureeritud haridusteed, mis vastaks täielikult õiguslikule ja teenustest tulenevale vajadusele kvalifitseeritud viipekeeletõlkide järele.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpe; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; kaugtõlke eetiliste põhimõtete käsitlemine.	Ei leitud selgeid avalikke tõendeid selle kohta, et varasem õppekava oleks sisaldanud kaugtõlkeplatvormide kasutamise õpet, digitaalse professionaalsuse käsitlemist või kaugtõlke eetiliste põhimõtete õpetamist.	Digi- ja kaugtõlke pädevuse käsitlemine õppekavas ei ole kinnitust leidnud. See on oluline puudujääk, eriti arvestades, et Eestis on arendatud kuulmislangusega inimestele mõeldud kaugtõlketeenuseid ning riiklikud allikad märgivad, et kaugtõlketeenuse osutamist alustati Eestis 2018. aastal.
Valmisolek eri kontekstideks	Ettevalmistus töötamiseks haridusvaldkonnas; ettevalmistus tervishoiuvaldkonnas; ettevalmistus õigus- ja kohtusüsteemis; ettevalmistus tööturu ja avalike teenuste valdkonnas; valmisolek keerukateks või suure vastutusega olukordadeks.	Õppekava eesmärk oli valmistada tõlke ette kurtide ja kuuljate vahelise suhtluse vahendamiseks, mis on oluline avalike teenuste, hariduse, tööhõive ja kogukonnaelu kontekstis.	Avalik teave ei näita selgelt, kas õppijaid valmistati ette töötamiseks konkreetsetes valdkondades, nagu tervishoid, haridus, õigus- ja kohtusüsteem, tööhõive, meedia või keerukad ja suure vastutusega tõlkesituatsioonid.

Tabel 32. Eesti olemasoleva viipekeeleprogrammi hindamine (eesti viipekeele C1-taseme kursus) [15]

Hindamisvaldkond	Võrdluskriteeriumi ootus	Programmi tõendusmaterjal	Tuvastatud kitsaskoht
Õppekava sisu	Käsitletakse viipekeele lingvistikat; arendatakse suulise keele pädevust; käsitletakse tõlketeooriat ja tõlketehnikaid; käsitletakse kurtide kultuuri ja kogukonda; kutse-eetika on lõimitud; käsitletakse eri valdkondi (haridus, tervishoid,	Tartu Ülikool kuulutas välja eesti viipekeele C1-taseme kursuse, mille eesmärk on arendada kõrgtasemel eesti viipekeele oskust. Kursus on suunatud inimestele, kes on juba viipekeelega seotud valdkondades tegevad,	Kursus keskendub keelepädevusele ega kujuta endast terviklikku viipekeeletõlkide koolitusprogrammi. Avalik teave ei kinnita tõlketeooria, tõlketehnikate, kutse-eetika,

[15] University of Tartu. Estonian Sign Language C1-level course information. https://ut.ee/et/uudis/tartu-ulikool-pakub-eesti-viipekeele-c1-taseme-kursust

	õigus, avalikud teenused, meedia); käsitletakse digi- ja kaugtõlget.	sealhulgas tõlkidele, õpetajatele ja teistele spetsialistidele. Seega toetab kursus tõlkide ettevalmistuse üht olulist osa – kõrgtasemel keeleoskust.	valdkonnapõhise ettevalmistuse ega digi- ja kaugtõlke käsitlemist.
Pädevuste arendamine	Põhipädevused on selgelt määratletud; arendatakse kakskeelset soravust; hinnatakse tõlke täpsust ja selgust; käsitletakse eetiliste otsuste tegemist; rõhutatakse professionaalset käitumist; arendatakse kontekstipõhist pädevust.	Kursus aitab arendada kõrgtasemel eesti viipekeele oskust, mis on tõlgipädevuse üks põhieeldusi. Eesti kontekstis on see eriti oluline, sest kõrge keelepädevusega viipekeelespetsialistide nappus mõjutab tõlketeenuste kvaliteeti ja kättesaadavust.	Pädevuste arendamine piirdub peamiselt keelepädevusega. Avaliku teabe põhjal ei hõlma kursus terviklikku tõlgipädevuste raamistikku, mis käsitleks tõlke täpsust, eetiliste otsuste tegemist, professionaalset käitumist või kontekstipõhiseid tõlkeoskusi.
Koolitusmudel ja ülesehitus	Selge programmi ülesehitus ja õpingute edenemine; määratletud vastuvõtutingimused; piisav õppe kestus; tasakaal teooria ja praktika vahel; juhendatud praktika või praktika töökeskkonnas.	Tartu Ülikool pakub kursust struktureeritud täiendusõppe võimalusena. Kursus vastab selgele riiklikule vajadusele kõrgema taseme eesti viipekeele oskuse järele.	Avalikult kättesaadav teave ei anna piisavalt üksikasjalikku ülevaadet kursuse kestusest, hindamisvormidest, edasistest õpiteedest ega sellest, kas kursust saab kombineerida teiste koolitustega viipekeeletõlgi kutsekvalifikatsiooni omandamiseks.
Õpetamis- ja õppimismetoodika	Praktikale suunatud õpetamismeetodid; simulatsioonide ja rollimängude kasutamine; tegelikel olukordadel põhinevad juhtumiuuringud; kurtide spetsialistide kaasamine koolitajatena; digitaalsete õppevahendite kasutamine.	Kuna kursus keskendub kõrgtasemel eesti viipekeele oskuse arendamisele, võib seda käsitleda keeleõppena, millel on praktiline väärtus suhtluspädevuse arendamisel.	Avalikus teabes ei kirjeldata selgelt selliste õppemeetodite kasutamist nagu rollimängud, simulatsioonid ja tõlkepraktika, samuti kurtide spetsialistide kaasamist õppetöösse või digitaalsete õppevahendite kasutamist.
Hindamine ja kvaliteedi tagamine	Pädevuspõhised hindamismeetodid; praktilise soorituse hindamine; portfoolio või reflektiivse praktika kasutamine; selged	Tartu Ülikooli kursusena pakub seda tunnustatud kõrgharidusasutus, mis annab kursusele	Avalikud allikad ei selgita piisavalt, kas kursus sisaldab formaalset C1-taseme hindamist, praktilise keeleoskuse hindamist,

	hindamiskriteeriumid; toimivad kvaliteedi tagamise mehhanismid.	institutsionaalse usaldusväärsuse.	portfoolioülesandeid või välist kvaliteedi tagamist.
Sertifitseerimine ja kutsealane tunnustamine	Tunnustatud kvalifikatsiooni omistamine; vastavus riiklikule kvalifikatsiooniraamistikule; võimalus kutsetunnistuse või tegevusloa saamiseks; kutsealase täiendusõppe nõuded; kutse andmisega seotud eetikakoodeksid.	Kursus võib toetada tõlkide ja viipekeelespetsialistide professionaalset arengut, tugevdades nende kõrgtasemel keelepädevust. Eesti kutsesüsteemi kuuluv kutsestandard „Viipekeeletõlk, tase 6“ sisaldab ajakohastatud pädevuste kirjeldusi ja tulevikuoskusi.	Kursus ise ei anna viipekeeletõlgi kutsekvalifikatsiooni. Selle seost riikliku viipekeeletõlgi kutse andmise süsteemiga ei ole avalikus teabes selgelt kirjeldatud.
Koolituse ligipääsetavus ja kättesaadavus	Geograafiline ligipääsetavus; taskukohased või toetatud õppevõimalused; kaasavad vastuvõtutingimused ja õppetugi; piisav vastuvõtuvõimekus.	Kursust pakub Eestis riiklik ülikool ning seetõttu loob see olulise riigisisese võimaluse kõrgtasemel viipekeele õppimiseks.	Kursuse kättesaadavust võivad piirata selle toimumisaeg, vastuvõetavate õppijate arv, asukoht ja keelenõuded ning asjaolu, et tegemist ei ole tervikliku viipekeeletõlkide väljaõppega. Kursus üksi ei lahenda viipekeeletõlkide koolitusvõimaluste nappust.
Vastavus õigus- ja poliitikaraamistikele	Kooskõla riiklike viipekeelt käsitlevate õigusaktidega; kooskõla õigusega kasutada tõlketeenust; vastavus rahvusvahelistele standarditele.	Kursus toetab eesti viipekeele kui iseseisva keele õigusliku tunnustamise praktilist rakendamist keeleseaduse alusel.	Kuigi kursus aitab arendada keelepädevust, ei kujuta see endast terviklikku viipekeeletõlkide haridusteed, mis vastaks kõigile tõlketeenuse kättesaadavusega seotud vajadustele.
Digi- ja kaugtõlke pädevus	Kaugtõlkeplatvormide kasutamise väljaõpe; digitaalse professionaalsuse käsitlemine; kaugtõlke eetiliste põhimõtete käsitlemine.	Ei leitud selgeid avalikke tõendeid selle kohta, et C1-taseme kursus hõlmaks kaugtõlget, veebipõhiste tõlkeplatvormide kasutamist või digitaalse tõlketöö eetikat.	Digi- ja kaugtõlget ei ole kursuse avalikus kirjelduses käsitletud. See on oluline, sest Eestis osutatakse viipekeele kaugtõlketeenuseid ning koolitus peaks võimaluse korral valmistama spetsialiste ette ka selliseks töövormiks.

Valmisolek eri kontekstideks	Ettevalmistus töötamiseks haridusvaldkonnas; ettevalmistus tervishoiuvaldkonnas; ettevalmistus õigus- ja kohtusüsteemis; ettevalmistus tööturu ja avalike teenuste valdkonnas; valmisolek keerukateks või suure vastutusega olukordadeks.	Kõrgtasemel keelepädevuse tugevdamise kaudu võib kursus kaudselt toetada tõlkimist erinevates valdkondades ja olukordades.	Avalik teave ei näita valdkonnapõhist ettevalmistust töötamiseks hariduses, tervishoius, õigusvaldkonnas, tööhõive ja avalike teenuste valdkonnas ega muudes suure vastutusega tõlkesituatsioonides.

8.2. Eesti riikliku haridussüsteemi ja õigusraamistiku vastavus rahvusvahelistele viipekeelestandarditele

Tabel 33. Eesti viipekeele haridus- ja õigusraamistiku võrdlev hindamine rahvusvaheliste standardite alusel

Standardivald kond	Rahvusvaheline ootus / võrdluskriteerium	Täielikult vastavus	Osaliselt vastav	Ei vasta	Märkused / tõendusmaterjal / kitsaskohad
Viipekeele õiguslik tunnustamine	Viipekeel on riigi õigusaktides või põhiseaduses õiguslikult tunnustatud loomuliku keelena.	X			Eesti vastab selles valdkonnas täielikult rahvusvahelisele võrdlusalusele. Keeleseaduses on sõnaselgelt sätestatud, et eesti viipekeel on iseseisev keel ning viibeldud eesti keel on eesti keele esinemiskuju. See tagab viipekeele selge õigusliku tunnustamise riiklikes õigusaktides, kuigi seda ei ole sätestatud põhiseaduses.
Õigus viipekeeletõlkele	Riiklikud õigusaktid tagavad juurdepääsu professionaalse viipekeeletõlgi teenusele avalike teenuste kasutamisel.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Keeleseaduse kohaselt tagatakse kurtide ja vaegkuuljate õigus suhelda eesti viipekeeles ja viibeldud eesti keeles seaduses nimetatud asutustes tõlketeenuse võimaldamisega õigusaktides sätestatud korras. Tõlketeenuse tegelik kättesaadavus sõltub siiski teenuse korraldusest ja rakendamisest eri valdkondades. Näiteks Tallinna avalik teave kirjeldab viipekeeletõlgi teenust abina igapäevasel suhtlemisel, ametiasutustes ja teenindusasutustes, kuid see ei tõenda teenuse ühetaolist kättesaadavust kogu riigis ega kõigis avalike teenuste valdkondades.
Juurdepääs haridusele	Kurtidele õppijatele on kõigil haridustasemetel tagatud juurdepääs		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt võib kurdi või kuulmislangusega õpilase õpetamisel kasutada õppekeelena lisaks eesti keelele eesti viipekeelt ja viibeldud eesti keelt. Eestis rakendatakse ka kaasava hariduse põhimõtteid. Seaduses kasutatakse siiski

	viipekeelele ja/või viipekeeletõlgile.				sõnastust „võib kasutada“ ning olemasolevad tõendid ei kinnita võrdset ja järjepidevat juurdepääsu viipekeelsele õppele või tõlketoele kõigil haridustasemetel ja kõigis Eesti piirkondades.
Juurdepääs tervishoiuteenustele	Tõlketeenus on tervishoiuasutustes kättesaadav diskrimineerimisest a ja põhjendamatu viivituseta.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Tõlketeenused on olemas ning võivad toetada suhtlust vajalikes teenindusasutustes. Samuti võimaldab kaugtõlketeenus kuulmislangusega inimestel suhelda viipekeeletõlgi vahendusel. Avalikest allikatest ei nähtu siiski selget üleriigilist õigust, mis tagaks professionaalse viipekeeletõlgi viivituseta kättesaadavuse kõigis tervishoiuasutustes. Seega on teenuse kasutamine võimalik, kuid selle täielik kättesaadavus kogu tervishoiusüsteemis ei ole praktikas tagatud.
Tõlkide koolitusstandardid	Tõlkide koolitusprogramm on formaliseeritud, struktureeritud ja pädevuspõhine.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt, kuid esineb olulisi puudujääke. Eestis on olemas viipekeeletõlkide kutsestandardid ning varem pakuti Tartu Ülikoolis viipekeeletõlkide õpet. Praegune avalik teave osutab aga viipekeeletõlkide nappusele ning puudujääkidele eesti viipekeele uurimis- ja koolitusvõimekuses. Tallinna Ülikool on samuti rõhutanud vajadust tugevdada valdkonda teadus- ja arendustegevuse kaudu. See näitab, et standardid on olemas, kuid terviklik ja ajakohane formaalne haridustee ei ole piisavalt nähtav ega kättesaadav.
Kutse andmine ja tunnustamine	Tõlkidele antakse kutse või akrediteering tunnustatud riikliku süsteemi kaudu.	X			Eesti vastab kutse andmise osas täielikult rahvusvahelisele võrdlusalusele. Riiklikus kutsesüsteemis on olemas kutsestandard „Viipekeeletõlk, tase 6“, mille kohaselt tuleb kutse saamiseks tõendada kõiki kohustuslikke kompetentse. Standardis on sätestatud ka hariduse ja töökogemuse nõuded, sealhulgas kõrgharidus või teatud juhtudel keskharidus koos vähemalt kümneaastase erialase tõlketöö kogemuse ja erialase ettevalmistusega.
Kutse-eetika	Riiklikul tasandil on olemas eetikakoodeksid, mida rakendatakse tõlkide kutsetegevuses.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Kutsestandardis kirjeldatakse tõlkidelt oodatavaid kutsepädevusi ning varasemas kutsestandardis käsitletakse viipekeeletõlget keele ja kultuuri, sealhulgas kurtide kultuuri vahendamisena. Samuti on sätestatud, et tõlk järgib kutse-eetika nõudeid. Läbivaadatud avalikud allikad ei kinnita siiski, et kõigile viipekeeletõlkidele ja kõigis töövaldkondades kehtiks üks siduv õigusaktiga kehtestatud eetikakoodeks, ega näita selgelt, kuidas eetikanõuete järgimist praktikas kontrollitakse.

Kvaliteedi tagamise mehhanismid	Olemas on süsteemid tõlkekvaliteedi jälgimiseks ja kaebuste lahendamiseks.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Kutsestandardite ja kutse andmise süsteemi olemasolu loob raamistiku tõlkide kutsepädevuse hindamiseks. Avalikest allikatest ei nähtu siiski ühtset terviklikku riiklikku mehhanismi, mis oleks spetsiaalselt suunatud tõlkide töö kvaliteedi pidevale jälgimisele, kutsealaste kaebuste lahendamisele ja teenuse ühtlase kvaliteedi tagamisele kõigis valdkondades.
Tõlkide kättesaadavus	Riigis on piisavalt koolitatud tõlke, et rahuldada üleriigilist nõudlust.			X	Eesti ei vasta sellele nõudele praktikas. Tallinna Ülikool on avalikult osutanud viipekeeletõlkide nappusele Eestis ning olulistele puudujääkidele eesti viipekeele uurimisel. Tõlkide nappus on üks olulisemaid riiklikke kitsaskohti, sest viipekeele õiguslik tunnustamine ja kutsestandardid ei saa täielikult oma eesmärki täita, kui nõudluse rahuldamiseks ei ole piisavalt koolitatud tõlke.
Ligipääsetavus ja taskukohasus	Tõlketeenused on geograafiliselt ja rahaliselt kättesaadavad.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Mõned avalikud teenused on tasuta, sealhulgas riiklik kaugtõlketeenus kuulmislangusega inimestele, kes vajavad suhtlemisel viipekeeletõlgi abi. Tallinn pakub samuti kohaliku omavalitsuse tasandil viipekeeletõlgi teenust, kuid avalik teave osutab mõnel juhul teenuse piiratud kuumahule, näiteks 3–4 tunnile kuus teatud kohalike teenuste puhul. Seega on teenused olemas ja võivad olla kasutajale rahaliselt kättesaadavad, kuid nende kättesaadavus võib sõltuda asukohast, teenuse saamise tingimustest, teenuse liigist ja tõlkide olemasolust.
Kurtide kogukonna kaasamine	Kurtide organisatsioonid on kaasatud poliitikakujundamisse ja tõlkide koolitamisse.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Eestis tegutsevad kurtide kogukonna ja viipekeeletõlke valdkonna organisatsioonid ning toimib viipekeeletõlkide kutse andmise süsteem. Tallinna Ülikooli eesti viipekeele alane teadustöö keskendub samuti kurtide kogukondadele, keelekasutusele ja viipekeeleõppele. Avalikud allikad ei kinnita siiski, et kurtide organisatsioonide süstemaatiline või ametlik kaasamine oleks nõutud kogu riiklikus poliitikakujundamises, tõlkide koolitamises, õppekavade koostamises või kvaliteedi tagamises.
Digi- ja kaugtõlge	Poliitikameetmed ja koolitus käsitlevad digi- ja kaugtõlget ning sellega seotud eetilisi küsimusi.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Eestis toimib viipekeele kaugtõlketeenus. Sotsiaalkindlustusameti kirjelduse kohaselt on teenus tasuta ning mõeldud kuulmislangusega, peamiselt kurtidele inimestele, kes vajavad suhtlemisel viipekeeletõlgi abi selleks loodud rakenduse kaudu. Kaugtõlget kasutati Eestis juba 2019. aastal, mil teenust kasutati nelja kuu jooksul üle 800 korra. Avalikud tõendid ei näita siiski tervikliku

					riikliku koolitusraamistiku olemasolu, mis hõlmaks kaugtõlkeplatvormide kasutamist, digitaalset professionaalsust ja kaugtõlke eetilisi põhimõtteid.
Vastavus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni nõuetele	Riigi õigusaktid ja praktika kajastavad ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni artiklite 2, 9, 21, 24 ja 30 nõudeid.		X		Eesti vastab sellele nõudele osaliselt. Eesti ratifitseeris ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni 30. mail 2012 ning riiklikus õiguses tunnustatakse eesti viipekeelt iseseisva keelena. Haridusalased õigusaktid võimaldavad kurtide õppijate õpetamisel kasutada eesti viipekeelt ja viibeldud eesti keelt. ÜRO puuetega inimeste õiguste komitee 2021. aasta lõppjäreldustes Eesti kohta juhitakse siiski tähelepanu ligipääsetavuse ja rakendamisega seotud probleemidele ning koolitatud tõlkide nappus näitab, et konventsiooni nõuete täielik praktiline rakendamine ei ole veel saavutatud.

8.3. Olemasoleva viipekeeletõlkide koolitusprogrammi süstemaatiline ülevaade Eestis

8.3.1. Sissejuhatus ja kontekst

Eesti on viipekeeletõlkide koolituse kaardistamise seisukohalt eripärane ja oluline näide. Ühelt poolt on eesti viipekeel selgelt õiguslikult tunnustatud ning riigis on välja töötatud viipekeeletõlkide ametlikud kutsestandardid. Teisalt näitab kaardistus, et Eestis puudub praegu selgelt nähtav, aktiivne ja terviklik kõrgharidustaseme õpitee uute eesti viipekeele tõlkide koolitamiseks. See eristab Eestit riikidest, kus praegu pakutakse mitut formaalset ülikoolitaseme viipekeeletõlke õppekava.

Eesti viipekeel on keeleseaduse alusel õiguslikult tunnustatud iseseisva keelena[16]. See loob olulise aluse keeleliste õiguste tagamiseks, avalikele teenustele juurdepääsuks ja tõlkevaldkonna professionaliseerumiseks. Riikliku poliitikaraamistiku kaardistus näitab samuti, et Eesti vastab mitmele rahvusvahelisele viipekeelevaldkonna standardile kas osaliselt või täielikult, eelkõige viipekeele õigusliku tunnustamise, kutse andmise ja kaugtõlketeenuste osas. Samas toob kaardistus esile olulised puudujäägid nende põhimõtete praktilisel rakendamisel,

[16] Estonian Language Act. https://deafhistory.eu/index.php/component/zoo/item/2007-estonia-legal-recognition-of-estonian-sign-language

eelkõige koolitatud tõlkide nappuse, teenuste ebaühtlase kättesaadavuse ning praeguste formaalsete tõlkide koolitamise võimaluste vähese nähtavuse.

Seetõttu keskendub Eesti olukorra kaardistus nii formaalsetele koolitusvõimalustele kui ka neid toetavatele struktuuridele. Nende hulka kuuluvad Tartu Ülikooli varasem eesti viipekeele tõlgi õppekava, Tartu Ülikooli eesti viipekeele C1-taseme kursus, Tallinna Ülikooli Eesti Viipekeele Uurimisrühm EVKUR ning Eesti Viipekeeletõlkide Kutseühingu ja Kutsekojaga seotud kutse andmise ja jätkuva professionaalse arengu süsteem. Selline lähenemine võimaldab raportis kajastada Eesti tegelikku olukorda, käsitlemata teadus- või kutsesüsteemi struktuure ekslikult terviklike viipekeeletõlkide koolitusprogrammidena.

Nende struktuuride kaardistamine on oluline, sest tõlkide koolituse kvaliteet mõjutab otseselt kurtide ja kuulmislangusega inimeste juurdepääsu haridusele, tervishoiule, avalikele teenustele, tööhõivele, õigusteenustele, kultuurile ja igapäevasele suhtlusele. Kui tõlkide koolitusvõimalused on piiratud, ei pruugi isegi tugev õiguslik tunnustamine tagada tegelikku juurdepääsu teenustele. Eesti näide osutab seega selgelt, miks ajakohane, ligipääsetav ja praktilise suunitlusega kutsehariduse õppekava võiks anda valdkonna arengusse märkimisväärse panuse.

8.3.2. Metoodika

Kaardistamine viidi läbi SignUnity WP2 metoodika standardiseeritud raamistiku alusel. Täidetud vormid on esitatud **tabelites 29–32**. Raamistiku abil hinnatakse iga õppekava või asjakohast struktuuri kokkulepitud võrdlusvaldkondade alusel, mille hulka kuuluvad õppekava sisu, pädevuste arendamine, koolitusmudelid, õpetamismetoodika, hindamine ja kvaliteedi tagamine, kutse andmine, ligipääsetavus, kooskõla õigusraamistikuga, digi- ja kaugtõlge ning valdkonnapõhine ettevalmistus. Käesoleva raporti ülesehitus järgib õppekavade ja asjakohaste struktuuride konteksti, metoodika, õppekava sisu, ülesehituse, pädevuste, kättesaadavuse, võrdlevate tähelepanekute, puudujääkide ning kutsehariduse õppekava arendamise seisukohalt oluliste järelduste analüüsi.

Eesti kaardistus põhines dokumendianalüüsil ja avalikult kättesaadava teabe läbivaatamisel ning Eesti kohta koostatud täidetud vormidel (**tabelid 29–32**). Kasutatud allikate hulka kuulusid

riiklikud õigusaktid, kutsestandardid, viipekeeletõlgi kutseala käsitlev teave, Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli institutsionaalne teave ning kaugtõlke ja viipekeele tugiteenuste kohta avaldatud materjalid.

Kaardistatavate näidete valimisel lähtuti järgmistest kriteeriumidest:

- Näide pidi olema otseselt seotud eesti viipekeele, viipekeeletõlke, tõlgipädevuse või viipekeeletõlke valdkonna professionaliseerumisega Eestis.
- Näite kohta pidi olema avalikult kättesaadavaid või dokumenteeritud tõendeid, mida oli võimalik hinnata lisa 1a võrdlusraamistiku alusel.
- Kaardistus pidi hõlmama vähemalt kolme asjakohast struktuuri, eristades selgelt terviklikke haridusprogramme, täiendusõpet, teadus- ja arendustegevust ning kutse andmist.
- Analüüsis tuli vältida selliste struktuuride käsitlemist terviklike viipekeeletõlkide koolitusprogrammidena, mis tegelikult õppeprogrammid ei ole.

Nende kriteeriumide alusel kaardistati neli näidet:

- **Tartu Ülikool – eesti viipekeele tõlgi õppekava**
- **Tartu Ülikool – eesti viipekeele C1-taseme kursus**
- **Tallinna Ülikool – Eesti Viipekeele Uurimisrühm / EVKUR**
- **Eesti Viipekeeletõlkide Kutseühing / Kutsekoda – viipekeeletõlgi kutsesüsteem**

Oluline metodoloogiline piirang seisneb selles, et Eestis ei näi praegu olevat mitut aktiivset ja terviklikku viipekeeletõlkide õppekava, mida saaks omavahel võrrelda samal viisil nagu suuremates riikides, kus on välja kujunenud ülikoolitaseme õpiteed. Tartu Ülikooli viipekeeletõlgi õppekava käsitletakse ajaloolise formaalse õppekavana, C1-taseme kursust keelealase täiendusõppena, EVKURit teadus- ja arendustegevust ning valdkonna professionaliseerumist toetava struktuurina ning Kutsekoja süsteemi kutse andmise raamistikuna, mitte õppekavana. Selline eristus on raporti täpsuse seisukohalt oluline.

Teiseks piiranguks on asjaolu, et avalikult kättesaadav teave ei sisalda alati üksikasjalikke moodulikirjeldusi, hindamismeetodeid, praktikanõudeid, õpetamismetoodikat ega

õpiväljundeid. Kui vastavad tõendid puudusid, käsitletakse seda raportis pigem teabe avaliku kättesaadavuse või süsteemi ülesehituse puudujäägina, mitte ei eeldata, et vastav element täielikult puudub.

8.3.3. Kaardistatud programmide ülevaade

Tabelis 34 on esitatud Eestis kaardistatud programmid ja struktuurid. Eesti kaardistus näitab killustunud, kuid sisulist süsteemi. See hõlmab üht varasemat formaalset viipekeeletõlkide õppekava, üht praegu pakutavat kõrgtasemel keeleoskuse arendamise kursust, üht ülikoolipõhist teadus- ja viipekeeleressursside arendamise struktuuri ning üht riiklikku kutse andmise raamistikku.

Tabel 34. Eestis kaardistatud programmide ja struktuuride kokkuvõte

Programm / struktuur	Asutus / organisatsioon	Tüüp / tase	Kestus / ülesehitus	Peamine sihtrühm	Kutse andev / vastutav asutus
Eesti viipekeele tõlgi õppekava	Tartu Ülikool	Rakenduskõrgharidus / varasem formaalne viipekeeletõlkide õppekava	Ei ole praegu selgelt kättesaadav aktiivse vastuvõtuga õpiteena	Tulevased eesti viipekeele tõlgid	Tartu Ülikool
Eesti viipekeele C1-taseme kursus	Tartu Ülikool	Täiendusõpe / kõrgtasemel keeleoskuse arendamine	Kursusepõhine täiendusõpe	Tõlgid, õpetajad ja viipekeelespetsialistid, kes vajavad kõrgtasemel eesti viipekeele oskust	Tartu Ülikool
Eesti Viipekeele Uurimisrühm / EVKUR	Tallinna Ülikool	Teadus-, õppe- ja valdkonna professionaliseerumist toetav struktuur	Teadus- ja arendustegevuse struktuur, mitte terviklik õppeprogramm	Teadlased, õpetajad, viipekeelespetsialistid ja laiem erialakogukond	Tallinna Ülikool
Kutse andmise ja jätkuva professionaalse arengu süsteem	Eesti Viipekeeletõlkide Kutseühing / Kutsekoda	Kutsestandardi ja kutse andmise raamistik	Riiklik kutsesüsteem	Töötavad või tulevased viipekeeletõlgid, kes soovivad kutsealast tunnustamist	Kutsekoda / kutse andmise eest vastutavad struktuurid

Kõige olulisem järeldus on, et Eestis on olemas professionaalse süsteemi erinevad elemendid, kuid praegu ei moodusta need üht selget ja terviklikku viipekeeletõlgiks saamise haridusteed. Tartu Ülikooli varasem õppekava näitab, et Eestis on formaalne viipekeeletõlkide õpe olnud olemas, kuid praegu ei ole see enam selgelt nähtav aktiivse õppimisvõimalusena. Tartu Ülikooli

eesti viipekeele C1-taseme kursus toetab kõrgtasemel keelepädevuse arendamist, kuid ei kujuta endast terviklikku viipekeeletõlkide koolitusprogrammi. EVKUR tugevdab eesti viipekeele, kurtide kogukondade, õpetamise ja viipekeeleressurssidega seotud teadmiste baasi, kuid ei anna viipekeeletõlgi kvalifikatsiooni. Kutsekoja süsteem määratleb kutsestandardid ja loob raamistiku kutse andmiseks, kuid ei paku ise viipekeeletõlkide õpet ega koolitust.

8.3.4. Õppekava sisu ja õpiväljundid

Eestis kaardistatud näited näitavad, et laiemas süsteemis on olemas mitu olulist õppekava elementi, kuid need ei ole koondatud üheks aktiivseks ja terviklikuks viipekeeletõlkide õppekavaks.

Tartu Ülikooli varasem eesti viipekeele tõlgi õppekava on kõige selgem näide formaalsest viipekeeletõlkide õppest. See pakkus Eestis struktureeritud võimalust viipekeeletõlkide koolitamiseks ning hõlmas vähemalt teataval määral kurtide kultuuri ja kogukonnaga seotud teemasid. Kaardistamise käigus kogutud andmed näitavad, et õppekava „Eesti viipekeele tõlk" raames õpetati kurtide folkloori, mis kinnitab, et lisaks keele- ja tõlkealasele ettevalmistusele käsitleti õppekavas ka kultuuri ja kogukonnaga seotud teadmisi. Kuna õppekava ei ole aga enam selgelt nähtav aktiivse ja praegu pakutava õppimisvõimalusena, ei ole võimalik selle sisu kõigi võrdlusaluse ootuste alusel täielikult hinnata. Avalik teave ei anna piisavalt üksikasjalikku ülevaadet sellest, kas õppekavas käsitleti süsteemselt kutse-eetikat, valdkonnapõhist tõlget, digitõlget, õigus- või meditsiinivaldkonna tõlget ning juhendatud praktilist õpet.

Tartu Ülikooli eesti viipekeele C1-taseme kursus panustab õppekava sisusse kitsamalt, kuid siiski olulisel viisil. Kursus keskendub kõrgtasemel eesti viipekeele oskuse arendamisele ning on suunatud inimestele, kes on juba viipekeelevaldkonnaga seotud, sealhulgas tõlkidele, õpetajatele ja teistele spetsialistidele. Seega toetab kursus üht viipekeeletõlkide koolituse kõige olulisemat alust: kõrgtasemel keeleoskust. Tegemist ei ole siiski tervikliku viipekeeletõlkide õppekavaga. Avalik teave ei kinnita tõlketeooria, kutse-eetika, valdkonnapõhise tõlke ega digi- ja kaugtõlke käsitlemist.

Tallinna Ülikooli EVKUR panustab õppekava arendamisse kaudselt. Uurimisrühma keskendumine eesti viipekeele keelelisele struktuurile ja kasutusele, kurtide viipekeelsetele kogukondadele, eesti viipekeele õpetamisele ja õppimisele ning viipekeeleressursside arendamisele on tulevase viipekeeletõlkide koolituse seisukohalt väga oluline. EVKUR saab

tugevdada viipekeele lingvistika, kurtide kogukonna uuringute, viipekeeleressursside arendamise ja tõenduspõhise õpetamise valdkondi. EVKURit ei esitleta siiski tervikliku viipekeeletõlkide koolitusprogrammina ning sellel puudub nähtav õppekava, mis hõlmaks tõlketehnikaid, juhendatud praktikat, valdkonnapõhist tõlget ja kutse omandamist.

Kutsekoja kutsestandard loob tugeva lähtekoha kutsepädevuste määratlemiseks. Kutsestandard „Viipekeeletõlk, tase 6" kirjeldab kutsetegevust ja edukaks kutsealaseks tegutsemiseks vajalikke pädevusi. See on oluline, sest määratleb, mida viipekeeletõlk peab oskama ja suutma professionaalses töös rakendada. Tegemist ei ole siiski õppekavaga. Kutsestandard ei sisalda õppemooduleid, õppetundide mahtu, õppetegevusi, praktikat ega õppematerjale.

Kokkuvõttes on Eestis olemas mitu tugevat ja õppekava arendamise seisukohalt olulist elementi: kõrgtasemel viipekeeleoskus, teadmised kurtide kogukonnast, teaduspõhised viipekeeleressursid ja selgelt määratletud kutsepädevused. Peamine puudujääk seisneb selles, et need elemendid ei ole praegu ühendatud üheks selgelt nähtavaks ja terviklikuks viipekeeletõlkide haridusteeks.

8.3.5. Programme Structure and Teaching Methodologies

Eestis kaardistatud näited erinevad oma ülesehituselt märkimisväärselt.

Tartu Ülikooli varasem viipekeeletõlgi õppekava oli oma ülesehituselt kõige lähemal terviklikule formaalsele õppele. Ülikoolipõhise õppekavana pakkus see viipekeeletõlkide ettevalmistamiseks süsteemsemat haridusteed kui lühiajalised või mitteformaalsed koolitused. Praegu avalikult kättesaadav teave ei anna siiski piisavalt üksikasjalikku ülevaadet õppekava täpsest ülesehitusest, kestusest, ainepunktide mahust, õpingute edenemisest, vastuvõtutingimustest, praktikast ega hindamisest. Peamine struktuurne puudujääk seisneb selles, et praegu ei näi õppekava olevat uutele õppijatele aktiivse õppimisvõimalusena kättesaadav.

Tartu Ülikooli eesti viipekeele C1-taseme kursus on üles ehitatud täiendusõppena. Selle tugevus seisneb vastamises tõlkide, õpetajate ja teiste spetsialistide vajadusele kõrgtasemel eesti viipekeele oskuse järele. Seetõttu on kursus oluline professionaalse arengu seisukohalt, eriti

olukorras, kus keelepädevus ja tõlkide kättesaadavus on olulised kitsaskohad. Kuna tegemist on kursusepõhise ja eelkõige keeleoskusele keskenduva õppega, ei paku see siiski viipekeeletõlkide õppekavalt eeldatavat laiemat ülesehitust. Puuduvad selged avalikud tõendid juhendatud tõlkepraktika, töökeskkonnas toimuva praktika, kutse omandamiseni viiva õpitee või tervikliku teooriat ja praktikat ühendava õppemudeli kohta.

EVKUR pakub viipekeeletõlkide õppeprogrammi asemel teadus- ja arendustegevuse struktuuri. Selle roll on oluline, sest viipekeeletõlkide koolitus vajab tugevat akadeemilist ja keeleteaduslikku alust. Eesti viipekeele, kurtide kogukondade, õpetamise ja viipekeeleressursside alane teadustöö saab toetada tulevaste õppekavade koostamist, hindamispraktikate arendamist ja õppematerjalide loomist. EVKUR ei paku aga nähtavat struktureeritud viipekeeletõlkide õpiteed, millel oleksid määratletud vastuvõtutingimused, moodulid, ainepunktid, praktika ja omandatav kvalifikatsioon.

Kutsekoja kutse andmise süsteem loob riikliku struktuuri viipekeeletõlkide kutsepädevuse tunnustamiseks. See on oluline, sest annab kutsealale formaalse raamistiku. Süsteem ei määratle siiski õpetamismetoodikat. See ei kirjelda, kuidas õppijaid tuleks õpetada, kuidas korraldada juhendatud praktikat ega kuidas tulevased viipekeeletõlgid peaksid liikuma algtasemelt professionaalse kutsepädevuse saavutamiseni.

Õpetamismetoodika kohta on kättesaadavad tõendid piiratud. Tartu Ülikooli varasemas õppekavas näib olevat kasutatud kurtide kogukonnast pärinevaid autentseid materjale, sealhulgas videofaile ja folkloritekste, ning arendatud terminoloogiat koostöös kurtidega. See viitab visuaalsete, kogukonnapõhiste ja kultuurikonteksti arvestavate õppemeetodite kasutamisele. Samas leidub vähe avalikke tõendeid konkreetselt viipekeeletõlkide koolitamisele suunatud meetodite kohta, nagu simulatsioonid, rollimängud, juhtumiuuringud, juhendatud tõlkeharjutused, reflektiivsed portfooliod või praktika tegelikes teenuseosutamise keskkondades.

Kokkuvõttes on Eestis olemas teadmusbaas, keeleõppe võimalused ja kutse andmise struktuurid, kuid puudub selgelt nähtav terviklik koolitusmudel, mis ühendaks teooria, praktika, juhendatud tõlkeõppe, hindamise ja kutse omandamise ühtseks õpiteeks.

8.3.6. Arendatavad pädevused

Eestis kaardistatud näited toetavad mitme viipekeeletõlgi tööks olulise pädevuse arendamist, kuid kõiki neid pädevusi ei arendata ühe tervikliku õpitee raames.

Kõige tugevam pädevusvaldkond on eesti viipekeele oskus. Tartu Ülikooli eesti viipekeele C1-taseme kursus toetab otseselt kõrgtasemel keelepädevuse arendamist, samal ajal kui EVKUR panustab eesti viipekeele struktuuri, kasutamise, õpetamise ja õppimise laiemasse mõistmisse. Need on viipekeeletõlgi töö olulised alused, sest tõlk peab väga hästi valdama nii viipekeelt kui ka oma töös kasutatavat suulist ja kirjalikku keelt.

Tartu Ülikooli varasema viipekeeletõlgi õppekava eesmärk oli valmistada ette inimesi kurtide ja kuuljate vaheliseks tõlkimiseks. See viitab sellele, et õppekava toetas tõlkimise põhipädevuste, sealhulgas kakskeelse suhtluse ning keelte ja kultuuride vahendamise oskuse arendamist. Kuna üksikasjalik teave õppekava sisu ja hindamise kohta ei ole avalikult kättesaadav, ei ole võimalik kinnitada, kuidas arendati ja hinnati formaalselt tõlke täpsust ja selgust, eetiliste otsuste tegemist või kontekstipõhiseid tõlkeoskusi.

Kutsekoja kutsestandard on kõige selgem allikas viipekeeletõlgilt oodatavate kutsepädevuste määratlemiseks. See loob Eestis viipekeeletõlkidele ametliku pädevusraamistiku ning käsitleb kutsetegevust keele ja kultuuri vahendamisena. Tegemist on tugeva riikliku alusega, sest kutsestandard määratleb, milliseid pädevusi viipekeeletõlgilt professionaalses töös eeldatakse. Samas ei kirjelda see, kuidas õppijad neid pädevusi hariduse ja praktilise väljaõppe kaudu arendavad.

Eetiline pädevus kajastub osaliselt kutsestandardis ning laiemas käsitluses viipekeeletõlkest kui keele ja kultuuri vahendamisest. Eetika ei ole aga kaardistatud struktuurides selgelt dokumenteeritud läbiva koolitusvaldkonnana. Puuduvad tugevad avalikud tõendid struktureeritud eetiliste juhtumite analüüsi, kutsealaste dilemmade käsitlemise, konfidentsiaalsuse ja erapooletuse põhimõtete õpetamise, tõlgi rollipiiride käsitlemise või eetiliste otsuste tegemise hindamise kohta.

Piiratud on ka valdkonnapõhine ettevalmistus. Kaardistatud struktuurid ei näita terviklikku õpiteed, mis valmistaks tõlke ette töötamiseks hariduses, tervishoius, õigusvaldkonnas, avalikes teenustes, tööhõivevaldkonnas, meedias või hädaolukordades. See on oluline

puudujääk, sest viipekeeletõlgid töötavad sageli keerukates ja suure vastutusega olukordades, kus üldisest keelepädevusest üksi ei piisa.

Digi- ja kaugtõlke pädevus on samuti vaid osaliselt kaetud. Eestis on olemas kaugtõlketeenused, mis näitab, et digitaalset tõlkimist praktikas kasutatakse. Kaardistatud haridus- ja kutsealase arengu struktuuridest ei nähtu aga selgelt süstemaatilist väljaõpet kaugtõlkeplatvormide kasutamiseks, veebipõhise suhtluse juhtimiseks, andmekaitse ja konfidentsiaalsuse tagamiseks, digiväsimusega toimetulekuks, visuaalse kaadripaigutuse korraldamiseks, veebikeskkonnas kõnevoorude juhtimiseks ega kaugtõlke eetiliste küsimuste lahendamiseks.

Kokkuvõttes on Eestis olemas keeleliste, kultuuriliste ja kutsealaste pädevuste arendamise alused, kuid tervikliku tõlgipädevuse kujundamise õpitee on killustunud. Kõige tugevamad valdkonnad on keelepädevus, kutsestandardid ja teaduspõhine tugi. Kõige suuremad puudujäägid ilmnevad praktilises tõlkeõppes, eetikaõppes, valdkonnapõhises ettevalmistuses ning digi- ja kaugtõlke väljaõppes.

8.3.7. Koolituse kättesaadavus ja ligipääsetavus

Kättesaadavus on Eesti olukorra kaardistamisel üks keskseid küsimusi.

Tartu Ülikooli varasem viipekeeletõlgi õppekava oli oluline, sest pakkus tulevastele eesti viipekeele tõlkidele võimalust omandada formaalne haridus Eestis. Õppekava näiline lõpetamine või vähene nähtavus praeguste õppimisvõimaluste seas tekitab olulise lünga. Aktiivse ja tervikliku koolitusprogrammi puudumisel võivad viipekeeletõlgiks saada soovivate inimeste võimalused kutsealale sisenemiseks olla piiratud.

Tartu Ülikooli eesti viipekeele C1-taseme kursus parandab kõrgtasemel viipekeeleõppe kättesaadavust, kuid ei saa asendada terviklikku viipekeeletõlkide õpet. Kursus võib toetada juba tegutsevaid tõlke, õpetajaid ja teisi spetsialiste, kuid ei paku uutele tõlkidele terviklikku kutsealale sisenemise õpiteed. Kursuse kättesaadavus võib sõltuda ka selle toimumisajast, osalemiseks nõutavast keeleoskuse tasemest, asukohast ja osalejate arvust.

EVKUR suurendab eesti viipekeele akadeemilist ja teaduslikku nähtavust ning toetab viipekeeleressursside, õpetamise ja valdkondlike teadmiste arendamist. See aitab kaasa

süsteemi pikaajalisele arengule, kuid ei võimalda otseselt omandada viipekeeletõlgi kvalifikatsiooni.

Kutsekoja kutsestandard on avalikult kättesaadav ning muudab viipekeeletõlkidele esitatavad kutsealased pädevusnõuded läbipaistvaks. Kutse omandamise kättesaadavus sõltub aga sellest, kas inimestel on võimalik saada standardi nõuete täitmiseks vajalikku väljaõpet ja praktilist kogemust. Kui terviklik ja ajakohane haridustee puudub, võib uutel kandidaatidel olla keeruline kutsesüsteemi siseneda ja kutse saamiseks vajalikke pädevusi omandada.

Teenuste osutamisel on Eestis kasutusel olulised ligipääsetavust toetavad meetmed, sealhulgas kaugtõlketeenus ja kohalike omavalitsuste pakutav tõlgiabi. Riikliku poliitikaraamistiku kaardistus näitab siiski, et teenuste kättesaadavus võib erineda sõltuvalt asukohast, teenuse liigist, teenuse saamise tingimustest ja tõlkide olemasolust. Samuti näitab kaardistus, et tõlkide kättesaadavuse osas ei vasta Eesti praktikas täielikult rahvusvahelistele võrdlusalustele, kuna koolitatud spetsialiste ei ole piisavalt.

Seega ei seisne peamine ligipääsetavuse probleem üksnes rahalistes või geograafilistes takistustes, vaid on struktuurne. Eestis on olemas viipekeele õiguslik tunnustamine ja kutsestandardid, kuid praegu on piiratud selgelt nähtav hariduslik võimekus piisava hulga uute viipekeeletõlkide ettevalmistamiseks. See mõjutab omakorda tõlketeenuste pikaajalist jätkusuutlikkust.

8.3.8. Võrdlevad tähelepanekud

Eestis kaardistatud näidete võrdlus näitab, et igal struktuuril on süsteemis erinev roll.

Tartu Ülikooli varasem viipekeeletõlgi õppekava on kõige selgem tõend selle kohta, et Eestis on varem olnud formaalne viipekeeletõlkide haridustee. Selle tugevuseks oli seotus tunnustatud kõrgharidusasutusega ning eesmärk valmistada ette tõlke kurtide ja kuuljate vahelise suhtluse vahendamiseks. Nõrkuseks on asjaolu, et praegu ei ole see enam selgelt kättesaadav aktiivse õpiteena ning avalik teave õppekava tervikliku sisu kohta on piiratud.

Tartu Ülikooli eesti viipekeele C1-taseme kursuse tugevus seisneb kõrgtasemel keeleoskuse arendamises. See on tõlkide ja teiste spetsialistide jaoks oluline, sest eesti viipekeele kõrgtasemel valdamine on kvaliteetse tõlketöö üks põhieeldusi. Samas ei ole avalikult kättesaadava teabe põhjal piisavalt tõendeid tõlketeooria, praktilise tõlkeõppe, kutse-eetika,

valdkonnapõhise ettevalmistuse või kutse omandamise käsitlemise kohta, mistõttu ei saa seda pidada terviklikuks viipekeeletõlkide õppekavaks.

EVKURi tugevuseks on teadus- ja arendustegevus, keeleteaduslikud teadmised, kurtide kogukonda käsitlevad teadmised, õpetamise toetamine ning viipekeeleressursside arendamine. Eesti viipekeele akadeemilise aluse tugevdamise kaudu saab EVKUR toetada viipekeeletõlkide koolituse edasist arendamist. Selle piiranguks on asjaolu, et tegemist ei ole kvalifikatsioonini viiva õpiteega ning see ei paku konkreetselt viipekeeletõlkidele suunatud õppekava, praktikat ega hindamissüsteemi.

Kutsekoja kutsesüsteemi tugevus seisneb kutsealases tunnustamises ja kutsepädevuste määratlemises. See annab Eestile ametliku standardi, milles kirjeldatakse, mida viipekeeletõlk peab teadma ja oskama. Samas ei paku kutsesüsteem ise väljaõpet ning hariduse ja kutse omandamise vaheline õpitee ei ole selgelt nähtav.

Kõigi kaardistatud näidete ühine tugevus on eesti viipekeele ja viipekeeletõlke selge institutsionaalne tunnustamine Eestis. Ühine nõrkus on süsteemi killustatus. Praegu puudub selgelt nähtav terviklik õpitee, mis ühendaks keeleõppe, tõlketeooria, juhendatud praktika, kutse-eetika, valdkonnapõhise ettevalmistuse, hindamise ja kutse omandamise üheks sidusaks süsteemiks.

Võrreldes riikidega, kus tegutseb mitu aktiivset ülikoolitaseme viipekeeletõlkide õppekava, ei ole Eesti peamine probleem viipekeele õigusliku või viipekeeletõlgi kutsealase tunnustamise puudumine, vaid haridussüsteemi piiratud võimekus valmistada ette piisaval hulgal uusi viipekeeletõlke. Seetõttu on Eesti olukord SignUnity kutsehariduse õppekava arendamise seisukohalt eriti oluline.

8.3.9. Tuvastatud puudujäägid

Kaardistamise käigus tuvastati Eestis mitu olulist puudujääki.

Selgelt nähtava ja praegu toimiva tervikliku viipekeeletõlkide õppekava puudumine

Kõige olulisem puudujääk on see, et Eestis ei näi praegu olevat terviklikku formaalset viipekeeletõlkide õppekava, mis oleks avalikult nähtav ja uutele õppijatele kättesaadav. Tartu Ülikooli varasem õppekava näitab, et selline haridustee on Eestis ajalooliselt olemas olnud, kuid selle praegune kättesaadavus on ebaselge.

Koolituse, teadustegevuse ja kutse andmise killustatus

Eestis on olemas keelekursused, teadus- ja arendustegevuse struktuurid ning kutsestandardid, kuid need ei ole selgelt ühendatud üheks terviklikuks õpiteeks. See tekitab lõhe kutsealal nõutavate pädevuste ning selle vahel, kuidas uusi viipekeeletõlke nende nõuete täitmiseks ette valmistatakse.

Koolitatud viipekeeletõlkide nappus

Riikliku poliitikaraamistiku kaardistus toob ühe peamise kitsaskohana esile tõlkide ebapiisava kättesaadavuse. Eesti ei vasta täielikult võrdlusalusele, mille kohaselt peaks riigis olema piisavalt koolitatud viipekeeletõlke, et rahuldada üleriigilist nõudlust. Tõlkide nappus piirab keeleliste õiguste ja teenustele juurdepääsu praktilist tagamist.

Juhendatud praktika ja praktikavõimaluste vähene nähtavus

Kaardistatud struktuuridest ei nähtu selgelt süsteemset juhendatud tõlkepraktikat, praktikat töökeskkonnas ega muud praktilisel väljaõppel põhinevat õpet. See on oluline puudujääk, sest viipekeeletõlge on praktiline kutseala, mis eeldab tõlgioskuste arendamist juhendatud praktika kaudu.

Piiratud tõendid valdkonnapõhise väljaõppe kohta

Puuduvad selged tõendid struktureeritud väljaõppe kohta tervishoiu-, õigus- ja kohtusüsteemi, hariduse, tööhõive, avalike teenuste, meedia, hädaolukordade või muude keerukate ja suure vastutusega tõlkesituatsioonide jaoks. Üldisest keelepädevusest üksi ei piisa nendes valdkondades professionaalseks tegutsemiseks.

Selgelt struktureeritud eetikaõppe piiratus

Kutse-eetika kajastub kutsesüsteemis, kuid eetika käsitlemise kohta struktureeritud õppe- ja hindamisvaldkonnana on vähe tõendeid. See on oluline kitsaskoht, sest viipekeeletõlgid puutuvad oma töös sageli kokku keerukate rollipiiride, konfidentsiaalsuse ja erapooletusega seotud dilemmadega.

Puudujäägid digi- ja kaugtõlke väljaõppes

Eestis pakutakse kaugtõlketeenuseid, kuid kaardistatud haridusstruktuuridest ei nähtu selgelt kaugtõlkeplatvormide kasutamise, digitaalse professionaalsuse, veebikeskkonnas töötamise eetika ega tehniliste riskide juhtimise süsteemset õpet. See tekitab ebakõla tõlketeenuste tehnoloogilise arengu ja viipekeeletõlkide väljaõppe vahel.

Avaliku teabe piiratud läbipaistvus

Teatud teave on avalikult kättesaadav, kuid üksikasjalikke õppekavasid, moodulikirjeldusi, hindamismeetodeid, õpiväljundeid ja õpingute edenemise võimalusi ei ole alati lihtne leida. See raskendab süsteemi terviklikku planeerimist, hindamist ja rahvusvahelist võrdlemist.

8.3.10. Järeldused kutsehariduse õppekava arendamiseks

Eesti kaardistamise tulemused annavad selged suunised SignUnity kutsehariduse õppekava arendamiseks.

Luua seos kutsestandardite ja väljaõppe vahel

Kuna Eestis on olemas kutsestandardid, kuid selgelt nähtavaid koolitusvõimalusi on vähe, peaks kutsehariduse õppekava muutma kutsestandardites kirjeldatud pädevusnõuded õpetatavateks mooduliteks, praktilisteks tegevusteks ja hindamisülesanneteks. See aitaks vähendada lõhet kutse saamiseks esitatavate nõuete ja õppijate tegeliku ettevalmistuse vahel.

Tugevdada kõrgtasemel viipekeeleoskust ja kakskeelset pädevust

Õppekava peaks pöörama suurt tähelepanu eesti viipekeele oskuse, suulise ja kirjaliku keele oskuse, kakskeelse vahendamise ning keeleteadlikkuse arendamisele. Tartu Ülikooli eesti viipekeele C1-taseme kursus näitab, et kõrgtasemel keelepädevuse arendamist peetakse juba praegu oluliseks. Kutsehariduse õppekava peaks sellele vajadusele tuginema.

Käsitleda kurtide kultuuri ja kogukonda

EVKURi keskendumine kurtide viipekeelsetele kogukondadele ja eesti viipekeele ressurssidele näitab kultuuri- ja kogukonnateadmiste olulisust. Kutsehariduse õppekava peaks hõlmama kurtide ajalugu ja kultuuri, kogukonna mitmekesisust, õiguspõhist lähenemist ning koostööd kurtide spetsialistidega.

Käsitleda kutse-eetikat selgelt ja süsteemselt

Eetikat ei tohiks käsitleda üksnes vaikimisi eeldatava kutsealase väärtusena. Õppekava peaks sisaldama selgelt määratletud teemasid, mis käsitlevad konfidentsiaalsust, erapooletust, tõlgi rolli ja selle piire, võimusuhteid, huvide konflikte, kutsealast vastutust ning eetiliste otsuste tegemist tegelikel juhtumitel põhinevates olukordades.

Lisada valdkonnapõhised moodulid

Õppekava peaks valmistama õppijaid ette tõlkimiseks hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtusüsteemis, tööhõivevaldkonnas, avalikus halduses, sotsiaalteenustes, kultuuris ja meedias. Iga valdkonna puhul tuleks käsitleda erialast sõnavara, tõlgi rollile esitatavaid ootusi, eetilisi riske ja suhtlusdünaamikat ning kasutada juhtumipõhiseid praktilisi harjutusi.

Seada digi- ja kaugtõlge olulisele kohale

Kuna Eestis juba kasutatakse kaugtõlketeenuseid, peaks digi- ja kaugtõlge olema kutsehariduse õppekava üks põhivaldkondi. Õpe peaks hõlmama kaugtõlkeplatvormide kasutamist, visuaalset kaadripaigutust, kõnevoorude juhtimist, konfidentsiaalsust, andmekaitset, professionaalset käitumist veebikeskkonnas, tehniliste probleemide lahendamist ning kaugtõlkega kaasneva väsimuse ennetamist ja sellega toimetulekut.

Lisada juhendatud praktika ja simulatsioonid

Õppekava peaks sisaldama simulatsioone, rollimänge, praktilisi tõlkeharjutusi, kaasõppijate tagasisidet, juhtumiuuringuid, reflektiivseid õpipäevikuid ja juhendatud praktilisi ülesandeid. Võimaluse korral tuleks õppekavasse lisada ka praktika töökeskkonnas või professionaalsete viipekeeletõlkide töö vaatlemine.

Tagada paindlikkus ja ligipääsetavus

Kuna viipekeeletõlkide koolitamise võimekus on Eestis piiratud, peaks kutsehariduse õppekava olema paindlik ja ligipääsetav. Hübriid- või põimõpe võiks parandada õppimisvõimaluste kättesaadavust väljaspool suuremaid linnu. Digitaalsed õppevahendid saaksid toetada ka neid õppijaid, kellel puudub võimalus osaleda täiskoormusega kontaktõppes.

Kaasata kurte spetsialiste ja viipekeeletõlkide kutseorganisatsioone

Õppekava tuleks arendada koostöös kurtide kogukonna esindajate, praktiseerivate viipekeeletõlkide, tõlkide kutseorganisatsioonide, ülikoolide ja kutse andmise eest vastutavate

asutustega. Selline koostöö aitaks tagada, et õppekava oleks praktiline, kultuuriliselt asjakohane ja kooskõlas kutsealaste ootustega.

8.3.11. Kokkuvõte

Eesti olukorra kaardistus näitab, et süsteemil on tugev õiguslik ja kutsealane alus, kuid samal ajal esineb olulisi puudujääke viipekeeletõlkide koolitamise võimekuses. Eesti viipekeel on õiguslikult tunnustatud ning Eestis kehtib viipekeeletõlkide riiklik kutsestandard. Lisaks on olemas olulised valdkonda toetavad struktuurid, sealhulgas Tallinna Ülikooli Eesti Viipekeele Uurimisrühm EVKUR, Tartu Ülikooli võimalused kõrgtasemel eesti viipekeele õppimiseks ning riikliku kutsesüsteemi kaudu toimiv kutse andmine.

Samas ei näi Eestis praegu olevat selgelt nähtavat, aktiivset ja terviklikku formaalset viipekeeletõlkide õppekava. See on käesoleva analüüsi keskne järeldus. Tartu Ülikooli varasem viipekeeletõlgi õppekava näitab, et selline väljaõpe on Eestis olemas olnud, kuid praegused võimalused on killustunud keeleõppe, teadus- ja arendustegevuse, kutsestandardite ning teenuste osutamise vahel. Koolitatud viipekeeletõlkide nappus näitab samuti, et olemasolevatest struktuuridest ei piisa riikliku nõudluse rahuldamiseks.

Kaardistus kinnitab seega SignUnity kutsehariduse õppekava asjakohasust Eesti kontekstis. Selline õppekava võiks aidata ühendada olemasolevad tugevused terviklikumaks õpiteeks. See võimaldaks muuta kutsestandardites kirjeldatud pädevused konkreetseteks õpiväljunditeks, tugevdada keele- ja tõlgipädevust, lõimida õppesse selgelt struktureeritud kutse-eetika ja valdkonnapõhise ettevalmistuse ning arvestada digi- ja kaugtõlke kasvava tähtsusega.

Kokkuvõttes näitab Eesti olukord, et viipekeele õiguslik tunnustamine ja kutsestandardite olemasolu on hädavajalikud, kuid neist üksi ei piisa. Kurtidele ja kuulmislangusega inimestele pakutavate tõlketeenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamiseks peab neid aluseid toetama struktureeritud, ligipääsetav, praktilise suunitlusega ning kurtide kogukonna vajadustest ja kogemustest lähtuv viipekeeletõlkide väljaõpe.

8.4. Süstemaatiline ülevaade Eesti riikliku haridus- ja õigusraamistiku vastavusest rahvusvahelistele standarditele

8.4.1 Sissejuhatus ja eesmärk

Käesolevas raportis esitatakse Eesti riiklik analüüs eesti viipekeelt, viipekeeletõlget ning kurtidele ja kuulmislangusega inimestele suunatud teenuste ligipääsetavust käsitleva õigus- ja haridusraamistiku kohta. Raporti eesmärk on hinnata, mil määral vastavad Eesti õigusaktid, hariduspoliitika, viipekeeletõlkide kutsesüsteem ja teenuste korraldus viipekeelt ning viipekeeletõlget käsitlevatele rahvusvahelistele standarditele.

Analüüs on koostatud SignUnity projekti raames ning on tihedalt seotud 2. tööpaketi (WP2) laiemate eesmärkidega. Selle tööpaketi eesmärk ei ole üksnes kaardistada olemasolevaid viipekeeletõlkide haridus- ja koolitusvõimalusi, vaid analüüsida ka riiklikke õigus- ja poliitikaraamistikke ning hinnata nende vastavust rahvusvahelistele ootustele. Eelkõige lähtutakse ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonist ning seda täiendavatest Maailma Kurtide Föderatsiooni suunistest.

Eesti on selle analüüsi jaoks oluline näide, sest siin on ühendatud eesti viipekeele tugev õiguslik tunnustamine, kõrgelt digitaliseeritud avalike teenuste keskkond ning väljakujunenud riiklik kutsesüsteem. Samal ajal toob Eesti olukord esile olulisi praktilisi probleeme, eelkõige kvalifitseeritud viipekeeletõlkide nappuse, praeguste viipekeeletõlkide haridusteede vähese nähtavuse ning tõlketeenuste ebaühtlase kättesaadavuse eri valdkondades ja piirkondades.

Käesoleva raporti eesmärk on seega anda kokkuvõtlik, kuid tõenduspõhine ülevaade valdkondadest, kus Eesti vastab rahvusvahelistele standarditele täielikult või osaliselt, ning tuua esile jätkuvalt esinevad puudujäägid. Tulemuste eesmärk on toetada tugevama ja sidusama viipekeeletõlkide kutsehariduse õppekava väljatöötamist ning anda sisendit poliitika, koolituse, kvaliteedi tagamise ja teenuste osutamise edasiseks arendamiseks.

8.4.2. Vastavuse hindamise metoodika

Eesti olukorra hindamisel kasutati SignUnity projekti dokumentide lisas 1b esitatud vormi. Täidetud vorm on esitatud **tabelis 33**, milles võrreldakse Eesti riiklikku õigus- ja hariduskorraldust rahvusvaheliste võrdlusvaldkondadega. Need hõlmavad viipekeele õiguslikku tunnustamist, õigust kasutada tõlketeenust avalike teenuste saamisel, juurdepääsu

haridusele ja tervishoiule, tõlkide koolitusstandardeid, kutse andmist ja tunnustamist, kutse-eetikat, kvaliteedi tagamist, tõlkide kättesaadavust, teenuste ligipääsetavust ja taskukohasust, kurtide kogukonna kaasamist, digi- ja kaugtõlget ning vastavust ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile.[1]

Hindamine viidi läbi kvalitatiivse dokumendianalüüsi meetodil. Peamiste allikatena kasutati riiklikke õigusakte, ametlikku teavet avalike teenuste kohta, kutsestandardeid, kaugtõlketeenuseid käsitlevat teavet, haridusvaldkonna õigusakte ning asjaomaste Eesti asutuste ja organisatsioonide avalikult kättesaadavat teavet.

Iga standardivaldkonda hinnati ühega kolmest võimalikust hinnangust:

Täielikult vastav. Osaliselt vastav. Ei vasta.

Hinnangut **„Täielikult vastav“** kasutati juhul, kui rahvusvaheline võrdlusalus kajastub selgelt riiklikes õigusaktides, poliitikas ja institutsionaalses praktikas. Hinnangut **„Osaliselt vastav“** kasutati juhul, kui vastavad õiguslikud, institutsionaalsed või poliitikameetmed on olemas, kuid nende rakendamine on puudulik, ebaühtlane, valdkonnaspetsiifiline või ebapiisavalt dokumenteeritud. Hinnangut **„Ei vasta“** kasutati juhul, kui võrdlusalusele vastavad meetmed suures osas puuduvad või kui olemasolevad tõendid näitavad, et süsteem ei vasta praktikas eeldatavale standardile.

Analüüsi üheks piiranguks on asjaolu, et avalikud allikad annavad sageli põhjalikumat teavet õiguste õigusliku tunnustamise ja teenuste olemasolu kui nende tegeliku igapäevase rakendamise kohta. Seetõttu pööratakse hindamisel tähelepanu mitte ainult sellele, kas vastavad õigused ja teenused on formaalselt olemas, vaid ka sellele, kas leidub tõendeid nende järjepideva ja tegeliku kättesaadavuse kohta praktikas.

8.4.3. Vastavuse ja kõrvalekallete kokkuvõte

Üldiselt on Eestis viipekeele tunnustamise ja viipekeeletõlkide kutsekvalifikatsiooni valdkonnas suhteliselt tugev formaalne alus. Eesti viipekeel on õiguslikult tunnustatud ning riiklik kutsesüsteem hõlmab viipekeeletõlkide kutsestandardit. Samuti on Eestil kogemusi digitaalsete ja kaugtõlketeenuste osutamisega.

Enamikus võrdlusvaldkondades on Eesti vastavus siiski osaline, sest teenuste tegelik ja järjepidev kättesaadavus eri valdkondades, piirkondades ja haridustasemetel ei ole piisavalt

tõendatud. Kõige tõsisem struktuurne probleem on kvalifitseeritud viipekeeletõlkide nappus ning praeguste formaalsete viipekeeletõlkide haridusteede vähene nähtavus.

8.4.3.1. Kõrge vastavusega valdkonnad

Kõige tugevamalt vastab Eesti rahvusvahelistele võrdlusalustele eesti viipekeele õigusliku tunnustamise valdkonnas. Keeleseaduses on eesti viipekeel sõnaselgelt tunnustatud iseseisva keelena ning viibeldud eesti keel eesti keele esinemiskujuna. See loob selge riikliku õigusliku aluse kurtide ja kuulmislangusega inimeste keeleliste õiguste tagamiseks.

Teine kõrge vastavusega valdkond on kutse andmine ja tunnustamine. Eesti kutsesüsteemis on olemas riiklik kutsestandard „Viipekeeletõlk, tase 6". Standardis on sätestatud kohustuslikud kompetentsid ja kutsealased nõuded, sealhulgas hariduse ja töökogemusega seotud tingimused. See annab Eestile struktureeritud riikliku mehhanismi viipekeeletõlkide kutsepädevuse tunnustamiseks.

Need kaks valdkonda näitavad, et Eestis on olemas olulised formaalsed alused: viipekeele õiguslik tunnustamine ja viipekeeletõlgi kutseala riiklik kvalifikatsiooniraamistik.

8.4.3.2. Osalise vastavusega valdkonnad

Enamikus ülejäänud valdkondades on Eesti vastavus rahvusvahelistele võrdlusalustele osaline.

Õigus viipekeeletõlkele vastab rahvusvahelistele ootustele osaliselt. Eesti õigusaktides tunnustatakse kurtide ja kuulmislangusega inimeste õigust suhelda teatud avalikes olukordades eesti viipekeeles ja viibeldud eesti keeles ning seda õigust tuleb asjaomaste õigusaktide kohaselt toetada tõlketeenuse võimaldamisega. Tõlketeenuse tegelik kättesaadavus sõltub siiski teenuste korraldusest ja rakendamisest eri valdkondades. Avalikult kättesaadav teave ei kinnita võrdset ja ühetaolist juurdepääsu kõigile avalikele teenustele kõikjal Eestis.

Juurdepääs haridusele vastab samuti rahvusvahelistele ootustele osaliselt. Eesti haridusalased õigusaktid võimaldavad kurtide või kuulmislangusega õppijate õpetamisel kasutada lisaks eesti keelele eesti viipekeelt ja viibeldud eesti keelt. Eestis rakendatakse ka üldisi kaasava hariduse põhimõtteid. Õigusaktides kasutatakse siiski paindlikku sõnastust ning olemasolevad tõendid ei kinnita, et kõigil kurtidel õppijatel oleks kõigil haridustasemetel ja kõigis piirkondades järjepidev juurdepääs viipekeelsele õppele või tõlketoele.

Juurdepääs tervishoiuteenustele vastab rahvusvahelistele ootustele osaliselt. Tõlketeenused võivad toetada suhtlust erinevates teenindusasutustes ning Eestis on olemas kaugtõlke võimalused, mis aitavad kurtidel ja kuulmislangusega inimestel teenuseosutajatega suhelda. Olemasolevad tõendid ei näita siiski selget, viivituseta ja üleriigilist õigust professionaalse viipekeeletõlgi kasutamisele kõigis tervishoiuasutustes.

Tõlkide koolitusstandardite valdkonnas on vastavus osaline. Eestis on olemas kutsestandardid ning varem pakuti viipekeeletõlkide õpet kõrgharidustasemel, sealhulgas Tartu Ülikoolis. Praegune avalik teave osutab siiski tõlkide nappusele ning puudujääkidele eesti viipekeele uurimis- ja koolitusvõimekuses. See näitab, et kuigi kutsestandardid on olemas, ei ole terviklik formaalne haridustee praegu piisavalt nähtav ega kättesaadav.

Kutse-eetika valdkonnas on vastavus osaline, sest kutsestandardis käsitletakse kutsepädevusi ja eetilisi nõudeid. Samas puuduvad selged avalikud tõendid ühe siduva riikliku eetikakoodeksi kohta, mida kohaldataks kõigile viipekeeletõlkidele kõigis töövaldkondades. Samuti ei ole selgelt nähtav süsteemne mehhanism eetikanõuete järgimise kontrollimiseks.

Kvaliteedi tagamine vastab rahvusvahelistele ootustele osaliselt. Kutsesüsteem loob raamistiku viipekeeletõlkide kutsepädevuse hindamiseks, kuid olemasolevast teabest ei nähtu ühtset terviklikku riiklikku mehhanismi tõlkide töö kvaliteedi pidevaks jälgimiseks, kaebuste lahendamiseks ja teenuse ühtlase kvaliteedi tagamiseks eri valdkondades.

Ligipääsetavuse ja taskukohasuse valdkonnas on vastavus samuti osaline. Mõned tõlketeenused, sealhulgas kaugtõlketeenus, on kasutajatele tasuta. Tallinn pakub ka kohaliku omavalitsuse tasandil viipekeeletõlgi teenust. Teenuste kättesaadavus võib siiski erineda sõltuvalt asukohast, teenuse saamise tingimustest, teenuse liigist ja tõlkide olemasolust. Mõnel juhul näib kohaliku omavalitsuse pakutava teenuse maht olevat piiratud kindla tundide arvuga kuus, mis viitab sellele, et täielik ligipääsetavus ei ole praktikas alati tagatud.

Kurtide kogukonna kaasamine vastab rahvusvahelistele ootustele osaliselt. Eestis tegutsevad kurtide kogukonna ja viipekeeletõlke valdkonna organisatsioonid ning eesti viipekeelega seotud teadus- ja arendustegevus. Olemasolevad allikad ei kinnita siiski, et kurtide organisatsioonid oleksid süsteemselt ja formaalselt kaasatud kõikidesse riikliku poliitikakujundamise, viipekeeletõlkide koolitamise, õppekavade koostamise ja kvaliteedi tagamise protsessidesse.

Digi- ja kaugtõlke valdkonnas on Eesti vastavus osaline. Eestis toimib arenenud viipekeele kaugtõlketeenus, mis peegeldab riigi laiemat digitaliseeritust ja on oluline ligipääsetavust toetav vahend. Avalikud tõendid ei näita siiski terviklikku riiklikku koolitusraamistikku, mis hõlmaks kaugtõlkeplatvormide kasutamist, digitaalset professionaalsust, konfidentsiaalsust ja kaugtõlke eetilisi põhimõtteid.

Vastavus ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni nõuetele on osaline. Eesti ratifitseeris ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni 2012. aastal ning riiklikud õigusaktid tunnustavad eesti viipekeelt. Samas esineb endiselt ligipääsetavuse ja rakendamisega seotud probleeme ning koolitatud viipekeeletõlkide nappus näitab, et konventsiooni nõudeid ei ole praktikas veel täielikult rakendatud.

8.4.3.3. Valdkonnad, kus nõuetele ei vastata

Peamine valdkond, kus Eesti praktikas rahvusvahelisele võrdlusalusele ei vasta, on **viipekeeletõlkide kättesaadavus**. Olemasolev teave osutab viipekeeletõlkide nappusele Eestis ning laiematele puudujääkidele eesti viipekeele uurimis- ja koolitusvõimekuses. See on keskne süsteemne probleem, sest viipekeele õiguslik tunnustamine, kutsestandardid ja õigus teenustele ei saa täielikult oma eesmärki täita, kui nõudluse rahuldamiseks ei ole piisavalt koolitatud viipekeeletõlke.

See puudujääk mõjutab korraga mitut valdkonda, sealhulgas haridust, tervishoidu, avalikku haldust, sotsiaalteenuseid ja digiteenuste osutamist. Samuti suurendab see olemasolevate viipekeeletõlkide töökoormust ning võib piirata kurtide ja kuulmislangusega inimeste võimalusi saada teenuseid teistega võrdsetel alustel ja põhjendamatu viivituseta.

8.4.3.4. Üldine hinnang vastavusele

Kokkuvõttes võib Eestit kirjeldada riigina, mis vastab rahvusvahelistele standarditele hästi viipekeele õigusliku tunnustamise ja viipekeeletõlkide kutse andmise valdkonnas, kuid ainult osaliselt standardite praktilise rakendamise, teenuste kättesaadavuse, koolitusvõimekuse, kutse-eetika ja kvaliteedi tagamise osas. Eestis on tugev formaalne alus, kuid lõhe õigus- ja institutsionaalse raamistiku ning teenuste tegeliku igapäevase ligipääsetavuse vahel on endiselt märkimisväärne.

8.4.4. Järeldused kutsehariduse ja kutse-eetika arendamiseks

Eesti kaardistamise tulemused annavad olulisi suuniseid kutsehariduse ja -õppe arendamiseks, eelkõige kaasaegse viipekeeletõlkide õppekava väljatöötamiseks.

Esiteks näitab viipekeeletõlkide nappus vajadust ligipääsetavate, struktureeritud ja pädevuspõhiste õpiteede järele. Eestis on juba olemas viipekeeletõlgi kutsestandard, kuid praegune koolitusvõimekus ei näi olevat riikliku nõudluse rahuldamiseks piisav. Seetõttu peaks kutsehariduse õppekava aitama luua selgema ja praktilisema tee viipekeeletõlgi kutsealale sisenemiseks.

Teiseks peaks viipekeeletõlkide väljaõpe sisaldama põhjalikku ettevalmistust avalike teenuste valdkonnas tõlkimiseks. Kuna tõlketeenust vajatakse hariduses, tervishoius, avalikus halduses, sotsiaalteenustes ja teistes avaliku sektori valdkondades, peavad tõlgid olema valmis töötama keerukates institutsionaalsetes keskkondades. See hõlmab teenusekasutajate õiguste ja institutsionaalsete protseduuride tundmist, tõlgi rolli ja selle piiride mõistmist ning erinevates olukordades tekkivate suhtlusvajadustega arvestamist.

Kolmandaks tuleks kutse-eetikat käsitleda viipekeeletõlkide õppe ühe põhikomponendina. Õpe peaks hõlmama konfidentsiaalsust, erapooletust, tõlke täpsust, kutsealaseid rollipiire, austust kurtide kultuuri vastu, huvide konflikte ja kutsealast vastutust. Kuna Eestis ei näi olevat üht selgelt nähtavat ja siduvat riiklikku eetikaraamistikku, mida kohaldataks kõigile viipekeeletõlkidele kõigis töövaldkondades, saab kutsehariduse õppekava anda olulise panuse, muutes eetilise pädevuse selgelt määratletuks ja praktikas rakendatavaks.

Neljandaks tuleks digi- ja kaugtõlge lisada üheks oluliseks koolitusvaldkonnaks. Eestis juba kasutatakse kaugtõlketeenuseid, mistõttu on digipädevus eriti oluline. Õpe peaks hõlmama kaugtõlkeplatvormide kasutamist, kaugsuhtluse juhtimist, privaatsust ja andmekaitset, veebipõhisteks tõlkeülesanneteks valmistumist, tehniliste probleemide lahendamist ning digitõlkele omaseid eetilisi küsimusi.

Viiendaks peaks õppekava hõlmama pidevat professionaalset arengut ja reflektiivset praktikat. Arvestades viipekeeletõlkide kogukonna väiksust ja spetsialistide nappust, vajavad tõlgid võimalusi oma pädevuste säilitamiseks ja arendamiseks kogu tööalase karjääri jooksul.

8.4.5. Soovitused

Eesti olukorra rahvusvahelistele standarditele vastavuse hindamise põhjal esitatakse järgmised soovitused.

Tugevdada viipekeeletõlkide haridus- ja koolitusvõimalusi

Eestis tuleks tugevdada viipekeeletõlkidele suunatud struktureeritud haridus- ja koolitusvõimalusi. Selge, ligipääsetav ja pädevuspõhine õpitee aitaks vähendada kvalifitseeritud viipekeeletõlkide nappust ning toetada kutseala pikaajalist jätkusuutlikkust.

Suurendada viipekeeletõlkide kättesaadavust

Poliitika- ja institutsionaalsed meetmed peaksid keskenduma koolitatud viipekeeletõlkide arvu suurendamisele kogu Eestis. See on eriti oluline hariduses, tervishoius, avalikus halduses ja sotsiaalteenustes. Tõlkide kättesaadavus ei tohiks sõltuda üksnes inimese asukohast, kohaliku teenusepakkuja võimekusest või individuaalsetest kokkulepetest.

Parandada teenuste ühetaolist kättesaadavust eri valdkondades

Eestis tuleks täpsustada ja tugevdada viipekeeletõlgi kasutamise õiguse praktilist rakendamist erinevates avalike teenuste valdkondades. Selgemad riiklikud suunised aitaksid vähendada erinevusi valdkondade ja piirkondade vahel.

Arendada tugevamaid kvaliteedi tagamise mehhanisme

Terviklikum süsteem viipekeeletõlkide töö kvaliteedi jälgimiseks, kaebuste lahendamiseks, professionaalse arengu toetamiseks ja ühtsete teenusestandardite tagamiseks suurendaks usaldust tõlketeenuste vastu ning aitaks paremini kaitsta teenusekasutajate õigusi.

Muuta kutse-eetika standardid selgemaks ja formaalsemaks

Eestis oleks vaja selgemaid ja nähtavamaid viipekeeletõlkide eetilisi juhiseid, mida rakendataks kõigis tõlkevaldkondades. Need peaksid hõlmama konfidentsiaalsust, erapooletust, tõlgi rolli ja selle piire, kutsealast vastutust ning digi- ja kaugtõlkega seotud eetilisi küsimusi.

Tugevdada kurtide kogukonna kaasamist

Kurtide organisatsioone, kurte spetsialiste ja teenusekasutajaid tuleks süsteemselt kaasata viipekeeletõlkide koolitamisse, õppekavade koostamisse, teenuste hindamisse ja

poliitikakujundamisse. See suurendaks tulevaste muudatuste asjakohasust, kvaliteeti ja legitiimsust.

Arendada digi- ja kaugtõlke standardeid

Kuna Eestis juba kasutatakse kaugtõlketeenuseid, tuleks edasi arendada digitõlke standardeid ja koolitussuuniseid. Need peaksid hõlmama kaugtõlketeenuste osutamise tehnilisi ja eetilisi nõudeid, privaatsust ja andmekaitset ning teenuse kvaliteedi tagamist.

Järeldused SignUnity projekti jaoks

Eesti olukorra analüüs kinnitab, et SignUnity tulevane kutsehariduse õppekava peaks hõlmama järgmisi põhivaldkondi:

- teadlikkus õiguslikest õigustest;
- eesti viipekeel ja kurtide kultuur;
- tõlkimine avalike teenuste valdkonnas;
- tõlkimine haridus- ja tervishoiuvaldkonnas;
- kutse-eetika;
- digi- ja kaugtõlge;
- kvaliteedi tagamine ja reflektiivne praktika;
- koostöö kurtide kogukondadega.

8.4.6. Kokkuvõte

Eestis on tugev ja oluline alus eesti viipekeele tunnustamiseks ning viipekeeletõlke valdkonna professionaliseerumiseks. Eesti viipekeele õiguslik tunnustamine iseseisva keelena ning viipekeeletõlkide riikliku kutsestandardi olemasolu on valdkonna olulised tugevused. Eesti kõrge digiarengu tase ja kaugtõlketeenused pakuvad samuti väärtuslikke näiteid ligipääsetavust toetavatest uuenduslikest lahendustest.

Samas näitab analüüs, et praktikas ei ole rahvusvahelistele standarditele veel täielikult vastavust saavutatud. Kõige olulisem probleem on kvalifitseeritud viipekeeletõlkide nappus,

mis mõjutab otseselt juurdepääsu haridusele, tervishoiule, avalikele teenustele ja igapäevasele suhtlusele. Täiendavaid puudujääke esineb praeguste viipekeeletõlkide haridusteede nähtavuses, kvaliteedi tagamises, kutse-eetikas, teenuste ühetaolises kättesaadavuses ning kurtide kogukonna süsteemses kaasamises.

Nende probleemide lahendamine eeldab koordineeritud tegevust poliitika, hariduse ja teenuste osutamise valdkonnas. Tugevam viipekeeletõlkide kutsehariduse õppekava saab sellesse protsessi panustada, pakkudes struktureeritud väljaõpet, selgelt määratletud õpiväljundeid, eetilist ettevalmistust ja digipädevuste arendamist ning luues tugevama seose kurtide kogukonna vajadustega. Selles kontekstis on SignUnity projektil konkreetne võimalus toetada Eestit liikumisel tugevalt õiguslikult aluselt järjepidevama ja tegelikus elus paremini ligipääsetava süsteemi suunas.

9. Kokkuvõte

Käesolevas raportis on esitatud põhjalik ülevaade viipekeeletõlkide hariduse olemasolevatest praktikatest, koolitusvõimalustest, poliitikaraamistikest ja õiguslikest tingimustest kuues partnerriigis: Keenias, Ghanas, Etioopias, Saksamaal, Horvaatias ja Eestis. Analüüs kinnitab, et viipekeeletõlge ei ole pelgalt tehniline kommunikatsiooniteenus, vaid oluline eeltingimus kurtide ja kuulmislangusega inimeste tegeliku ligipääsetavuse, võrdse osalemise, kaasava hariduse, õiguskaitse, tervishoiuteenuste, töötamisvõimaluste ja ühiskonnaelus osalemise tagamiseks. Seetõttu tuleb viipekeeletõlkide hariduse professionaliseerimist käsitleda nii haridusliku prioriteedi kui ka inimõiguste tagamise kohustusena.

Üldised tulemused näitavad, et kõik osalevad riigid tunnustavad erineval määral viipekeele, tõlketeenuste ja kaasava kommunikatsiooni tähtsust. Samas ilmneb uuringust selge lõhe poliitilise ja õigusliku tunnustamise ning praktilise rakendamise vahel. Mitmes riigis tunnistatakse riiklikes õigusaktides, puuetega inimeste poliitikates või kaasava hariduse strateegiates ligipääsetavuse vajadust, kuid sellele ei järgne alati struktureeritud viipekeeletõlkide haridusteid, läbipaistvaid kutse andmise süsteeme, piisavat arvu koolitatud spetsialiste ega järjepidevaid kvaliteedi tagamise mehhanisme. Selle tulemusena võib õigus kommunikatsioonile ja teabele olla põhimõtteliselt tagatud, kuid igapäevaelus ei ole selle kasutamine alati täielikult võimalik.

Kaardistamise üks keskseid järeldusi on, et **viipekeele õpet ja viipekeeletõlkide õpet ei tohi käsitleda samaväärsetena**. Mitmes riigis pakuvad olemasolevad programmid väärtuslikke võimalusi viipekeele õppimiseks või suhtlemisoskuste arendamiseks, kuid need ei valmista õppijaid alati ette tõlgi keerukaks professionaalseks rolliks. Professionaalne tõlkimine eeldab laiemat pädevuste kogumit, sealhulgas kõrgtasemel kakskeelset ja kultuuridevahelist pädevust, tõlketeooria tundmist, järeltõlke ja sünkroontõlke tehnikaid, eetiliste otsuste tegemise oskust, professionaalset käitumist, konfidentsiaalsuse ja erapooletuse põhimõtete järgimist, valdkonnapõhiseid teadmisi, digipädevust ning valmisolekut töötada keerukates ja suure vastutusega olukordades. Tulevane kutsehariduse õppekava peab seetõttu minema kaugemale keele põhioskuste omandamisest ning määratlema selged kutsepädevused professionaalseks tõlketööks.

Riikide tulemused näitavad süsteemide erinevat arengutaset. Saksamaa on näide suhteliselt hästi välja arenenud viipekeeletõlkide hariduskeskkonnast, kus on olemas väljakujunenud kõrgharidusprogrammid, õiguslik raamistik ja kutsealased struktuurid. Saksamaa kogemus näitab põhjaliku akadeemilise ettevalmistuse, praktilise õppe ja kutsealase tunnustamise väärtust, kuid toob esile ka vajaduse arendada edasi digi- ja kaugtõlget, kutse-eetika nähtavust, valdkonnapõhist ettevalmistust ja elukestvat professionaalset arengut. Eestis on tugev õiguslik ja kutsealane alus, sealhulgas eesti viipekeele tunnustamine ja olemasolev kutsesüsteem, kuid kaardistus näitab, et haridusteed, praktiline väljaõpe ja teenuste osutamine ei ole veel piisavalt ühendatud üheks selgelt nähtavaks ja ligipääsetavaks süsteemiks.

Horvaatia esindab arenevat süsteemi, kus on olemas õiguslik tunnustamine ja institutsionaalne teadlikkus, kuid formaalne viipekeeletõlkide haridus on endiselt piiratud. Horvaatia näide toob esile riskid, mis kaasnevad peamiselt lühiajalistele mitteformaalsetele koolitustele tuginemisega valdkonnas, kus kutsetegevus eeldab keerukaid keelelisi, kommunikatiivseid, eetilisi ja praktilisi pädevusi. Keenias ja Ghanas on tehtud olulisi edusamme viipekeeleõppe laiendamise, institutsionaalsete algatuste ja kaasavat haridust toetava poliitika kaudu, kuid mõlemas riigis on vaja tugevamat standardiseerimist, selgemaid õpiteid, rohkem juhendatud praktikat ja tugevamaid kutse andmise mehhanisme. Etioopias suureneb poliitiline tunnustamine ja teadlikkus haridusvajadustest, kuid viipekeeletõlkide haridus on endiselt vähe arenenud, geograafiliselt piiratud ning spetsialiseeritud koolitusstruktuuride ja õigusliku tunnustamisega ebapiisavalt toetatud.

Riikide erinevustest hoolimata ilmnes raportis mitu ühist probleemi. Esimene neist on koolitusvõimaluste killustatus, mille tõttu erinevad programmid märkimisväärselt kestuse, sisu, kvaliteedi, ligipääsetavuse ja kutsealase suunitluse poolest. Teiseks on pädevuspõhised õpiväljundid ja hindamismeetodid sageli ebapiisavalt nähtavad, mistõttu on keeruline hinnata, kas õppijad on professionaalseks tõlketööks tegelikult valmis. Kolmandaks ei ole juhendatud praktika, töökohapõhine õpe, mentorlus ja tegelikes olukordades tõlkimise kogemus piisavalt süsteemselt õppesse lõimitud, kuigi viipekeeletõlge on praktiline kutseala, mida ei ole võimalik omandada üksnes teoreetilise õppe kaudu. Neljandaks puuduvad mitmes riigis järjepidevad kutse andmise, litsentsimise või akrediteerimise süsteemid, mis kaitseksid teenusekasutajaid, toetaksid kutsealast tunnustamist ja aitaksid tagada teenuse kvaliteeti.

Kaardistus kinnitab vajadust valmistada tulevasi tõlke paremini ette erinevates valdkondades töötamiseks. Kurdid ja kuulmislangusega inimesed vajavad tõlketeenuseid lisaks igapäevasele suhtlusele ka hariduses, tervishoius, õigus- ja kohtusüsteemis, tööturuteenustes, avalikus halduses, hädaolukordades, meedias ja digikeskkondades. Nendes valdkondades töötamine eeldab lisaks keeleoskusele teadmisi valdkondlikest protseduuridest ja terminoloogiast, eetilistest riskidest, tõlgi rolli piiridest ning institutsionaalsetest suhtlusmustritest. Seetõttu peaks tulevane õppekava sisaldama eraldi mooduleid või õppeüksusi keerukate ja valdkonnapõhiste tõlkesituatsioonide käsitlemiseks.

Teine läbiv järeldus on digi- ja kaugtõlke kasvav tähtsus. Mitmes riigis kasutatakse digivahendeid, videomaterjale või kaugtõlketeenuseid, kuid digitõlget käsitletakse harva tervikliku kutsepädevusena. See on oluline puudujääk, arvestades veebipõhiste teenuste, kaugkonsultatsioonide, digiõppe, virtuaalsete avalike teenuste ja hübriidürituste kasvavat kasutamist. Viipekeeletõlkide õpe peab seetõttu hõlmama kaugtõlkeplatvormide kasutamist, veebisuhtluse juhtimist, andmekaitset, konfidentsiaalsust, tehnilist valmisolekut, digiväsimusega toimetulekut, professionaalsete rollipiiride hoidmist ning eetiliste otsuste tegemist virtuaalses keskkonnas.

Tulemused rõhutavad ka kurtide kogukonna kaasamise olulisust. Kvaliteetset viipekeeletõlkide õpet ei saa kujundada üksnes haridusasutused, poliitikakujundajad või koolituse pakkujad. Kurtide organisatsioonid, kurdid spetsialistid, teenusekasutajad ja viipekeelsed kogukonnad peavad olema sisuliselt kaasatud õppekavade koostamisse, õpetamisse, hindamisse, teenuste

kvaliteedi hindamisse ja poliitikakujundamisse. Nende osalemine aitab tagada, et viipekeeletõlkide õpe vastaks tegelikele suhtlusvajadustele, austaks kurtide kultuuri ning suurendaks koolitusprogrammide asjakohasust ja usaldusväärsust.

SignUnity projekti jaoks loovad raporti järeldused tugeva ja praktilise aluse õppekava arendamise järgmiseks etapiks. Tulevane kutsehariduse õppekava peaks olema ühtlustatud, kuid mitte jäigalt ühetaoline. See peaks määratlema professionaalsete põhipädevuste ühise raamistiku, mida vajavad kõik viipekeeletõlgid, võimaldades samal ajal kohandamist vastavalt riiklikele viipekeeltele, õigussüsteemidele, kvalifikatsiooniraamistikele ja kohalikele teenuseosutamise tingimustele. Ühiste standardite ja kohaliku paindlikkuse tasakaal on eriti oluline rahvusvahelises projektis, mis ühendab erineva institutsionaalse arengutaseme ja haridustraditsioonidega Euroopa ning Sahara-taguse Aafrika partnereid.

Kaardistamise põhjal peaks tulevane SignUnity kutsehariduse õppekava hõlmama mitut põhikomponenti: viipekeeleoskust, suulise ja kirjaliku keele pädevust, kurtide kultuuri ja kogukonna uuringuid, viipekeele lingvistikat, tõlketeooriat ja -tehnikaid, kutse-eetikat, avalike teenuste, haridus-, tervishoiu-, õigus- ja haldusvaldkonna tõlget, digi- ja kaugtõlget, juhendatud praktikat, reflektiivset õppimist, tõlkesoorituse hindamist, kvaliteedi tagamist ning pidevat professionaalset arengut. Need valdkonnad tuleks sõnastada mõõdetavate õpiväljundite ja praktiliste hindamismeetoditena, et õppijad ei puutuks üksnes kokku vajalike teemadega, vaid suudaksid ka tõendada professionaalsete pädevuste omandamist.

SignUnity projekti lisaväärtus seisneb just võimaluses muuta killustunud teadmised ja kogemused sidusaks hariduslikuks lahenduseks. Ühendades paremini arenenud süsteemidega riikide kogemused nende riikide vajadustega, kus viipekeeletõlkide haridus on alles kujunemas, saab projekt toetada vastastikust õppimist, võimekuse suurendamist ning sellise õppekava loomist, mis on ühtaegu ambitsioonikas ja realistlik. Projekt saab aidata tõsta kutsestandardeid, parandada viipekeeletõlkide koolituse kvaliteeti ja järjepidevust, toetada tõlgipädevuste tunnustamist ning tugevdada koostööd haridusasutuste, kurtide kogukondade, kutseorganisatsioonide ja avaliku sektori asutuste vahel.

Kokkuvõttes kinnitab raport, et investeerimine viipekeeletõlkide haridusse on investeering ligipääsetavusse, võrdsusesse ja sotsiaalsesse õiglusesse. Ilma kvalifitseeritud tõlkideta on paljude õiguste kasutamine praktikas raskendatud. Ilma struktureeritud väljaõppeta võivad

tõlgid sattuda keerukatesse kutsealastesse olukordadesse ilma piisava ettevalmistuseta. Ilma kutse andmise ja kvaliteedi tagamiseta ei ole võimalik teenusekasutajaid täielikult kaitsta. Ilma kurtide kogukonna osaluseta võivad õppeprogrammid kaugeneda nende inimeste tegelikest vajadustest, kelle teenindamiseks need on loodud. SignUnity projekt vastab seega selgele ja ühisele vajadusele toetada pädevate, eetiliste, praktilise ettevalmistusega ja ühiskonna vajadustele reageerivate viipekeeletõlkide kujunemist, kes aitavad kaasa kaasavamate ühiskondade loomisele Euroopas ja Sahara-taguses Aafrikas.

Kaardistamise tulemusi ei tule käsitleda lõpp-punktina, vaid edasise tegevuse alusena. Järgmised sammud peaksid keskenduma pädevuspõhise kutsehariduse õppekava väljatöötamisele, praktiliste õpiväljundite määratlemisele, hindamisvahendite loomisele, juhendatud praktika lõimimisele ning eetiliste ja digipädevuste süsteemsele arendamisele. Seejuures tuleb tagada, et kurtide kogukonnad jääksid kogu protsessi vältel aktiivseteks partneriteks. Selliselt saab SignUnity anda konkreetse panuse viipekeeletõlke valdkonna professionaliseerumisse ning laiemasse eesmärki tagada kurtidele ja kuulmislangusega inimestele võrdne juurdepääs suhtlusele, teenustele, õigustele ja ühiskonnaelus osalemisele kõigis eluvaldkondades.

10. Kasutatud allikad

- Act on Croatian Sign Language and Other Communication Systems Used by Deaf and Deafblind Persons in the Republic of Croatia (OG 82/15). https://www.zakon.hr/z/815/zakon-o-hrvatskom-znakovnom-jeziku-i-ostalim-sustavima-komunikacije-gluhih-i-gluhoslijepih-osoba-u-republici-hrvatskoj
- Allen, C. (2008). Global survey report: World Federation of the Deaf Regional Secretariat for Southern and Eastern Africa: Global Education Pre-Planning Project on the Human Rights of Deaf People. Santiago: College-Hill Press.
- Barrier-Free Information Technology Ordinance (BITV 2.0). Federal Ministry of Justice (Germany).
- Basha, T., Engida, T., & Tesfaye, M. (2020). Educational practices and challenges of students with hearing impairment in Arba Minch College of Teachers Education, South Ethiopia. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling (TUSEG)*, 9(1), 36–49.
- Basic Schools and Upper Secondary Schools Act. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/504092024001/consolide
- BGG-6 – Sign Language and Communication of Persons with Hearing and Speech Impairments. Federal Ministry of Justice (Germany).
- Communication Aid Ordinance (KHV). Federal Ministry of Justice (Germany).
- Constitution of Kenya. (2010).
- Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia. (1995). Federal Democratic Republic of Ethiopia.
- Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). (2006). United Nations.
- Croatian Employment Service. Skills Catalogue. https://vauceri.hzz.hr/katalog-programa/?keyword=komunikacijski+posrednik
- Dadi, E. D. (2021). Recognition status of Ethiopian Sign Language and the Deaf in key legislations: A critical review from a linguistic human rights perspective. *Ethiopian Journal of Human Rights*, 6.
- Dadi, E. D. (2021). Recognition status of Ethiopian Sign Language and the Deaf in key legislations. https://www.ajol.info/index.php/ejhr/article/view/224071
- Demessie, E. (2021). Recognition status of Ethiopian Sign Language and the Deaf in key legislations: A critical review.

- Demessie, E., & Yigezu, M. (2024). Predicaments in employing Ethiopian Sign Language as the mother tongue of deaf children in Ethiopia. *Journal of Ethiopian Studies*.
- Education and Training Policy. (1994). FDRE Ministry of Education.
- Estonian Association of Sign Language Interpreters. Kutse omistamine. https://evkty.ee/kutse-omistamine/
- Estonian Language Act – Deaf History Europe. https://deafhistory.eu/index.php/component/zoo/item/2007-estonia-legal-recognition-of-estonian-sign-language
- Estonian Language Act / Keeleseadus. Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013016/
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education – Estonia. https://www.european-agency.org/country-information/estonia/legislation-and-policy
- European Union of the Deaf. Sign Language Legislation in the European Union. https://eud.eu/wp-content/uploads/2026/02/SL-Rights-Ebook.pdf
- FDRE Language Policy. (2020). FDRE Ministry of Education.
- Federal Disability Equality Act (BGG). Federal Ministry of Justice (Germany).
- Federal Ministry of Justice / Gesetze im Internet. Barrier-Free Information Technology Ordinance (BITV 2.0). https://www.gesetze-im-internet.de/bitv_2_0/
- Federal Ministry of Justice / Gesetze im Internet. BGG § 6 – Sign language and communication of persons with hearing and speech impairments. https://www.gesetze-im-internet.de/bgg/__6.html
- Federal Ministry of Justice / Gesetze im Internet. Communication Aid Ordinance (KHV). https://www.gesetze-im-internet.de/khv/BJNR265000002.html
- Federal Ministry of Justice / Gesetze im Internet. Federal Disability Equality Act (BGG). https://www.gesetze-im-internet.de/bgg/BJNR146800002.html
- Federal Ministry of Justice / Gesetze im Internet. General Act on Equal Treatment (AGG) – English version. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_agg/index.html
- Federal Ministry of Justice / Gesetze im Internet. KHV – Table of Contents. https://www.gesetze-im-internet.de/khv/index.html
- Fitzgerald, H., et al. (2010). Scoping support for New Zealand Sign Language users accessing the curriculum: Part I – An international literature review. Commissioned by the New Zealand Ministry of Education.
- German Association of Sign Language Interpreters (BGSD). Berufs- und Ehrenordnung (Professional Code of Ethics).
- German Association of Sign Language Interpreters (BGSD). Berufs- und Ehrenordnung. https://bgsd.de/de/verband/berufs-und-ehrenordnung.html
- German Association of Sign Language Interpreters (BGSD). Berufs- und Ehrenordnung (PDF). https://bgsd.de/de/verband/berufs-und-ehrenordnung/articles/berufs-und-ehrenordnung.html?cid=1467&file=files%2Fdocuments%2Fhinweise%2F201020_BEO+des+BGSD+e.V.+Stand+10.11.2018_%28ohne+Praxisanmerkungen%29.pdf

- German Institute for Human Rights. About the National CRPD Monitoring Mechanism. https://www.institut-fuer-menschenrechte.de/en/institute/departments/national-crpd-monitoring-mechanism/about-the-national-crpd-monitoring-mechanism
- German Institute for Human Rights. The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. https://www.institut-fuer-menschenrechte.de/en/institute/departments/national-crpd-monitoring-mechanism/the-un-convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities
- Getachew, S. (2016). *Teachers' process of preparing teaching and learning of deaf students at Alpha Special School, Addis Ababa* (Master's thesis). Addis Ababa University.
- Girmay, R. (2012). *Assessment of Ethiopian Sign Language educational interpreters among teachers in five regional states of Ethiopia* (Master's thesis). Addis Ababa University.
- Government of Estonia – CRPD Implementation Report. https://www.vm.ee/media/724/download
- Humboldt-Universität zu Berlin. Interpreting and Translating for German Sign Language – Master of Arts. https://www.hu-berlin.de/en/study/study-programme/details/interpreting-and-translating-for-german-sign-language-master-of-arts-major-field
- Kassahun, M. (2024). The rights of deaf persons' access to civil justice in Ethiopia: Examining the laws and practices. *Hawassa University Journal of Law*, 8(1).
- Kassahun, M. (2024). The rights of deaf persons' access to civil justice in Ethiopia. https://doi.org/10.1007/s44217-024-00151-5
- Kenya Institute of Curriculum Development (KICD). Basic Education Curriculum Framework. https://kicd.ac.ke/wp-content/uploads/2019/08/BASIC-EDUCATION-CURRICULUM-FRAMEWORK-2019.pdf
- Kenya Institute of Curriculum Development (KICD). Curriculum Designs. https://kicd.ac.ke/cbc-materials/curriculum-designs/
- Kenya Institute of Curriculum Development (KICD). Kenyan Sign Language Grade 1, 2 & 3 for Learners with Hearing Impairment. https://kicd.ac.ke/sdm_downloads/kenyan-sign-language-grade-1-2-3-for-learners-with-hearing-impairement/
- Kenya Institute of Curriculum Development (KICD). Kenyan Sign Language Pre-Primary 1 & 2 for Learners with Hearing Impairment. https://kicd.ac.ke/sdm_downloads/kenyan-sign-language-pre-primary-12-for-learners-with-hearing-impairement/
- Kenya Institute of Special Education (KISE). Certificate Courses. https://kise.ac.ke/wp-content/uploads/2025/03/CERTIFICATE-COURSES_0.pdf
- Kenya Institute of Special Education (KISE). Students Stream in for Full-Time Kenyan Sign Language Course at KISE. https://kise.ac.ke/2025/05/05/students-stream-in-for-full-time-kenyan-sign-language-course-at-kise/
- Kenya Institute of Special Education (KISE). Training Programs. https://kise.ac.ke/training-programs/
- Kenya National Qualifications Authority (KNQA). Kenya National Qualifications Framework. https://knqa.go.ke/qualifications-framework/
- Kenyan Sign Language Bill. (2025). Kenya.

- Kenyan Sign Language Dataset / AI4KSL Research Paper. https://arxiv.org/abs/2410.18295
- Kidanemariam, G. (2017). Addis Ababa University Repository. http://etd.aau.edu.et/handle/123456789/11299
- Kidanemariam, G. (2017). *Exploring the status of Ethiopian Sign Language as medium of instruction for students with hearing impairment: A case study from Sewhi Nigus Primary School for the Deaf* (Master's thesis). Addis Ababa University.
- Kutsekoda. Earlier professional standard: Viipekeeletõlk. https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10690414
- Kutsekoda. Professional standard: Viipekeeletõlk, tase 6. https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/11200505
- Ladd, P., et al. (2003). Studies on Deaf identity, language, and culture.
- Landshut University of Applied Sciences. Sign Language Interpreting (B.A.). https://www.haw-landshut.de/en/bachelor-studiengaenge-3/sign-language-interpreting
- Landshut University of Applied Sciences. Study Programme: Sign Language Interpreting. https://www.haw-landshut.de/en/bachelor-studiengaenge-3/sign-language-interpreting/study-programme
- Magdeburg-Stendal University of Applied Sciences. Gebärdensprachdolmetschen (B.A.). https://studieren.h2.de/studiengaenge/bachelor/gebaerdensprachdolmetschen
- Malado, D. M. (2024). Deaf learners' academic and social difficulties and coping mechanisms in Ethiopian elementary schools. *Discover Education*, 3, 77.
- Malado, D. M. (2024). Deaf learners' academic and social difficulties. https://doi.org/10.1007/s44217-024-00151-5
- Mamo, A. (2014). Addis Ababa University Repository. http://etd.aau.edu.et/handle/123456789/10961
- Mamo, A. (2014). *Practices on providing sign language interpretation at Minilik II Preparatory School* (Master's thesis). Addis Ababa University.
- Master Plan for Special Needs Education in Ethiopia (2016–2025). FDRE Ministry of Education.
- Ministry of Education (Kenya). Implementation Guidelines for Sector Policy for Learners and Trainees with Disabilities, 2018. https://www.education.go.ke/sites/default/files/2022-05/Implementation-guidelines-sector-policy-for-learners-and-trainees-with-disabilities.pdf
- Ministry of Education (Kenya). Sector Policy for Learners and Trainees with Disabilities, 2018. https://www.education.go.ke/sites/default/files/2022-05/Sector-Policy-for-learners-and-trainees-with-disabilities.pdf
- Ministry of Education and Research (Estonia) – Legislation. https://www.hm.ee/en/ministry/ministry/legislation
- National Plan of Action of Persons with Disabilities (2012–2021). Federal Democratic Republic of Ethiopia.
- National Special Needs Education Policy Framework. (2009). Kenya.

- Ordinance on Teaching Assistants and Expert Communication Mediators (OG 85/24). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_07_85_1482.html
- Personal Assistance Act (OG 71/23, 154/25, 157/25). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_71_1175.html
- Persons with Disabilities Act. (2025). Kenya.
- Pioneer Institute of Sign Language. About Us. https://pioneerinstitutesignlanguage.co.ke/about-us/
- Pioneer Institute of Sign Language. Our Services. https://pioneerinstitutesignlanguage.co.ke/our-services/
- Policy Statements and Position Papers. (n.d.). World Federation of the Deaf.
- Recognition in Germany. Recognition of professional qualifications in Germany. https://www.anerkennung-in-deutschland.de/html/en/index.php
- Sector Policy for Learners and Trainees with Disabilities. (2018). Kenya.
- Social Insurance Board (Estonia). Remote interpretation service. https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/disability-and-welfare-services/supporting-services/remote-interpretation-service
- Special Needs/Inclusive Education Strategy (2022–2030). (2022). Ethiopian Ministry of Education.
- St. Paul's University. Academic Programmes. https://www.spu.ac.ke/academics/academic-programmes
- St. Paul's University. Diploma in Kenya Sign Language Interpretation. https://www.spu.ac.ke/index.php/diploma-in-kenya-sign-language
- Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs (KMK). Inclusion in education. https://www.kmk.org/en/bildungsministerkonferenz/bildungsthemen/inclusion.html
- Talew, T., & Teklemariam, A. (2025). Reverse inclusive education at Mekanissa School for the Deaf, Addis Ababa, Ethiopia. *The Ethiopian Journal of Education*, 45(1), 87–126.
- Tallinn City. Sign language interpreter service. https://www.tallinn.ee/en/sign-language-interpreter
- Tallinn University. Estonian Sign Language Research Lab (EVKUR). https://www.tlu.ee/en/evkur
- Tallinn University. Linguistic Description of Estonian Sign Language. https://www.tlu.ee/en/research-strand-one-linguistic-description-estonian-sign-language
- Tallinn University. Members of EVKUR. https://www.tlu.ee/en/members-lab
- Technical and Vocational Education and Training Authority (TVETA). CBETA Requirements and Guidelines, 2023. https://www.tveta.go.ke/wp-content/uploads/2025/02/TVETS-01_2023-CBETA-Requirements-and-guidelines-final-Oct-2023-1.pdf
- Technical and Vocational Education and Training Authority (TVETA). CBET Assessment Tools Requirements and Guidelines, 2022. https://www.tveta.go.ke/wp-content/uploads/2025/02/TVETS-08_2022-CBET-assessment-tools-Reqs-and-guidelines-final-may-2022.pdf
- Tsega, S., & Belete, A. (2016). Practices of special needs education teachers in teaching sign language to deaf students in primary schools of North Showa Zone. *Ethiopian Journal of Education*, 36(2), 119–125.
- Tsega, S., & Belete, A. (2016). Practices of special needs education teachers in teaching sign language. https://ejol.ethernet.edu.et/index.php/EJE/article/view/869/780

- TVET Curriculum Development, Assessment and Certification Council. RPL Practitioner Application. https://rpl.tvetcdacc.go.ke/apply-as-practitioner
- United Nations Treaty Body Database. CRPD – Estonia. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRPD
- United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html
- University of Hamburg. Gebärdensprachdolmetschen (B.A.). https://www.slm.uni-hamburg.de/studium/studiengaenge/ba-studiengaenge/gebaerdensprachdolmetschen.html
- University of Hamburg. Gebärdensprachdolmetschen (M.A.). https://www.slm.uni-hamburg.de/studium/studiengaenge/ma-studiengaenge/gebaerdensprachdolmetschen.html
- University of Hamburg. Hauptfach Gebärdensprachdolmetschen. https://www.slm.uni-hamburg.de/studium/studiengaenge/ba-studiengaenge/gebaerdensprachdolmetschen/hauptfach-gsd.html
- University of Nairobi. Access to higher education for Deaf students during COVID-19 pandemic. https://administration.uonbi.ac.ke/index.php/latest-news/access-higher-education-deaf-students-during-covid-19-pandemic
- University of Nairobi. Outstanding Achiever Awards. https://www.uonbi.ac.ke/50-years-excellence-outstanding-achiever-awards
- University of Tartu. Estonian Sign Language C1-level course. https://ut.ee/et/uudis/tartu-ulikool-pakub-eesti-viipekeele-c1-taseme-kursust
- USIU-Africa. Accelerated Kenya Sign Language. https://www.usiu.ac.ke/programs/accelerated-kenya-sign-language/
- USIU-Africa. Short Courses. https://www.usiu.ac.ke/academics/short-courses/
- World Federation of the Deaf. Legal Recognition of National Sign Languages. https://wfdeaf.org/the-legal-recognition-of-national-sign-languages/
- Zerihun, P. (2018). Addis Ababa University Repository. http://etd.aau.edu.et/handle/123456789/16952
- Zerihun, P. (2018). *Practice of providing sign language interpretation at Black Lion Secondary School in Addis Ababa* (Master's thesis). Addis Ababa University.